



United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

With the support of the UNESCO Office in Moscow
for Armenia, Azerbaijan, Belarus,
the Republic of Moldova and the Russian Federation



МФГС Межгосударственный фонд
образовательного, научного и
культурного сотрудничества
IFESCO The Inter-governmental Foundation
for Educational, Scientific and
Cultural Cooperation



ARTS EDUCATION **IN UKRAINE:** BUILDING CREATIVE CAPACITIES FOR THE 21th CENTURY

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ:
РОЗВИТОК ТВОРЧОГО
ПОТЕНЦІАЛУ В ХХІ СТОЛІТТІ

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ:
РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО
ПОТЕНЦИАЛА В ХХІ ВЕКЕ



United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

With the support of the UNESCO Office in Moscow
for Armenia, Azerbaijan, Belarus,
the Republic of Moldova and the Russian Federation



МФГС Межгосударственный фонд
гуманитарного сотрудничества
государств-участников СНГ
IFESCO The Intergovernmental Foundation
for Educational, Scientific and
Cultural Cooperation



НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
Інститут проблем виховання

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ:
РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ХХІ СТОЛІТТІ
АНАЛІТИЧНА ДОПОВІДЬ

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ:
РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В ХХІ ВЕКЕ
АНАЛИТИЧЕСКИЙ ДОКЛАД

ARTS EDUCATION IN UKRAINE:
BUILDING CREATIVE CAPACITIES FOR THE 21st CENTURY
ANALYTICAL REPORT



Видання книги присвячено Міжнародному тижню освіти в галузі мистецтв, який вперше проводиться на четвертому тижні травня у 2012 році

Проголошено Генеральною конференцією ЮНЕСКО на 36 сесії,

Резолюція 36/C55

<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002150/215084r.pdf>

Колектив авторів висловлює подяку Національній комісії України у справах ЮНЕСКО Міністерства закордонних справ України; співробітникам Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України О.В.Єреську, Н. В. Бесковій, О. Я. Коваленко; Міністерства культури України Т.М. Колос, Л. С. Нікифоренко, М. Б. Шведу, О. В. Воронько; Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України О. П. Долинній і О.А.Артеменко; Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтва України А. П. Кориську і Н. І. Смольській та всіх інших установ-партнерів за надані матеріали та консультації під час в роботі над проектом.

Глибоку вдячність авторська група висловлює директору Інституту проблем виховання НАПН України, дійсному члену НАПН України, доктору психологічних наук І. Д. Беху і заступнику директора О. В. Мельнику за сприяння у проведенні дослідження.

Авторська група дякує ЮНЕСКО і МФГС за фінансове сприяння, і в цьому зв'язку особливу подяку висловлює пані Любаві Моревій, програмному спеціалісту по культурі Бюро ЮНЕСКО в Москві за всебічну організаційно-консультативну допомогу в реалізації проекту.



United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

With the support of the UNESCO Office in Moscow
for Armenia, Azerbaijan, Belarus,
the Republic of Moldova and the Russian Federation



МФГС Межгосударственный фонд
гуманитарного сотрудничества
государств-участников СНГ
IFESCO The Intergovernmental Foundation
for Educational, Scientific and
Cultural Cooperation



НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

Інститут проблем виховання

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ:
РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ХХІ СТОЛІТТІ**

АНАЛІТИЧНА ДОПОВІДЬ.

Підготовлена в рамках пілотного проекту ЮНЕСКО і МФГС

“Художня освіта в країнах СНД:

Розвиток творчого потенціалу в ХХІ столітті”

Київ
2012

УДК 37.015.31:7](477) «20»

ББК 74.200.54(4Укр)

М 31

Аналітична доповідь підготовлена Інститутом проблем виховання Національної академії педагогічних наук України в рамках проекту «Мистецька освіта в країнах СНД: Розвиток творчого потенціалу в XXI столітті», реалізованого за фінансової підтримки Бюро ЮНЕСКО в Москві і Міждержавного фонду гуманітарного співробітництва держав – учасниць СНД (МФГС).

Автори: Л. М. Масол, О. В. Базелюк, О. А. Комаровська, В. Г. Муромець, В. В. Рагозіна.

Керівник проекту – Л. М. Масол, провідний науковий співробітник Інституту проблем виховання НАПН України, головний редактор журналу «Мистецтво та освіта».

Рецензент: О.В. Гайдамака – начальник відділу науково-методичного забезпечення змісту дошкільної та початкової освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Переклад на англійську мову – В.Г.Муромець, коректор І.С.Бахов

Редактор, коректор – О.С.Яремійчук

Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

М 31 Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в XXI столітті : Аналітична доповідь українською, російською, англійською мовами : наук. видання / Л. М. Масол, О. В. Базелюк, О. А. Комаровська, В. Г. Муромець, В. В. Рагозіна ; за наук. ред. Л. М. Масол. – К. : Аура Букс, 2012. – 240 с. : іл. ISBN 978-966-97207-2-6

У науковому виданні представлено результати проведеного дослідження сучасного стану мистецької освіти в Україні. Проаналізовано цілісну систему мистецької освіти, її структуру, зміст і форми навчання і виховання особистості у різних типах навчальних закладів. Дослідження охоплює дошкільну, загальну середню, позашкільну, спеціалізовану та професійну мистецьку освіту, а також художньо-освітню діяльність установ культури – бібліотек, музеїв, театрів, філармоній. Надано рекомендації щодо стратегій удосконалення мистецької освіти в Україні для подальшого розвитку творчого потенціалу

УДК 37.015.31:7](477) «20»

ББК 74.200.54(4Укр)

Відомості та матеріали, які містяться в публікації, не обов'язково відображають точку зору ЮНЕСКО. За представлену інформацію несуть відповідальність автори.

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України, протокол № 4 від 26 квітня 2012 року

© ЮНЕСКО, 2012

© Інститут проблем виховання НАПН України, 2012

© Рагозін В.А., дизайн і макет, 2012

ISBN 978-966-97207-2-6

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. СИСТЕМА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	10
1.1. Дошкільна мистецька освіта	11
1.2. Загальна середня мистецька освіта	15
1.3. Позашкільна мистецька освіта	24
1.4. Спеціалізована мистецька освіта	30
1.5. Професійна мистецька освіта	36
РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНЬО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ	
УСТАНОВ КУЛЬТУРИ	45
2.1. Бібліотеки	45
2.2. Музеї	47
2.3. Театри	50
2.4. Філармонії	53
РОЗДІЛ 3. ЗМІСТ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ	57
3.1. Музичне мистецтво	57
3.2. Образотворче мистецтво	58
3.3. Література	59
3.4. Хореографічне мистецтво	60
3.5. Театральне мистецтво	61
3.6. Народне мистецтво	61
3.7. Прикладне мистецтво	62
3.8. Фотомистецтво	65
3.9. Кіномистецтво	66
3.10. Медіамистецтво	67
ВИСНОВКИ	69
РЕКОМЕНДАЦІЇ	71
ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ: РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В XXI ВЕКЕ	78
ARTS EDUCATION IN UKRAINE: BUILDING CREATIVE CAPACITIES FOR THE 21th CENTURY...	162
ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА	236



ВСТУП

У сучасній соціокультурній ситуації подальший розвиток суспільства залежить не тільки й не стільки від матеріальних, скільки від людських ресурсів, від того, якою мобільною буде життєдіяльність кожної особистості, як повно і всебічно розкриється її креативний потенціал. Важливу роль у становленні творчого духу людини, духу новаторства відіграє мистецька освіта. Від її якості значною мірою залежить культура і окремої особистості, і суспільства загалом. Мистецтво впливає на інтелект, збагачує емоційну сферу людини, стимулює розвиток творчих здібностей.

Процеси глобалізації, інтенсивне проникнення в освітній простір інформаційно-комунікативних технологій викликали в мистецькій освіті появу не тільки позитивних тенденцій, пов'язаних насамперед з розширенням горизонтів доступності культурних цінностей світової цивілізації, а й нових суперечностей і ризиків, детермінованих стрімким поширенням масової культури, індустрії розваг, нетрадиційних арт-практик, які не завжди відповідають естетичним критеріям високого мистецтва, елітарної культури. Загострилося також протистояння між процесами збереження національної культурної ідентичності учнівської молоді й тенденціями до культурної уніфікації та національної індиферентності.

Проблеми й виклики сучасності стимулюють модернізацію мистецької освіти. Підвищення її значущості в загальній системі освіти, розширення знань про культуру, мистецтво, традиції різних народів світу сприятимуть зміцненню взаєморозуміння між країнами, культур-

ному розмаїттю. В умовах глобалізації вирішення завдань мистецької освіти, націленої на діалог культур, стає пріоритетним для створення полікультурного середовища, толерантних взаємин між націями й народами як усередині держав, так і в міжнародному масштабі.

Аналітичний документ «Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в XXI столітті» розроблено в рамках проекту ЮНЕСКО і МФГС «Художня освіта в країнах СНД: Розвиток творчого потенціалу в XXI столітті», реалізованого за фінансової підтримки Бюро ЮНЕСКО в Москві та Міждержавного фонду гуманітарного співробітництва держав – учасниць СНД (МФГС). У ньому аналізуються напрямки й форми мистецької освіти в Україні з урахуванням «Дорожньої карти мистецької освіти», прийнятої на Всесвітній конференції з освіти в галузі мистецтв (Лісабон, 2006), підсумків Другої Всесвітньої конференції мистецької освіти (Сеул, 2010), програми ЮНЕСКО «Сталий розвиток мистецької освіти для заохочення різноманітності форм культурного самовираження» та Концепції розвитку освіти в сфері культури та мистецтва держав – учасниць СНД (2009), Декларації ЮНЕСКО про культурне різноманіття, прийнятої 31-ою сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО (Париж, 2001).

Відповідно до цих документів мистецька освіта, що є невід’ємним компонентом усіх рівнів освітньої системи, трактується як один із найефективніших способів реалізації творчого потенціалу людини, стимулювання її уяви. У «Дорожній карті мистецької освіти» зафіксовано гарантії реалізації права кожної людини на освіту в цій сфері, оскільки безперервна мистецька освіта забезпечує формування особистості на основі знань і практичних умінь у царині мистецтва. У зазначеному документі ЮНЕСКО підкреслюється, що «культура і мистецтво – це найважливіші компоненти всебічної освіти, яка забезпечує повний розвиток особистості. Тому право на мистецьку освіту є загальним правом людини, правом усіх учнів, включаючи й тих, хто часто не має можливості отримати освіту – іммігрантів, представників культурних меншин і людей з обмеженими можливостями». Таким чином, акцентовано механізми національно-культурної ідентифікації та аспекти толерантності, важливі для сучасного багатонаціонального українського суспільства.

У підсумкових документах Другої Всесвітньої конференції з освіти в галузі мистецтва (Сеул, 2010) приділено пріоритетну увагу ці-

лям мистецької освіти, яка може здійснити безпосередній внесок у вирішення соціальних і культурних проблем мінливого світу. Згідно із «Сеульським порядком денним» до пріоритетних стратегій розвитку мистецької освіти віднесено зміцнення синергії різних аспектів розвитку всіх категорій учнів – творчого, пізнавального, емоційного, естетичного, соціального; створення системи навчання, доступної для представників різних вікових груп протягом усього життя і в найрізноманітніших спільнотах та інституціях для передачі культурного досвіду від покоління до покоління і зміцнення взаєморозуміння між поколіннями; розширення міждисциплінарних художніх практик, включаючи цифрові, використання інформаційних технологій і систем віртуальних мереж для забезпечення зв'язків між існуючими національними та регіональними ініціативами.

Підвищення якості мистецької освіти пов'язується, з одного боку, з наявністю розгалуженої мережі освітніх установ і організацій, діяльність яких спрямована на вирішення зазначених завдань і забезпечує доступ до освіти різних верств населення, а з іншого, – з удосконаленням змісту й методів викладання предметів мистецтва в різних навчальних закладах, а також підготовки та перепідготовки кадрів для цієї освітньої сфери. Для української системи мистецької освіти особливого значення набуває теза, зафіксована в документах ЮНЕСКО, про необхідність розвитку двох підходів – «учити мистецтва» й «учити з допомогою мистецтва». Реалізація цього положення дозволить екстраполювати унікальні дидактичні можливості та технології мистецтва на інші освітні галузі, створити інтегровані програми різного типу й розширити таким чином естетичний простір освіти загалом. Розробка інноваційних варіативних методик з художнім компонентом, зокрема й із застосуванням нових інформаційних технологій, сприятиме створенню оптимальних умов для творчого самовираження дітей та учнівської молоді, розширенню поля репрезентації культурних цінностей у процесі надання освітніх послуг. Сучасне розуміння особливої значущості культури й мистецтва в освітньому просторі та мистецької освіти як головного чинника збереження національної культури та збагачення світової культурної спадщини повинно визначати стратегічну мету культурної політики держави.

У процесі дослідження мистецької освіти в Україні враховувалися ідеї Декларації ЮНЕСКО про культурне різноманіття, прийнятої

31-ою сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО (Париж, 2001) і спрямованої на збереження культурного різноманіття не як застиглої спадщини, а як живого поновлюваного скарбу, що гарантує виживання людства. Декларація про культурне різноманіття є основоположним документом нової етики, пропагованої ЮНЕСКО на початку ХХІ століття, вона проголошує принцип плюралізму, який сприяє самовираженню, творчості й відновленню, а також включає конкретний план дій, виступаючи інструментом розвитку, здатним надати глобалізації гуманного характеру. Для мистецької освіти важливе положення даної декларації, що акцентує доступність культурного різноманіття, а саме: «Забезпечуючи вільне розповсюдження ідей словесним і образотворчим шляхом, слід домагатися, щоб усі культури могли бути об'єктом самовираження і розповсюдження. Запорукою культурного розмаїття є свобода вираження думок, плюралізм засобів інформації, багатомовність, рівний доступ до можливостей для художньої творчості, до науково-технічних знань, у тому числі в цифровій формі, і забезпечення всім культурам доступу до засобів вираження і поширення ідей» (стаття 6). Велике значення в Декларації надається культурній спадщині як джерелу творчості, зокрема акцентується, що «кожна творчість черпає свої сили в культурних традиціях, але досягає розквіту в контакті з іншими культурами. Ось чому необхідно зберігати, популяризувати та передавати майбутнім поколінням культурну спадщину в усіх її формах, що відображають досвід і сподівання людства, створюючи тим самим живильне середовище для творчості в усьому її різноманітті й заохочуючи справжній діалог між культурами» (стаття 7). У даному контексті художня творчість як специфічний різновид культурної діяльності є потужним потенційним ресурсом, який система освіти кожної країни покликана актуалізувати та популяризувати.

Проведене дослідження та аналітична доповідь як його результат мають на меті охарактеризувати сучасний стан мистецької освіти в Україні та більш рельєфно позначити шляхи її вдосконалення в перспективі на основі міжвідомчої взаємодії всіх зацікавлених державних і громадських структур для подальшого плідного розвитку вітчизняної культури.



Розділ І.

СИСТЕМА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Державна політика України у сфері мистецької освіти регламентується насамперед Законами України «Про освіту» та «Про культуру», а також Законами України прямої дії, а саме: «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту». Сформована нормативно-правова база забезпечує захист прав людини на освіту і включає норми її функціонування за основними напрямками.

У Законі України «Про освіту» освіта розглядається як основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави, а її метою є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалів народу та підвищення його освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими кадрами. Принципове значення для освіти, як складової культури, має положення про те, що вона базується на основі гуманізму й демократії, взаємоповаги між націями та народностями. У цьому законі сформульовані основні принципи, серед яких особливо важливим у контексті художньої сфери є принцип органічного зв'язку зі світовою та національною історією, культурою, традиціями (стаття 6).

Визначено структуру системи освіти в Україні (стаття 29), яка включає такі складові: дошкільну освіту; загальну середню освіту;

позашкільну освіту; професійно-технічну освіту; вищу освіту; післядипломну освіту; аспірантуру; докторантуру; самоосвіту.

У перше десятиліття незалежності освітні стратегії в Україні реалізовувалися відповідно до положень Державної Національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), 1993 р.

У Національній доктрині розвитку освіти (2002) визначено пріоритетні завдання державної політики в освіті та необхідні умови відтворення інтелектуального потенціалу країни, що передбачало постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм. З метою реформування освітньої галузі були затверджені цільові державні програми, що відображають і окремі аспекти розвитку художньої освіти: «Учитель», «Діти України», «Обдарована дитина».

Таким чином, було створено законодавче поле для функціонування всіх рівнів мистецької освіти: дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної.

1.1. Дошкільна освіта

Дошкільна освіта в Україні регулюється положеннями Закону України «Про дошкільну освіту», Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року. Вона здійснюється в дошкільних установах різних форм власності (державної, комунальної, приватної) і різних типів навчальних закладів: ясла, ясла-садок, дитячий садок, ясла-садок компенсуючого типу, дитячий будинок інternатного типу, ясла-садок сімейного типу.

Незалежно від типу дошкільного закладу діти набувають мистецької освіти відповідно до освітнього стандарту – Базового компонента дошкільної освіти України, який реалізується шляхом дотримання вимог базової програми «Я у світі». Однією зі змістових ліній сфери життєдіяльності «Культура» в даній програмі виокремлено «Світ мистецтва». Педагоги дошкільних установ працюють також за додатковими («Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Впевнений старт») і парціальними програмами («Українотворець», «Кольорові долоньки», «Дитяча хореографія»). У всіх дитячих садках мистецька освіта поєднує музичну, образотворчу, театралізовану, хореографічну діяльності, словесну творчість, художню працю. Існують установи, навчально-виховна робота яких спрямована на поглиблений художній розвиток дошкільнят

з метою розвитку творчих здібностей дітей; вони спеціалізуються на окремому виді мистецтва або різних видах художньої діяльності, на працюють свій або використовують світовий педагогічний досвід.

Основною формою організації художньо-естетичної діяльності дітей у дитячому садку є заняття (типове, домінантне, тематичне, комплексне), яке проводиться кілька разів на тиждень. Дитячі свята (ранки) об'єднують види мистецтва: музику, літературу, танець, драматизацію, образотворче мистецтво. Свята є тематичними і проводяться в різних формах: світлиці, інсценування казки, обряду тощо.

Музичне заняття поєднує всі зазначені в програмі види музичної діяльності: слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи, гру на дитячих музичних інструментах. Музичний досвід дітей збагачується звучанням музики під час ранкової гімнастики, ігор, екскурсій, прогулянок і особливо – розваг (тематичні вечори, бесіди про музику, бесіди-концерти, атракціони).

Образотворча діяльність у дошкільних установах складається з таких видів: малювання, ліплення, конструювання, аплікація, робота з природними матеріалами. Вона поєднує технологічний аспект з розвитком творчої уяви та образного мислення дитини. На заняттях педагоги використовують нетрадиційні техніки (малювання пальчиками, долоньками, монотипія, ниткографія, використання трафарета та ін.).

В аспекті театралізованої діяльності діти дошкільного віку, котрі, як відомо, дуже люблять казки, із задоволенням їх розігрують перед глядачами (інсценізації, театралізації).

Хореографічна діяльність здійснюється в різних формах і напрямках: дитячий фітнес, бейбі-танці, сучасна хореографія, бальні та народні танці, акробатика та ін.

В основу сфери «Культура» Базового компонента покладено принцип інтеграції, що сприяє організації художньої діяльності дошкільників на основі взаємодії різних її видів як у процесі інтегрованих занять, так і на святах. Художня діяльність дошкільника сягає за межі сфери «Культура» і є супутньою стосовно сфер «Природа», «Люди». Так наприклад, багато дитячих садків використовують методiku українського педагога В. О. Сухомлинського: вихованці читають казки про природу, на заняттях в природному середовищі активно спостерігають за її різноманіттям, визначають форму і колір природних матеріалів, експериментують з ними.

Прагнучи виховувати кожну дитину як творчу індивідуальність, педагоги дитячих навчальних закладів використовують вітчизняну педагогічну спадщину, зокрема методика Софії Русової, пропонуючи кращі зразки українських казок, віршів, пісень.

У дошкільних установах створюється розвивальне середовище, яке сприяє самовираженню дитини. З цією метою використовуються елементи всесвітньо відомих методик (Р. Штайнер, М. Монтесорі та ін.).

У процесі занять мистецтвом діти долучаються до естетичного пізнання світу, традицій народної культури. У гуртковій роботі вони знайомляться з українським фольклором, піснями, танцями, іграми, ремеслами, опановують елементи старовинних технік петриківського розпису, вишивки.

Ознайомлення дошкільнят із творами світового мистецтва відбувається в процесі співпраці дитячих установ з музеями художнього профілю. Багато дитячих садків створюють на своїй базі камерні музеї, експозиції творчості окремих художників, музеї народного побуту (іграшки, одяг, предмети побуту), проводячи заняття в особливій атмосфері «живого мистецтва».

Дедалі більшого поширення в Україні набуває практика використання мистецтва в інклюзивній освіті, дошкільні заклади розвивають дітей з особливими потребами, упроваджуючи сучасні художньо-корекційні технології, використовують з цією метою спів, малювання, художню працю, театралізацію.

Поряд із державною дошкільною освітою в Україні здійснюється дошкільна мистецька освіта й у недержавному секторі. До інноваційних закладів приватної форми власності належать центри розвитку і творчості дітей. Їхня поява зумовлена соціальним замовленням, бажанням батьків сформувати високу культуру дітей, максимально розвинути їхні здібності з раннього віку. Кількість центрів дитячого розвитку значно збільшилася в останні роки і продовжує неухильно зростати. Їх мережа досить розгалужена в столиці (понад сто центрів), розвинена в обласних центрах, але практично не представлена в сільській місцевості. Існуючим центрам притаманна неоднорідність: великі працюють централізовано і становлять мережу (центр та філії, що працюють в системі або по франшизі), невеликі центри (центри-кімнати, клуби) охоплюють діяльність дітей довколишнього району.

Центри розвитку дітей, які пройшли обов'язкове ліцензування на надання освітніх послуг та отримали сертифікат, працюють за державними програмами, зокрема й у художній сфері, а також можуть використовувати затверджені авторські програми. Центри здійснюють діяльність в одному або декількох напрямках мистецької освіти, але частіше надають широкий спектр освітніх послуг, до яких входить і художній блок: арт-студія, хореографічна і театральна студії, музичні заняття. Мистецька освіта в цих центрах, маючи спільні риси з сімейним вихованням і з навчанням у державних дитячих садках, усе ж набуває своїх характерних особливостей: заняття відбуваються в групах з невеликою кількістю дітей, що дозволяє реалізовувати на практиці індивідуальний і диференційований підходи, розкривати творчі здібності кожної дитини. Специфіка художньої освіти в центрах розвитку полягає ще й у тому, що з дітьми починають займатися з раннього віку, з дітьми до 3-х років на заняттях присутні батьки. Отримуючи необхідну консультативну допомогу фахівців, навчаючись педагогічним прийомам спілкування, ігор тощо, вони беруть активну участь у процесі розвитку дитини, що забезпечує зворотній зв'язок між педагогами та батьками. На відміну від державних установ, центрам притаманні мобільність і швидкість реагування на запити батьків. На їхній базі працюють художні та музично-театральні студії, існують консультативні служби. Популярні серед дорослих і малят майстер-класи, де діти самостійно створюють вироби з природних матеріалів, колажі, розписують писанки, а дорослі створюють картини, опановують техніки батик, декупаж, скрапбукинг.

Неформальна мистецька освіта в Україні здійснюється й у недільних школах при посольствах, громадах, церквах, монастирях, храмах різних конфесій. Тут для дітей парафіян, починаючи переважно з 3–4-х років, організуються безкоштовні творчі гуртки. Найбільш поширеним напрямом роботи є образотворча діяльність, у ході якої педагоги використовують прості матеріали та методи роботи: ліплення з солоного тіста, аплікацію, вироби з природних матеріалів, виготовлення ляльки-мотанки тощо. До занять залучаються діти з особливими потребами, для яких такі гуртки є іноді єдиною можливістю познайомитися з мистецтвом і набути елементарні художні вміння. У недільні школи поступово проникають нові види художньої творчості: квілінг, вишивання стрічками, бісером, створення ляльок в техніці

пап'є-маше, батик, що зумовлено зацікавленістю старовинними ремеслами в їх сучасній інтерпретації. Позитивно, що настоятелі храмів запрошують до роботи з дітьми не тільки парафіян своєї церкви, а й педагогів зі спеціальною художньою освітою, майстрів народного мистецтва.

Серед недоліків неформальної освіти на базі недільних шкіл можна назвати відсутність програм з навчання дітей мистецтва, наступності між дошкільною і шкільною освітою, неузгодженість у роботі педагогів. Оскільки мета цих шкіл полягає в роз'ясненні дітям традицій церковної культури, то художня діяльність тут розглядається здебільшого як корисна розвага, ніж як навчання мистецтва. Разом із тим робота гуртків на безоплатній основі дозволяє дітям різних соціальних верств населення самовиражатися, долучаючись до традицій народного мистецтва.

1.2. Загальна середня мистецька освіта

Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» система загальної середньої мистецької освіти здійснюється в понад 20 тисячах загальноосвітніх навчальних закладів різних форм власності – державної, муніципальної, приватної. Основним видом навчальних закладів є середня загальноосвітня школа трьох ступенів: початкова (1–4 класи), основна (5–9 класи) і старша (10–11 класи), які можуть функціонувати разом або самостійно.

У Концепції загальної середньої освіти (2001) сформульовано цілі й завдання загальноосвітньої школи, обґрунтовано змістовні, процесуальні й управлінські позиції, наголошено на обов'язковості повної середньої освіти, акцентовано необхідність залучення учнів до пізнання своєрідності вітчизняної художньої культури в контексті світових культуротворчих процесів, окреслено стратегії варіативності й інтегративності в побудові змісту мистецької освіти.

Відповідно до Постанови Президії Академії педагогічних наук України була розроблена й затверджена Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (2004), в якій сформульовано цілі та завдання навчання й виховання школярів засобами мистецтва, обґрунтовано цілісність системи художньо-естетичного виховання, що складається з таких

структурних компонентів: базовий компонент, який передбачає навчання, виховання та розвиток учнів у процесі вивчення предметів мистецтва в школі (інваріантна і варіативна частини), позаурочний і позашкільний компоненти художнього виховання, а також компонент художньо-естетичного самоосвіти і самовиховання. Позначено принципи побудови змісту мистецької освіти в школі на основі цілісності й безперервності та наукові підходи до оцінювання результатів навчальних досягнень учнів. Акцентовано роль соціокультурного середовища в цьому процесі, естетизації предметного та соціально-педагогічного середовища школи, важливість її відкритості до контактів з установами культури. Основні положення та інноваційні ідеї концепції конкретизовані в Комплексній програмі художньо-естетичного виховання в загальноосвітніх та позашкільних закладах. У ній центральне місце відведено обґрунтуванню стратегій виховання учнів у навчальній діяльності, специфіки опанування художніх мов різних видів мистецтва та їх взаємодії в інтегрованих курсах. Концепція та комплексна програма розроблені з урахуванням як багатовікових національних традицій української школи, так і сучасних зарубіжних тенденцій у галузі педагогіки мистецтва. Сучасний соціокультурний процес характеризується глобалізацією масмедіа-простору, створенням інформаційного середовища небачених раніше масштабів. Різноманітні технічні аудіовізуальні засоби, зокрема телебачення й Інтернет, витісняють класичні форми залучення школярів до мистецтва (бібліотека, музей, театр, філармонія), особливо в підлітково-юнацькому віці. Ці тенденції ведуть до зміни механізмів впливу мистецтва на особистість, стимулюють виникнення психологічного феномену синестезії. В розробці концепції та програми було обґрунтовано необхідність нових підходів до мистецької освіти та естетичного виховання, адекватних ситуації в соціумі.

Мета художньо-естетичного виховання трактується в руслі ідей особистісно орієнтованої педагогіки: у процесі сприйняття творів вітчизняного та зарубіжного мистецтва і практичної художньої діяльності формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, розвивати загальні та спеціальні здібності, художньо-образне мислення, стимулювати творчий потенціал особистості, виховувати потребу в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні. Кінцевим результатом виховання, спрямованого на

формування естетичної свідомості та організацію художньої діяльності школярів, повинна стати система цінностей і компетентностей. Цілісна педагогічна модель, представлена в концепції, акцентує духовно-творчу функцію педагогіки мистецтва і включає змістовий, функціонально-процесуальний і результативно-оцінний компоненти художньої освіти. Імплементация положень концепції та програми передбачає підвищення значущості мистецтва в освіті.

Навчання мистецтва в українській школі базується на Державних стандартах загальної середньої освіти, під яким розуміється звід норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості випускників. Уведення стандартів обумовлено необхідністю визначення оптимального, науково обґрунтованого обсягу змісту освіти для соціалізації особистості, збереження єдиного освітнього простору в країні. У структуру Базового навчального плану включено 7 освітніх галузей, одна з яких – «Мистецтво». Переосмислено традиційні підходи до мистецької освіти школярів, за яких не повною мірою було використано потенціал усіх мистецтв у процесі формування особистості, розроблено методологічні основи культуротворчої моделі школи з більш високим статусом предметів художньо-естетичного циклу.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України (№ 1717 від 16.11.2000) затверджено державний стандарт початкової освіти, який згодом був модернізований у контексті компетентнісного підходу та затверджений уже в новій редакції (2011). У цьому ж році затверджена нова редакція державних стандартів базової та повної середньої освіти. Стандарт закріпив новий статус мистецької освіти в українській школі як безперервної, завдяки інновації – введенню навчання мистецтв у старшій школі.

На основі стандартів були розроблені навчальні програми з усіх предметів художнього циклу: «Музика» (1–8 кл.), «Образотворче мистецтво» (1–7 кл.), «Мистецтво» (1–8 кл.), «Художня культура» (9–11 кл.), випущені відповідні підручники, робочі зошити, дидактичні та методичні посібники, які супроводжуються комп'ютерними програмами.

Державний стандарт освіти складається з інваріантної і варіативної частин Базового навчального плану. Варіативна частина, на яку передбачені додаткові навчальні години для групових та індивідуальних занять, факультативів, предметів за вибором педагогічних

колективів, учнів і батьків, дає змогу враховувати етнокультурну своєрідність регіонів країни, специфіку шкіл різного типу. Таким чином, стандарт, визначаючи оптимум базового змісту мистецької освіти, залишається відкритим для його розширення та поглиблення. Генералізація змісту в державному стандарті здійснюється за змістовними лініями. В галузі «Мистецтво» до домінуючих ліній віднесені музична та образотворча, в які інтегруються художньо-синтетична (театральне, хореографічне та екранні мистецтва) в початковій школі та культурологічна в основній і старшій.

У початковій школі пріоритетними є загальнонавчальні й загальнорозвивальні функції мистецтва; діти набувають художнього досвіду, емоційно сприймаючи навколишній світ, знайомляться зі специфікою мови різних видів мистецтва.

У середніх класах художній досвід розширюється завдяки вивченню особливостей видів, жанрів і стилів мистецтва, що забезпечує комплекс компетентностей, необхідних для сприйняття і творчого самовираження.

З 2001/2002 навчального року поряд із традиційними програмами з музики та образотворчого мистецтва впроваджується програма інтегрованого курсу «Мистецтво» для початкової та основної школи, яка базується на ідеї поліцентричної інтеграції знань. Інтеграція здійснюється на таких рівнях: духовно-світоглядному (через загальний тематизм, що відображає зв'язок мистецтва з життям); естетико-мистецтвознавчому (через універсальність категорій «ритм», «гармонія», «контраст» та ін.); психолого-педагогічному (інтегративні технології).

Старша школа в Україні функціонує як профільна, класи діляться на гуманітарні, природничо-математичні, художньо-естетичні та ін. Програмою курсу «Художня культура» для профільних класів передбачено знайомство учнів з мистецтвом арабо-мусульманського, африканського, індійського, далекосхідного, північно-американського й латиноамериканського культурних регіонів; а в окремий блок виділено художню культуру України. Характерним є широке використання курсів за вибором, поглиблене вивчення окремих предметів («Комп'ютерна графіка», «Дизайн», «Медіакультура» тощо).

У зв'язку з гуманізацією навчально-виховного процесу зростає роль розроблення і впровадження інноваційних художньо-педагогічних

технологій. Сучасні особистісно орієнтовані технології, зокрема інтерактивні, сприяють формуванню ціннісних орієнтацій школярів, розвитку художнього мислення і творчих здібностей, рефлексії та емпатії, комунікативних та інтерпретаторських умінь. Креативна функція мистецтва декларувалася завжди, але далеко не завжди вона знаходила відповідні умови для практичної реалізації в масовій школі, бо в рамках авторитарної педагогіки учень залишався пасивним об'єктом впливу, а не суб'єктом пізнавального процесу та естетичного самовдосконалення. Важлива роль у цьому зв'язку відводиться діалогічній стратегії педагогічної взаємодії, що стимулює розвиток. Так, у початковій школі в організації навчальної діяльності учнів активно використовуються ігрові технології, в середній – проблемно-евристичні, у старшій – проектні. Відмітними ознаками особистісно орієнтованої мистецької освіти стають багатоваріантність педагогічних технологій, організація диференційованого навчання на різних рівнях труднощів, різноманітність форм навчально-виховного процесу, їх зв'язок із середовищем.

Кардинальні зміни у змісті та технологіях мистецької освіти не могли не вплинути на систему оцінювання результатів. Підходи до оцінювання за 12-бальною системою змінюються головним чином у напрямі утвердження позитивного принципу, що передбачає врахування рівня досягнень кожного учня, а не ступеня його невдач. За чотирма рівнями (початковий, середній, достатній, високий) оцінюються ключові, міжпредметні й предметні компетентності, які розглядаються як цілісний художній досвід, достатній для застосування знань і вмінь у різних ситуаціях. Застосовуються тематичне і підсумкове оцінювання результатів навчання.

Профільна мистецька освіта учнів забезпечує їхню професійну орієнтацію і допрофесійну підготовку.

Мистецька освіта в школі здійснюється на уроках з базових і елективних дисциплін, а також у позаурочних формах: гуртках, студіях, творчих колективах, конкурсах, олімпіадах тощо.

Таким чином, сьогодні в педагогіці утверджується розуміння органічної єдності освіти й культури, і в цьому зв'язку показовим моментом реформ в Україні стало включення культурологічного компонента в базову шкільну освіту, що позначилося не тільки на галузі «Мистецтво», а й на інших освітніх галузях, з якими мистецтво

взаємодіє. Це створює сприятливі передумови для розширення прямої освіти через мистецтво, якому сьогодні приділяється ще недостатня увага в українській школі.

Паралельно з удосконаленням навчання мистецтв у звичайній загальноосвітній школі в Україні інтенсивно розвиваються такі типи навчальних закладів, як гімназії, ліцеї, дитячі академії, навчально-виховні комплекси. Ті з цих навчальних закладів, які обрали різні нехудожні напрями профілізації навчання, розширюють спектр форм позаурочної естетико-виховної роботи (художні гуртки і студії з хореографії, театру, вокалу, дизайну), тим самим позитивно впливаючи на розвиток здібностей учнів в окремих сферах художньої творчості. Водночас намітилася тенденція збільшення спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю, де мистецтво викладається на поглибленому рівні за державними або авторськими програмами, втілюючи інноваційні освітні ідеї, концепції.

Прикладом унікальної гуцульської школи в сільській місцевості є Яворівська школа на Косівщині (Івано-Франківська обл.). Форму гімназії успішно представляє Малобілозірська естетична гімназія-інтернат «Дивосвіт» (Запорізька обл.), що належить до шкіл, асоційованих ЮНЕСКО. У ній діти навчаються мистецтва кераміки. Специфіка цих сільських шкіл полягає в активному залученні її вихованців до традицій української національної культури.

Києво-Печерський ліцей «Лідер» № 171 (де навчалися багато переможців міжнародних і всеукраїнських олімпіад з математики, інформатики та фізики) першим в Україні ввів систему навчання інформатики і завдяки широкому застосуванню інформаційних технологій у викладанні всіх предметів досяг високої якості мистецької освіти, незважаючи на відсутність спеціального поглибленого навчання мистецтв у початковій і основній школі (дизайн учні вивчають у старших профільних класах), про що, зокрема, свідчать цікаві комп'ютерні презентації ліцеїстів за інтегрованими курсами «Мистецтво» та «Художня культура».

До спеціалізованих шкіл художньо-естетичного профілю належить, наприклад, школа № 9 м. Луганська, яка об'єднує шкільний підрозділ (хореографічні, музичні і художні класи) і позашкільний – Центр художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, в якому діють різні гуртки й колективи (народний ансамбль танцю «Барвінок»),

зразкова вокально-хорова студія та вокальний ансамбль «Квіточка», образотворча студія «Умка», театральний гурток «Сонечко»).

Спеціалізовані загальноосвітні навчальні заклади естетичного профілю за умови досягнень високого рівня освіти отримують статус академії. Наприклад, у Підбузькій школі-інтернаті – Малій академії мистецтв, заснованій у сільській місцевості на Львівщині (1991), впроваджується концепція роботи з обдарованими дітьми та молоддю в царині декоративно-прикладного мистецтва, починаючи з підготовчої групи. Педагогічний колектив Миколаївської спеціалізованої школи мистецтв і прикладних ремесел «Академії дитячої творчості» досліджує напрям «Етнопедagogіка та відродження народних промислів» (ювелірна металопластика, художня обробка дерева, кераміка, гліптика, художній розпис). У Творчому центрі академії функціонує театр моди, театр костюма, драматичний театр, хореографічна студія, студія юних журналістів, археологічний гурток, клуб бойових мистецтв. З 1996 р. засновано і щорічно проводиться Міжнародний фестиваль «Золотий лелека».

Одним із різновидів шкіл нового типу є навчально-виховні комплекси (НВК) естетичного профілю. Процес об'єднання двох і більше закладів у комплекс відбувається на основі цілісності навчально-виховного процесу, єдності його мети і завдань. Ця комплексна форма реалізується варіативно, має різновиди об'єднання загальноосвітньої школи з дитячим садком, школою або ліцеєм мистецтв, інтернатом, позашкільним центром творчості.

Прикладом об'єднання загальноосвітньої школи I–III ст. і дитячого садка може бути Куйбишевський навчально-виховний комплекс (Миколаївська обл.), який багато років успішно впроваджує форму НВК з використанням переваг природного середовища сільської місцевості, інтегруючи естетичний та екологічний напрями виховання дітей. Учителі школи розробляють технології інтегрованих уроків не тільки в рамках освітньої галузі «Мистецтво», а й у напрямку навчання через мистецтво на основі міжпредметних зв'язків між мистецтвом і математикою, українською та зарубіжною літературами.

Керченський навчально-виховний комплекс-інтернат-ліцей мистецтв, у якому навчаються діти з усіх регіонів Криму, об'єднує загальноосвітню школу, дошкільне та музично-хореографічне відділення. Дитячі колективи ліцею гідно представляють педагогіку мистецтва

нашої країни за кордоном, хорова капела хлопчиків звучала в храмах європейських столиць, ансамбль «Перлина Криму» широко пропагує танці народів Криму, України, Європи, Америки.

Нерідко спеціалізовані школи, ліцеї, гімназії відкриваються при вищих навчальних закладах і куруються викладачами вузів. Прикладом НВК, що здійснює безперервну загальну й хореографічну освіту, є Кіровоградський обласний державний середній загальноосвітній навчально-виховний комплекс гуманітарно-естетичного профілю (гімназія-інтернат – школа мистецтв), до структури якого входить зразковий ансамбль танцю «Пролісок».

Для забезпечення освіти в спеціалізованих загальноосвітніх школах художньо-естетичного профілю опубліковано комплект навчальних програм (автори – наукові співробітники Інституту проблем виховання НАПН України, учителі): два збірника з комплекту призначені для шкіл музичного, а два – художнього профілю (один із них включає програми з предметів базового компонента, а інший – варіативного).

В Одесі, Дніпропетровську, Києві, Харкові та інших містах діють школи, об'єднані в асоціацію вальдорфських ініціатив. Учителі працюють за оригінальними авторськими програмами, адаптованими до вітчизняної системи освіти. У навчально-виховному процесі домінують предмети мистецтва, реалізується ідея мистецької освіти через мистецтво на основі інтеграції.

В рамках загальної гуманістичної педагогічної парадигми пильної уваги заслуговує мистецька освіта дітей з особливими потребами. В системі освіти України на початок 2008/2009 навчального року функціонувало 115 дитячих будинків (5900 дітей дошкільного та шкільного віку), 317 шкіл-інтернатів (75700 учнів), у тому числі 53 (9100 учнів) для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, 14 шкіл та училищ соціальної реабілітації (460 вихованців); 385 закладів (48500 учнів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. До навчально-виховної та оздоровчої роботи з цими учнями активно залучається мистецтво завдяки його арт-терапевтичним можливостям. У рамках інклюзивної мистецької освіти створені корекційно-розвиваючі програми з мистецтва, що сприяють інтеграції дітей з особливими потребами в соціум, відкриваються спеціалізовані класи для обдарованих дітей-інвалідів, проводяться творчі конкурси, виставки.

Учителі мистецтва українських загальноосвітніх шкіл регулярно проходять атестацію, мають можливість підвищувати свою кваліфікацію на курсах в обласних інститутах післядипломної освіти (ОППО). Протягом багатьох років високий рівень організації методичної роботи з учителями художніх предметів демонструють Миколаївський, Луганський, Донецький та інші інститути ППО, які стали дипломантами Міжнародних виставок сучасної освіти. Миколаївський інститут – організатор всеукраїнської щорічної методичної школи, яка проводиться в рамках Всеукраїнського експерименту з художньо-естетичного виховання та освіти школярів у процесі викладання інтегрованих курсів. У Луганському інституті впроваджується дистанційне навчання вчителів мистецтва, інноваційна форма наставництва. У Донецькому інституті вперше в Україні введено підготовку з мистецьких предметів, у результаті якої вчителі отримують відповідні освітні сертифікати.

Підвищенню професійного рівня викладання музики та образотворчого мистецтва в школі сприяють відповідні всеукраїнські конкурси вчителів, які проводяться раз на два роки в різних містах України. Вдосконаленню професіоналізму педагогів шкіл і вищих навчальних закладів сприяє видання всеукраїнського науково-методичного журналу «Мистецтво та освіта», який понад 15 років висвітлює питання історії, теорії та методики викладання мистецтва.

Таким чином, система загальної середньої освіти в Україні має розвинену інфраструктуру, характеризується цілісністю і різноманітністю форм і методів навчання та виховання, інноваційним педагогічним досвідом, що дозволяє формувати естетичну культуру, художні компетентності школярів, розвивати їхній творчий потенціал. Ця система загалом забезпечує успадкування багатих національних традицій українського народу і сприяє розвитку культурного різноманіття, толерантності.

На сучасному етапі розвитку художньої освіти в українській загальноосвітній школі не вирішеними проблемами залишаються: скорочення навчального часу, кількості годин, виділених на вивчення предметів мистецтва інваріантного компонента, слабе оснащення шкіл, особливо сільських, сучасною аудіовізуальною технікою, недостатнє забезпечення навчально-методичною літературою елективних курсів для профільної підготовки учнів і програм для спеціалізованих шкіл художньо-естетичного напрямку.

1.3. Позашкільна мистецька освіта

Позашкільна освіта в Україні є одним із провідних факторів розвитку особистості та її ефективної інтеграції в соціокультурне середовище. У Законі України «Про позашкільну освіту» визначено правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні принципи позашкільної освіти. На початок 2012 р. налічувалося 1496 позашкільних закладів, які відвідують близько 1 млн. 300 000 дітей, що становить понад 59 % від загальної кількості дітей молодшого шкільного віку, 30 % – середнього шкільного віку, 8–10 % – старшого шкільного віку, 2 % – дошкільного віку.

Позашкільні заклади діляться на комплексні та профільні, у перших робота ведеться за різними напрямками, у других – лише за певними напрямками. Організація вільного часу дітей та учнівської молоді в них здійснюється за 11 напрямками, серед яких і художньо-естетичний. Позашкільний компонент охоплює різні типи позашкільних навчальних закладів (державних і недержавних форм власності): центр, палац, клуб, мала академія, дитяча бібліотека, дитяча галерея, студія, освітньо-культурний центр. Серед закладів усіх типів домінуючу позицію займають центри, студії, гуртки художньо-естетичної творчості (872 заклади, що охоплюють 33740 дітей). Художньо-естетичний напрям вирізняється найбільшою варіативністю; найбільш поширені профілі: музичний, хореографічний, художній, театральний, декоративно-прикладної, цирковий.

Музичний профіль включає гуртки та творчі об'єднання з навчання гри на інструментах (фортепіано, духових, ударних, клавішних, народних) та вокалу (академічного, народного, естрадного). Практична діяльність передбачає участь у хорі, ансамблі, оркестрі; постановку музичних вистав, участь у фольклорно-етнографічних експедиціях, музичних святах і змаганнях (КВК, конкурсах, олімпіадах), концертах, фестивалях дитячої та юнацької творчості. Наприклад, хорова капела хлопчиків та юнаків «Дзвіночок» Київського Палацу дітей та юнацтва з 1996 р. є членом Міжнародної хорової організації «Puęgi Cantores» у Зальцбурзі.

Хореографічний профіль репрезентують гуртки та інші творчі об'єднання з класичної, народної, сучасної, естрадної хореографії, спортивних танців тощо. Практична діяльність полягає в постановці

танцювальних номерів, участі вихованців у концертних, міжнародних та всеукраїнських фестивалях і конкурсах. Навчання мистецтва танцю сприяє його популяризації серед дітей різного віку. Прикладами такого профілю є: Вінницький міський центр художньо-хореографічної освіти дітей та юнацтва «Барвінок», комунальний позашкільний навчальний заклад «Одеський міський центр хореографічного мистецтва», Житомирська міська школа хореографічного мистецтва «Сонечко».

Театральний профіль охоплює драматичні, музично-драматичні, театральні колективи (театр ляльок, агітбригади, театри читця, естради, мініатюр, вертеп тощо). Зміст освіти включає знайомство з теорією та історією театру, елементами акторської майстерності, процес постановки вистав, участь школярів у конкурсах і фестивалях. Приклади цього профілю: Школа акторської майстерності при кіностудії імені О. Довженка (Київ), дитячі театри «Мюзік-Холл» (Донецьк) і «Калейдоскоп» (Херсон), унікальний, єдиний в Європі Євпаторійський міжнародний дитячий театральний центр-комплекс «Золотий ключик» (АР Крим), в якому працює 12 творчих колективів різного стильового та жанрового спрямування (діти-актори дають у рік близько 300 вистав, значна частина яких – благодійні). Силами цього Центру щорічно проводиться міжнародний фестиваль «Земля. Театр. Діти», за яким у ЗМІ закріпилася назва «Дитячі Канни».

Цирковий профіль об'єднує гуртки та інші творчі об'єднання акробатів, еквілібристів, гімнастів, ілюзіоністів, жонглерів, мім-клоунади й т.ін. Їхня діяльність спрямована на оволодіння вихованцями елементарними навичками циркового мистецтва, підготовку концертно-циркових номерів, шоу-програм, виступів під час державних свят. Прикладами профілю є: Народний художній колектив дитячо-юнацький цирк «Але-ап» (Київ), Естрадно-циркова студія «Восторг» (Харків), Зразкова циркова студія «Жанр» (Бердичів Житомирської обл.), Народний естрадно-цирковий колектив «Парад надій» Ялтинського центру культури.

Образотворчий і декоративно-прикладний профілі включають гуртки та інші творчі об'єднання з живопису та графіки, декоративного розпису та батику, вишивки, писанкарства, кераміки, гончарства, лозоплетіння, різьблення по дереву, макраме, мереживоплетіння, бісероплетіння, конструювання та моделювання одягу, виготовлення

іграшок, шкіряної пластики і т.ін. Навчальний процес спрямований на оволодіння учнями художньо-практичними вміннями, що дозволяють реалізувати свої інтереси та здібності у творчому самовираженні, брати участь у виставках та конкурсах. Відділи образотворчого декоративно-прикладного мистецтва функціонують у багатьох закладах, зокрема в Центрі дитячої творчості МДЦ «Артек» (АР Крим).

Профілі фото- і кіномистецтва об'єднують гуртки фотографії, кіностудії, творчі об'єднання художників-мультиплікаторів. На заняттях діти знайомляться з історією й теорією кіно, технікою зйомки та виготовлення фото- та кінопродукції. Навчання сприяє розвитку художньо-образного мислення, фантазії, стимулює участь у різних проектах, фестивалях юних фотолюбителів, сценаристів, режисерів. Приклади профілю: Перша національна школа телебачення в Україні (Київ), Кіношкола імені Віри Холодної (Одеса), унікальний (єдиний в Україні) кіноцентр – Студія дитячої творчості «Веснянка» (Дніпропетровськ), Школа мультиплікації «Фантазери» (Луганськ), Дитяча мультстудія «Пластилін Пікчерз» (Харків), Дитяча студія телебачення «Разом» (Полтава), Дитячо-юнацька відеостудія «Березіль» (Кременчук), Дитяча телевізійна студія «КУ-раж» (Кіровоград), Дитяча студія телеведучих «Веселка» (Луганськ).

Частина позашкільних установ, клубів, студій поєднують різні художні профілі. Такий комплексний тип навчання та виховання дає можливість школярам проявити себе в різних видах діяльності. Приклади комплексного профілю: Дитячо-юнацька музично-вокальна хореографічна студія «Світанок» (Київ), Дитячий музично-хореографічний театр «Золотий ключик» (Дніпропетровськ).

Сучасному позашкільному художньому вихованню притаманна розвинена система проведення різноманітних конкурсів, фестивалів, оглядів з різних видів мистецтва. У них беруть участь учні шкіл, художніх професійно-технічних училищ, а також студенти вищих навчальних закладів. Серед таких заходів – Міжнародні фестивалі «Планета мистецтв», «Салют талантів», «Зоряна осінь», «Зимова фантазія», «Мелодія весни», що відбуваються в Києві.

Таким чином, як демонструють ці приклади, в Україні активно працюють практично всі профілі позашкільної мистецької освіти, що свідчить про успішне вирішення питання забезпечення інтересів і потреб школярів у галузі мистецтва.

Активну роботу з дітьми та юнацтвом проводять культурно-освітні установи, яких в Україні налічується близько 40000, у тому числі 17000 клубних установ, близько 16 000 бібліотек, різноманітні дитячо-юнацькі об'єднання. Станом на 01.01.2011 р. тільки в Києві функціонувало 150 підліткових клубів за місцем проживання, які охоплюють своєю діяльністю понад 15000 підлітків, з них 1158 гуртків та секцій присвячені художньому вихованню. У більшості клубів реалізуються програми, спрямовані на соціально-психологічну допомогу дітям з функціональними обмеженнями. У містах проводяться заходи з профілактики негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищах, реалізуються програми підтримки сімей, які виховують дітей-інвалідів, дітей з особливими потребами.

До державних центрів позашкільної освіти належать Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Український державний центр позашкільної освіти, Український Державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, Національний центр «Мала академія наук України», які координують у всеукраїнському масштабі різні напрями роботи, в тому числі художньо-естетичний.

Мала академія наук (МАН) – це цілісна система виявлення та відбору обдарованих дітей, забезпечення духовного, інтелектуального, творчого розвитку підростаючого покоління, створення умов для професійного самовизначення особистості, виховання майбутньої творчої та наукової еліти України. В системі Малої академії наук щорічно до наукової роботи залучаються близько 200 000 старшокласників (понад 33% з них – із сільської місцевості). Найважливішим заходом у діяльності академії є щорічне проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН, який традиційно відбувається в три етапи (на районному, обласному та всеукраїнському рівнях) за 11 науковими напрямками. Найбільш популярне відділення філології та мистецтвознавства, в ньому навчається понад 28 000 учнів (25 % від загальної кількості), а в секціях «Мистецтвознавство» близько 4000 старшокласників (14 % від загального числа учнів відділення). Мала академія наук України успішно реалізує державну політику з роботи з обдарованими дітьми, об'єднуючи для цього зусилля й ресурси державних і громадських інституцій.

Отже, підкреслимо, що досягненням мистецької освіти в Україні є формування багаторівневої та багатопрофільної мережі позашкільних

закладів, у яких досить повно представлені мистецькі напрями освіти та виховання дітей і молоді.

До перспектив позашкільної мистецької освіти в Україні належать: розробка програмно-методичного забезпечення на основі компетентнісного підходу; пошук ефективних шляхів поліпшення фінансування позашкільної освіти та розвитку сучасних форм його організації; вдосконалення системи масових заходів для школярів; ефективне використання бази позашкільних установ для розвитку творчого потенціалу особистості; поліпшення системи підготовки педагогічних кадрів, їх соціальної захищеності.

Розвиток світової цивілізації в ХХІ столітті пов'язаний зі складними й суперечливими процесами глобалізації та етнізації. У документах ЮНЕСКО, таких як «Конвенція про збереження нематеріальної культурної спадщини», «Рекомендації зі збереження фольклору» та інших, в рішеннях Колегії Міністерства культури України визнається основоположною роль культури в розвитку держави і самореалізації особистості, гуманізації суспільства, збереженні національної самобутності народів та утвердження національної гідності. Чималу роль у цьому відіграють функціонуючі на всій території України етнокультурні центри, будинки народної творчості, що концентрують свою діяльність на збереженні та пропаганді національно-культурних традицій, залученні широких верств населення до різних видів та форм творчості. Це дуже важливо для формування толерантності, оскільки в Україні проживають представники понад 120 етнічних груп і народів.

Згідно зі статистичними даними Міністерства юстиції за 2011 р. в Україні налічується 2546 громадських організацій всеукраїнського статусу та 929 благодійних організацій. Близько 15 % етнокультурних організацій здійснюють художньо-естетичне виховання дітей і молоді. До їх числа належать: Товариство української культури, Товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, Благодійний фонд українських художників і майстрів декоративно-прикладного мистецтва «Відродження», Центр російської культури, Болгарське товариство «Відродження», Фонд слов'янської писемності і культури, Центр німецької культури «Хоффнунг», Центр азербайджанської культури «Азері», Литовське товариство, Товариство грецької культури «Елефтерія», Товариство корейців «Хима», Товариство міжетнічної

культури та захисту прав людини «Згода», Молдавський громадський центр «Спадщина О. С. Пушкіна».

Ідея виховання у підростаючого покоління толерантності широко підтримується на законодавчому рівні. Так, у Концепції позашкільної освіти дітей і підлітків в Україні вказана важлива роль формування в них етнокультури, виховання почуття загальнонаціональної єдності. Створення дитячих громадських об'єднань з вивчення національних традицій, народних промислів допомагає вирішувати проблему вільного часу молоді, а в подальшому – і їхньої трудової зайнятості. Діяльність етнокультурних громадських організацій передбачає поєднання традиційних та інноваційних форм роботи, побудованих на активності вихованців (студії та гуртки художньої самодіяльності, клуби з мистецтва, етнографічні експедиції, концерти, конкурси та фестивалі, виставки, національні свята).

Прикладом діяльності з гармонізації міжнаціональних відносин є Федерація дитячих громадських організацій Херсонської області «Веселкова країна дитинства» та Кримський республіканський фонд міжнаціональної злагоди, які проводять різноманітні заходи, що дозволяють пізнати історію, традиції, культуру різних народів. Активна співпраця з музеями, бібліотеками та архівами, посольствами країн, акредитованими в Україні, дозволяють поглибити міжкультурне порозуміння. В Україні роботу з формування полікультурної компетентності населення проводять національні спілки композиторів, письменників, художників, майстрів народного мистецтва, театральних діячів, фотохудожників, а також Об'єднання художніх колективів Національної радіокомпанії України, обласні центри культури тощо.

Останнім часом відбувається активне зростання дитячих центрів культурно-просвітницької спрямованості, які охоплюють близько 15% дітей дошкільного та молодшого шкільного віку і близько 25% підлітків та юнацтва. Також приділяється увага залученню до неформальної мистецької освіти дітей-сиріт, дітей-інвалідів, дітей вулиці. Відділи молодіжних та дитячих організацій існують у Союзі молодих литовців, Союзі молоді грецького походження «Парфенон», Товаристві захисту дітей африканського походження «Фатіма», Лізі російських студентів, Спільці молодих циган «Tarna Rom», Союзі польської молоді, Кримському республіканському фонді міжнаціональної злагоди.

Отже, мистецька освіта сприяє, з одного боку, прагненню численних етносів зберегти унікальність своєї культури, з іншого, – націлена на виховання громадянина України, патріота, який з повагою ставиться до всіх народів, що проживають у країні.

Проблемою є те, що діяльність неформальних навчальних закладів в Україні не врегульована в юридичному аспекті. Для цих установ, на відміну від формальної освіти, в законодавстві України не передбачені будь-які державні пільги. Зазначимо, що існування неформальної освіти, як і питання визнання документів, дипломів про неформальну освіту, передбачено Болонським процесом, членом якого є Україна.

1.4. Спеціалізована мистецька освіта

Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання (ШЕВ) – складова позашкільної освіти (у них навчаються близько 40 % всіх дітей, охоплених мистецькою творчістю в позашкільних установах), водночас ці школи перебувають переважно у системі Міністерства культури України. Мережа шкіл естетичного виховання (музичних, хореографічних, художніх, театральних, шкіл мистецтв) становить 1471 заклад (дані Держкомстату України на початок 2010/2011 навчального року). Поряд із вирішенням проблем загального естетичного виховання, характерних для позашкільної освіти в цілому, завдання саме цих шкіл полягає також у виявленні обдарованих дітей із метою подальшої професійної орієнтації та підготовки до вступу у вищі навчальні заклади мистецтв.

Музичні школи

У дитячих музичних школах (ДМШ) передбачено навчання учнів у класах музичного інструменту, сольного співу (включаючи академічне, естрадне і джазове музикування), вивчення історико-теоретичних дисциплін (сольфеджіо, українська та світова музична література, історія джазової музики для учнів естрадних відділів), колективне музикування (хор, хорове диригування, оркестр, ансамбль), для учнів 1-го класу – ритміка. Учні, які навчаються гри на оркестрових інструментах, освоюють гру на фортепіано, а в класі бандури – відвідують заняття з постановки голосу. Передбачено предмет за вибором у групових та індивідуальних формах (ансамбль, фольклорні обряди,

вистави, історія мистецтв, народний танець, сценічний рух, додатковий музичний інструмент, постановка голосу, імпровізація, композиція, основи диригування, аранжування, оркестровки, культура мовлення та ін.) .

Особливу сторінку в початковій музичній освіті України становлять дитячі хорові школи (Кам'янець-Подільський, Львів, Мукачеве, Стрий, Тернопіль, Харків), оскільки саме хоровий спів є характерним національним видом музикування, орієнтуючись на традиції народного і професійного мистецтва.

У країні активно відроджується кобзарське мистецтво – унікальне явище не тільки української, а й світової музичної культури. Створена Національна спілка кобзарів України, зароджуються конкурси та фестивалі, активізуються наукові дослідження, відкриваються класи гри на бандурі (нині у понад 1300 школах), дитяча кобзарська школа у Рівному.

Поряд зі зростанням уваги до навчання гри на народних інструментах серед учнів і батьків зростає увага до освоєння музичного фольклору, вимальовується тенденція до відкриття фольклорних відділів у музичних школах і школах мистецтв, популярною стає сопілка.

Як відповідь на вимоги часу спостерігається масовий інтерес до джазової освіти. Перше естрадно-джазове відділення було відкрито ще в 1974 році в Київській вечірній школі робітничої молоді № 1 ім. К. Г. Стеценка. Відкриваються відділення та класи джазу, виникають джазові колективи в школах, активізувалося фестивальне та конкурсне життя в сфері джазового виконавства. На базі відділів джазового мистецтва шкіл упроваджується проект майстер-класів провідних джазових музикантів світу в рамках Міжнародної джазової академії.

Із заснуванням перших музичних шкіл (20–30 р.р. ХХ ст.) поширеним явищем були оркестри й ансамблі духових інструментів, педагогічний вплив яких на емоційну сферу учасників колективного музикування описав ще А. С. Макаренко. Такі колективи успішно працювали майже у всіх школах до середини 80-х рр. Далі традиція оркестрового музикування в Україні була втрачена. Нині вона відроджується шляхом створення учнівських оркестрів, відкрита Дитяча музична школа духової музики в Донецьку.

Художні школи

У дитячих художніх школах (ДХШ) учні вивчають малюнок, живопис, композицію, ліплення (скульптуру), історію українського та

світового мистецтва; як предмет за вибором пропонується кераміка, декоративно-прикладне мистецтво (писанкарство, петриківський розпис, вишивка, ткацтво, лозоплетіння, гончарство тощо), дизайн, театральньо-декораційне мистецтво та ін.) Учні проходять навчальну практику (робота на пленері, виготовлення декорацій для вистав, дизайн школи, робота в музеях). Вимогою часу є введення в навчальний процес таких нових дисциплін, як комп'ютерна графіка, дизайн.

Загострення потреби в пізнанні народних традицій зумовили відкриття великої кількості нових класів (відділень) декоративно-прикладного мистецтва, до роботи з дітьми залучаються народні майстри. Спеціалізовані дитячі школи декоративно-прикладного мистецтва функціонують в Києві, школа художніх ремесел в Рогатині, гончарна школа в Коломийському районі Івано-Франківської обл. Відкрита школа іконопису «Нікош» (Хмельницький), яка отримала благословення патріарха УПЦ КП і митрополита УПЦ МП. Учні школи, представники різних релігійних конфесій, і майстри пишуть ікони й дарують їх храмам. На рахунку школи близько 40 виставок в Україні, США, Канаді, Мексиці, Польщі, Литві, в експозиціях представлені ікони, пасхальні подільські писанки, вишиті рушники.

Хореографічні школи

У хореографічній освіті стрижневими напрямками залишаються класичний і народно-сценічний танець. Учні шкіл Києва, Одеси, Харкова, Донецька, Львова мають можливість сценічної практики в професійних театрах. Однією з найстаріших є Одеська хореографічна школа (1939), більшість випускників якої пов'язують свою долю з мистецтвом танцю. У співтворчості школи з Одеським академічним українським музично-драматичним театром імені В. Василька працює дитячий балет «Барвінок». Школа ініціювала Дитячий Міжнародний фестиваль-конкурс «Одеські перлинки» (тема «На нашій планеті танцюють всі діти!»).

Унікальний досвід має й дитяча хореографічна школа Харкова, організована на базі студії при Театрі опери та балету, у якій створено єдиний в Україні Дитячий театр балету (1981), визнаний кращим дитячим театром Європи та Азії.

Виявляються нові тенденції, пов'язані з бажанням дітей професійно освоювати сучасні явища танцювальної палітри, що цілком відповідає вектору хореографії та мистецтва в цілому до синтезування

традиційних і нових форм, індивідуалізації творчості, експериментаторства. Учні ШЕВ освоюють танець модерн, бально-спортивний танець; народжуються колективи-театри хореографічних мініатюр, ансамблі естрадного танцю, які співпрацюють з юними виконавцями-вокалістами, інструменталістами. Так, одна з 10 хореографічних шкіл України – Ніжинська (Чернігівська область) повністю спеціалізується на навчанні дітей спортивно-бального танцю.

Особливе місце в початковій спеціалізованій мистецькій освіті посідає Дитяча хореографічна школа при Національному заслуженому ансамблі танцю ім. П. Вірського (1992) як найважливіша ланка в єдиній системі наступності підготовки професійних артистів – виконавців народного танцю (школа – студія – професійні колективи). Рівень підготовки учнів школи дозволяє включати підготовлені ними танці («Гопак», «Гуцулка», «Волинська полька», «Частушки» тощо) в концертний репертуар Національного колективу. Учні вивчають теорію і практику української народної хореографії за спеціально створеними навчальними програмами, широко пропагуючи українську хореографічну культуру.

Театральні школи

У дитячих театральних школах передбачено оволодіння учнями основами акторської майстерності (зокрема з лялькою), сценічного руху, пантоміми, сценічної мови, ритміки і танцю, обрядів народностей України, історією театру і кіно, музичною грамотою, на вибір пропонуються заняття пантомімою, фехтуванням, виготовленням ляльок (костюмів), вокалом, музичним інструментом.

Кількість театральних відділень постійно зростає, але поки в Україні діє єдина самостійна Дитяча театральна школа в Одесі (1992), арт-проекти якої здійснюються у співтворчості з Національною спільнотою театральних діячів України, театрами та музеями міста. Школа є співзасновником Міжнародного фестивалю мистецтв «Одеський трамвайчик». Учні школи беруть участь у театралізованих святах, зокрема знаменитій одеській «Гуморині».

Заслугує на увагу досвід Державної театральної школи-студії в Києві, створеної як експериментальний навчальний заклад (до 80 % випускників вступають до вищих навчальних закладів мистецтва).

Прикладом унікального інноваційного навчального закладу в початковій театральній освіті є Харківська школа сучасних театральних

сценічних напрямів, яка об'єднує 6 відділень. Навчання зосереджене насамперед на поглибленому освоєнні учнями специфіки синтезу сценічних і екранних мистецтв (театральне, телевізійне, художнє, музичне, хореографічне, відділення мультиплікації).

Школи мистецтв

Дитячі школи мистецтв (ДШМ) комбінують різні мистецькі напрями (музичне, хореографічне, художнє, театральне). Це створює додаткові можливості з розвитку обдарованості кожного учня, бо, як підтверджує практика, найбільш значущі результати досягаються там, де діти займаються кількома видами художньої творчості.

Заслуговує на увагу організація пізнання фольклорної спадщини та етнічних традицій в ШЕВ, де активно розвивається мережа колективів, інтегруючих пісенний, інструментальний та танцювальний фольклор, театр, декоративно-прикладне мистецтво (вивчення народного костюма).

Школи естетичного виховання реалізують освітні та соціальні проекти, багато з яких – благодійні, плідно співпрацюють із загальноосвітніми школами та дошкільними установами. У селах і містах створюються програми такого співробітництва: діють лекторії, влаштовуються концерти та вистави, працюють дитячі філармонії. Таким чином, відбувається естетизація життєвого простору, діти масово залучаються до культури.

В ШЕВ створюються шкільні музеї, в яких проводяться екскурсії для учнів і батьків, зустрічі з діячами мистецтв. У деяких з них працюють курси підготовки юних екскурсоводів, юні «співробітники» таких музеїв набувають перші навички дослідницької роботи.

Формою культурного життя в містах є дитячі філармонії. Поряд із музикантами й театралами юні художники також мають можливість експонувати свої творчі досягнення. Керівництво діяльністю дитячих філармоній збирає художні ради з представників шкіл естетичного виховання міста, вони координують свої дії з державними філармоніями, вищими мистецькими навчальними закладами. У концертах дитячої філармонії учасники мають можливість виступати на одній сцені з професійними музикантами, з симфонічними оркестрами.

При багатьох ДМШ з 20-х років минулого століття діяли вечірні школи для дорослих. Один із найстаріших подібних закладів культури – Вечірня музична школа № 1 імені К. Стеценка була заснована

як «робоча консерваторія». Зараз зростає інтерес дорослих до мистецтва, і відповідно зростає потреба у відродженні вечірніх шкіл.

Мережу середніх спеціалізованих мистецьких шкіл (шкіл-інтернатів) складають 6 навчальних закладів Міністерства культури України, які забезпечують допрофесійну підготовку майбутніх художників і музикантів, майстрів декоративно-прикладного мистецтва. Ці школи створювалися переважно при вищих навчальних закладах, зберігаючи наступність освітніх традицій. Їх безсумнівною перевагою є унікальне поєднання спеціалізованої та загальної середньої освіти. У цих закладах викладають видатні музиканти й художники. Гордістю України є випускники цих шкіл, які успішно репрезентують національне мистецтво на міжнародному рівні.

Музичні: найстаріша Одеська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. П. Столярського (1933); Київська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. М. В. Лисенка при Національній музичній академії України ім. П. І. Чайковського (1934); Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. С. Крушельницької при Львівській національній музичній академії ім. М. В. Лисенка (1939); Харківська середня спеціалізована музична школа-інтернат при Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського (1943).

Художні: Державна художня середня школа ім. Т. Г. Шевченка в Києві (1937) при Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури; Спеціалізована художня школа-інтернат I–III ступенів «Колегіум мистецтв» в Опішні (Полтавська обл., 1997).

Помітну роль у спеціалізованій мистецькій освіті відіграють і такі навчальні заклади, як школа-студія при Київській муніципальній українській академії танцю ім. С. Лифаря (уперше в Україні у співпраці з провідними закладами Європи КМУАТ розробила програму безперервного хореографічного навчання); Школа хореографічної майстерності Вадима Писарева, художнього керівника Донецького академічного державного театру опери та балету ім. А. Б. Солов'яненка, відкрита при цьому театрі.

Прикладом установи неперервної мистецької освіти, що поєднує в єдиний комплекс навчання всіх видів мистецтва за чотирма рівнями: підготовча школа – початкова школа – середня школа – вища школа (коледж), є Київська дитяча Академія мистецтв (1994).

Мережа спеціалізованих шкіл Міністерства культури України забезпечує початкову професійну художню освіту, успішно виявляючи обдарованих учнів з метою підготовки до вищих навчальних закладів мистецтв. В останні роки намітилася позитивна тенденція до співтворчості фахівців шкіл двох міністерств, зокрема у проведенні спільних науково-практичних конференцій і семінарів.

1.5. Професійна мистецька освіта

В Україні діяльність вищих навчальних закладів (ВНЗ) художнього профілю регламентується серією законів, зокрема Законами України «Про професійно-технічну освіту» (1998), «Про вищу освіту» (2000), а також положеннями Національної доктрини розвитку освіти (2001), Концепції розвитку професійно-технічної освіти в Україні (2004).

Професійна мистецька освіта в Україні характеризується багатоплановістю напрямів і спеціалізацій, багатоступеневістю, безперервністю і наступністю освітніх рівнів. Згідно із Законом про вищу освіту в Україні діють такі типи ВНЗ: університет (класичний і профільний), академія, інститут, консерваторія (музична академія), коледж, технікум (училище). За джерелами фінансування вони належать до державної, комунальної чи приватної форми власності. Систему стандартів вищої освіти становлять Державний стандарт вищої освіти і Галузеві стандарти вищої освіти, які є основою оцінки якості професійної підготовки та освітньої діяльності ВНЗ незалежно від їх типів, рівнів акредитації та форм навчання.

Підготовка фахівців у галузі «Мистецтво» здійснюється у вищих навчальних закладах України за наступними освітньо-кваліфікаційними рівнями: «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» зі спеціальностей: «театральне мистецтво», «хореографія», «кіно-телемистецтво», «музичне мистецтво», «образотворче мистецтво», «дизайн», «декоративно-прикладне мистецтво», «естрадно-циркоче мистецтво» і «фотомистецтво». Зі спеціальності «перукарське мистецтво та декоративна косметика» підготовка фахівців завершується на рівні «молодшого спеціаліста». А зі спеціальності «реставрація творів мистецтва» навчання починається з освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» і завершується отриманням кваліфікаційного рівня «магістр». За умови виконання психолого-педагогічної, методичної

та практичної програм підготовки відповідно до галузевого стандарту педагогічної освіти зі спеціальностей «хореографія», «музичне мистецтво», «образотворче мистецтво», «дизайн», «декоративно-прикладне мистецтво» присвоюються кваліфікації вчителя.

Кожен навчальний заклад проходить процедуру ліцензування спеціальностей, відповідно до результатів акредитації отримує право на здійснення підготовки фахівців певного освітньо-кваліфікаційного рівня. Законом передбачено 4 рівні акредитації ВНЗ. Переліки спеціальностей (напрямів), за якими здійснюється підготовка фахівців денною, заочною та вечірньою формами, затверджуються постановами Кабінету Міністрів України. Під час прийому до мистецького ВНЗ окрім вступних іспитів проводиться творчий конкурс, мета якого – оцінка здібностей людини до творчої діяльності за обраним напрямом.

За даними державного комітету статистики України на початок 2010/2011 навчального року в галузі «Мистецтво» у вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації навчалося 70468 студентів, з них 72 % жінок. За мистецькими спеціальностями близько 24 тис. осіб (34 %) отримали освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст», 38 тис. осіб (55 %) – «бакалавр», 6 тис. осіб (8 %) – «спеціаліст» та 2 тис. осіб (3 %) – «магістр». Більше фахівців навчалися за фахом «музичне мистецтво» (31 %; 22 тис. осіб) і «дизайн» (26 %; 18 тис. осіб). На навчання було зараховано понад 24 тис. осіб (18 тис. осіб – на денну форму), у тому числі 32 % за рахунок коштів державного бюджету, 20 % – місцевих бюджетів, відомств, юридичних осіб, 48 % – фізичних осіб. Завершили відповідні цикли навчання 21 тис. студентів. Підготовку магістрів (понад 2 тис. осіб) у 2010/2011 навчальному році в галузі «Мистецтво» здійснювало 42 вищих навчальних заклади III–IV рівнів акредитації, з них 4 приватних. Розподіл за спеціальностями нерівномірний: найбільше – «дизайн» (31 %), найменша кількість – «реставрація творів мистецтва» (3 %). Зараховано на навчання 1650 осіб (70 % на денну форму), в тому числі 862 особи (52 %) за рахунок коштів державного бюджету.

Розглянемо приклади навчальних закладів України згідно з номенклатурою спеціальностей.

Зі спеціальності 020201 – театральне мистецтво і 020203 – кіно і телемистецтва фахівців готує Київський національний університет

театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, історія якого налічує понад 100 років. До складу цього багатопрофільного закладу входять Інститут екранних мистецтв та факультет театрального мистецтва.

Найстаріше в Україні Київське державне хореографічне училище (вищий навчальний заклад I рівня акредитації) та училище хореографічного мистецтва «Київська муніципальна українська академія танцю імені Сержа Лифаря» (комунальний вищий навчальний заклад I–II рівня акредитації) готують фахівців зі спеціальності 020202 – хореографія. Після чотирирічного навчання випускники академії танцю отримують атестат про середню освіту та диплом молодшого спеціаліста «артиста балету» або «артиста танцювального ансамблю», а також «викладача хореографічних дисциплін». Восьмирічна школа-студія при академії є базою для педагогічної практики студентів. Таким чином вперше в Україні КМУАТ ім. С. Лифаря втілила в життя програму безперервного хореографічного навчання.

Зі спеціальності 020204 – музичне мистецтво підготовку фахівців здійснюють декілька академій і консерваторій. Один із найстаріших мистецьких ВНЗ в Україні – Одеська державна музична академія ім. А. В. Нежданової. Вона була створена на базі Одеського музичного училища і консерваторії (відкритої в 1913 році). Академія має три факультети: фортепіанно-теоретичний, сольного співу та оркестровий, оперну студію. При ній діють музично-виконавська аспірантура та наукова аспірантура, функціонує рада із захисту кандидатських дисертацій.

У 2008 році на базі Київського державного музичного училища був створений Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра, який здійснює підготовку фахівців зі спеціалізацій: фортепіано; оркестрові струнні, оркестрові духові, ударні та народні інструменти; спів; хорове диригування; музикознавство; мистецтво джазової та популярної музики.

Зі спеціальності 020205 – образотворче мистецтво та 020206 – реставрація творів мистецтва підготовку фахівців здійснює Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури – єдиний в Україні багатопрофільний ВНЗ, що має академічний напрям підготовки з живопису, скульптури, графіки, театрального декоративного мистецтва, архітектури, реставрації творів мистецтва, мистецтвознавства та арт-менеджменту. Академія має три факультети: образотворчого

мистецтва, архітектури, теорії та історії мистецтв. Понад 900 студентів денної та заочної форм навчання здобувають професійні знання в 25 навчально-творчих майстернях, якими успішно керують найавторитетніші майстри мистецтва й архітектури.

Львівська національна академія мистецтв (ЛНАМ) здійснює професійну підготовку зі спеціальності 020208 – декоративно-прикладне мистецтво, а також з образотворчого мистецтва, дизайну, реставрації, культурології, мистецтвознавства та менеджменту мистецтва. Цей ВНЗ є спадкоємцем давніх традицій мистецької освіти й веде свою історію від Художньо-промислової школи (1876), Вільної академії мистецтв (1905), Художньої школи А. Новаківського (1923) та інших навчальних закладів, у системі яких надавалася академічна освіта. У структурі Академії 5 навчальних факультетів (один із них у Севастополі), Інститут прикладного та декоративного мистецтва в Косові Івано-Франківської обл., факультет підвищення кваліфікації, підготовче відділення, науково-дослідний відділ, аспірантура та докторантура. Працює спеціалізована рада із захисту докторських і кандидатських дисертацій в галузі мистецтвознавства. У 1993 р. на базі Академії створено Навчально-науково-творчий комплекс, до складу якого входять 22 мистецьких навчальних заклади України I–IV рівнів акредитації.

Інститут мистецтв, художнього моделювання та дизайну імені Сальвадора Далі є одним із перших приватних українських ВНЗ і першим закладом в Україні, який отримав право навчати студентів зі спеціальності 020207 – дизайн. Інноваційний підхід до мистецької освіти полягає в поєднанні класичної академічної школи художньої майстерності з новітніми креативними системами майстер-класів, семінарів, практикумів і стажувань у провідних фірмах, на підприємствах України та зарубіжжя. Студенти отримують підготовку в таких галузях, як дизайн інтер'єру, меблів, промислових виробів, ландшафту, одягу та аксесуарів, зачісок і макіяжу, візажу, комп'ютерної графіки та реклами, веб-дизайн, дизайн поліграфії, фітодизайн і флористика. Наявність дитячої дизайн-студії дозволяє вже в ранньому віці проводити відбір талановитих дітей для подальшого професійного навчання в Коледжі мистецтв, а потім і в Інституті.

Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтв, заснована в 2007 році на базі Коледжу естрадного та циркового

мистецтв здійснює підготовку фахівців зі спеціальності 020209 – естрадно-циркове мистецтво. У 2010 році відкрито новий напрям підготовки – театральне мистецтво (режисура естради й цирку) і музичне мистецтво. Специфічне поєднання естрадного та циркового напрямів – унікальна і єдина в Україні форма освіти в галузі цирку та естради, яка дає можливість студентам розвиватися одночасно в декількох напрямках і працювати в різних жанрах.

Перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців у галузі культури та мистецтва здійснюється в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв, створеній в 1998 році в столиці на базі Інституту підвищення кваліфікації працівників культури. Протягом трьох років (2009, 2010, 2011) за результатами рейтингу ЮНЕСКО Академія займає перше місце серед вищих навчальних закладів у галузі культури і мистецтв України. Форми навчання: денна, заочна, екстернат. Також в Академії можна отримати другу вищу освіту зі спеціальностей: режисер театралізованих видовищних шоу-програм; культуролог, керівник художніх проєктів, викладач спеціальних дисциплін; книгознавство, бібліотекознавство й бібліографія. Академія має структурні підрозділи в різних містах України, наприклад: Чернігівський інститут мистецтв та менеджменту культури, Житомирський інститут культури і мистецтв, який здійснює підготовку фахівців і бакалаврів зі спеціальностей: «театральне мистецтво», «музичне мистецтво», «дизайн», «документознавство та інформаційна діяльність», «менеджмент соціокультурної діяльності».

Ще один приклад цього напрямку – Луганський державний інститут культури і мистецтв. Відповідно до запитів суспільства спектр запропонованих інститутом спеціалізацій змінюється кількісно і якісно щороку. Зараз студентів готують за 8 напрямками та 30 спеціалізаціями. Створені студентські творчі колективи: оркестри, ансамблі, майстерні, студія телебачення, оперна студія, навчальний театр та ін. До освітнього комплексу інституту входять дитяча академія мистецтв і коледж.

Кожна зі спеціальностей сфери мистецтва та культури має відповідні кваліфікаційні рівні й завершується науковим ступенем кандидата й доктора наук/мистецтв, для цього при навчальних закладах створено аспірантуру й докторантуру. До особливостей підготовки науково-педагогічних, творчих і виконавських кадрів зі спеціальностей

мистецьких напрямів належить асистентура-стажування. Ця специфічна форма післядипломного навчання за статусом частково відповідає аспірантурі, але не передбачає захисту дисертації.

Кожен із напрямів мистецької освіти має власну багаторівневу систему навчальних закладів (вертикальний зріз), а кожен із ступенів цієї системи інституалізується в конкретних типах навчальних закладів (горизонтальний зріз), що загалом забезпечує багатовекторність і багатопрофільність художньої освіти та ексклюзивність підготовки з низки спеціальностей.

Система мистецької освіти в Україні позиціонується в метасистемі культури, що передбачає вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців на основі примноження культурних надбань.

Реформування системи мистецької освіти, її концептуальних та організаційно-структурних засад, здійснюється в контексті соціально-економічних перетворень. Наслідуючи світові тенденції, в реформаторських процесах акцент робиться на вихованні особистості, здатної спрямувати свою життєдіяльність у річище гуманістичного розвитку суспільства й саморозвитку на основі засвоєння національних і загальнолюдських цінностей. Орієнтуючись на гармонізацію інтересів особистості та суспільства, у професійній мистецькій освіті виокремлюються такі пріоритетні завдання: активізація творчого потенціалу студентів, розвиток критичного мислення, мобільності через освоєння різних видів художньої діяльності, що дозволить майбутньому фахівцю перекваліфікуватися на суміжні професії відповідно до потреб культурної практики. Соціальна активність і професійна відкритість як важливі постулати мистецької освіти в Україні забезпечуються зв'язком навчання та практики, що є наріжним каменем діяльності мистецьких навчальних закладів.

Створення освітньої вертикалі «школа – училище – ВНЗ» як мережі мистецьких навчальних закладів по всій території України забезпечує послідовне формування особистості художника-професіонала. Водночас це створює певні проблеми при реформуванні освітньої структури та впровадженні нових напрямів, спеціальностей, кваліфікацій.

Специфіка застосування ступеневої освіти в мистецьких навчальних закладах полягає в наданні можливості отримання кваліфікації молодшого спеціаліста (I рівень акредитації) як на базі неповної

середньої освіти, що обумовлено необхідністю раннього оволодіння професією, так і на базі повної середньої освіти для творчо обдарованої молоді.

Навчальний процес у мистецьких навчальних закладах ґрунтується на принципах: особистісного підходу, корелятивних зв'язків між різними спеціальностями, наставництва, значної ролі творчої, зокрема соціокультурної практики. Наприклад, для музичних ВНЗ навчальними планами передбачено проведення концертно-виконавської практики на всіх етапах навчання. У художніх, театральних ВНЗ введення принципу наставництва викликано необхідністю постійних експериментальних пошуків під керівництвом досвідчених викладачів-наставників. Важливим для вищих навчальних закладів України є принцип надання системою мистецької освіти гарантій у сфері соціального захисту молоді. Так, кожен студент музичного ВНЗ може отримати додаткову кваліфікацію: «диригент оркестру» (симфонічного, естрадного, духових, народних інструментів), «керівник інструментального (вокального) ансамблю народної музики», «керівник естрадного ансамблю», «звукооператор», що сприяє працевлаштуванню в майбутньому. Принцип відкритості навчального процесу в творчих ВНЗ сприяє становленню особистості студентів, соціалізація яких відбувається в професійних творчих колективах (філармонійних, театральних-концертних та ін.) обов'язкових баз практики для навчальних закладів усіх рівнів.

Розвиток професійно-технічної мистецької освіти ґрунтується на врахуванні сучасних особистісно орієнтованих і компетентнісних парадигм. Їх упровадження передбачає оволодіння професією та розвиток особистості фахівця художніх промислів і ремесел як творчого суб'єкта професійно-мистецької діяльності, його самореалізацію в культурному середовищі.

Як свідчать статистичні дані, в 2000 р. діяло 14 професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) художнього профілю (5 вищих мистецьких професійних училищ, 9 художніх професійно-технічних училищ), а в 2010 р. їх залишилося 12 (закрито 2 училища). Скоротився і перелік художніх професій, якими оволодівають учні ПТНЗ. Більшість училищ художнього профілю здійснює підготовку майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел за однією або двома професіями і тільки в Стрийському вищому художньому

професійному училищі Львівської області – за сімома. Це пояснюється складнощами самої праці та працевлаштування цих фахівців, відсутністю відповідних умов для оволодіння техніками народного мистецтва під час виробничої практики на підприємствах художніх промислів і ремесел.

Модернізація професійно-технічної підготовки фахівців сфери мистецтва та культури передбачає гармонійне поєднання принципів розвитку народного і сучасного декоративно-прикладного мистецтва; пріоритетність естетичних ідеалів над утилітарно-меркантильними цінностями та інтересами особистості, створення нових освітніх структур і типів навчальних закладів, розвиток взаємодії ПТНЗ художнього профілю з підприємствами, організаціями мистецького спрямування, досвідченими майстрами народного мистецтва.

Одним із стратегічних напрямів реформування вищої освіти в Україні є впровадження інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у практику вищої школи. Особливого значення ІКТ набувають у мистецькій та художньо-педагогічній освіті, адже художник, артист, музикант, як і вчитель предметів мистецтва, є трансляторами сучасної культури в соціум.

Таким чином, професійні навчальні заклади культури і мистецтва всіх рівнів акредитації активно стимулюють культуротворчі процеси в українському суспільстві й позитивно впливають на систему мистецької освіти загалом у царині забезпечення підготовки кадрів з традиційних та ексклюзивних спеціальностей.

В умовах недостатнього бюджетного фінансування закладів освіти підготовка фахівців мистецької сфери супроводжується певними суперечностями. Наслідування зарубіжного досвіду організації діяльності вищих навчальних закладів та запровадження ступеневої освіти призводить до ліквідації невеликих за контингентом студентів навчальних закладів із одночасним створенням великих закладів (університетів), що не завжди враховує і забезпечує ексклюзивний характер виховання митця. Вимагають більшого міжвідомчого узгодження дії двох міністерств (Мінкультури та Міносвіти), яким підпорядковані різні навчальні заклади: в умовах активізації тенденції до комерціалізації мистецької освіти вони нерідко дублюють підготовку фахівців за одними й тими самими, так званими престижними, спеціальностями в межах одного міста. Гострою залишається проблема професійної

адаптації випускників творчих ВНЗ до суспільно-культурних трансформацій у суспільстві, а випускників ПТНЗ до нових господарсько-економічних умов. Виникає необхідність розширити підготовку фахівців «нових культурних професій» (менеджерів, продюсерів, фахівців з реклами, маркетингу, авторського права та ін.) для індустрії дозвілля, роль якої в українському суспільстві значно зросла. Підготовку таких фахівців могли б здійснювати вищі мистецькі навчальні заклади, але вони зосереджені переважно на сфері «академічного мистецтва».



Розділ 2.

ХУДОЖНЬО- ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УСТАНОВ КУЛЬТУРИ

Найважливішою складовою мистецької освіти виступає його соціокультурний контекст, який разом із навчальними закладами становить один освітній простір. Найважливішим завданням державної культурно-освітньої політики є гармонізація цього простору, який на сучасному етапі в силу соціально-економічних факторів недостатньо збалансований. Неформальна мистецька освіта, що здійснюється закладами культури і мистецтва, покликана створити таке середовище, в якій кожен член суспільства стане суб'єктом художньої культури, здатним її вдосконалювати. Величезну роль у цьому процесі відіграють бібліотеки, музеї, театри, філармонії, мережа яких в Україні розвинена, а професійний рівень більшості закладів визнаний у світі.

2.1. Бібліотеки

Як зазначено в Законі України “Про позашкільну освіту”, бібліотеки надають дітям можливість безкоштовного доступу до досягнень національної та світової культури, проведення дозвілля, спілкування з ровесниками та дорослими з урахуванням вікових, психологічних і соціальних особливостей дитини (Розділ II, ст. 12).

В Україні функціонує 1200 бібліотек для дітей та бібліотек для юнацтва сфери управління Міністерства культури України, близько 22 тисяч шкільних і практично 18 000 сільських бібліотек, які обслуговують дітей та учнівську молодь.

Бібліотеки для дітей та бібліотеки для юнацтва – це інформаційні, культурно-освітні установи, що мають фонд конкретного читацького спрямування для обслуговування дошкільників, учнів 1–11-х класів та організаторів дитячого читання. У Києві створена Національна бібліотека України для дітей – загальнодержавне книгосховище повного репертуару національних творів для дітей, культурний науково-методичний, дослідницький, координаційний центр для дитячих бібліотек країни. Практично у всіх містах працюють самостійні централізовані бібліотечні системи для дітей, в їх складі діють районні (міські) бібліотеки, бібліотеки-філії та дитячі відділи.

У процесі культурно-просвітницької роботи бібліотеки залучають дітей та юнацтво до культурної спадщини, зокрема рідного краю, розвивають їхню здатність сприймати мистецтво, творче начало. У фондах бібліотек зосереджено близько 38 мільйонів примірників книг, періодичних видань, аудіовізуальних документів та електронних ресурсів. Культурні акції (вечори, зустрічі, концерти, лекції, фестивалі, конкурси), інформаційно-освітні програми та проекти бібліотеки здійснюють самостійно або спільно з іншими організаціями.

Майже при кожній дитячій бібліотеці діють різні гуртки (музичні, драматичні, м'якої іграшки, дизайну, декоративно-прикладного мистецтва та ін.). Естетичному вихованню читачів сприяють різні форми і методи роботи, які відповідають їхнім духовним потребам у сфері мистецтва, приносять насолоду від зустрічей із прекрасним. Популярними формами дозвіллевої діяльності є лялькові та літературні театри; літературно-музичні салони та вітальні; літературні естафети, маскаради, вернісажі, подіуми, карнавали; музеї літературних героїв; казкові турніри; свята і презентації книг; прес-конференції. Прикладами таких заходів є щорічний літературний ералаш “Чарівне коло” в Донецькій бібліотеці для дітей, комплексні програми “Музика поезії” в Запорізькій обласній бібліотеці для дітей.

Бібліотеки вносять свій вклад в соціокультурну реабілітацію особливих груп населення, для чого розвивається партнерство зі службами соціального захисту, розширюється участь у програмах інформаційного обслуговування інвалідів, сиріт.

Значна роль бібліотек в організації дозвілля дорослого населення, вони відкривають свої приміщення клубам та об'єднанням за інтересами. Вільне, невимушене спілкування виявляється корисним і для

людей “третього” віку, які, отримуючи інформацію про нові книги, журнали, обмінюються досвідом, знаходять однодумців і друзів. Усілякі виставки та семінари дозволяють пенсіонерам виражати себе в живописі, фотографії та ін. Прикладами таких бібліотек є Луганська та Кіровоградська обласні універсальні бібліотеки, програми клубів яких включають години поезії, літературно-музичні вечори.

Таким чином, бібліотеки України забезпечують загальний і рівний доступ до інформації і духовних цінностей громадянам різного віку, підтримують культурне розмаїття, зокрема етнічне, мовне, релігійне, вони сприяють розвитку художніх інтересів і творчого потенціалу дітей, заохочуючи їхнє культурне самовизначення.

2.2. Музеї

Важливе значення в мистецькій освіті дітей і молоді України відіграють музеї – науково-дослідницькі та науково-просвітницькі установи, які комплектують, вивчають, зберігають і демонструють твори мистецтва, предмети історії та культури. Їхня художньо-освітня та культурно-просвітницька діяльність регламентується нормами Закону України «Про музеї та музейну справу».

Згідно з існуючим поділом музеїв на профілі всі музеї за тематикою колекцій та експозицій поділяються на: історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, літературні, художні, етнографічні, технічні, галузеві та інші (не включені в будь-яку з вищезазначених категорій).

Художні музеї призначені для збору та показу творів образотворчого та прикладного мистецтва. До цієї групи належать музеї скульптури, живопису, фотографії, кіно, архітектури тощо, а також меморіальні музеї, присвячені життю і діяльності діячів мистецтва. Більше музеїв художнього профілю зосереджено в Києві та в обласних центрах України. У Києві працюють Національний художній музей, Національний музей мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків, Київський національний музей російського мистецтва, Державний музей українського народно-декоративного мистецтва, ДП Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький арсенал». Художні музеї чи галереї є і в кожному обласному центрі України.

Інформацію про видатних діячів театру, музики, кіно України надає єдиний в країні за своєю спеціалізацією Державний музей

театрального, музичного та кіномистецтва України (Київ). У музеї проводяться творчі зустрічі та вечори, а також наукові читання та круглі столи, присвячені видатним діячам мистецтва минулого і сучасності.

Меморіальні музеї цікаві для широкої громадськості екскурсіями, що розкривають життя і творчість відомих діячів мистецтва, які мали великий вплив на культуру України. Найбільш значимі з них: Музей-садиба художниці К. Білокур (с. Богданівка, Київщина), Чернівецький меморіальний музей композитора, автора знаменитої пісні «Червона рута» В. Івасюка, музей композитора С. Прокоф'єва на його батьківщині (с. Красне на Донеччині), актриси М. Заньковецької в Києві.

У рамках проекту «Львів музичний» школярі можуть безкоштовно відвідати музей С. Крушельницької; в будинку, де жила знаменита співачка, організований музичний салон і силами учнів шкіл мистецтв проводиться цикл музейних уроків «У світі музичних інструментів». Художньо-меморіальний музей-садиба І. Труша у Львові щороку запрошує школярів до участі в конкурсі дитячого малюнка.

Серед етнографічних музеїв за масштабністю культурно-просвітницької роботи виділяється Музей народної архітектури та побуту України «Пирогове» (Київська обл.) – музей на природі, де зібрані зразки народної архітектури, одягу, меблів, дерев'яного і глиняного посуду, музичних інструментів. На його території проводяться театралізовані свята, виставки народних ремесел, фольклорні фестивалі, що знайомлять відвідувачів з багатими традиціями українців. Аналогічні музеї народної архітектури та побуту просто неба існують у Донецькій, Закарпатській, Львівській, Чернівецькій областях.

Унікальним є єдиний у світі Музей писанки в Коломиї, де в майстер-класах дітей навчають писанкового розпису, відтворення давніх орнаментів. Музей об'єднує різні державні та громадські установи в проведенні щорічного фестивалю «Писанка».

Серед перших у нашій країні приватних музеїв – музей Трипільської археологічної культури «Аратта-Україна» (с. Трипілля, Київська обл.). Трипільська цивілізація була давньою колискою української нації та всієї індоєвропейської спільноти, що існувала три з половиною тисячі років на величезній території. Трипільці дали світові перше колесо і найголовніше – неймовірної краси розписну кераміку.

Значну роль у збереженні та примноженні культурної спадщини України відіграють музеї-заповідники. Найбільш видатні з них – національні заповідники «Софія Київська» і «Печерська Лавра», що входять до переліку пам'яток спадщини ЮНЕСКО. Науково-експозиційна та культурно-просвітницька діяльність, видавничі проекти – важливі напрямки роботи заповідників. Зокрема, у Національному заповіднику «Херсонес Таврійський» (Крим) проводяться археологічні та архітектурні практики студентства, майстер-класи. Дедалі частіше українці долучаються до культури всією родиною, поєднуючи її вивчення з сімейним відпочинком. Популярним місцем подібного дозвілля є дендрологічний парк «Софіївка» в Умані (Черкаська обл.), де мальовничо поєднано озера, фонтани, водоспади, скульптури, екзотичні дерева.

Для України характерним стає створення масштабних культурних центрів і комплексів, що поєднують кілька музеїв, галерей, виставкових центрів. Наприклад, до складу ДП Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал» (Київ) входять Центр сучасної музики та Художня галерея. Комплекс розділений на три рівні: перший – інтерактивний, де на мультимедійних екранах кожен може вибрати і переглянути інформацію, яка його цікавить; другий призначений для розміщення експозицій різних музеїв України, а також старовинних зразків скульптури та кераміки з власних фондів (близько 17000 експонатів) і предметів мистецтва, подарованих художниками; на третьому – зберігаються експонати закритого фонду, зокрема колекція писанок.

Політика держави спрямована на збереження, примноження і популяризацію культурного надбання. З цією метою в музеях реалізуються просвітницькі програми для відвідувачів різного віку. Наприклад, у Національному художньому музеї України (Київ) лекторії з історії та теорії мистецтва задовольняють інтереси тих, кого цікавить музей як джерело інформації (теми: «Український живопис», «Як ремесло стає мистецтвом», «Музейний експонат»). Цикл занять сімейного лекторію допомагає дітям зрозуміти мову образотворчого мистецтва, а батькам, які працюють в окремій групі, – отримати цю ж інформацію на більш складному рівні. При музеї діє художня майстерня; в рамках проекту «Школа і музей: разом навчатися цікавіше» проводяться екскурсії, розроблені відповідно до змісту шкільних предметів; цікаво

проходять інтерактивні свята («Граємо в музей» до Всесвітнього Дня захисту дітей) та виставкові проекти. Оригінальна форма прилучення до мистецтва – День народження дитини, проведений із друзями в музеї за індивідуально розробленою програмою.

Майже кожен музей Львова, який по праву називають містом-музеєм, пропонує цікаві форми і методи роботи з дитячою та дорослою аудиторіями, наприклад, у Національному музеї ім. А. Шептицького впроваджуються спеціальні канікулярні програми, інтерактивні ігри, слайд-покази за тематикою музейних фондів та колекцій; у майстер-класах діти вчаться виготовляти ікони на склі, витинанки. У Львівській області діє проект «Школа і музей: працюємо разом», що об'єднує педагогів та музейних фахівців у розробці музейних програм для дітей.

Музеї України провадять активну міжнародну діяльність, здійснюючи пересувні виставки за межі України, і приймають у стінах музеїв виставки з-за кордону. Так, Національний художній музей України впроваджує міжнародну програму «Стратегії візуального мислення», що включає трирічний цикл навчання молодших школярів, стимулюючи інтерес до самонавчання.

Українські музеї прагнуть знайомити громадськість з напрямками своєї роботи і популяризувати мистецтво у віртуальних галереях – на веб-сторінках.

Таким чином, музеї активно залучають дітей та юнацтво до вивчення культурної спадщини, пропонуючи сучасні просвітницькі програми, форми та методи, спрямовані на активний діалог відвідувачів з творами мистецтва.

2.3. Театри

Величезну освітню роль у культурному просторі України відіграють театри. В Україні працюють різноманітні театри. Серед них – музичні театри: Національний академічний театр опери та балету України імені Т. Г. Шевченка (1867), Одеський національний академічний театр опери та балету (1810), Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької (1900), Харківський національний академічний театр опери та балету імені М.В.Лисенка (1925), Донецький національний академічний театр

опери та балету імені А. Б. Солов'яненка (1932), Дніпропетровський Державний Академічний театр опери та балету (1931). Театри оперети (музичної комедії) працюють у Києві, Одесі Харкові.

В усіх обласних центрах і низці невеликих міст працюють театри драматичні, а також театри драми і комедії, драми та музичної комедії, театри молодіжні. Типово українським культурно-мистецьким явищем є музично-драматичні театри, які працюють у всіх обласних центрах України.

Статус Національного мають Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка (Київ), Національний академічний театр російської драми імені Лесі Українки (Київ), Національний академічний український драматичний театр ім. Марії Заньковецької (Львів), Донецький національний академічний український музично-драматичний театр. У репертуар цих театрів входить класика, твори сучасних авторів.

В останні два десятиліття виникають експериментальні театри і постановки, які відображають прагнення до входження у світовий театральний простір, причетність до світових стильових тенденцій і пошуків. Наприклад, Київ-Модерн-балет, Перший жіночий театр (Київ), Естрадний театр «Не журись!» (Львів), Театр вогню «Вольфрам», Театр живої скульптури, Театр на ходулях (Євпаторія) і багато інших. Подібні вистави викликають особливий інтерес у молоді.

В українському освітньому просторі сформувалася стійка традиція широко використовувати репертуар театрів як дієвий емоційний фактор опанування навчальним матеріалом з вітчизняної та світової літератур, історії, дисциплін художньо-естетичного циклу. Саме театр спонукає юного глядача «прожити» й осмислювати події, відчувати сучасне звучання класики. Також театри частину свого репертуару адресують спеціально учнівській та студентській аудиторії.

Важливу роль у мистецькій освіті відіграють театри для дітей та юнацтва, театри юного глядача (ТЮГ).

Особливу сторінку в культурному житті країни і в мистецькій освіті відіграє Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва (КМАТОБ) – єдиний в Україні музичний театр для дітей, який має аналог тільки в Росії. В репертуарі театру вітчизняна та світова оперна та балетна класика, сучасні твори,

концертні програми. Театр є творчою лабораторією композиторів, які співпрацюють із постановниками та артистами.

Театрами для дітей та юнацтва накопичений значний просвітницький досвід, у кожному з них працює педагогічна частина, що здійснює зв'язок з юним глядачем. Педагоги театрів ретельно вивчають інтереси та запити аудиторії, аналізують сприйняття кожного спектаклю. При багатьох дитячих театрах виникають самодіяльні дитячі театри, клуби любителів театрального мистецтва, проводяться фестивалі театрів-супутників. Результативна форма зв'язку театру і глядача – «Дні театру в школі». У театрах регулярно проводяться виставки робіт професійних художників та дитячого малюнка, театрального плаката, театральних костюмів, експозиції, присвячені творчості видатних діячів театру. В практику театрів для дітей та юнацтва входять спільні засідання художньої ради, педагогічної та батьківської громадськості, де всі учасники виступають рівноправними співрозмовниками.

Цікаві форми просвітницької роботи практикує КМАТОБ: відкриті перегляди юними глядачами вистав під час генеральних прогонів перед прем'єрами, конференції, «Посвята в глядачі» на початку нового сезону для найменших відвідувачів, цикл театралізованих бесід «Подорож театральною програмкою» на допомогу вчителям мистецьких дисциплін, театральні екскурсії, короткі бесіди з глядачами біля оркестрової ями в антрактах тощо. Найактивніші глядачі отримують статус «талановитого глядача».

Унікальним у контексті мистецької освіти є єдиний в Україні Музей театральних ляльок, створений у Харківському державному академічному театрі ляльок імені В. А. Афанасьєва, експозицію якого складають рідкісні експонати і раритети з багатьох країн світу.

Унікальний заклад культури – єдиний в Європі аматорський дитячий колектив, який функціонує в системі позашкільної освіти і професійно виконує важливі для свого міста просвітницькі завдання, – Євпаторійський міжнародний дитячий театральний центр-комплекс «Золотий ключик» (АР Крим), створений у 1987 р. на самому березі Чорного моря. Комплекс включає 12 творчих колективів різного стильового та жанрового спрямування. Діти-актори дають близько 300 спектаклів на рік, значна частина яких – благодійні (для дітей-сиріт, інвалідів, літніх людей, дітей Чорнобиля, ветеранів, учасників ВВВ,

воїнів-афганців). Регулярно на початку липня силами «Золотого ключика» в Євпаторії проводиться міжнародний фестиваль «Земля. Театр. Діти», за яким у ЗМІ закріпилася назва «Дитячі Канни».

2.4. Філармонії

Національна філармонія України та обласні філармонії, які діють в усіх обласних центрах країни, об'єднують у своєму складі творчі колективи різних напрямів, організовують гастрольні концерти відомих виконавців. У співпраці з педагогами шкіл і вищих навчальних закладів діють лекторії, університети культури, просвітницькі абонементи, створюються концертно-лекторські бригади. Тематика лекцій-концертів, розроблена з урахуванням специфіки різної аудиторії, включає творчість композиторів різних країн і епох. При деяких філармоніях створюються дитячо-юнацькі колективи, які готують майбутніх естрадних виконавців, наприклад, студія при Вінницькій обласній філармонії. На філармонійних сценах проводяться свята мистецтв, фестивалі: у Волинській філармонії – фестиваль «Стравінський і Україна»; у Донецькій – «Прокоф'євська весна», у Запорізькій – «Хортицький кобзар», у Одеській – «Два дні і дві ночі нової музики», «Ріхтер-фест» та ін.

У системі Міністерства культури України функціонують колективи, які мають статус Національних і безпосередньо впливають на духовне становлення дітей і молоді, а саме: Заслужений академічний симфонічний оркестр України, Заслужена академічна капела України «Думка», Ансамбль солістів «Київська камерата», Академічний духовий оркестр України; Одеський філармонічний оркестр. Національному камерному ансамблю «Київські солісти» за популяризацію українського мистецтва на міжнародному рівні Міністерство закордонних справ України присвоїло почесне звання «Посол української культури».

Розширюється сфера впливу фольклорної спадщини, колективів, що успішно розвивають народні традиції і отримали статус Національних: Заслужений ансамбль танцю України ім. П. Вірського, Заслужений український народний хор ім. Г. Верьовки, Оркестр народних інструментів України, Капела бандуристів України ім. Г. Майбороди. Вони стали культурними візитівками України на світових обширах.

За даними Українського центру культурних досліджень «База даних фольклорних колективів України» має понад 400 позицій. Серед них: Київський академічний театр українського фольклору «Берегиня» (композиції «Славетні козаки-запорожці», «Український вертеп», «Купальські вогні»), Український академічний фольклорно-етнографічний ансамбль «Калина», який понад чверть століття освоює фольклор різних регіонів; етномузична група ДахаБраха при Центрі Сучасного Мистецтва «ДАХ» (Київ), Луганський обласний козацький кінний театр «Стрілецькі Лугарі» в смт. Міловому – єдиний кінний театр у країні.

Відроджуються національні традиції і в середовищі студентства. Так, театр LUDUS Києво-Могилянської Академії брав участь у найбільших вуличних фестивалях Європи. А фольклорний театр пісні «Божичі», створений випускниками Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського та Київського Національного університету культури і мистецтв, черпає репертуар з фольклорних експедицій. З 2004 р. щорічною культурною подією є міжнародний музичний етнічний фестиваль «Країна мрій», який об'єднує фольклор та сучасні течії в мистецтві. Під час купальських народних гулянь працюють майстерні народних танців, розігруються фольклорні сценки, організовується алея майстрів.

Відродження традиційної української культури і популяризація в Україні культур інших народів об'єднує різні покоління людей, що має величезне значення в успадкуванні культурних цінностей.

У мистецькій освіті важлива роль конкурсів і фестивалів. В Україні заснована громадська організація Асоціація академічних музичних конкурсів (2001), ініціаторами створення якої виступили організатори міжнародних конкурсів молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця та юних піаністів Володимира Крайнева. До складу Асоціації, крім ініціаторів, входять авторитетні міжнародні конкурси (музичний конкурс імені Миколи Лисенка, конкурс молодих піаністів «На батьківщині Сергія Прокоф'єва», дитячо-юнацький мистецький конкурс «Срібний дзвін» та ін.).

До відомих міжнародних конкурсів належать також конкурс балету ім. Сержа Лифаря, конкурс юних піаністів імені Василя Барвінського (Дрогобич); конкурс юних виконавців на духових інструментах (Чернівці), «Мистецтво ХХІ століття» (Ворзель),

«Синій птах» (Сімферополь), джазовий дитячий фестиваль «Атлант М» і фестиваль театральних шкіл «Натхнення» (Київ), фестиваль «Гранд Па» (Донецьк), гончарний фестиваль (сmt. Опішня, Полтавщина).

В Асоціацію міжнародних балетних конкурсів при Комітеті Танцю ЮНЕСКО увійшов Міжнародний юнацький конкурс «Кришталевий черевичок» (Харків).

Проектом, який об'єднує виконавців із різних країн, є Міжнародний фестиваль «Київські літні музичні вечори», концерти якого проходять у парках на схилах Дніпра і відроджують традиції знаменитих паркових концертів минулого. У рамках фестивалю працює Літня музична академія за участю виконавців і педагогів з усього світу.

До участі в Міжнародному дитячому мультиплікаційному фестивалі «Сюрприз» (Луганськ) запрошуються автори дитячих та юнацьких мультиплікаційних фільмів, колективи відеостудій, навчальні заклади різних типів (вік учасників – до 18 років).

На Міжнародному студентському кінофестивалі «Пролог» (Київ) мають можливість показати свої творчі досягнення студенти, кіно- і телережисери, звукорежисери, кіно- і телеоператори, кінодраматурги.

Серед Всеукраїнських конкурсів – «Нові імена України» (заснований Фондом культури України); «Нейгаузівські музичні зустрічі» і «Золотий Орфей» (Кіровоград); фестиваль бандурного мистецтва імені О. Вересая (Чернігівщина); дитячий конкурс бандуристів «Джерела Кобзаря» (Черкаси); конкурс малюнка «Срібний штрих», до участі в якому запрошуються студенти мистецьких навчальних закладів I–II рівнів акредитації, та Всеукраїнський огляд-конкурс імені династії Воеводіних для учнів та студентів відділів народних інструментів початкових спеціалізованих та вищих музичних навчальних закладів I–II рівнів акредитації (Луганськ).

Конкурс виконавців – інструменталістів і вокалістів – «Класичний меридіан» (Київ) щорічно проводиться спільно з посольствами різних країн, завдяки чому визначається провідна тематика (твори італійських, австрійських, німецьких та інших авторів), що, безумовно, сприяє діалогу культур.

Широку виконавську і глядацьку аудиторію охоплюють телевізійні конкурси, насамперед Всеукраїнський дитячий конкурс «Крок до зірок», який сприяє виявленню юних талантів.

На збереження та розвиток традицій відомих виконавських шкіл спрямована діяльність Міжнародного Благодійного фонду «Українське виконавське мистецтво». Один з проектів Фонду полягає в озвучуванні унікальної колекції нотних рукописів так званого «бахівського архіву» (більше 5 тис. одиниць рукописів епохи бароко). Україна отримала ексклюзивне право на їх розшифровку, виконання та публікацію на рівних з Німеччиною правах (матеріали зберігаються в цифрових мікрофільмах у Центральному Державному архіві-музеї літератури і мистецтв України).



Розділ 3.

ЗМІСТ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Музичне мистецтво

Зміст музичної освіти на різних ступенях охоплює музичний фольклор, класичну і сучасну музику, українське і зарубіжне музичне мистецтво, що забезпечує як збереження національної спадщини, так й інтеграцію в простір світової музичної культури.

Музична освіта починається з дошкільного віку. У дитячих садках та інших дошкільних установах навчання та виховання дитини здійснюється з опорою на український фольклор, насамперед дитячі пісні, пісні-ігри, хороводи. Провідним видом діяльності є спів, поряд з яким широко використовуються також рухи й танці під музику, гра на дитячих інструментах, слухання музики.

У загальноосвітній школі предмет «Музичне мистецтво» входить до інваріантної частини навчального плану з 1-го по 8-й класи (1 год на тиждень). На уроках переважає хоровий спів, слухання та аналіз музичних творів. Навчальною програмою передбачено знання засобів музичної виразності, музичних жанрів і форм, способів розвитку музики. У деяких навчальних закладах у рамках позакласної виховної роботи учнів залучають до співу в хорі, до занять вокалом, до участі у фольклорних колективах, а також ВІА в старших класах.

У дитячих музичних школах (ДМШ) і на музичних відділеннях шкіл мистецтв учні можуть вибрати навчання в класі певного музичного інструменту (фортепіано, скрипка, віолончель, арфа, гітара, балалайка, баян, акордеон, бандура, цимбали, духові та ударні

інструменти) або в класі сольного співу (академічного, естрадного, джазового). Передбачається музикування в хорі або оркестрі. Як обов'язкові предмети вивчаються теорія музики та сольфеджіо, українська та зарубіжна музична література. До предметів за вибором належать ритміка, ансамблева гра, акомпанемент і читання з аркуша, імпровізація і творення музики, фольклор, оркестровка, сценічний рух. У деяких школах відкриті естрадно-джазові відділення, організовані духові оркестри.

Неповну вищу музичну освіту можна здобути в державних музичних інститутах і коледжах за спеціальністю фортепіано, струнні (скрипка, альт, віолончель, контрабас, арфа), духові (флейта, кларнет, гобой, фагот, труба, туба, саксофон), ударні (ксилофон) і народні інструменти (бандура, цимбали, баян, домра, балалайка), а також сольний і хоровий спів та диригування, теорія музики та музикознавство, мистецтво джазової та популярної музики.

Вищу музичну освіту набувають у консерваторіях і музичних академіях на факультетах: фортепіанний, історико-теоретичний, сольного співу, хорового або оперно-симфонічного диригування, оркестрових струнних, духових, ударних та народних інструментів. У педагогічних університетах, в інститутах мистецтв при класичних університетах функціонують музично-педагогічні факультети, які готують учителів музики для шкіл. При Інституті мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова відкрито аспірантуру й докторантуру, працює спеціалізована рада із захисту кандидатських і докторських дисертацій зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (музичне мистецтво). Музичну освіту можна також отримати в університетах, коледжах і училищах культури та мистецтв.

3.2. Образотворче мистецтво

З раннього дошкільного віку відповідно до програми діти починають освоювати основи образотворчої діяльності, займаючись живописом, ліпленням і аплікацією в дитячих дошкільних установах.

У загальноосвітніх школах на уроках «Образотворчого мистецтва», яке вивчається з 1-го по 7-й клас як базовий предмет (1 год на тиждень), школярі набувають умінь створювати образи в графіці, живопису,

скульптурі, а також знайомляться з декоративно-прикладним мистецтвом, архітектурою та дизайном, засвоюють основи композиції. У гуртках художнього профілю в школах і позашкільних закладах діти обирають окремі види образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва для поглибленого вивчення відповідно до своїх інтересів і потреб.

У вищих навчальних закладах – коледжах, інститутах, академіях – здійснюється підготовка фахівців з основних видів образотворчого мистецтва (живопис, скульптура, графіка), декоративного мистецтва, дизайну, театрального декоративного мистецтва, архітектури, реставрації творів мистецтва, мистецтвознавства та артменеджменту. Вчителів образотворчого мистецтва готують на художньо-графічних факультетах вищих педагогічних навчальних закладів, до найстаріших з яких у нашій країні належить художньо-графічний факультет державної установи «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського» в Одесі.

3.3. Література

Літературна освіта в Україні є необхідною складовою художньо-естетичної освіти й реалізується на всіх рівнях освіти. Відповідно до Концепції літературної освіти (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 58 від 26.01.2011 р.) існує загальнодержавна програма з української та світової літератур, інтегрованого курсу літератури. Концепцією чітко визначено, що в Україні функціонує система безперервної мовної освіти, підкріплена мовною політикою держави, спрямованої на: обов'язкове оволодіння державною українською мовою всіма громадянами (незалежно від національності, віросповідання, сфери суспільно-виробничої діяльності); володіння рідною мовою кожним його носієм; знання іноземних мов; виховання мовної толерантності. Концепція базується на основних положеннях вітчизняного законодавства, а також Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. У ній передбачено, що в загальноосвітніх навчальних закладах з українською мовою навчання введено вивчення навчальних предметів «Українська література» та «Світова література». А в загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням російською чи

іншими мовами національних меншин передбачено вивчення української літератури та інтегрованого курсу «Література (рідна і світова)». Такі підходи схвалює Рада Європи, оскільки в такий спосіб забезпечуються права народів на вивчення своєї культури.

Основною метою літературної освіти в Україні є залучення учнів до багатств вітчизняної та світової класики, формування культури художнього сприйняття і виховання на цій основі моральності, естетичного смаку, культури мовлення. Основою змісту літературної освіти визнано читання і вивчення художніх текстів з урахуванням літературознавчого, етико-філософського та історико-культурного компонентів.

3.4. Хореографічне мистецтво

В основі хореографічної творчості – потреба сучасної особистості висловлювати своє «Я», свої емоції, почуття, переживання, проникаючи в образну символіку рухів людини, її міміку, жестикуляцію.

У дошкільному віці діти освоюють танець у вигляді основ пластичної культури: у формі ритміки, образно-ритмічних вправ, у музично-ритмічних іграх. Важливу основу для організації хореографічної творчості становлять дитячі народні ігри. Танці з використанням простих музичних інструментів, імпровізації допомагають дитині відчувати темпоритм, образність музичної та сюжетної основи танців.

Школярі займаються хореографією переважно в танцювальних колективах різного напрямку – класичного, народно-сценічного, історико-побутового, сучасного бального танцю, включаючи танець модерн, спортивний, естрадний. Популярні в цій віковій групі театри танцю і театри хореографічних мініатюр, а також так звані «вуличні» танці.

Хореографічна творчість стає дедалі популярнішою і серед дорослих. Причому мова йде не тільки про бальну або сучасну хореографію, а й про зростання інтересу до класичного танцю. Для освоєння всіх різновидів танцювального мистецтва фундаментом є класична хореографія. Величезну популярність має проект «Майдан'с», який широко обговорюється в молодіжному середовищі.

Зростає чисельність невеликих приватних студій для дітей та дорослих східного танцю, індійського танцю, фламенко та ін., що,

безсумнівно, заслуговує підтримки як відображення прагнення до єдності світу.

У напрямку професійної освіти також відбувається збагачення хореографічної палітри. Розширюється коло середніх і вищих навчальних закладів, які готують майстрів сцени, балетмейстерів, викладачів: Державне хореографічне училище, Академія танцю ім. Сержа Лифаря, Центр «Кияночка», Київська дитяча Академія мистецтв та ін. Відділення хореографії відкриті й у педагогічних закладах, академічних університетах, університетах культури, коледжах і училищах культури та мистецтв, Академії естрадно-циркового мистецтва.

3.5. Театральне мистецтво

Театр – синтетичне, найбільш «достовірне» з усіх мистецтв, найбільш наближене до реального життя. Саме в театрі глядач несвідомо ідентифікує себе з героями сценічних подій. Актор – як ні в якому іншому мистецтві – повинен володіти емпатією.

Педагогічний потенціал театрального мистецтва реалізується комплексно – на всіх вікових етапах і в усіх ланках системи мистецької освіти: у творчості дошкільнят, у самодіяльності учнів у шкільних театрах, у театральних колективах позашкільних установ, у процесі організації сприйняття вистав та набутті знань про театр у позаурочній діяльності, у студентській самодіяльності, де особливо поширені різні синтетичні форми сценічної творчості.

На всіх рівнях художньої освіти, але в різних аспектах, представлені такі традиційні різновиди театру, як драматичний, ляльковий, музичний.

3. 6. Народне мистецтво

В Україні накопичено багатий досвід вивчення фольклорно-етнографічної спадщини. Програми дошкільної, шкільної, частково позашкільної та вищої освіти включають теми, які ознайомлюють дітей та учнівську молодь з народною культурою. Ефективність вивчення народного мистецтва залежить від професійної компетентності педагогів, метою роботи яких є залучення молодого покоління до найбагатших традицій. У рамках середньої школи це завдання

виконується з допомогою комплексу засобів і методів. Перш за все, це знайомство з пам'ятками культури на уроках української та зарубіжної літератур, образотворчого і музичного мистецтва, художньої культури, всесвітньої історії, історії України, курсу «Людина і суспільство» та з інших предметів. Для пізнання учнями багатой жанрової палітри усної народної творчості проводяться інтегровані уроки, наприклад, уроки історії рідного краю і музики, музики та літератури, літератури та історії. Важлива роль у знайомстві з народною культурою виховних заходів: екскурсій, фольклорних експедицій, художніх виставок.

Такі ж можливості існують і для студентів, які поповнюють свої фольклорно-етнографічні знання в курсі «Культурологія» та під час позааудиторних заходів. Самостійне факультативне вивчення народного мистецтва студентами відбувається в процесі відвідування виставок і концертів, вивчення мистецтвознавчої літератури та матеріалів Інтернету, індивідуальної та колективної дослідницької роботи, участі в фолькорних студіях і конференціях.

Глибоке й системне вивчення культурної спадщини українського народу здійснюється в спеціалізованих середніх і вищих навчальних закладах художнього профілю. Серед відомих у країні закладів цього напрямку: Петриківська середня загальноосвітня школа з профільним виробничим навчанням, Київський державний інститут декоративного прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, Харківська державна академія культури.

Фольклорні традиції українського народу зберігаються в колективах при школах та позашкільних навчальних закладах, у вищій школі. Прикладом таких фольклорно-етнографічних колективів є ансамблі «Древо», «Калина», «Кралиця» при Київському національному університеті культури і мистецтв, молодіжні фольклорні ансамблі при Рівненському державному гуманітарному університеті «Горинь», «Волиняни», «Джерело».

3.7. Прикладне мистецтво

Первинне знайомство з декоративно-прикладним мистецтвом починається у дітей в дитячому садку, де вони залучаються до роботи з соломкою, тканиною, ліплять іграшки з глини і солоного тіста,

виготовляють витинанки. Завдання педагогів на таких заняттях полягає в показі дітям виражальних можливостей художніх матеріалів, вихованні інтересу до традицій.

З різними видами декоративно-прикладного мистецтва діти ґрунтовніше знайомляться в художніх студіях, майстернях та гуртках, які існують при Будинках творчості дітей та юнацтва, музеях художнього профілю, приватних майстернях народних майстрів. Для дітей шкільного віку доступні заняття за різними напрямками декоративно-прикладного мистецтва. Дівчаток приваблюють заняття з макраме, бісероплетіння, плетіння гачком, плетіння із стрічок, квілінгу, вишивки, флористики, петриківського розпису, писанкарства. Хлопчики обирають гончарство, кераміку, різьблення по дереву.

У багатьох регіонах України впродовж багатьох років склалися традиції народних промислів. Сьогодні керамічні промисли існують у Вінниці, Коломиї, Косові, Мукачеві, Одесі, Опішні, Ужгороді, Черкасах та інших містах і селах України. Ковальська справа зберегалася сільськими ковалями. Металевими прикрасами з давніх-давен прикрашали будівлі (флюгери, світильники, решітки, двері), меблі (скрині). Зараз професійні ковальські цехи існують при реставраційних майстернях у Києві, Львові та інших містах України. При Львівському училищі прикладного мистецтва ім. І. Труша є майстерня-кузня, де учнів навчають ковальського ремесла та традицій художнього кування.

Художня обробка дерева була розвинена вже за часів Київської Русі. Техніка обробки дерева досить різноманітна: видовбування, вирізування, виточування, розпис, випалювання, інкрустація, інтарсія. Майстри Прикарпаття та Буковини техніку плоскої різьби часто поєднують з інкрустацією – орнаментальним оздобленням шматочками дерева і металу, перламутром та бісером. Фахівців з художньої обробки дерева готують технікуми й училища в Косові, Львові, Вижниці, Ужгороді, Яворові. Майже в кожній області України є підприємства, які випускають декоративні вироби з дерева, усього їх близько ста п'ятдесяти.

Гутництво – виготовлення виробів зі скла – відоме в Україні понад тисячу років. Зараз гутницькі промисли – виготовлення декоративного посуду, іграшок (півників, зайчиків, баранців), свічників, намиста – стали рідкісним явищем в Україні. Відомі три його центри: один в Івано-Франківській області та два на Львівщині.

Ткацтво – давнє ремесло українських жінок, яке з виникненням промислового виготовлення тканин поступово занепало. Однак художні тканини і зараз відіграють значну роль в оформленні інтер'єру житла й виготовленні народних костюмів. Дбайливо зберігають місцеві традиції ткачі Львівщини, Гуцульщини, Бойківщини, Прикарпаття. Центри українського килимарства збереглися на Поділлі, Волині, Полтавщині, Київщині, Чернігівщині.

Унікальним українським культовим мистецтвом є писанкарство. Дерев'яні писанки бувають різьблені, інкрустовані чи розписані олійними фарбами. Виробництво таких сувенірних пасхальних яєць зараз здійснюють фабрики художньої обробки дерева, а також народні майстри в багатьох регіонах України.

В Україні здавна побутують такі художні ремесла, як обробка каменю, рогу та кістки, шкіри, хутра. Поширене плетіння виробів з бісеру, соломки, різні види вишивки, мережива, плетива та ін. Ці ремесла розвивають естетичний смак, реалізують одвічну тягу до краси, таку характерну для всього життя і побуту українського народу.

Опануванню різних видів декоративно-прикладного мистецтва сприяють навчальні заклади – школи народних ремесел, які існують на базі і загальноосвітніх шкіл, і позашкільних навчальних закладів (Тернопільська школа ремесел). У класах-майстернях учні вивчають культуру та побут народу, традиції декоративного мистецтва.

Підготовку молодших фахівців прикладного та декоративного мистецтва здійснюють художні та художньо-технічні училища, коледжі, інститути при Академіях мистецтв. Прикладами можуть служити Косівський державний інститут, в структуру якого входить училище, де відроджуються призабуті ремесла Гуцульщини. Також Черкаський художньо-технічний коледж, у стінах якого освоюють професію майбутні художники декоративного розпису, різьбярі по дереву, майстри кераміки, вишивки, дизайнери інтер'єру, зачіски і стилю, флористи.

Сьогодні в Україні спостерігається хвиля інтересу до народного декоративно-прикладного мистецтва. Відроджуються ремесла, досліджуються традиції, які доповнюються новими сучасними тенденціями та ідеями, проводяться численні виставки та фестивалі народної творчості. Створення готових виробів за кілька годин на майстер-класах перетворюється на хобі, стає розвагою у вихідні дні для багатьох людей. Ці заняття виконують також арт-терапевтичну

функцію, створюють позитивний настрій, чому сприяють і екологічні матеріали, з яких виготовляються різні вироби, що важливо для сучасних українців з їх потягом до єднання з природою.

3.8. Фотомистецтво

Період 1990-х років позначений входженням української фотошколи в простір сучасного мистецтва. В Україні проводяться симпозиуми з обговорення проблем цього виду мистецтва, до них залучаються відомі зарубіжні дослідники, що сприяє визнанню української фотографії в світі. Мистецтвознавці й культурологи констатують велику зацікавленість фотомистецтвом, з'являються рецензії на виставки та фотопроекти, відроджується жанр фотопейзажу. Постмодерне мислення не суперечить традиційній значущості мотивів природи, характерних для українського живопису класичної епохи (квітучі сади, плакучі верби на березі річки, калина біля будинку, стрункі смереки Карпатських гір).

Національна спілка фотохудожників України (НСФХУ) за 20 років існування перетворилася на організацію, яка має творчі осередки в усіх областях. З понад 700 діючих членів союзу 62 художники мають міжнародні звання ФІАП – всесвітньої Федерації фотомистецтва при ЮНЕСКО. У престижних вітчизняних і зарубіжних фотоконкурсах члени Союзу вибороли понад 3000 різних нагород. Творча діяльність Спілки спрямована на популяризацію у світі української фотографії. З цією метою організуються національні й міжнародні фотоконкурси, фотосалони, виставки, семінари та майстер-класи відомих фотохудожників, здійснюється комплекс заходів, пов'язаних із сертифікацією та продажем фотовідбитків обмеженого накладу (Limited Edition Photos).

У Хмельницьку засновано перший в Україні музей фотомистецтва (2010). У його колекції зібрано чимало фотографій, що зберегли пам'ять про перші кроки фотомистецтва. Виставковий зал прикрашають 70 конкурсних робіт членів НСФХУ. В музеї представлена колекція старої фототехніки, серед них і раритети. До унікальних експонатів належить перший серійний фотоапарат, випущений в Україні в 1932 році. У світі аналогічних музеїв є ще тільки два: в Москві (Росія) та Дрездені (Німеччина).

Українські фотохудожники своєю творчістю долучають громадян країни до досягнень національної та світової культурної спадщини.

Так, масштабну роботу з популяризації фотомистецтва проводить відомий львівський фотохудожник Василь Пилип'юк, засновник і головний редактор видавництва «Світло й Тінь». З його ініціативи в 2009 році був проведений перший у нашій країні міжнародний фотосалон, за результатами якого видано альбом з репрезентацією робіт переможців в усіх напрямках: вільна тема, фотожурналістика, гумор. У фотогалереї майстра, який одночасно виступає меценатом шкільних музейно-мистецьких програм і проєктів, регулярно експонуються дитячі роботи.

Незважаючи на певні досягнення українських фотомайстрів і популярності гуртків з цього виду мистецтва в установах позашкільної освіти, в Україні приділяється недостатня увага фотомистецтву з боку держави, і в галузі мистецької освіти потенціал мистецтва фотографії не до кінця розкритий.

3.9. Кіномистецтво

Українське мистецтво кіно за більш ніж віковий період свого розвитку накопичило багаті традиції і має високі досягнення, серед яких спадщина режисера зі світовим ім'ям О. П. Довженка. Сьогодні кінематограф зазнає значних змін, пов'язаних із формуванням принципово нових і часто суперечливих умов культурного життя. «Вибух» видовищних форм засвідчив становлення нової візуальної епохи. Певні зрушення відбулися у сфері кіно на інституціональному рівні: у відносинах між державою, виробниками і споживачами.

За свою історію українське кіно освоїло всі основні види кіномистецтва (ігрове, мультиплікаційне, документальне, науково-популярне) і багато жанрів (екранізація, комедія, історичний фільм та ін.). Українське телебачення започаткувало освоєння поширеного в усьому світі жанру телесеріалу («Роксолана», режисер Б. Небієридзе).

Українські актори знімаються в зарубіжних фільмах. Величезний успіх мав фільм польського режисера Є. Гофмана «Вогнем і мечем», у якому Богдан Ступка зіграв роль гетьмана Богдана Хмельницького. З цього часу відомий актор став «головним гетьманом» українського екрана, зігравши головні ролі в низці історичних фільмів.

Ряд престижних фестивальних нагород отримало анімаційне кіно. Лірико-філософський фільм «Засипле сніг дороги» Є. Сивоконя,

учителя більшості українських режисерів-аніматорів, визнаний кращою анімаційною стрічкою в Клермон-Феррані. Учні майстра не є сліпими наслідувачами його естетики і працюють в різних жанрах, стилях, техніках. Так, режисер С. Коваль удостоєний «Срібного ведмедя» Берлінале за короткометражну комедію «Йшов трамвай № 9» (2002).

Розвитку українського кінематографа сприяють міжнародні кінофестивалі «Молодість» і «Крок» (анімація).

Останні десятиліття національне кіно України переживало нелегкі часи. Зараз важливим завданням є не розгубити вітчизняний потенціал через відсутність належних реформ у сфері українського кіновиробництва. Перспективною задачею є більш активне використання кіномистецтва в мистецькій освіті.

3.10. Медіамистецтво

До традиційних медіа зараховують друковані видання, пресу, фотографію, звукозапис, радіо, кінематограф, телебачення, відео. Під поняттям «мультимедіа» розуміється комплекс апаратних і програмних засобів, які надають можливість користувачеві працювати в діалоговому режимі з різними типами інформації (графікою, текстом, звуком, відео), організованими в єдину систему.

Медіамистецтво (медіа-арт) – загальна назва жанрів сучасного мистецтва, що використовують новітні інформаційно-комунікаційні (цифрові) технології. Медіамистецтво в Україні представлено такими напрямками: відеоарт, net.art, інтерактивна інсталяція, відеоінсталяція, sms art, pixel art, excel art, digital street art, кінетична скульптура, звукова інсталяція і перформанс.

Історія українського медіамистецтва починається, як і у світовому масштабі, з відеоарту, зокрема з роботи К.Проценко «Smell» (1991), яка демонструє перехід від художньої мови кіномистецтва до нового жанру відеоарту; з творчих експериментів одеського художника О.Ройтбурда, стилю якого характерні цитування німого кінематографа, акцентування кадрів, які набувають подвійного кодування (наприклад, тема еротизації промисловості). Нині студенти різних спеціальностей присвячують відеоарту дипломні роботи, а публічні лекції про вітчизняний відеоарт збирають великі аудиторії.

Зрозуміти художні можливості програмування, 3D, Інтернет вітчизняним художникам допомогли лекції та воркшопи зарубіжних кураторів і директорів музеїв. До них належить освітня програма Інфо Медіа Банку, створеного в рамках Центру сучасного мистецтва з метою застосування новітніх технологій у мистецтві. Вона сприяла створенню інтерактивних інсталяцій, цифрового відеоарту, кінетичної скульптури, інтернет-мистецтва та ін. Результатом діяльності програми став Київський міжнародний фестиваль медіа-арту (KIMAF).

Ера інформаційного суспільства, визначальною ознакою якого є глобальне панування мас-медіа, докорінно змінює ситуацію в освіті взагалі і художній освіті зокрема. Вплив медіа та ЗМІ на духовний світ особистості є всебічним і потужним, адже будь-яка інформація, трансльована медіаканалами, націлена на максимальне збудження емоцій і почуттів, діє одночасно на свідомість і підсвідомість. Адекватне сприйняття та оцінювання артефактів медіакультури вимагає формування в учнів здатності розуміти «мовні коди» медіа-мистецтва. Залучення до ресурсів Інтернету, де можна подорожувати Web-сторінками всесвітньо відомих музеїв, галерей, театрів, відкриває нові можливості для художньої освіти.

Враховуючи світові тенденції і вітчизняні культурно-освітні потреби, була розроблена навчальна програма курсу «Медіакультура» для старших класів (в адаптованому вигляді програма використовується і в позашкільних закладах). Завдання курсу – формування основ інформаційної культури, розвиток критичного мислення та вміння інтерпретувати медіатексти, створення умов для творчої самореалізації особистості, професійна орієнтація в сфері ЗМІ.

Прикладом елективного інтегративного курсу є програма «Мультимедійна художня творчість» для учнів 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Її метою є розвиток креативного потенціалу особистості в процесі поліхудожнього виховання. Інтеграція змісту предметів «Художня культура» й «Інформатика» сприяє мультимедійній творчості учнів.

В Україні з 2011 року розпочато широкомасштабний експеримент із запровадження медіаосвіти в школах відповідно до концепції, розробленої в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України; проводяться психолог-педагогічні дослідження, конференції та семінари.



ВИСНОВКИ

Сформована на основі багаторічних культурних традицій система мистецької освіти в Україні характеризується багатофункціональністю та варіативністю, носить відкритий характер, виявляючи готовність до перманентних змін під впливом соціокультурних факторів розвитку. Її складна ієрархічна структура дозволяє реалізувати ідеї, висунуті в концептуальних документах ЮНЕСКО, спрямованих на розвиток творчого потенціалу особистості, на сприяння культурному різноманіттю.

У національній системі мистецької освіти широко представлені різні типи навчальних закладів, установ культури і неформальних інституцій, причетних до мистецької освіти; в сукупності й різноманітті вони забезпечують освітні потреби різних груп населення з різним ступенем художньої обдарованості. Аналіз компонентного складу мистецької освіти дає змогу виокремити декілька її основних напрямків, зафіксованих у нормативних документах, а саме: дошкільна, загальна середня, позашкільна (у тому числі спеціалізована), професійна освіта.

Загальна мистецька освіта забезпечує масове охоплення учнів, оскільки предмети мистецтва є обов'язковими для вивчення в усіх типах загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, навчально-виховних комплексів. Позашкільна мистецька освіти надає широкі можливості для розвитку творчого потенціалу особистості відповідно до художніх здібностей, інтересів і потреб. Зміст освіти в цих закладах спрямовано на етнокультурну ідентифікацію дітей і підлітків і одночасно на виховання в них толерантності, полікультурної компетентності. В останні десятиліття в країні проведена істотна робота з відродження етнокультурних традицій на всіх рівнях мистецької освіти, починаючи

з дошкільних установ та загальноосвітніх шкіл. Значні досягнення є в роботі з обдарованими дітьми, функціонує розгалужена система творчих конкурсів і фестивалів – міжнародних, всеукраїнських, обласних, яка сприяє виявленню талантів у сфері мистецтва. Кількість бажаючих отримати початкову мистецьку освіту щороку зростає.

Ефективність організації мистецької освіти в Україні забезпечується якісною підготовкою та постійною перепідготовкою кадрів. Відповідно до потреб суспільства в системі професійної мистецької освіти готують фахівців різної кваліфікації для сфери культури та мистецтва, здійснюється підготовка та перепідготовка педагогічних та науково-педагогічних кадрів у навчальних закладах різних типів: університетах, академіях, консерваторіях, інститутах, коледжах (училищах). Зміст, форми та методи професійної мистецької освіти в різних навчальних закладах ґрунтуються на багатих традиціях вітчизняних шкіл, відомих у педагогіці мистецтва, які збагачуються і модернізуються відповідно до нових вимог культурного розвитку. Проведення міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій і семінарів сприяє обміну досвідом та осмисленню тенденцій і стратегій розвитку мистецької освіти в контексті глобалізації.

Поряд зі значними досягненнями в системі мистецької освіти є певні проблеми. Сегменти міністерств, у підпорядкуванні яких перебувають навчальні заклади культури та мистецтва досить автономні, не завжди ефективно забезпечується зв'язок навчальних закладів з установами культури (театри, філармонії, музеї та ін.), що залишає значні резерви для творчої взаємодії, створення спільних державних програм і проектів.

Сектор неформальної мистецької освіти мобільно відгукується на культурні запити суспільства, але він незначний за масштабами діяльності.

Інноваційний досвід інтегративної освіти поширений в загальноосвітніх навчальних закладах, частково – в школах мистецтв, але в професійній освіті він представлений недостатньо.

Навчальні заклади сільської місцевості слабше забезпечені художньо-педагогічними кадрами, ніж заклади в містах, що знижує рівень доступності якісної мистецької освіти для всіх бажаючих. Потребує вдосконалення і сформована система підвищення кваліфікації, перепідготовки та атестації кадрів для сфери культури та мистецтва.

Матеріально-технічну базу художньо-освітніх установ необхідно зміцнювати й оновлювати, вона гостро потребує посиленої державної підтримки, залучення додаткових коштів з боку спонсорів, меценатів.



РЕКОМЕНДАЦІЇ

Рекомендації підготовлені Інститутом проблем виховання Національної академії педагогічних наук України в рамках другого етапу пілотного проекту ЮНЕСКО / МФГС «Мистецька освіта в країнах СНД: розвиток творчого потенціалу в XXI столітті» за підсумками аналізу сучасного стану мистецької освіти в Україні та перспектив її розвитку з урахуванням положень Дорожньої карти мистецької освіти (Лісабон, 2006), підсумкових документів Другої Всесвітньої конференції ЮНЕСКО з мистецької освіти (Сеул, 2010), Концепції розвитку мистецької освіти в сфері культури та мистецтва країн – учасниць СНД. Вони містять пропозиції щодо основних напрямів перетворення мистецької освіти в фундаментальний ресурс розвитку творчого потенціалу України в XXI столітті.

На державному рівні:

1. Внести в національний Закон про освіту розділ, присвячений мистецькій освіті, і сприяти його реалізації у сфері освітньої політики та педагогічної практики.
2. Забезпечити узгодження дій міністерств і відомств, причетних до мистецької освіти, і створити спільні програми розвитку даної сфери діяльності; підтримувати спадкоємність між усіма ланками мистецької освіти. З цією метою створити міжвідомчий науково-дослідний Центр мистецької освіти, до функцій якого віднести:
 - Координацію науково-методичної діяльності організацій і навчальних закладів, причетних до мистецької освіти;

- Проведення науково-педагогічних досліджень у галузі мистецької освіти та їх кореляцію із сучасними тенденціями модернізації сфери мистецтва й культури, з одного боку, та з урахуванням збереження самобутніх етнокультурних традицій, з іншого;
 - Створення та постійне оновлення електронної бази даних суб'єктів художньо-освітнього процесу в областях України та в масштабах усієї країни;
 - Поширення передового досвіду та популяризація інновацій у галузі мистецької освіти та освіти через мистецтво.
- 3.** Інтенсифікувати інтеграційні процеси в мистецькій освіті як усередині країни, так і на міждержавному рівні для стимулювання інноваційної діяльності в інтересах соціально-економічного розвитку суспільства та сприяння вираженню культурної різноманітності.
- 4.** Використовувати сучасні інформаційні технології та системи віртуальних мереж для забезпечення комунікацій і контактів між різними установами культури та навчальними закладами мистецького профілю, а саме:
- Налагодити постійні зв'язки між національними та регіональними ініціативами в галузі мистецької освіти;
 - Посилити роль засобів масової інформації у висвітленні різних напрямків художньої освіти та його позитивному значенні;
 - Стимулювати впровадження в установи системи мистецької освіти медіамистецтва;
 - Розробити та впровадити спеціальну програму художньо-освітньої спрямованості на національному каналі телебачення України з урахуванням потреб різних сегментів населення (дошкільників, учнів різного віку, студентів, дітей-інвалідів, представників різних національностей).
- 5.** Залучати благодійні фонди та організації до співпраці з навчальними закладами художнього профілю з метою підтримки обдарованих дітей та молоді, зокрема переможців і лауреатів міжнародних конкурсів та фестивалів.

За напрямом дошкільної мистецької освіти:

- 1.** Розширити мережу дитячих навчальних закладів художньо-естетичного профілю за рахунок дошкільних установ з поглибленим вивченням різних видів мистецтв.

2. Розробити та впровадити в практику науково-методичне забезпечення раннього художнього розвитку дітей на основі єдиної концепції, підготувати навчально-методичні комплекти (програми, посібники, альбоми та інші ілюстративно-дидактичні матеріали).
3. Сприяти поширенню в Україні інноваційного зарубіжного та вітчизняного досвіду регіональної дошкільної мистецької освіти, зокрема сучасних технологій інтеграції естетичного виховання дітей з моральним, полікультурним, екологічним, валеологічним.
4. Погоджувати діяльність систем управління мистецькою освітою дітей дошкільного віку на всіх рівнях – районному, міському, обласному, державному.
5. Використовувати лікувально-оздоровчий і корекційний потенціали різних видів мистецтв, методи арт-терапії.
6. Ширше залучати до роботи з мистецької освіти дошкільників батьків та інших членів сімей, зокрема для поширення етнокультурних родинних традицій, створення з цією метою на базі дитячих садків клубів для батьків.
7. Налагодити взаємодію установ культури (музеїв, театрів, філармоній тощо) з дитячими дошкільними установами на основі розроблення спільних художньо-просвітницьких проєктів.

За напрямом загальної мистецької освіти:

1. Обґрунтувати принципи мистецької освіти для впровадження мистецтва як компонента змісту і як технології викладання різних шкільних дисциплін.
2. Оптимізувати обсяг часу на вивчення предметів мистецького циклу, переглянути з цією метою навчальні плани і програми для шкіл різного типу; розробити куррікулум зі шкільних дисциплін мистецтва.
3. Розробити різні інтеграційні напрями мистецької освіти та поліхудожнього виховання школярів з метою стимулювання синергії різних аспектів виховання та розвитку (когнітивного, емоційного, творчого, естетичного, соціального).
4. Підвищити увагу до індивідуальності школяра, його потреб у художньо-творчій самореалізації, культурних і художніх інтересів шляхом розширення можливостей навчання різних видів мистецтва, в тому числі традиційних та інноваційних художніх практик,

- через систему факультативів і елективних курсів, програми яких надати школам в широкому варіативній діапазоні.
5. Активізувати різні форми партнерської взаємодії шкіл і закладів культури й мистецтва (театрів, музеїв, бібліотек, філармоній, творчих спілок), залучати відомих діячів мистецтва (письменників, музикантів, художників, акторів та ін.) до мистецької освіти школярів, розробити спеціальні проекти і програми партнерської взаємодії.
 6. Сприяти успадкуванню учнями художніх традицій свого народу для зміцнення взаєморозуміння між поколіннями і водночас знайомству з культурою народів світу з метою заохочення культурного розманіття; оптимізувати форми і методи залучення учнів до вивчення фольклору, етнографії, мистецтва народів світу, включати ці компоненти у зміст базових гуманітарних предметів, культурних заходів у позаурочний час.
 7. Сприяти безперервному професійному вдосконаленню вчителів мистецтва, взаємному обміну інноваційним досвідом; розвивати такі інноваційні форми, як наставництво, дистанційна підготовка та ін., презентувати цей досвід на сайтах обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

За напрямом позашкільної мистецької освіти:

1. Впроваджувати інноваційні проекти та технології мистецької освіти для розвитку творчого потенціалу особистості в рамках позашкільних установ, зокрема художньо-творчих об'єднань, колективів, гуртків.
2. Оновити зміст і оптимізувати форми мистецької освіти в позашкільних навчальних закладах, спрямовані на формування у дітей полікультурної компетентності й толерантності.
3. Об'єднати зусилля представників соціально-психологічної служби, адміністрації позашкільних навчальних закладів, методистів, керівників художньо-творчих колективів та громадськості в педагогічній підтримці художньо обдарованих дітей різних соціальних груп (у тому числі дітей-сиріт, дітей-інвалідів та ін.); забезпечити науково методичний і соціально-психологічний супровід їхнього художнього розвитку.
4. Розширювати творчі контакти між вітчизняними та зарубіжними

установами додаткової освіти для обміну досвідом, розвитку діалогу культур, виховання у підростаючого покоління міжкультурної мобільності.

5. Заохочувати приватну ініціативу в сфері неформальної художньої освіти, спрямовану на розвиток творчого потенціалу дітей та молоді, на заохочення різних форм самовираження, на поширення культурного розмаїття.

За напрямом спеціалізованої мистецької освіти:

1. Розвивати мережу спеціалізованих навчальних закладів, спрямованих на художній розвиток особистості, враховуючи, що розвинені художні здібності людини сприяють її самопізнанню і творчій самореалізації у будь-якій сфері діяльності.
2. Удосконалювати систему діагностики художніх здібностей учнів з урахуванням специфіки спеціалізованих навчальних закладів мистецького профілю як початкового етапу професійної освіти, напрацювати діагностичні процедури інноваційного характеру.
3. Розробити концепцію і програму «Художньо обдарована особистість» з урахуванням різних типів обдарованості.
4. Організувати систему обміну інформацією між регіонами країни в галузі спеціалізованої мистецької освіти з метою забезпечити підтримку науково-методичної діяльності викладачів та популяризацію їхніх інноваційних розробок, для чого регулярно проводити науково-методичні семінари та конференції, створити банк методичних праць.
5. Впроваджувати інноваційні технології в систему підготовки й перепідготовки педагогів для спеціалізованої мистецької освіти.
6. Розробити комплекс заходів щодо матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів системи спеціалізованої мистецької освіти відповідно до профілів.
7. Рекомендувати творчим колективам, театральнo-концертним організаціям розробити проекти, пов'язані з посиленням виховної складової їхньої діяльності. З цією метою активізувати зворотний зв'язок між установами мистецтва та дитячо-юнацькою аудиторією. Творчим спілкам забезпечити узагальнення та поширення досвіду театральних і концертних організацій у цій сфері.
8. При обласних і районних управліннях освіти й культури створити інформаційні центри з репертуару театральнo-концертних

організацій, що має виховну та дидактичну цінність, відповідно до програм навчальних закладів.

9. Посилити роль ЗМІ у висвітленні різних напрямів мистецької освіти, створити спеціальну програму з мистецької освіти на українському телебаченні, підтримувати створення програм, присвячених питанням культури й мистецтва на каналах, які мають високий рейтинг серед населення.

За напрямом професійної мистецької освіти:

1. Удосконалити номенклатуру спеціальностей для підготовки кадрів у професійних навчальних закладах мистецького профілю відповідно до потреб і стратегій соціокультурного розвитку суспільства; розробити принципи і критерії об'єктивного оцінювання якості підготовки та рівня компетентності фахівців у сфері професійної мистецької освіти.
2. Розширити автономію вищих навчальних закладів мистецького профілю у зв'язку зі специфікою діяльності творчих ВНЗ; відкоригувати положення Болонської системи стосовно ВНЗ мистецтва згідно із зазначеною специфікою.
3. Удосконалити систему вступних іспитів у навчальних закладах художнього профілю (пріоритетними розглядати показники зі спеціальних дисциплін).
4. Модернізувати навчальний процес у ВНЗ культури й мистецтва та поліпшити його матеріально-технічне забезпечення (доступ до Інтернету, Скайпу); мінімізувати уніфікацію навчальних програм, розширити практику індивідуального навчання студентів і навчання в малих групах, створити умови для підготовки та участі учнівської молоді в художньо-творчих конкурсах, упроваджувати різні форми практичного навчання (практику-стажування у відомих художньо-творчих колективах), активніше проводити майстер-класи видатних діячів культури і мистецтва для студентів творчих спеціальностей.
5. Залучати студентів до популяризації української культури в світі й одночасно заохочувати діалог культур шляхом поширення культурної різноманітності (зокрема через обмін студентами, фестивалі студентських художньо-творчих колективів, стажування викладачів ВНЗ мистецтв у навчальних закладах різних країн).



Издание книги посвящено Международной неделе образования в области искусств, которая впервые отмечается на четвертой неделе мая в 2012 году

*Провозглашена Генеральной конференцией ЮНЕСКО на 36 сессии,
Резолюция 36/C55
<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002150/215084r.pdf>*

Коллектив авторов выражает благодарность Национальной комиссии Украины по делам ЮНЕСКО Министерства иностранных дел Украины; представителям Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины О. В. Ересько, Н. В. Бесковой О. Я. Коваленко; Министерства культуры Украины Т. Н. Колос, Л. С. Никифоренко, М. Б. Шведу, О. В. Воронько; Института инновационных технологий и содержания образования Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины О. П. Долинной и Е. А. Артеменко; Государственного методического центра учебных заведений культуры и искусства Украины А. П. Корысько и Н. И. Смольской; сотрудникам всех других учреждений-партнеров за предоставленные материалы и консультации во время работы над проектом.

Глубокую благодарность авторская группа выражает директору Института проблем воспитания НАПН Украины, действительному члену НАПН Украины, доктору психологических наук И. Д. Беху и заместителю директора А. В. Мельнику за содействие в проведении исследования.

Авторская группа благодарит ЮНЕСКО и МФГС за финансовое содействие, особую благодарность выражает госпоже Любаве Моревой, программному специалисту по культуре Бюро ЮНЕСКО в Москве за всестороннюю организационно-консультативную помощь в реализации проекта.



United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

With the support of the UNESCO Office in Moscow
for Armenia, Azerbaijan, Belarus,
the Republic of Moldova and the Russian Federation



МФГС Межгосударственный фонд
гуманитарного сотрудничества
государств-участников СНГ
IFESCO The Intergovernmental Foundation
for Educational, Scientific and
Cultural Cooperation



НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК УКРАИНЫ
Институт проблем воспитания

**ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ:
РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В XXI ВЕКЕ**
АНАЛИТИЧЕСКИЙ ДОКЛАД.

Подготовлен в рамках пилотного проекта ЮНЕСКО и МФГС

“Художественное образование в странах СНГ:
Развитие творческого потенциала в XXI веке”

Киев
2012

УДК 37.015.31:7](477) «20»

ББК 74.200.54(4Укр)

М 31

Аналитический доклад подготовлен Институтом проблем воспитания Национальной академии педагогических наук (НАПН) в рамках проекта «Художественное образование в странах СНГ: развитие творческого потенциала в XXI веке», реализованного при финансовой поддержке Бюро ЮНЕСКО в Москве и Межгосударственного фонда гуманитарного сотрудничества государств – участников СНГ (МФГС).

Авторы доклада: Л. М. Масол, А. В. Базелюк, О. А. Комаровская, В. Г. Муромец, В. В. Рагозина.

Руководитель проекта – Л. М. Масол, ведущий научный сотрудник Института проблем воспитания НАПН Украины, главный редактор журнала «Искусство и образование».

Рецензент: Е.В. Гайдамака – начальник отдела научно-методического обеспечения содержания дошкольного и начального образования Института инновационных технологий и содержания образования Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины.

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины

М 31 Художественное образование в Украине: развитие творческого потенциала в XXI веке : Аналитический доклад на украинском, русском и английском языках : научное издание / Л.М. Масол, А.В. Базелюк, О.А. Комаровская, В.Г. Муромец, В.В. Рагозина ; под научн. ред. Л.М.Масол. – К. : Аура Букс, 2012. – 240 с., илл.

ISBN 978-966-97207-2-6

В научном издании представлены результаты проведенного исследования современного состояния художественного образования в Украине. Проанализированы целостная система художественного образования, его структура, содержание и формы обучения и воспитания личности в различных типах учебных заведений. Исследование охватывает дошкольное, общее среднее, внешкольное, специализированное и профессиональное художественное образование, а также художественно-образовательную деятельность учреждений культуры – библиотек, музеев, театров, филармоний. Даны рекомендации относительно стратегий усовершенствования художественного образования в Украине для дальнейшего развития творческого потенциала.

УДК 37.015.31:7](477) «20»

ББК 74.200.54(4Укр)

Материалы, содержащиеся в данной публикации, необязательно отражают точку зрения ЮНЕСКО. За представленную информацию несут ответственность авторы

© ЮНЕСКО, 2012

© Институт проблем воспитания НАПН Украины, 2012

© Рагозин В.А., дизайн, макет, 2012

ISBN 978-966-97207-2-6

СОДЕРЖАНИЕ

ВВЕДЕНИЕ	82
РАЗДЕЛ 1. СИСТЕМА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ	87
1.1. Дошкольное художественное образование	88
1.2. Общее среднее художественное образование	93
1.3. Внешкольное художественное образование	102
1.4. Специализированное художественное образование ..	109
1.5. Профессиональное художественное образование	116
РАЗДЕЛ 2. ХУДОЖЕСТВЕННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧРЕЖДЕНИЙ КУЛЬТУРЫ	126
2.1. Библиотеки	126
2.2. Музеи	128
2.3. Театры	132
2.4. Филармонии	134
РАЗДЕЛ 3. СОДЕРЖАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	138
3.1. Музыкальное искусство	138
3.2. Изобразительное искусство	140
3.3. Литература	140
3.4. Хореографическое искусство	141
3.5. Театральное искусство	142
3.6. Народное искусство	143
3.7. Прикладное искусство	144
3.8. Фотоискусство	146
3.9. Киноискусство	148
3.10. Медиаискусство	149
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	152
РЕКОМЕНДАЦИИ	155



ВВЕДЕНИЕ

В современной социокультурной ситуации дальнейшее развитие общества зависит не только и не столько от материальных, сколько от человеческих ресурсов, от того, насколько мобильной будет жизнедеятельность каждой личности, насколько полно и всесторонне раскроется ее креативный потенциал. Важную роль в становлении творческого духа человека, духа новаторства играет художественное образование. От его качества в значительной степени зависит культура как отдельной личности, так и общества в целом. Искусство влияет на интеллект, обогащает эмоциональную сферу личности, стимулирует развитие творческих способностей.

Процессы глобализации, интенсивное проникновение в образовательное пространство информационно-коммуникативных технологий сопряжены не только с позитивными тенденциями в художественном образовании, что связано прежде всего с расширением горизонтов доступности культурных ценностей мировой цивилизации, но и с новыми противоречиями и рисками, детерминированными широким распространением массовой культуры, индустрии развлечений, нетрадиционных арт-практик, которые не всегда соответствуют эстетическим критериям высокого искусства, элитарной культуры. Противоречивы также и процессы сохранения национальной культурной идентичности учащейся молодежи, которые противостоят тенденциям культурной унификации и национальной индифферентности.

Проблемы и вызовы современности стимулируют модернизацию художественного образования. Повышение его значимости в общей

системе образования, расширение знаний о культуре, искусстве, традициях различных народов мира будет способствовать укреплению взаимопонимания между странами, культурному разнообразию. В условиях глобализации решение задач художественного образования, нацеленного на диалог культур, становится приоритетным для создания поликультурной среды, толерантных взаимоотношений между нациями и народами как внутри государств, так и в международном масштабе.

Аналитический документ «Художественное образование в Украине: развитие творческого потенциала в XXI веке» разработан в рамках проекта ЮНЕСКО и МФГС «Художественное образование в странах СНГ: Развитие творческого потенциала в XXI веке», реализуемого при финансовой поддержке Бюро ЮНЕСКО в Москве и Межгосударственного фонда гуманитарного сотрудничества государств – участников СНГ (МФГС). В нем анализируются направления и формы художественного образования в Украине с учетом «Дорожной карты художественного образования», принятой на Всемирной конференции по образованию в области искусств (Лиссабон, 2006 г.), итогов 2-ой Всемирной конференции по художественному образованию («Сеульская повестка дня: цели художественного образования» – Сеул, 2010 г.), программы ЮНЕСКО «Устойчивое развитие художественного образования для поощрения разнообразия форм культурного самовыражения» и Концепции развития образования в сфере культуры и искусства государств участников СНГ (2009), Декларации ЮНЕСКО о культурном разнообразии, принятой 31-й сессией Генеральной конференции ЮНЕСКО (Париж, 2001), Международной конвенции об охране нематериального культурного наследия (Париж, 2003), Конвенции ЮНЕСКО об охране и поощрении разнообразия форм культурного самовыражения (Париж, 2005).

В соответствии с данными документами художественное образование как неотъемлемый компонент всех уровней образовательной системы трактуется как один из наиболее эффективных способов реализации творческого потенциала человека, стимулирования его воображения. В «Дорожной карте художественного образования» зафиксированы гарантии реализации права каждого человека на образование в этой сфере, так как непрерывное художественное образование обеспечивает формирование личности на основе знаний и

практических умений в области искусства. В указанном документе ЮНЕСКО подчеркивается, что «культура и искусство – это важнейшие компоненты всестороннего образования, которое обеспечивает полное развитие личности. Поэтому право на художественное образование является всеобщим правом человека, правом всех учащихся, включая тех, кто часто не имеет возможности получить образование – иммигрантов, представителей культурных меньшинств и людей с ограниченными возможностями». Таким образом, акцентируются механизмы национально-культурной идентификации и аспекты толерантности, важные для современного многонационального украинского общества.

В итоговых документах Второй Всемирной конференции по образованию в области искусства (Сеул, 2010) уделено приоритетное внимание целям художественного образования, которое может внести непосредственный вклад в решение социальных и культурных проблем стремительно меняющегося мира. Согласно «Сеульской повестке дня» к приоритетным стратегиям развития художественного образования отнесено укрепление синергии различных аспектов развития всех категорий обучающихся – творческого, познавательного, эмоционального, эстетического, социального; создание системы обучения, доступной для представителей различных возрастных групп на протяжении всей жизни и в самых разных сообществах и институтах для передачи культурного опыта от поколения к поколению и укрепления взаимопонимания между поколениями; расширение междисциплинарных художественных практик, включая цифровые, и использование информационных технологий и систем виртуальных сетей для обеспечения связей между существующими национальными и региональными инициативами.

Повышение качества художественного образования связывается, с одной стороны, с наличием разветвленной сети образовательных учреждений и организаций, деятельность которых направлена на решение указанных задач и обеспечивает доступ к образованию различных слоев населения, а с другой, – с усовершенствованием содержания и методов преподавания предметов искусства в различных учебных заведениях, а также подготовки и переподготовки кадров для этой образовательной сферы. Для украинской системы художественного образования особую значимость приобретает тезис,

зафиксированный в документах ЮНЕСКО, о необходимости развития двух подходов – «учить искусству» и «учить посредством искусства». Реализация этого положения позволит экстраполировать уникальные дидактические возможности и технологии искусства на другие образовательные области, создать интегрированные программы различного типа и расширить таким образом эстетическое пространство образования в целом. Разработка инновационных вариативных методик с художественным компонентом, в частности и с применением новых информационных технологий, будет способствовать созданию оптимальных условий для творческого самовыражения детей и учащейся молодежи, расширению поля репрезентации культурных ценностей в процессе предоставления образовательных услуг. Современное понимание особой значимости культуры и искусства в образовательном пространстве и художественного образования как основополагающего фактора сохранения национальной культуры и обогащения мирового культурного наследия должно определять стратегические цели культурной политики государства.

При исследовании художественного образования в Украине учитывались идеи Декларации ЮНЕСКО о культурном разнообразии, принятой 31-й сессией Генеральной конференции ЮНЕСКО (Париж, 2001) и направленной на сохранение культурного разнообразия не как застывшего наследия, а в качестве живого возобновляемого сокровища, гарантирующего выживание человечества. Декларация о культурном разнообразии является основополагающим документом новой этики, пропагандируемой ЮНЕСКО в начале XXI века, она провозглашает принцип плюрализма, который способствует самовыражению, творчеству и обновлению, а также включают конкретный план действий, выступая инструментом развития, способным придать глобализации гуманный характер. Для художественного образования важно положение данной декларации, акцентирующее доступность культурного разнообразия, а именно: «Обеспечивая свободное распространение идей словесным и изобразительным путем, следует добиваться, чтобы все культуры могли быть объектом самовыражения и распространения. Залогом культурного разнообразия является свобода выражения мнений, плюрализм средств информации, многоязычие, равный доступ к возможностям для художественного творчества, к научно-техническим знаниям, в том числе в цифровой форме,

и обеспечение всем культурам доступа к средствам выражения и распространения идей» (статья 6). Большое значение в Декларации придается культурному наследию как источнику творчества, в частности акцентируется, что «каждое творчество черпает свои силы в культурных традициях, но достигает расцвета в контакте с другими культурами. Вот почему необходимо сохранять, популяризировать и передавать будущим поколениям культурное наследие во всех его формах, отражающих опыт и чаяния человечества, создавая тем самым питательную среду для творчества во всем его многообразии и поощряя подлинный диалог между культурами» (статья 7). В данном контексте художественное творчество как специфическая разновидность культурной деятельности является мощным потенциальным ресурсом, который система образования каждой страны призвана актуализировать и популяризировать.

Проведенное исследование и аналитический доклад как его результат призваны охарактеризовать современное состояние художественного образования в Украине и более рельефно обозначить пути его совершенствования в перспективе на основе межведомственного взаимодействия всех заинтересованных государственных и общественных структур для дальнейшего плодотворного развития отечественной культуры.



Раздел I.

СИСТЕМА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Государственная политика Украины в сфере художественного образования регламентируется прежде всего Законами Украины «Об образовании» и «О культуре», а также Законами Украины прямого действия, а именно: «О дошкольном образовании», «Об общем среднем образовании», «О внешкольном образовании», «О профессионально-техническом образовании», «О высшем образовании». Сформированная нормативно-правовая база обеспечивает защиту прав человека на образование и включают нормы его функционирования по основным направлениям.

В Законе Украины «Об образовании» оно рассматривается как основа интеллектуального, культурного, духовного, социального, экономического развития общества и государства, а его целью есть всестороннее развитие человека как личности и наивысшей ценности общества, развитие его талантов, умственных и физических способностей, воспитание высоких моральных качеств, обогащение на этой основе интеллектуального, творческого, культурного потенциала народа и повышение его образовательного уровня, обеспечение народного хозяйства квалифицированными кадрами. Принципиальное значение для образования, как части культуры, имеет положение о том, что оно базируется на основе гуманизма и демократии, взаимоуважения между нациями и народностями. В этом законе сформулированы основные принципы, среди которых особенно важным в контексте художественной сферы есть принцип органической связи с мировой и национальной историей, культурой, традициями (статья 6).

Определена структура системы образования в Украине (статья 29), которая включает следующие составляющие: дошкольное образование; общее среднее образование; внешкольное образование; профессионально-техническое образование; высшее образование; последипломное образование; аспирантура; докторантура; самообразование.

В первое десятилетие независимости образовательные стратегии в Украине реализовывались согласно положениям Государственной Национальной программы «Образование» (Украина XXI столетия). В Национальной доктрине развития образования (2002) определялись приоритетные задачи государственной политики в образовании и необходимые условия воспроизведения интеллектуального потенциала страны, что предусматривало постоянное повышение качества образования, обновление его содержания и форм. С целью реформирования образовательной отрасли были утверждены целевые государственные программы, отражающие и отдельные аспекты развития художественного образования: «Учитель», «Дети Украины», «Одаренный ребенок».

Таким образом, было создано законодательное поле для функционирования всех уровней художественного образования: дошкольного, общего среднего, внешкольного, профессионального.

1.1. Дошкольное образование

Дошкольное образование в Украине регулируется положениями Закона Украины «О дошкольном образовании», Государственной целевой программой развития дошкольного образования на период до 2017 года. Оно осуществляется в детских дошкольных учреждениях различных форм собственности (государственной, коммунальной, частной) и разных типов учебных учреждений: ясли, ясли-сад, детский сад, ясли-сад компенсирующего типа, детский дом интернатного типа, ясли-сад семейного типа.

Независимо от типа дошкольного учреждения дети приобретают художественное образование в соответствии с образовательным стандартом – Базовым компонентом дошкольного образования Украины, который реализуется путем соблюдения требований базовой программы «Я в Мире». Одной из содержательных

линий сферы жизнедеятельности «Культура» в данной программе выделено «Мир искусства». Педагоги дошкольных учреждений работают также по дополнительным («Ребенок», «Ребенок в дошкольные годы» «Уверенный старт») и парциальным программам («Украинотворец», «Цветные ладошки», «Детская хореография»). Во всех детских садах художественное образование объединяет музыкальную, изобразительную, театрализованную, хореографическую деятельности, словесное творчество, художественный труд. Существуют учреждения, учебно-воспитательная работа которых направлена на углубленное художественное развитие дошкольников с целью развития творческих способностей детей; они специализируются на отдельном виде искусства или различных видах художественной деятельности, нарабатывая либо свой педагогический опыт, либо используют мировой педагогический опыт.

Основной формой организации художественно-эстетической деятельности детей в детском саду является занятие (типовое, доминантное, тематическое, комплексное), которое проводится несколько раз в неделю. Детские праздники (утренники) объединяют различные виды искусства: музыку, литературу, танец, драматизацию, изобразительное искусство. Праздники являются тематическими и проводятся в различных формах: горницы, инсценировки сказки, обряда и др.

В ходе музыкального занятия сочетаются все указанные в программе виды музыкальной деятельности: слушание музыки, пение, музыкально-ритмические движения, игра на детских музыкальных инструментах. Обогащает музыкальный опыт детей звучание музыки во время утренней гимнастики, игр, экскурсий, прогулок и особенно – развлечений (тематические вечера, беседы о музыке, беседы-концерты, аттракционы).

Изобразительная деятельность в дошкольных учреждениях состоит из таких видов как рисование, лепка, конструирование, аппликация, работа с природным материалом. Она объединяет технологический аспект с развитием творческого воображения и образного мышления ребенка. На занятиях педагоги используют нетрадиционные техники (рисование пальчиками, ладошками, монотипия, ниткография, использование трафарета и др.)

В аспекте театрализованной деятельности дети дошкольного возраста, которые, как известно, очень любят сказки, с удовольствием их разыгрывают перед зрителями (инсценизации, театрализации).

Хореографическая деятельность осуществляется в разных формах и направлениях: детский фитнес, бейби-танцы, современная хореография, балльные и народные танцы, акробатика и др.

В основе сферы «Культура» Базового компонента лежит принцип интеграции, что способствует организации художественной деятельности дошкольников на основе взаимодействия различных ее видов как в процессе интегрированных занятий, так и на праздниках. Художественная деятельность дошкольника простирается за пределы сферы «Культура» и является сопутствующей по отношению к сферам «Природа», «Люди». Так, например, много детских садов используют методику украинского педагога В.А.Сухомлинского: воспитанники читают сказки о природе, на занятиях в природном окружении они активно наблюдают за ее многообразием, отмечают форму и цвет природных материалов, экспериментируют с ними.

Стремясь воспитывать каждого ребенка как творческую индивидуальность, педагоги дошкольных образовательных учреждений используют отечественное педагогическое наследие, в частности методику Софии Русовой, предлагая лучшие образцы украинских сказок, стихов, песен.

В дошкольных образовательных учреждениях создается развивающая среда, которая способствует самовыражению ребенка. С этой целью используются элементы всемирно-известных методик (Р.Штайнер, М. Монтессори и др.).

В процессе занятий искусством дети приобщаются к эстетическому познанию мира, к традициям народной культуры. В кружковой работе они знакомятся с украинским фольклором, песнями, танцами, играми, ремеслами, овладевают элементами старинных техник петриковской росписи, вышивки.

Ознакомление дошкольников с произведениями мирового искусства происходит в процессе сотрудничества детских учреждений с музеями художественного профиля. Многие детские сады создают на своей базе камерные музеи, экспозиции творчества отдельных художников, музеи народного быта (игрушки, одежда, предметы быта), проводя занятия в особой атмосфере «живого искусства».

Все большее распространение в Украине получает практика использования искусства в инклюзивном образовании, дошкольные заведения развивают детей с особыми потребностями, внедряя современные художественно-коррекционные технологии, используя с этой целью пение, рисование, художественный труд, театрализацию.

Наряду с государственным дошкольным образованием в Украине осуществляется дошкольное художественное образование и в негосударственном секторе. К инновационным заведениям частной формы собственности относятся центры развития и творчества детей. Их появление обусловлено социальным заказом, желанием родителей сформировать высокую культуру детей, максимально развить их способности с раннего возраста. Количество центров детского развития значительно выросло в последние годы и продолжает неуклонно расти. Их сеть достаточно разветвлена в столице (свыше ста центров), развита в областных центрах, но практически не представлена в сельской местности. Существующие центры характеризуются своей неоднородностью: крупные работают централизованно и составляют сеть (центр и филиалы, работающие в системе или по франшизе), небольшие центры (центры-комнаты, клубы), охватывающие деятельность детей близлежащего района.

Центры развития детей, которые прошли обязательное лицензирование на предоставление образовательных услуг и получили сертификат, работают по государственным программам, в частности и в художественной сфере, а также могут использовать утвержденные авторские программы. Центры осуществляют свою деятельность в одном или нескольких направлениях художественного образования, но чаще предоставляют широкий спектр образовательных услуг, в который входит и художественный блок: арт-студия, хореографическая и театральная студии, музыкальные занятия. Художественное образование в этих центрах, имея общие черты с семейным воспитанием и с обучением в государственных детских садах, все же приобретает свои характерные особенности: занятия проходят в группах с небольшим количеством детей, что позволяет реализовывать на практике индивидуальный и дифференцированный подходы, раскрывать творческие способности каждого ребенка. Специфика художественного образования в центрах развития состоит еще и в том, что с детьми начинают заниматься с раннего возраста, с детьми до 3-х лет на занятиях

присутствуют родители. Получая необходимую консультативную помощь специалистов, обучаясь педагогическим приемам общения, играм и проч., они принимают активное участие в процессе развития ребенка, что обеспечивает обратную связь между педагогами и родителями. В отличие от государственных учреждений, центрам присущи мобильность и быстрое реагирование на запросы родителей. На их базе работают художественные и музыкально-театральные студии, существуют консультативные службы. Популярны среди взрослых и малышей мастер-классы, где дети самостоятельно создают поделки из природного материала, коллажи, расписывают писанки, а взрослые создают картины, овладевают техниками батик, декупаж, скрапбукинг.

Неформальное художественное образование в Украине осуществляется и в воскресных школах при посольствах, общинах, церквях, монастырях, храмах разных конфессий. Здесь для детей прихожан, начиная преимущественно с 3-4-х лет, организуются бесплатные творческие кружки. Наиболее распространенным направлением работы является изобразительная деятельность, в ходе которой педагоги используют простые материалы и приемы работы: лепку из соленого теста, аппликацию, поделки из природного материала, изготовление куклы-мотанки и др. К занятиям привлекаются дети с особыми потребностями, для которых такие кружки являются иногда единственной возможностью познакомиться с искусством и приобрести элементарные художественные умения. В воскресные школы постепенно проникают новые виды художественного творчества: квиллинг, вышивание лентами, бисером, создание кукол в технике папье-маше, батик, что предопределяется заинтересованностью старинными ремеслами, преломленными через современность. Положительно, что настоятели храмов приглашают к работе с детьми не только парафиан своей церкви, но и педагогов со специальным художественным образованием, мастеров народного искусства.

Среди недостатков неформального образования на базе воскресных школ можно назвать отсутствие программ обучения детей искусству, преемственности между дошкольным и школьным образованием, несогласованность в работе педагогов. Поскольку цель этих школ заключается в разъяснении детям традиций церковной культуры, то, как правило, художественная деятельность в них рассматривается

скорее как полезное развлечение, чем как обучение искусству. Вместе с тем работа кружков на безоплатной основе позволяет детям разных социальных слоев населения самовыражаться, приобщаясь к традициям народного искусства.

1.2. Общее среднее художественное образование

Согласно Закону Украины «Об общем среднем образовании» система общего среднего художественного образования осуществляется в более 20 тысячах общеобразовательных учебных заведений различных форм собственности – государственной, муниципальной, частной. Основным видом учебных заведений является средняя общеобразовательная школа трех ступеней: начальная (1-4 классы), основная (5-9 классы) и старшая (10-11 классы), которые могут функционировать вместе или самостоятельно.

В Концепции общего среднего образования (2001) были сформулированы цели и задачи общеобразовательной школы, обоснованы содержательные, процессуальные и управленческие позиции, подчеркнута обязательность полного среднего образования, акцентирована необходимость приобщения учащихся к познанию своеобразия отечественной художественной культуры в контексте мировых культуротворческих процессов, обозначены стратегии вариативности и интегративности в построении содержания художественного образования.

Соответственно с Постановлением Президиума Академии педагогических наук Украины была разработана и утверждена Концепция художественно-эстетического воспитания учащихся в общеобразовательных учебных заведениях, в которой сформулированы цели и задачи воспитания и образования школьников средствами искусства, обоснована целостность системы художественно-эстетического воспитания, состоящая из таких структурных компонентов: базовый образовательно-воспитательный компонент, предусматривающий обучение, воспитание и развитие учащихся в процессе изучения предметов искусства в школе (инвариантная и вариативная части), внеурочный и внешкольный компоненты художественного воспитания, а также компонент художественно-эстетического самообразования и самовоспитания. Обозначены принципы построения содержания

художественного образования в школе на основе целостности и непрерывности и научные подходы к оцениванию результатов учебных достижений учащихся. Акцентирована роль социокультурной среды в этом процессе, эстетизации предметной и социально-педагогической среды школы, важность ее открытости к контактам с учреждениями культуры. Основные положения и инновационные идеи концепции конкретизированы в Комплексной программе художественно-эстетического воспитания в общеобразовательных и внешкольных заведениях. В ней центральное место занимает обоснование стратегий воспитания учащихся в учебной деятельности, специфика освоения художественных языков различных видов искусства и их взаимодействия в интегрированных курсах. Концепция и комплексная программа разработаны с учетом как многовековых национальных традиций украинской школы, так и современных зарубежных тенденций в области педагогики искусства. Современный социокультурный процесс характеризуется глобализацией масс-медиа-пространства, созданием информационной среды невиданных ранее масштабов. Разнообразные технические аудиовизуальные средства, в частности телевидение и Интернет, вытесняют классические формы приобщения школьников к искусству (музей, библиотека, театр, филармония), особенно в подростково-юношеском возрасте. Эти тенденции ведут к изменению механизмов влияния искусства на личность, стимулируют возникновение психологического феномена синестезии. При разработке концепции и программы была обоснована необходимость новых подходов к художественному образованию и эстетическому воспитанию, адекватных ситуации в социуме.

Цель художественно-эстетического воспитания трактуется в русле идей личностно ориентированной педагогики: в процессе восприятия произведений отечественного и зарубежного искусства и практической художественной деятельности формировать у учащихся личностно-ценностное отношение к искусству, развивать общие и специальные способности, художественно-образное мышление, стимулировать творческий потенциал личности, воспитывать потребность в художественно-творческой самореализации и духовном самоусовершенствовании. Конечным результатом воспитания, направленного на формирование эстетического сознания и организацию художественной деятельности школьников, должна стать система ценностей и

компетентностей. Целостная педагогическая модель, представленная в концепции, акцентирует духовно-творческую функцию педагогики искусства и включает содержательный, функционально-процессуальный и результативно-оценочный компоненты художественного образования. Имплементация положений концепции и программы предполагает повышение значимости искусства в образовании.

Обучение искусству в украинской школе базируется на Государственных стандартах общего среднего образования, под которыми понимается свод норм и положений, определяющих государственные требования к образованности выпускников. Введение стандартов обусловлено необходимостью определения оптимального, научно обоснованного объема содержания образования для социализации личности, сохранение единого образовательного пространства в стране. В структуру Базового учебного плана включено 7 образовательных отраслей, одна из которых – «Искусство». Переосмыслены традиционные подходы к художественному образованию школьников, которые не в полной мере использовали потенциал всех искусств в процессе формирования личности, разработаны методологические основы культуротворческой модели школы с более высоким статусом предметов художественно-эстетического цикла.

Согласно Постановлению Кабинета Министров Украины (№ 1717 от 16.11.2000) утвержден государственный стандарт начального образования, который впоследствии был модернизирован в контексте компетентностного подхода и утвержден уже в новой редакции (2011). Аналогично в этом же году утверждена новая редакция государственных стандартов базового и полного среднего образования. Стандарт закрепил новый статус художественного образования в украинской школе как непрерывного, благодаря инновации – введению обучения искусству в старшей школе.

На основе стандартов были разработаны учебные программы по всем предметам художественного цикла: «Музыка» (1-8 кл.), «Изобразительное искусство» (1-7 кл.), «Искусство» (1-8 кл.), «Художественная культура» (9-11 кл.), изданы соответствующие учебники, рабочие тетради, дидактические и методические пособия, сопровождающие компьютерные программы.

Государственный стандарт образования состоит из инвариантной и вариативной частей Базового учебного плана. Вариативная

часть, на которую предусмотрены дополнительные учебные часы для групповых и индивидуальных занятий, факультативов, предметов по выбору педагогических коллективов, учащихся и родителей, позволяет учитывать этнокультурное своеобразие регионов страны, специфику школ различного типа. Таким образом, стандарт, выделяя оптимум базового содержания художественного образования, остается открытым для его расширения и углубления. Генерализация содержания в государственном стандарте осуществляется по содержательным линиям. В области «Искусство» к доминантным линиям отнесены музыкальная и изобразительная, в которые интегрируются художественно-синтетическая (театральное, хореографическое и экранные искусства) в начальной школе и культурологическая в основной и старшей.

В начальной школе приоритетными являются общеучебные и общеразвивающие функции искусства; дети, приобретают художественный опыт, эмоционально воспринимая окружающий мир, знакомятся со спецификой языка различных видов искусства.

В средних классах художественный опыт расширяется за счет изучения особенностей видов, жанров и стилей искусства, что обеспечивает комплекс компетенций, необходимых для восприятия и творческого самовыражения.

С 2001/2002 учебного года наряду традиционными программами по музыке и изобразительному искусству внедряется программа интегрированного курса «Искусство» для начальной и основной школы, которая базируется на идее полицентрической интеграции знаний. Интеграция осуществляется на таких уровнях: духовно-мировоззренческом (через общий тематизм, отражающий связь искусства с жизнью); эстетико-искусствоведческом (через универсальность категорий «ритм», «гармония», «контраст» и др.); психолого-педагогическом (интегративные технологии).

Старшая школа в Украине функционирует как профильная, классы делятся на гуманитарные, естественно-математические, художественно-эстетические и др. Программой курса «Художественная культура» для профильных классов предусмотрено знакомство учащихся с искусством арабо-мусульманского, африканского, индийского, дальневосточного, северно-американского и латиноамериканского культурных регионов; а в отдельный блок выделена

художественная культура Украины. Характерно широкое использование курсов по выбору, углубленное изучение отдельных предметов («Компьютерная графика», «Дизайн», «Медиакультура» и др.).

В связи с гуманизацией учебно-воспитательного процесса возрастает роль разработки и внедрения инновационных художественно-педагогических технологий. Современные личностно ориентированные технологии, в том числе интерактивные, способствуют формированию ценностных ориентаций школьников, развитию художественного мышления и творческих способностей, рефлексии и эмпатии, коммуникативных и интерпретаторских умений. Креативная функция искусства декларировалась всегда, но далеко не всегда она находила соответствующие условия для практической реализации в массовой школе, ибо в рамках авторитарной педагогики ученик оставался пассивным объектом воздействия, а не субъектом познавательного процесса и эстетического самосовершенствования. Важная роль в этой связи отводится диалогической стратегии педагогического взаимодействия, стимулирующей развитие. Так, в начальной школе в организации учебной деятельности учащихся активно используются игровые технологии, в средней – проблемно-эвристические, в старшей – проектные. Отличительными признаками личностно ориентированного художественного образования становятся многовариантность педагогических технологий, организация дифференцированного обучения на различных уровнях трудности, разнообразие форм учебно-воспитательного процесса, их связь со средой.

Кардинальные изменения в содержании и технологиях художественного образования не могли не повлиять на систему оценивания его результатов. Подходы к оцениванию по 12-бальной системе изменяются, главным образом, в направлении утверждения позитивного принципа, что предусматривает учет уровня достижений каждого ученика, а не степени его неудач. По четырем уровням (начальный, средний, достаточный, высокий) оцениваются ключевые, межпредметные и предметные компетентности, которые рассматриваются как целостный художественный опыт, достаточный для применения знаний и умений в различных ситуациях. Применяются тематическое и итоговое оценивание результатов обучения.

Профильное художественное образование учащихся обеспечивает их профессиональную ориентацию и допрофессиональную подготовку.

Художественное образование в школе осуществляется на уроках по базовым и элективным дисциплинам, а также во внеурочных формах: кружках, студиях, творческих коллективах, конкурсах, олимпиадах и т.д.

Таким образом, сегодня в педагогике утверждается понимание органического единства образования и культуры, и в этой связи показательным моментом реформ в Украине стало включение культурологического компонента в базовое школьное образование, что отразилось не только на области «Искусство», но и на других образовательных областях, с которыми искусство взаимодействует. Это создает благоприятные предпосылки для расширения образования через искусство, которому уделяется недостаточное внимание в украинской школе.

Параллельно с усовершенствованием обучения искусству в обычной общеобразовательной школе в Украине интенсивно развиваются такие типы учебных заведений, как гимназии, лицеи, детские академии, учебно-воспитательные комплексы. В одних случаях, эти учебные заведения, избрав различные нехудожественные направления профилизации обучения, расширяют спектр форм внеурочной эстетико-воспитательной работы (художественные кружки и студии по хореографии, театру, вокалу, дизайну), тем самым позитивно воздействуя на развитие способностей учащихся в отдельных сферах художественного творчества. В других случаях, наметилась тенденция увеличения специализированных учебных заведений художественно-эстетического профиля, где искусство преподается на углубленном уровне по государственным или авторским программам, воплощая инновационные образовательные идеи, концепции.

Примером уникальной гуцульской школы в сельской местности есть Яворовская школа на Косовщине (Ивано-Франковская область). Форму гимназии успешно представляет Малобелозерская эстетическая гимназия-интернат «Дывосвит» (Запорожская обл.), относящаяся к школам, ассоциированным ЮНЕСКО. В ней дети обучаются искусству керамики. Специфика этих сельских школ состоит в активном приобщении ее воспитанников к традициям украинской национальной культуры.

Киево-Печерский лицей «Лидер» № 171 (где учились многие победители международных и всеукраинских олимпиад по математике, информатике и физике) первым в Украине ввел систему обучения

информатике и благодаря широкому применению информационных технологий в преподавании всех предметов достиг высокого качества художественного образования, несмотря на отсутствие специального углубленного обучения искусству в начальной и основной школе (дизайн учащиеся изучают в старших профильных классах), о чем, в частности, свидетельствуют интересные компьютерные презентации лицейстов по интегрированным курсам «Искусство» и «Художественная культура».

К специализированным школам художественно-эстетического профиля относится, к примеру, школа № 9 г. Луганска, объединяющая школьное подразделение (хореографические, музыкальные и художественные классы) и внешкольное – Центр художественного творчества детей, юношества и молодежи, в котором действуют различные кружки и коллективы (народный ансамбль танца «Барвинок», образцовая вокально-хоровая студия и вокальный ансамбль «Цветочек», изобразительная студия «Умка», театральные кружки «Солнышко»).

Специализированные общеобразовательные учебные заведения эстетического профиля при условии достижений высокого уровня образования получают статус академии. Например, в Подбужской школе-интернате – Малой академии искусств, основанной в сельской местности на Львовщине (1991), внедряется концепция работы с одаренными детьми и молодежью в области декоративно-прикладного искусства, начиная с подготовительной группы. Педагогический коллектив Николаевской специализированной школы искусств и прикладных ремесел «Академии детского творчества» исследует направление «Этнопедагогика и возрождение народных промыслов» (ювелирная металлопластика, художественная обработка дерева, керамика, глиптика, художественная роспись). В Творческом центре академии функционирует театр моды, театр костюма, драматический театр, хореографическая студия, студия юных журналистов, археологический кружок, клуб боевых искусств. С 1996 г. учрежден и ежегодно проводится Международный фестиваль «Золотой журавель».

Одной из разновидностей школ нового типа есть учебно-воспитательные комплексы (УВК) эстетического профиля. Процесс объединения двух и больше заведений в комплекс происходит на основе целостности учебно-воспитательного процесса, единства его целей и задач. Эта комплексная форма реализуется вариативно, имеет

разновидности объединения общеобразовательной школы с детским садом, школой или лицеем искусств, интернатом, внешкольным центром творчества.

Примером объединения общеобразовательной школы I-III ст. и детского сада может быть Куйбишевский учебно-воспитательный комплекс (Николаевская обл.), который много лет успешно внедряет форму УВК с использованием преимуществ природного окружения детей сельской местности, интегрируя эстетическое и экологическое направления воспитания. Учителя школы разрабатывают технологии интегрированных уроков не только в рамках образовательной области «Искусство», но и по направлению обучения через искусство на основе межпредметных связей между искусством и математикой, украинской и зарубежной литературой.

Керченский учебно-воспитательный комплекс-интернат-лицей искусств, где обучаются дети со всех регионов Крыма, объединяет общеобразовательную школу, дошкольное и музыкально-хореографическое отделения. Детские коллективы лицея достойно представляют педагогику искусства нашей страны за рубежом, хорошая капелла мальчиков «Родник» звучала в храмах европейских столиц, ансамбль «Жемчужина Крыма» широко пропагандирует танцы народов Крыма, Украины, Европы, Америки.

Нередко специализированные школы, лицеи, гимназии открываются при высших учебных заведениях и курируются преподавателями вузов. Пример УВК, осуществляющего непрерывное общее и хореографическое образование, – Кировоградский областной государственный средний общеобразовательный учебно-воспитательный комплекс гуманитарно-эстетического профиля (гимназия-интернат – школа искусств), в структуру которого входит образцовый ансамбль танца «Пролисок».

Для обеспечения образования в специализированных общеобразовательных школах художественно-эстетического профиля опубликовано комплект учебных программ (авторы – научные сотрудники Института проблем воспитания НАПН Украины, учителя): два сборника из комплекта предназначены для школ музыкального, а два – художественного профиля (один из них включает программы по предметам базового компонента, а другой – вариативного).

В Одессе, Днепропетровске, Киеве, Харькове и других городах

действуют школы, объединенные в ассоциацию вальдорфских инициатив. Учителя работают по оригинальным авторским программам, адаптированным к отечественной системе образования. В учебно-воспитательном процессе доминируют предметы искусства, реализуется идея художественного образования через искусство на основе интеграции.

В рамках общей гуманистической педагогической парадигмы пристального внимания заслуживает художественное образование детей с особыми потребностями. В системе образования Украины на начало 2008/2009 учебного года функционировало 115 детских домов (5,9 тысяч детей дошкольного и школьного возраста), 317 школ-интернатов (75,7 тысяч учащихся), в том числе 53 (9,1 тысяч учащихся) для детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, 14 школ и училищ социальной реабилитации (460 воспитанников); 385 заведений (48,5 тысяч учащихся) для детей, которые нуждаются в коррекции физического и (или) умственного развития. В учебно-воспитательную и оздоровляющую работу с этими учащимися активно привлекается искусство в связи с его арттерапевтическими возможностями. В рамках инклюзивного художественного образования созданы коррекционно развивающие программы по искусству, способствующие интеграции детей с особыми потребностями в социум, открываются специализированные классы для одаренных детей-инвалидов, проводятся творческие конкурсы, выставки.

Учителя искусства украинских общеобразовательных школ регулярно проходят аттестацию, имеют возможность повышать свою квалификацию на курсах в областных институтах последипломного образования (ОИППО). В течение многих лет высокий уровень организации методической работы с учителями художественных предметов демонстрируют Николаевский, Луганский, Донецкий и другие институты ППО, которые стали дипломантами Международных выставок современного образования. Николаевский институт – организатор всеукраинской летней методической школы, которая проводится в рамках Всеукраинского эксперимента по художественно-эстетическому воспитанию и образованию школьников в процессе преподавания интегрированных курсов. В Луганском институте внедряется дистанционное обучение учителей искусства, инновационная форма наставничества. В Донецком институте впервые в

Украине введено подготовку по художественным предметам, в результате которой учителя получают соответствующие образовательные сертификаты.

Повышению профессионального уровня преподавания музыки и изобразительного искусства в школе способствуют соответствующие всеукраинские конкурсы учителей, которые проводятся раз в два года в разных городах Украины. На совершенствование профессионализма педагогов школ и вузов направлено издание всеукраинского научно-методического журнала «Искусство и образование», который более 15 лет освещает вопросы истории, теории и методики преподавания искусства.

Таким образом, система общего среднего художественного образования в Украине имеет развитую инфраструктуру, характеризуется целостностью и разнообразием форм и методов обучения и воспитания, инновационным педагогическим опытом, что позволяет формировать эстетическую культуру, художественные компетентности школьников, развивать их творческий потенциал. Эта система в целом обеспечивает наследование богатых национальных традиций украинского народа и способствует развитию культурного разнообразия, толерантности.

На современном этапе развития художественного образования в украинской общеобразовательной школе нерешенными проблемами остаются: сокращение учебного времени, количества часов, выделенное на изучение предметов искусства инвариантного компонента, слабое оснащение школ, особенно сельских, современной аудиовизуальной техникой, недостаточное обеспечение учебно-методической литературой элективных курсов для профильной и допрофильной подготовки учащихся и программ для специализированных школ художественно-эстетического направления.

1.3. Внешкольное художественное образование

Внешкольное образование в Украине является одним из ведущих факторов развития личности и ее эффективной интеграции в социокультурную среду. В Законе Украины «О внешкольном образовании» определены правовые, социально-экономические, организационные, образовательные и воспитательные принципы внешкольного

образования. На начало 2012 г. насчитывалось 1496 внешкольных заведений, которые посещают около 1 млн. 300 тысяч детей, что составляет более 59 % от общего количества детей младшего школьного возраста, 30 % – среднего школьного возраста, 8–10 % – старшего школьного возраста, 2 % – дошкольного возраста.

Внешкольные заведения делятся на комплексные и профильные (в первых работа ведется по разным направлениям, во вторых – только по определенным направлениям). Организация свободного времени детей и учащейся молодежи в них осуществляется по 11 направлениям, среди которых и художественно-эстетическое. Внешкольный компонент охватывает различные типы внешкольных учебных заведений (государственных и негосударственных форм собственности): центр, дворец, клуб, малая академия, детская библиотека, детская галерея, студия, образовательно-культурный центр. Среди всех типов учреждений доминирующую позицию занимают центры, студии, кружки художественно-эстетического творчества (872 заведения, охватывающие 33 740 детей). Художественно-эстетическое направление отличается наибольшей вариативностью; наиболее распространены профили: музыкальный, хореографический, художественный, театральный, декоративно-прикладной, цирковой.

Музыкальный профиль включает кружки и творческие объединения по обучению игре на инструментах (фортепиано, духовые, ударные, клавишные, народные) и вокала (академического, народного, эстрадного). Практическая деятельность предполагает участие в хоре, ансамбле, оркестре; постановку музыкальных спектаклей, участие в фольклорно-этнографических экспедициях, музыкальных праздниках и соревнованиях (КВН, конкурсах, олимпиадах), концертах, фестивалях детского и юношеского творчества.

Хореографический профиль объединяет кружки и другие творческие объединения по классической, народной, современной, эстрадной хореографии, спортивным танцам и т.д. Практическая деятельность заключается в постановке танцевальных номеров, участии воспитанников в концертах, международных и всеукраинских фестивалях и конкурсах. Обучение искусству танца способствует его популяризации среди детей всех возрастов. Примерами такого профиля являются: Винницкий городской центр художественно-хореографического образования детей и юношества “Барвинок”,

коммунальное внешкольное учебное заведение “Одесский городской центр хореографического искусства”, Житомирская городская школа хореографического искусства “Солнышко”.

Театральный профиль объединяет драматические, музыкально-драматические, театральные коллективы (театр кукол, агитбригады, театры чтеца, эстрады, миниатюр, вертеп и т.д.). Содержание образования включает знакомство с теорией и историей театра, элементами актерского мастерства в процесс постановки спектаклей, участие школьников в конкурсах и фестивалях. Примеры этого профиля: Школа актёрского мастерства при киностудии имени А. Довженко (Киев), детские театры “Мюзик-Холл” (Донецк) и “Калейдоскоп” (Херсон).

Цирковой профиль объединяет кружки и другие творческие объединения акробатики, эквилибристики, гимнастики, иллюзионистов, жонглеров, мим-клоунады и т.д. Их деятельность направлена на овладение воспитанниками элементарными навыками циркового искусства, подготовку концертно-цирковых номеров, шоу-программ, выступлений во время государственных праздников. Примерами профиля являются: Народный художественный коллектив детско-юношеский цирк “Але-ап” (Киев), Эстрадно-цирковая студия “Восторг” (Харьков), Образцовая цирковая студия “Жанр” (Бердичев Житомирской области), Народный эстрадно-цирковой коллектив “Парад надежд” Ялтинского центра культуры.

Изобразительный и декоративно-прикладной профили включают кружки и другие творческие объединения по живописи и графике, декоративной росписи и батику, вышивке, писанкарству, керамике, гончарству, лозоплетению, резьбе по дереву, вышивке, макраме, кружевоплетению, бисероплетению, вязанию, конструированию и моделированию одежды, изготовлению игрушек, кожаной пластике и т.д. Учебный процесс направлен на овладение учащимися художественно-практическими умениями, позволяющими реализовать свои интересы и способности в творческом самовыражении, принимать участие в выставках и конкурсах. Отделы изобразительного декоративно-прикладного искусства функционируют во многих заведениях, в частности в Центре детского творчества МДЦ “Артек” (АР Крым).

Профили фото- и киноискусства объединяют кружки фотографии, киностудии, творческие объединения художников-мультипликаторов.

На занятиях дети знакомятся с историей и теорией кино, техникой съемки и изготовления фото- и кинопродукции. Обучение способствует развитию художественно-образного мышления, фантазии, стимулирует участие в различных проектах, фестивалях юных фотолюбителей, сценаристов, режиссеров. Примеры профиля: Первая национальная школа телевидения в Украине (Киев), Киношкола имени Веры Холодной (Одесса), студия «Веснянка» (Днепропетровск), Школа мультипликации «Фантазеры» (Луганск), Детская мультстудия «Пластин Пикчерз» (Харьков), Детская студия телевидения «Вместе» (Полтава), Детско-юношеская видеостудия «Березиль» (Кременчук), Детская телевизионная студия «КУ-РАЖ» (Кировоград), Детская студия телеведущих «Веселка» (Луганск).

Часть внешкольных учреждений, клубов, студий сочетают художественные профили. Такой комплексный тип обучения и воспитания предоставляет возможность школьникам проявить себя в разных видах деятельности. Примеры комплексного профиля: Детско-юношеская музыкально-вокальная хореографическая студия «Свитанок» (Киев), Детский музыкально-хореографический театр «Золотой ключик» (Днепропетровск).

Современному внешкольному художественному воспитанию присуща система проведения разнообразных конкурсов, фестивалей, смотров по различным видам искусства. В них принимают участие учащиеся школ, художественных профессионально-технических училищ, а также студенты высших учебных заведений. Среди таких мероприятий Международные фестивали «Планета искусств», «Салют талантов», «Звездная осень», «Зимняя фантазия», «Мелодия весны», проходящие в Киеве.

Таким образом, как видно, в Украине активно работают практически все профили внешкольного художественного образования, что свидетельствует об успешном решении вопроса обеспечения интересов и потребностей школьников в области искусства.

Активную работу с детьми и юношеством проводят культурно-образовательные заведения, которых в Украине насчитывается около 40 000, в том числе 17 000 клубных учреждений, около 16 000 библиотек, разнообразные детско-юношеские объединения. По состоянию на 01.01.2011 г. только в Киеве функционирует 150 подростковых клубов по месту жительства, охватывающих своей деятельностью

более 15 000 подростков, из них 1158 кружков и секций посвящены художественному воспитанию. В большинстве клубов реализуются программы, направленные на социально-психологическую помощь детям с функциональными ограничениями. В городах проводятся мероприятия по профилактике негативных явлений в детской и молодежной среде, реализуются программы поддержки семей, которые воспитывают детей-инвалидов, детей с особыми потребностями.

К государственным центрам внешкольного образования относятся Национальный эколого-натуралистический центр учащейся молодежи, Украинский государственный центр внешкольного образования, Национальный центр “Малая академия наук Украины”, которые координируют различные направления работы во всеукраинском масштабе.

Малая академия наук (МАН) представляет собой целостную систему выявления и отбора одаренных детей, обеспечение духовного, интеллектуального, творческого развития подрастающего поколения, создание условий для профессионального самоопределения личности, воспитание будущей творческой и научной элиты Украины. В системе Малой академии наук ежегодно к научной работе привлекаются около 200 000 старшеклассников (более 33% из них – из сельской местности). Наиболее важным мероприятием в деятельности академии является ежегодное проведение Всеукраинского конкурса-защиты научно исследовательских работ учеников-членов МАН, который традиционно проходит в три этапа (на районном, областном и всеукраинском уровнях) по 11 научным направлениям. Наиболее популярно отделение филологии и искусствоведения, в нем обучается более 28 000 учащихся (25% от общего количества), а в секциях “Искусствоведение” около 4 000 старшеклассников (14% от общего числа учащихся отделения). Малая академия наук Украины успешно реализует государственную политику по работе с одаренными детьми, объединяя для этого усилия и ресурсы государственных и общественных институтов.

Итак, подчеркнем, что достижением художественного образования в Украине является формирование многоуровневой и многопрофильной сети внешкольных заведений, в которых достаточно полно представлены художественные направления образования и воспитания детей и молодежи.

К перспективам внешкольного художественного образования в Украине относятся: разработка программно-методического обеспечения на основе компетентностного подхода; поиск эффективных путей улучшения финансирования внешкольного образования и развития современных форм его организации; совершенствование системы массовых мероприятий для школьников; эффективное использование базы внешкольных учреждений для развития творческого потенциала личности; улучшение системы подготовки педагогических кадров, их социальной защищенности.

Развитие мировой цивилизации в XXI веке связано со сложными и противоречивыми процессами глобализации и этнизации. В документах ЮНЕСКО, таких, как “Конвенция о сохранении нематериального культурного наследия”, “Рекомендации по сохранению фольклора” и др., в решениях Коллегии Министерства культуры Украины признается основополагающая роль культуры в развитии государства и самореализации личности, гуманизации общества, сохранении национальной самобытности народов и утверждении их достоинства. Немалую роль в этом призваны сыграть функционирующие на всей территории Украины этнокультурные центры, дома народного творчества, концентрирующие свою деятельность на сохранении и пропаганде национально-культурных традиций, вовлечении широких слоев населения в различные виды и формы творчества. Это очень важно для формирования толерантности, так как в Украине проживают представители более 120 этнических групп и народов.

Согласно статистическим данным Министерства юстиции за 2011 г. в Украине насчитывается 2546 общественных организаций всеукраинского статуса и 929 благотворительных организаций. Около 15% этнокультурных организаций занимаются художественно-эстетическим воспитанием детей и молодежи. К их числу относятся: Общество украинской культуры, Общество “Просвита” имени Тараса Шевченко, Благотворительный фонд украинских художников и мастеров декоративно-прикладного искусства “Возрождение”, Центр русской культуры, Болгарское общество «Возрождение», Фонд славянской письменности и культуры, Центр немецкой культуры «Хоффнунг», Центр азербайджанской культуры «Азери», Литовское общество, Общество греческой культуры «Элефтерия», Общество корейцев «Химан», Общество межэтнической культуры и защиты прав человека «Согласие».

Идея воспитания у подрастающего поколения толерантности широко поддерживается на законодательном уровне. Так, в Концепции внешкольного образования детей и подростков в Украине указана важная роль формирования у них этнокультуры, воспитания чувства общенационального единства. Организация детских общественных объединений по изучению национальных традиций, народных промыслов помогает решать проблему свободного времени молодёжи, а в дальнейшем – и их трудовой занятости. Деятельность этнокультурных общественных организаций предусматривает сочетание традиционных и инновационных форм работы, построенных на активности воспитанников (студии и кружки художественной самодеятельности, клубы по искусству, этнографические экспедиции, концерты, конкурсы и фестивали, выставки, праздники).

Примером деятельности по гармонизации межнациональных отношений являются Федерация детских общественных организаций Херсонской области «Радужная страна детства» и Крымский республиканский фонд межнационального согласия, которые проводят различные мероприятия, позволяющие познать историю, традиции, культуру разных народов. Активное сотрудничество с музеями, библиотеками и архивами, посольствами стран, аккредитованными в Украине, позволяют углубить межкультурное взаимопонимание. В Украине работу по формированию поликультурной компетентности населения проводят национальные союзы композиторов, писателей, художников, мастеров народного искусства, театральных деятелей, фотохудожников, а также Объединение художественных коллективов Национальной радиокomпании Украины, областные центры культуры и др.

В последнее время отмечается активный рост детских центров культурно-просветительской направленности, которые охватывают около 15% детей дошкольного и младшего школьного возраста и около 25% подростков и юношества. Также уделяется внимание вовлечению в неформальное художественное образование детей-сирот, детей-инвалидов, детей улицы. Отделы молодежных и детских организаций существуют в Союзе молодых литовцев, Союзе молодежи греческого происхождения «Парфенон», Обществе защиты детей африканского происхождения «Фатима», Лиге русских студентов, Союзе молодых цыган «Tagna Rom», Союзе польской молодежи, Крымском республиканском фонде межнационального согласия.

Таким образом, очевидно, что стремление многочисленных этносов сохранить уникальность своей культуры способствует совершенствованию художественного образования в целом.

Проблемой является то, что деятельность неформальных учебных заведений в Украине не урегулирована с юридической точки зрения. Этим учреждениям в отличие от формального образования в законодательстве Украины не предусмотрены какие-либо государственные льготы. Уточним, что существование неформального образования, как и вопрос признания документов, дипломов о неформальном образовании предусматривается Болонским процессом, членом которого является Украина.

1.4. Специализированное художественное образование

В Украине функционирует многоступенчатая система художественного образования, которая создавалась на протяжении многих десятилетий. Фундамент этой системы, обеспечивающей преемственность и непрерывность процесса подготовки творческих кадров, закладывается в начальных специализированных учебных заведениях искусств (школах эстетического воспитания, далее ШЭВ): музыкальных, художественных, хореографических, театральных школах и школах искусств. На законодательном уровне деятельность этих школ закреплена: законами Украины «О внешкольном образовании» (№ 1841-III, с изменениями от 06.06.2005) и «О культуре», Государственной целевой программой работы с одаренной молодежью на 2007-2010 годы, Государственной целевой программой развития внешкольного образования на период до 2014 года, Положением о начальном специализированном учебном заведении искусств (школе эстетического воспитания) Министерства культуры Украины, Ориентировочными критериями оценки их деятельности.

Школы эстетического воспитания – составная часть внешкольного образования. Причем обучаются в них около 40% всех детей, охваченных художественным творчеством во внешкольных учреждениях. Одновременно эти школы пребывают преимущественно в ведении Министерства культуры Украины. Сеть школ эстетического воспитания (музыкальных, хореографических, художественных, театральных, школ искусств) составляет 1471 заведение (данные Госкомстата

Украины на начало 2010-2011 учебного года). Наряду с решением проблем общего эстетического воспитания, характерных для внешкольного образования в целом, задача именно этих школ также состоит в выявлении одаренных детей с целью дальнейшей профессиональной ориентации и подготовки к поступлению в высшие учебные заведения искусств.

Музыкальные школы

В детских музыкальных школах (ДМШ) предусмотрено обучение учеников в классах музыкального инструмента, сольного пения (включая академическое, эстрадное и джазовое музицирование), изучение историко-теоретических дисциплин (сольфеджио, украинская и мировая музыкальная литература, история джазовой музыки для учащихся эстрадных отделов), коллективное музицирование (хор, хоровое дирижирование, оркестр, ансамбль), для учащихся 1-го класса – ритмика. Ученики, которые учатся игре на оркестровых инструментах, осваивают игру на фортепиано, а в классе бандуры – посещают занятия по постановке голоса. Предусмотрен предмет по выбору в групповых и индивидуальных формах (ансамбль, фольклорные обряды, спектакли, история искусств, народный танец, сценическое движение, дополнительный музыкальный инструмент, постановка голоса, импровизация, композиция, основы дирижирования, аранжировки, оркестровки, культура речи и др.).

Наряду с музыкальными школами в Украине функционирует ряд детских хоровых школ (Каменец-Подольский, Львов, Мукачево, Стрый, Тернополь), которые составляют особую страницу в музыкальном образовании, поскольку именно хоровое пение является характерным национальным видом музицирования, ориентируясь на традиции народного и профессионального искусства.

В стране активно возрождается кобзарское искусство – уникальное явление не только украинской, но и мировой музыкальной культуры. Создан Национальный союз кобзарей Украины, зарождаются конкурсы и фестивали, активизируются научные исследования, открываются классы игры на бандуре (в более 1300 школах), детская кобзарская школа в Ровно.

Наряду с ростом внимания к обучению на народных инструментах среди учащихся и родителей растет внимание к освоению

музыкального фольклора, вырисовывается тенденция к открытию фольклорных отделов в музыкальных школах и школах искусств, популярной становится сопилка.

Как ответ на требования времени наблюдается массовый интерес к джазовому образованию. Первое эстрадно-джазовое отделение было открыто еще в 1974 году в киевской вечерней школе рабочей молодежи № 1 им. К.Г.Стеценко. Сейчас открываются отделения и классы джаза, возникают джазовые коллективы в школах, активизировалась фестивальная и конкурсная жизнь в сфере джазового исполнительства. На базе отделов джазового искусства школ внедряется проект мастер-классов ведущих джазовых музыкантов мира в рамках Международной джазовой академии.

С момента основания первых музыкальных школ (20-30 г.г. XX в.) распространенным явлением были оркестры и ансамбли духовых инструментов, педагогическое значение которых в воздействии на эмоциональную сферу участников коллективного музицирования описал еще А. С. Макаренко. Такие коллективы успешно работали почти во всех ШЭВ до середины 80-х гг., далее традиция оркестрового музицирования в Украине была утрачена. Ныне она возрождается путем создания ученических оркестров, открыта Детская музыкальная школа духовой музыки в Донецке.

Художественные школы

В детских художественных школах (ДХШ) учащиеся изучают рисунок, живопись, композицию, лепку (скульптуру), историю украинского и мирового искусства; как предмет по выбору предлагается керамика, декоративно-прикладное искусство (писанкарство, петриковская роспись, вышивка, ткачество, лозоплетение, гончарство и др.), дизайн, театрално-декорационное искусство и др.). Учащиеся проходят учебную практику (работа на пленэре, изготовление декораций для спектаклей, дизайн школы, работа в музеях). Требования времени приводят к введению в учебный процесс таких новых дисциплин как компьютерная графика, дизайн.

Обострение потребности в познании народных традиций обусловили открытие большого количества новых классов (отделений) декоративно-прикладного искусства, к работе с детьми привлекаются народные мастера. Специализированные детские школы декоративно-

прикладного искусства функционируют в Киеве, школа художественных ремесел в Рогатине, гончарная школа в Коломыйском районе Ивано-Франковской области. Открыта школа иконописи «Никош» (Хмельницкий), которая получила благословение как патриарха УПЦ КП, так и митрополита УПЦ МП. Ученики школы, представители разных религиозных конфессий, и мастера пишут иконы и дарят их храмам. На счету школы около 40 выставок в Украине, США, Канаде, Мексике, Польше, Литве, в экспозициях представлены иконы, пасхальные подольские писанки, вышитые рушники.

Хореографические школы

В хореографическом образовании стержневыми направлениями остаются классический и народно-сценический танец. Учащиеся школ Киева, Одессы, Харькова, Донецка, Львова имеют возможность сценической практики в профессиональных театрах. Одной из старейших является Одесская хореографическая школа (1939), большинство выпускников которой связывают свою судьбу с искусством танца. В сотворчестве школы с Одесским академическим украинским музыкально-драматическим театром имени В. Василько работает детский балет «Барвинок». Школа инициировала Детский Международный фестиваль-конкурс «Одесские жемчужинки» (тема «На нашей планете танцуют все дети!»).

Уникальный опыт имеет и детская хореографическая школа Харькова, организованная на базе студии при театре оперы и балета, в которой создан единственный в Украине Детский театр балета (1981), признанный лучшим детским театром Европы и Азии.

Проявляются новые тенденции, связанные с желанием детей профессионально осваивать современные явления танцевальной палитры, что вполне соответствует вектору хореографии и искусства в целом к синтезированию традиционных и новых форм, индивидуализации творчества, экспериментаторству. Ученики ШЭВ осваивают танец модерн, бально-спортивный танец; рождаются коллективы-театры хореографических миниатюр, ансамбли эстрадного танца, сотрудничающие с юными исполнителями-вокалистами, инструменталистами. Так, одна из 10 хореографических школ Украины – Нежинская (Черниговская область) полностью специализируется на обучении детей спортивно-бальному танцу.

Особое место в начальном специализированном художественном образовании играет Детская хореографическая школа при Национальном заслуженном ансамбле танца им. П. Вирского (1992) как важнейшее звено в единой системе преемственности подготовки профессиональных артистов – исполнителей народного танца (школа – студия – профессиональные коллективы). Уровень подготовки учащихся школы позволяет включать подготовленные ими танцы («Гопак», «Гуцулка», «Волынская полька», «Частушки» и др.) в концертный репертуар Национального коллектива.

Ценность этого учебного заведения в том, что его ученики, осваивая народно-сценический и классический танец, глубоко изучают теорию и практику украинской народной хореографии по специально созданным учебным программам, широко пропагандируя украинскую хореографическую культуру.

Театральные школы

В детских театральных школах предусмотрено овладение учащимися основами актерского мастерства (в частности с куклой), сценического движения, пантомимы, сценической речи, ритмики и танца, обрядов народностей Украины, историей театра и кино, музыкальной грамотой, на выбор предлагается занятия пантомимой, фехтованием, изготовление кукол (костюмов), вокалом, музыкальным инструментом.

Количество театральных отделений постоянно растет, но пока в Украине действует единственная самостоятельная детская театральная школа в Одессе (1992), арт-проекты которой осуществляются в сотворчестве с Национальным союзом театральных деятелей Украины, театрами и музеями города. Школа является соучредителем Международного фестиваля искусств «Одесский трамвайчик». Ученики школы принимают участие в театрализованных праздниках, в частности знаменитой одесской «Юморине».

Заслуживает внимания опыт Государственной театральной школы-студии в Киеве, созданной как экспериментальное учебное заведение (до 80% выпускников поступают в высшие учебные заведения искусства).

Примером уникального инновационного учебного заведения в начальном специализированном образовании является Харьковская

школа современных театрально-сценических направлений, которая объединяет 6 отделений. Обучение сосредоточено, прежде всего, на углубленном освоении учащимися специфики синтеза сценических и экранных искусств (театральное, телевизионное, художественное, музыкальное, хореографическое, отделение мультипликации).

Школы искусств

В Украине детские школы искусств (ДШИ) начали создаваться еще в 80-е годы XX века. Такая школа может охватывать все художественные направления или комбинировать некоторые из них (музыкальное, хореографическое, художественное, театральное). Это создает дополнительные возможности в развитии одаренности каждого ученика, ибо, как подтверждает практика, наиболее значимые результаты достигаются там, где дети занимаются несколькими видами художественного творчества.

Заслуживает внимания организация познания фольклорного наследия и этнических традиций в ШЭВ, где активно развивается сеть коллективов, интегрирующих песенный, инструментальный и танцевальный фольклор, театр, декоративно-прикладное искусство (изучение народного костюма).

Школы эстетического воспитания реализуют образовательные и социальные проекты, многие из которых – благотворительные, плодотворно сотрудничают с общеобразовательными школами и дошкольными учреждениями. В селах и городах, создаются программы такого сотрудничества: действуют лектории, устраиваются концерты и спектакли, работают детские филармонии. Таким образом, происходит эстетизация жизненного пространства, дети массово вовлекаются в культурные проекты.

В ШЭВ создаются школьные музеи, в которых проводятся экскурсии для учащихся и родителей, встречи с деятелями искусств. В некоторых из них работают курсы подготовки юных экскурсоводов, юные «сотрудники» таких музеев приобретают первые навыки исследовательской работы.

Формой культурной жизни в городах являются детские филармонии. Наряду с музыкантами и театральными юными художниками также имеют возможность экспонировать свои творческие достижения. Руководство деятельностью детских филармоний осуществляют

художественные советы из представителей школ эстетического воспитания города, они координирует свои действия с государственными филармониями, высшими художественными учебными заведениями. В концертах детской филармонии участники имеют возможность выступать на одной сцене с профессиональными музыкантами, с симфоническими оркестрами.

При многих ДМШ с 20-х годов прошлого века действовали вечерние школы для взрослых. Одно из старейших подобных учреждений культуры – Вечерняя музыкальная школа № 1 им. К.Стеценко была основана как «рабочая консерватория». Сейчас растет интерес взрослых к искусству, и соответственно возрастает потребность в возрождении вечерних школ.

Сеть средних специализированных художественных школ (школ-интернатов) составляют 6 учебных заведений Министерства культуры Украины, которые обеспечивают допрофессиональную подготовку будущих художников и музыкантов, мастеров декоративно-прикладного искусства. Эти школы создавались преимущественно при высших учебных заведениях, бережно сохраняя преемственность образовательных традиций. Их несомненным преимуществом является уникальное сочетание специализированного и общего среднего образования. В этих заведениях преподают выдающиеся музыканты и художники. Гордостью Украины являются выпускники этих школ, успешно представляя национальное искусство на международном уровне.

Музыкальные: старейшая Одесская средняя специализированная музыкальная школа-интернат им. П.Столярского (1933); Киевская средняя специализированная музыкальная школа-интернат им. Н.В.Лысенко при Национальной музыкальной академии Украины им. П. И. Чайковского (1934); Львовская средняя специализированная музыкальная школа-интернат им. С.Крушельницкой при Львовской национальной музыкальной академии им.Н.В.Лысенко (1939); Харьковская средняя специализированная музыкальная школа-интернат при Харьковском национальном университете искусств им. И. П. Котляревского (1943).

Художественные: Государственная художественная средняя школа им. Т.Г. Шевченко в Киеве (1937), созданная при Национальной академии изобразительного искусства и архитектуры; Специализированная

художественная школа-интернат I-III степеней “Коллегиум искусств” в Опішні Полтавської області (1997).

Школа-студія при Київській муніципальній українській академії танця ім. С.Лифаря, являясь базой для педагогической практики студентов, впервые в Украине в сотрудничестве с ведущими вузами Европы разработала программу непрерывного хореографического обучения.

Школа хореографического мастерства Вадима Писарева, художественного руководителя Донецкого академического государственного театра оперы и балета им. А. Б. Соловьяненко открыта при этом театре.

Примером учреждения непрерывного художественного образования, объединяющего в комплекс обучение всем видам искусства по четырем уровням: подготовительная школа – начальная школа – средняя школа – высшая школа (колледж) является Киевская детская Академия искусств (1994)

Сеть специализированных школ обеспечивает начальное профессиональное художественное образование, успешно выявляя одаренных учащихся с целью подготовки в высшие учебные заведения искусств. В последние годы наметилась положительная тенденция к сотворчеству специалистов школ двух министерств, в частности в проведении совместных научно-практических конференций и семинаров.

1.5. Профессиональное художественное образование

В Украине деятельность высших учебных заведений (ВУЗов) художественного профиля регламентируется целой серией законов, в частности Законами Украины «О профессионально-техническом образовании» (1998), «О высшем образовании» (2000), «О народных художественных промыслах» (2001), а также положениями Национальной доктрины развития образования (2001), Концепции развития профессионально-технического образования в Украине (2004).

Профессиональное художественное образование в Украине характеризуется многоплановостью направлений и специализаций, многоступенчатостью, непрерывностью и преемственностью образовательных уровней.

Согласно Закону о высшем образовании в Украине действуют следующие типы ВУЗов: университет (классический и профильный), академия, институт, консерватория (музыкальная академия), колледж, техникум (училище). По источникам финансирования они делятся на государственные, коммунальные и частные формы собственности.

Систему стандартов высшего образования составляют Государственный стандарт высшего образования и Отраслевые стандарты высшего образования, которые являются основой оценки качества профессиональной подготовки и образовательной деятельности вузов независимо от их типов, уровней аккредитации и форм обучения.

Подготовка специалистов в отрасли «Искусство» осуществляется в высших учебных заведениях Украины по следующим образовательно-квалификационным уровням: «младший специалист», «бакалавр», «специалист», «магистр» по специальностям «театральное искусство», «хореография», «кино – телеискусство», «музыкальное искусство», «изобразительное искусство», «дизайн», «декоративно-прикладное искусство» «эстрадно-цирковое искусство» и «фотоискусство». По специальности «парикмахерское искусство и декоративная косметика» подготовка специалистов завершается на уровне «младшего специалиста». А по специальности «реставрация произведений искусства» обучение начинается с образовательно-квалификационного уровня «бакалавр» и завершается получением квалификационного уровня «магистр». При условии выполнения психолого-педагогической, методической и практической программы подготовки в соответствии с отраслевым стандартом педагогического образования по специальностям «хореография», «музыкальное искусство», «изобразительное искусство», «дизайн», «декоративно-прикладное искусство» присваиваются квалификации учителя.

Каждый вуз проходит процедуру лицензирования специальностей, в соответствии с результатами аккредитации получает право на осуществление подготовки специалистов определенного образовательно-квалификационного уровня. Законом предусмотрено 4 уровня аккредитации вуза. Перечни специальностей (направлений), по которым осуществляется подготовка специалистов по дневной, заочной и вечерней формам утверждаются постановлениями Кабинета Министров Украины. При приеме в ВУЗы искусства кроме

вступительных экзаменов проводится творческий конкурс, цель которого – оценка способностей человека к творческой деятельности по выбранному направлению.

По данным государственного комитета статистики Украины на начало 2010/2011 учебного года в отрасли «Искусство» в высших учебных заведениях I-IV уровней аккредитации обучалось 70468 студентов, из них 72% женщин. По художественным специальностям около 24 тыс. человек (34%) получали образовательно-квалификационный уровень «младший специалист», 38 тыс. человек (55%) – «бакалавр», 6 тыс. человек (8%) – «специалист» и 2 тыс. человек (3%) – «магистр». Больше специалистов обучалось по специальности «музыкальное искусство» (31%; 22 тыс. человек) и «дизайн» (26%; 18 тыс. человек). На обучение было зачислено более 24 тыс. человек (18 тыс. человек – на дневную форму), в том числе 32% за счет средств государственного бюджета, 20% – местных бюджетов, ведомств, юридических лиц, 48 % – физических лиц. Завершили соответствующие циклы обучения 21 тыс. студентов, 27% получили образовательно-квалификационный уровень «младший специалист», 43% – «бакалавр», 22% – «специалист», 7% – «магистр».

Подготовку магистров (более 2 тыс.) в 2010/2011 учебном году в отрасли «Искусство» осуществляло 42 высших учебных заведения III-IV уровней аккредитации, из них 4 частных. Распределение по специальностям неравномерно: более всего – «дизайн» (31%), наименьшее количество – «реставрация произведений искусства» (3%). Зачислено на обучение 1650 человек (70% на дневную форму) в том числе 862 человека (52%) за счет средств государственного бюджета.

Рассмотрим примеры учебных заведений Украины согласно номенклатуре специальностей.

По специальностям 020201 - театральное искусство и 020203 - кино и телеискусства специалистов готовит Киевский национальный университет театра, кино и телевидения имени И.К.Карпенко-Карого, история которого насчитывает более 100 лет. В состав этого многопрофильного заведения входят Институт экранных искусств и факультет театрального искусства.

Коммунальное высшее учебное заведение училище хореографического искусства «Киевская муниципальная украинская академия танца имени Сержа Лифаря» готовит специалистов по специальности

020202 «хореография». После четырехлетнего обучения по специализациям классическая или народная хореография выпускники получают аттестат о среднем образовании и диплом младшего специалиста “артиста балета” или “артиста танцевального ансамбля”, а также “преподавателя хореографических дисциплин”. Восьмилетняя школа-студия при академии является базой для педагогической практики студентов. Таким образом впервые в Украине КМУАТ им. С.Лифаря воплотила в жизнь программу непрерывного хореографического обучения.

По специальности 020204 - музыкальное искусство подготовку специалистов осуществляют несколько академий и консерваторий. Один их старейший вузов искусства в Украине – Одесская Государственная Музыкальная Академия им. А.В.Неждановой Она была создана на базе Одесского музыкального училища и консерватории (открытой в 1913 году). Академия состоит из трёх факультетов: фортепианно-теоретический, сольного пения и оркестровый. Академия имеет оперную студию. При вузе действуют музыкально-исполнительская аспирантура и научная аспирантура, функционирует совет по защите кандидатских диссертаций по специальности 17.00.03 – “музыкальное искусство”.

В 2008 году на базе Киевского государственного музыкального училища был создан Киевский институт музыки им. Р.М.Глиэра, который осуществляет подготовку специалистов по специализациям: фортепиано; оркестровые струнные, оркестровые духовые, ударные и народные инструменты; пение; хоровое дирижирование; музыковедение; Искусство джазовой и популярной музыки.

По специальности 020205 – изобразительное искусство и 020206 – реставрация произведений искусства подготовку специалистов осуществляет Национальная академия изобразительного искусства и архитектуры – единственный в Украине многопрофильный вуз художественного образования, имеющий академическое направление подготовки по живописи, скульптуре, графике, театрально-декорационному искусству, архитектуре, реставрации произведений искусства, искусствоведению и артменеджменту. Академия имеет три факультета: изобразительного искусства; архитектуры и теории и истории искусств. Более 900 студентов дневной и заочной формы обучения приобретают профессиональные знания в 25 учебно-

творческих мастерских, которыми успешно руководят авторитетные мастера искусства и архитектуры.

Львовская национальная академия искусств (ЛНАИ) представляет профессиональную подготовку по специальности 020208 – декоративно-прикладное искусство, а также изобразительного искусства, дизайна, реставрации, культурологии, искусствоведения и менеджмента искусства. Этот вуз является наследником давних традиций художественного образования и ведет свою историю от Художественно-промышленной школы (1876), Свободной академии искусств (1905), Художественной школы А.Новоковского (1923) и других учебных заведений, в системе которых апробировалось академическое образование. В структуре Академии 5 учебных факультетов (один из них в Севастополе), Институт прикладного и декоративного искусства в Косово Ивано-Франковской области, факультет повышения квалификации, подготовительное отделение, научно-исследовательский отдел, аспирантура и докторантура. Работает специализированный совет по защите докторских и кандидатских диссертаций в области искусствоведения. В 1993 г. на базе Академии создан Учебно-научно-творческий комплекс, в состав которого входят 22 художественных учебных заведения Украины I - IV уровней аккредитации.

Институт искусств художественного моделирования и дизайна имени Сальвадора Дали является одним из первых частных украинских ВУЗов и первым в Украине получившим право обучать студентов по специальности 020207 – «Дизайн». Инновационный подход к художественному образованию заключается в сочетании классической академической школы художественного мастерства с новейшими креативными системами мастер-классов, семинаров, практикумов и стажировок в ведущих фирмах, на предприятиях Украины и зарубежья. Студенты получают подготовку в таких отраслях, как дизайн интерьера, мебели, промышленных изделий, ландшафта, одежды и аксессуаров, причёсок и макияжа, визажа, компьютерной графики и рекламы, вэб-дизайн, дизайн полиграфии, фитодизайн и флористика. Наличие детской дизайн-студии позволяет уже в раннем возрасте проводить отбор талантливых детей для последующего профессионального обучения в Колледже искусств, а потом и в Институте.

Киевская муниципальная академия эстрадного и циркового искусств, основанная в 2007 году на базе Колледжа эстрадного и

циркового искусств осуществляет подготовку специалистов по специальности 020209 – эстрадно-цирковое искусство. В 2010 году открыто новое направление подготовки – театральное искусство (режиссура эстрады и цирка), и музыкальное искусство. Специфическое сочетание эстрадного и циркового направления – уникальная и единственная в Украине форма образования в области цирка и эстрады, которая дает возможность студентам развиваться одновременно в нескольких направлениях и работать в разных жанрах.

Переподготовка и повышение квалификации в области культуры и искусства осуществляется в Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств, созданной в 1998 году в столице на базе Института повышения квалификации работников культуры. На протяжении трех лет (2009, 2010, 2011) по результатам рейтинга ЮНЕСКО Академия занимает первое место среди высших учебных заведений в области культуры и искусств Украины. Формы обучения: дневная, заочная, экстернат. Также в академии можно получить второе высшее образование по специальностям: режиссер театрализованных зрелищных шоу-программ; культуролог, руководитель художественных проектов, преподаватель специальных дисциплин; книговедение, библиотекведение и библиография. Академия имеет структурные подразделения в разных городах Украины, например, Черниговский институт искусств и менеджмента культуры, Житомирский институт культуры и искусств, осуществляющий подготовку специалистов и бакалавров по специальностям: «театральное искусство», «музыкальное искусство», «дизайн», «документоведение и информационная деятельность», «менеджмент социокультурной деятельности».

Еще один пример этого направления - Луганский государственный институт культуры и искусств. Согласно запросам общества спектр предложенных институтом специализаций изменяется количественно и качественно каждый год. Сейчас студентов готовят по 8 направлениям и 30 специализациям. Созданы студенческие творческие коллективы: оркестры, ансамбли, мастерские, студия телевидения, оперна студия, учебный театр и др. В образовательный комплекс института входят детская академия искусств и колледж.

Каждая из специальностей сферы искусства и культуры имеет соответствующие квалификационные уровни и завершается ученой степенью кандидата и доктора наук/искусств, для чего при вузах созданы

аспирантура и докторантура. К особенностям подготовки научно-педагогических, творческих и исполнительских кадров по специальностям художественных направлений относится ассистентура-стажировка. Эта специфическая форма последипломного обучения по статусу частично соответствует аспирантуре, но не предусматривает защиту диссертации.

Каждое из направлений художественного образования имеет собственную многоуровневую систему учебных заведений (вертикальный срез), а каждая из ступеней этой системы институализируется в конкретных типах учебных заведений (горизонтальный срез), что в целом обеспечивает многовекторность и многопрофильность художественного образования и эксклюзивность подготовки по ряду специальностей.

Система художественного образования в Украине позиционируется в метасистеме культуры, что предполагает совершенствование профессиональной подготовки будущих специалистов на основе приумножения культурных достояний.

Реформирование системы художественного образования, ее концептуальных и организационно-структурных основ, осуществляется в контексте социально-экономических преобразований. Следуя мировым тенденциям, в реформаторских процессах акцент делается на воспитании личности, способной направить свою жизнедеятельность в русло гуманистического развития общества и саморазвития на основе усвоения национальных и общечеловеческих ценностей. Ориентируясь на гармонизацию интересов личности и общества в профессиональном художественном образовании выделяются такие приоритетные задачи, как активизация творческого потенциала студентов, развитие критического мышления, мобильности через освоение различных видов художественной деятельности, что позволит будущему специалисту переключаться на смежные профессии согласно потребностям культурной практики. Социальная активность и профессиональная открытость как важные постулаты художественного образования в Украине обеспечиваются связью обучения и практики, являясь краеугольным камнем деятельности художественных учебных заведений.

Создание образовательной вертикали «школа – училище – ВУЗ» как сети художественных учебных заведений по всей территории Украины обеспечивает последовательное формирование личности

художника-профессионала. В тоже время это создаёт определенные проблемы при реформировании образовательной структуры и внедрении новых направлений, специальностей, квалификаций.

Специфика применения многоуровневого образования в художественных учебных заведениях заключается в предоставлении возможности получения квалификации младшего специалиста (1 уровень аккредитации) как на базе неполного среднего образования, что определяется необходимостью раннего овладения профессией, так и на базе полного среднего образования для одаренной в творческом отношении молодежи.

Учебный процесс в художественных учебных заведениях основывается на принципах: личностного подхода, коррелятивных связей между различными специальностями, наставничества, значительной роли творческой, в частности социокультурной практики. Например, для музыкальных ВУЗов учебными планами предусмотрено проведение концертно-исполнительской практики на всех этапах обучения. В художественных, театральных ВУЗах введение принципа наставничества связано с необходимостью постоянных экспериментальных поисков под руководством опытных преподавателей-наставников. Важным для высших учебных заведений Украины есть принцип предоставления системой художественного образования гарантий в сфере социальной защиты молодежи. Так, каждый студент музыкального ВУЗа может получить дополнительную квалификацию: «Дирижер оркестра» (симфонического, эстрадного, духовых, народных инструментов), «Руководитель инструментального (вокального) ансамбля народной музыки», «Руководитель эстрадного ансамбля», «Звукооператор», что способствует трудоустройству в будущем. Принцип открытости учебного процесса в творческих вузах способствует становлению личности студентов, социализация которых происходит в профессиональных творческих коллективах (филармонических, театрально-концертных и др.), обязательных для учебных заведений всех уровней баз практики.

Развитие профессионально-технического художественного образования основывается на учете современных личностно ориентированных и компетентностных парадигм. Их внедрение предполагает овладение профессией и развитие личности специалиста художественных промыслов и ремесел как творческого субъекта

профессионально-художественной деятельности, его самореализацию в культурной среде.

Как свидетельствуют статистические данные Минобразования Украины, в 2000 г. действовало 14 профессионально-технических учебных заведений (ПТУЗ) художественного профиля (5 высших художественных профессиональных училищ, 9 художественных профессионально-технических училищ), а в 2010 г. их осталось 12 (сокращены 2 училища). Сократился и перечень художественных профессий, которыми овладевают учащиеся ПТУЗ. Большинство училищ художественного профиля осуществляет подготовку будущих специалистов художественных промыслов и ремесел по одной или двум профессиями и только в Стрыйском высшем художественном профессиональном училище Львовской области - по семи. Это объясняется сложностями самого труда и трудоустройства этих специалистов, отсутствием соответствующих условий для овладения техниками народного искусства во время производственной практики на предприятиях художественных промыслов и ремесел.

Модернизация профессионально-технической подготовки специалистов сферы искусства и культуры предполагает гармоничное сочетание принципов развития народного и современного декоративно-прикладного искусства; приоритетность эстетических идеалов над утилитарно-меркантильными ценностями и интересами личности, создание новых образовательных структур и типов учебных заведений, развитие взаимодействия ПТУЗ художественного профиля с предприятиями, организациями художественного направления, опытными мастерами народного искусств.

Одним из стратегических направлений реформирования высшего образования в Украине является внедрение информационно-коммуникативных технологий (ИКТ) в практику высшей школы. Особое значение ИКТ приобретают в художественном и художественно-педагогическом образовании, ведь художник, артист, музыкант, как и учитель предметов искусства являются трансляторами современной культуры в социум.

Таким образом, профессиональные учебные заведения культуры и искусства всех уровней аккредитации активно стимулируют культуротворческие процессы в украинском обществе и позитивно влияют на систему художественного образования в целом в рамках

обеспечения подготовки кадров по традиционным и эксклюзивным специальностям.

В условиях недостаточного бюджетного финансирования учреждений образования подготовка специалистов художественной сферы сопровождается определенными противоречиями. Внедрение зарубежного опыта организации деятельности высших учебных заведений и введение уровневого образования приводит к ликвидации небольших по контингенту студентов учебных заведений с одновременным созданием крупных заведений (университетов), что не всегда учитывает и обеспечивает эксклюзивность воспитания художника. Требуют большего межведомственного согласования действия двух министерств (Минкультуры и Минобразования), которым подчинены различные учебные заведения: в условиях активизации тенденции к коммерциализации художественного образования они нередко дублируют подготовку специалистов по одним и тем же так называемым престижным специальностям в рамках одного города. Острой остается проблема профессиональной адаптации выпускников творческих ВУЗов к общественно-культурным трансформациям в обществе, а выпускников ПТУЗ к новым хозяйственно-экономическим условиям. Возникает необходимость расширить подготовку специалистов “новых культурных профессий” (менеджеров, продюсеров, специалистов по рекламе, маркетингу, авторскому праву и др.) для индустрии досуга, роль которой в украинском обществе значительно возросла. Подготовка таких специалистов могли бы осуществлять высшие художественные учебные заведения, но они сосредоточены преимущественно на сфере “академического искусства”.



Раздел 2.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧРЕЖДЕНИЙ КУЛЬТУРЫ

Важнейшей составляющей художественного образования выступает его социокультурный контекст, который вместе с учебными заведениями составляет единое образовательное пространство. Важнейшей задачей государственной культурно-образовательной политики является гармонизация этого пространства, которое на современном этапе в силу социально-экономических факторов недостаточно сбалансировано. Неформальное художественное образование, осуществляемое учреждениями культуры и искусства, призвано создать такую среду, в которой каждый член общества станет субъектом художественной культуры, способным ее совершенствовать. Огромную роль в этом процессе играют библиотеки, музеи, театры, филармонии, сеть которых в Украине развита, а профессиональный уровень большинства признан в мире.

2.1. Библиотеки

Как обозначено в Законе Украины “О внешкольном образовании”, библиотеки предоставляют детям возможность бесплатного доступа к достижениям национальной и мировой культуры, проведения досуга, общения с ровесниками и взрослыми с учетом возрастных, психологических и социальных особенностей ребенка (Раздел II, ст. 12).

В Украине функционирует 1200 библиотек для детей и библиотек для юношества сферы управления Министерства культуры Украины,

около 22 тысяч школьных и практически 18 тысяч сельских библиотек, которые обслуживают детей и студенческую молодежь.

Информационные, культурно-образовательные учреждения, имеющие фонд конкретного читательского направления для обслуживания дошкольников, учащихся 1-11-х классов и организаторов детского чтения являются библиотеки для детей и библиотеки для юношества. В Киеве находится Национальная библиотека Украины для детей – общегосударственное книгохранилище полного репертуара национальных произведений для детей, культурный научно-методический, исследовательский, координационный центр для детских библиотек страны. Практически во всех городах работают самостоятельные централизованные библиотечные системы для детей, в их составе действуют районные (городские) библиотеки, библиотеки-филиалы и детские отделы.

В процессе культурно-просветительской работы библиотеки приобщают детей и юношество к культурному наследию, в частности родного края, развивают их способности воспринимать искусство, творческое начало. В фондах библиотек сосредоточено около 38 миллионов экземпляров книг, периодических изданий, аудиовизуальных документов и электронных ресурсов. Культурные акции, (вечера, встречи, концерты, лекции, фестивали, конкурсы), информационно-образовательные программы и проекты библиотеки организуют самостоятельно или совместно с другими организациями.

Почти при каждой детской библиотеке действуют различные кружки (музыкальные, драматические, мягкой игрушки, дизайна, декоративно-прикладного искусства и др.). Эстетическому воспитанию читателей способствуют разные формы и методы работы, отвечающие их духовным потребностям в сфере искусства, приносящие им наслаждение от встреч с прекрасным. Популярными формами досуговой деятельности являются кукольные и литературные театры; литературно-музыкальные салоны и гостиные; литературные эстафеты, маскарады, вернисажи, подиумы, карнавалы; музеи литературных героев; сказочные турниры; праздники и презентации книг; пресс-конференции.

Примерами таких мероприятий являются ежегодный литературный ералаш “Волшебный круг” в Донецкой библиотеке для детей, комплексные программы “Музыка поэзии” в Запорожской областной библиотеке для детей.

Библиотеки вносят свой вклад в социокультурную реабилитацию особых групп населения, для чего развивается партнерство со службами социальной защиты, расширяется участие в программах информационного обслуживания инвалидов, сирот.

Значительна роль библиотек в организации досуга взрослого населения, они открывают свои помещения клубам и объединениям по интересам. Свободное, непринужденное общение оказывается полезным и для людей “третьего” возраста, которые, получая информацию о новых книгах, журналах, обмениваются опытом, находят единомышленников и друзей. Всевозможные выставки и семинары позволяют пенсионерам выражать себя в живописи, фотографии и др. Примерами таких библиотек являются Луганская и Кировоградская областные универсальные библиотеки, программы клубов которых включают часы поэзии, литературно-музыкальные вечера.

Таким образом, библиотеки Украины обеспечивают всеобщий и равный доступ к информации и духовным ценностям гражданам всех возрастов, поддерживают культурное разнообразие, в частности этническое, языковое, религиозное; они способствуют развитию художественных интересов и творческого потенциала детей, поощряя их культурное самоопределение.

2.2. Музеи

Важное значение в художественном образовании детей и молодежи Украины играют музеи – научно-исследовательские и научно-просветительские учреждения, которые комплектуют, изучают, сохраняют и демонстрируют произведения искусства, предметы истории и культуры. Их художественно-образовательная и культурно-просветительская деятельность регламентируется нормами Закона Украины «О музеях и музейном деле».

Согласно существующему делению музеев на профили все музеи по тематике коллекций и экспозиций подразделяются на: исторические, археологические, краеведческие, естественнонаучные, литературные, художественные, этнографические, технические, отраслевые и другие (не включенные в любую из вышеуказанных категорий).

Художественные музеи предназначены для сбора и показа произведений изобразительного и прикладного искусства. К этой группе

относятся музеи скульптуры, живописи, фотографии, кино, архитектуры и т.п., а также мемориальные музеи, посвященные жизни и деятельности деятелей искусства. Больше музеев художественного профиля сосредоточено в Киеве и в областных центрах Украины. В Киеве работают Национальный художественный музей, Национальный музей искусств им. Богдана и Варвары Ханенко, Киевский национальный музей русского искусства, Государственный музей украинского народно-декоративного искусства, ДП Национальный культурно-художественный и музейный комплекс «Художественный арсенал». Художественные музеи или галереи есть и в каждом областном центре Украины.

Информацию о выдающихся деятелях театра, музыки, кино Украины предоставляет единственный в стране по своей специализации Государственный музей театрального, музыкального и киноискусства Украины (Киев). В музее проводятся творческие встречи и вечера, а также научные чтения и круглые столы, посвященные выдающимся деятелям искусства прошлого и современности.

Мемориальные музеи интересны для широкой общественности экскурсиями, раскрывающими жизнь и творчество известных деятелей искусства, творчество которых оказало большое влияние на культуру Украины. Наиболее значимые из них: Музей-усадьба художницы Е. Билокур (с. Богдановка, Киевщина), Черновицкий мемориальный музей композитора, автора знаменитой песни «Червона рута» В. Ивасюка, музей композитора С. Прокофьева на его родине (с. Красное на Донеччине), актрисы М. Заньковецкой в Киеве.

В рамках проекта «Львов музыкальный» школьники могут бесплатно посетить музей С. Крушельницкой; в доме, где жила знаменитая певица, организован музыкальный салон, и силами учащихся школ искусств проводится цикл музейных уроков «В мире музыкальных инструментов». Художественно-мемориальный музей-усадьба И. Труша во Львове ежегодно приглашает школьников к участию в конкурсе детского рисунка.

Среди этнографических музеев по масштабности культурно-просветительской работы выделяется Музей народной архитектуры и быта Украины «Пирогово» (Киевская обл.) – музей на природе, где собраны образцы народной архитектуры, одежды, мебели, деревянной и глиняной посуды, музыкальных инструментов. На его

территории проводятся театрализованные праздники, выставки народных ремесел, фольклорные фестивали, что позволяет посетителям познакомиться с богатыми традициями украинцев. Аналогичные музеи народной архитектуры и быта под открытым небом существуют в Донецкой, Закарпатской, Львовской, Черновицкой областях.

Уникальным является единственный в мире Музей писанки в Коломые, где в мастер-классах детей обучают писанковой росписи, воспроизведению древних орнаментов. Музей объединяет различные государственные и общественные учреждения в проведении ежегодного фестиваля «Писанка».

К первым в нашей стране частным музеям относится музей Трипольской археологической культуры «Аратта-Украина» (с. Триполье, Киевская обл.). Трипольская цивилизация была древней колыбелью украинской нации и всей индоевропейской общности, существовавшей три с половиной тысячи лет на огромной территории. Трипольцы дали миру первое колесо и самое главное - невероятной красоты расписную керамику.

Значительную роль в сохранении и приумножении культурного наследия Украины играют музеи-заповедники. Наиболее выдающиеся из них – национальные заповедники «София Киевская» и «Печерская Лавра», входящие в перечень памятников наследия ЮНЕСКО. Научно-экспозиционная и культурно-просветительская деятельность, издательские проекты – важные направления работы заповедников. В частности, в Национальном заповеднике «Херсонес Таврический» (Крым) проводятся археологические и архитектурные практики студенчества, мастер-классы. Все чаще украинцы приобщаются к культуре всей семьей, сочетая ее изучение с семейным отдыхом. Популярным местом подобного досуга является дендрологический парк «Софиевка» в Умани (Черкасская обл.), живописно сочетающий озера, фонтаны, водопады, скульптуры, экзотические деревья.

Для Украины характерным становится создание масштабных культурных центров и комплексов, объединяющих несколько музеев, галерей, выставочных центров. Например, в состав ДП Национального культурно-художественного и музейного комплекса «Художественный арсенал» (Киев) входит Центр современной музыки и Художественная галерея.

Комплекс разделен на три уровня: первый – интерактивный, где на мультимедийных экранах каждый может выбрать и просмотреть информацию, которая его интересует; второй предназначен для размещения экспозиций различных музеев Украины, а также старинных образцов скульптуры и керамики из собственных фондов (около 17 000 экземпляров) и предметов искусства, подаренных художниками; на третьем – хранятся экспонаты закрытого фонда, в частности коллекция писанок.

Политика государства направлена на сохранение, приумножение и популяризацию культурного достояния. С этой целью в музеях реализуются просветительские программы для посетителей разного возраста. Например, в Национальном художественном музее Украины (г. Киев) лектории по истории и теории искусства удовлетворяют интересы тех, кого интересует музей как источник информации (темы: «Украинская живопись», «Как ремесло становится искусством», «Музейный экспонат»). Цикл занятий семейного лектория помогает детям понять язык изобразительного искусства, а родителям, которые работают в отдельной группе, – получить эту же информацию на более сложном уровне. При музее действует художественная мастерская; в рамках проекта «Школа и музей: вместе учиться интереснее» проводятся экскурсии, разработанные в соответствии с содержанием школьных предметов; интересно проходят интерактивные праздники («Играем в музей» к Всемирному Дню защиты детей) и выставочные проекты. Оригинальная форма приобщения к искусству - День рождения ребенка, проведенный с друзьями в музее по индивидуально разработанной программе.

Почти каждый музей Львова, который по праву называют городом-музеем, предлагает интересные формы и методы работы с детской и взрослой аудиторией, например, в Национальном музее им. А.Шептицкого внедряются специальные каникулярные программы, интерактивные игры, слайд-показы по тематике музейных фондов и коллекций; в мастер-классах дети учатся изготавливать иконы на стекле, вытынанки. Во Львовской области действует проект «Школа и музей: работаем вместе», объединяющий педагогов и музейных специалистов в разработке музейных программ для детей.

Музеи Украины активно занимаются международной деятельностью, осуществляя передвижные выставки за пределы Украины и

принимают в стенах музеев выставки из-за рубежа. Так, Национальный художественный музей Украины внедряет международную программу «Стратегии визуального мышления», включающую 3-х годичный цикл обучения младших школьников, стимулирующий интерес к самообучению.

Украинские музеи стремятся знакомить общественность с направлениями своей работы и популяризировать искусство на виртуальных галереях – веб-страницах.

Таким образом, музеи активно привлекают детей и юношество к изучению культурного наследия, предлагая современные просветительские программы, формы и методы, направленные на активный диалог посетителей с произведениями искусства.

2.3. Театры

Несомненную образовательную роль в пространстве культуры Украины играют театры. В Украине работают разные театры. Среди них – музыкальные театры: Национальный академический театр оперы и балета Украины имени Т.Г. Шевченко (1867), Одесский национальный академический театр оперы и балета (1810), Львовский национальный академический театр оперы и балета имени Соломии Крушельницкой (1900), Харьковский национальный академический театр оперы и балета имени Н.В.Лысенко (1925), Донецкий национальный академический театр оперы и балета имени Анатолия Соловьяненко (1932), Днепропетровский Государственный Академический театр оперы и балета (1931). Театры оперетты (музыкальной комедии) работают в Киеве, Одессе Харькове.

Во всех областных центрах и ряде небольших городов работают драматические театры, а также театры драмы и комедии, драмы и музыкальной комедии, театры молодежные. Типично украинским культурно-художественным явлением являются музыкально-драматические театры, которые работают во всех областных центрах Украины. Статус Национального имеют Национальный академический драматический театр имени Ивана Франко (Киев), Национальный академический театр русской драмы имени Леси Украинки (Киев), Национальный академический украинский драматический театр им. Марии Заньковецкой (Львов), Донецкий Национальный

академический украинский музыкально-драматический театр. В репертуар этих театров входит классика, произведения современных авторов

В последние два десятилетия возникают экспериментальные театры, которые отражают стремление к вхождению в мировое театральное пространство, причастность к стилевым поискам. Например, Киев-Модерн-балет, Первый женский театр (Киев), Эстрадный театр «Не горюй!» (Львов), Театр огня «Вольфрам», Театр живой скульптуры, Театр на ходулях (Евпатория) и др. Подобные явления вызывают особый интерес у молодежи.

В школах сформировалась традиция использования репертуара как действенного фактора овладения учебным материалом по литературе, истории, искусству, ибо именно театр побуждает юного зрителя эмоционально «проживать» события, ощущать современное звучание классики.

Особую роль в художественном образовании играют театры для детей и юношества, театры для детей и молодежи, театры юного зрителя (ТЮЗ), сеть которых в Украине широка (Киев, Донецк, Запорожье, Харьков, Львов, Сумы, Севастополь). В репертуаре театров отечественная и мировая классика, современные произведения.

Единственный в Украине музыкальный театр для детей, который имеет аналог только в России, – Киевский муниципальный академический театр оперы и балета для детей и юношества (КМАТОБ). Тут практикуются интересные формы просветительской работы: открытые просмотры юными зрителями перед премьерами, зрительские конференции, “Посвящения в зрители” в начале сезонов, цикл бесед и экскурсий по тематике художественных дисциплин.

Педагоги театров для детей и юношества тщательно изучают интересы аудитории, анализируют восприятие каждого спектакля. При многих театрах возникают самодеятельные детские театры и аматорские клубы, проводятся фестивали театров-спутников, “Дни театра в школе”, выставки детского рисунка, театрального плаката, театральных костюмов; совместные заседания художественного совета, педагогической и родительской общности.

В стране действуют и театры кукол. Примером работы с детьми может быть Черниговский театр кукол, в репертуаре которого образцы отечественной драматургии и классики сказочного жанра, сказки

родного края, пьесы об острых социальных проблемах, в частности волнующих современных подростков. Театром практикуются выездные спектакли в образовательных заведениях, просветительские программы («Я открываю мир театра» для маленьких зрителей), проводится фестиваль «Черниговские кукольные рандеву», организована Творческая Экспериментальная Мастерская (ТЭМ) для детей и молодежи.

Уникальным в контексте художественного образования является единственный в Украине Музей театральных кукол, созданный в Харьковском государственном академическом театре кукол имени В.А.Афанасьева, экспозицию которого составляют раритеты из многих стран мира.

2.4. Филармонии

Национальная филармония Украины и областные филармонии, которые действуют во всех областных центрах страны, объединяют в своем составе творческие коллективы различных направлений, организуют гастрольные концерты известных исполнителей. В сотрудничестве с педагогами школ и вузов действуют лектории, университеты культуры, просветительские абонементы, создаются концертно-лекторские бригады. Тематика лекций-конcertов, разработанная с учетом специфики различной аудитории, затрагивает творчество композиторов разных стран и эпох. При некоторых филармониях создаются детско-юношеские коллективы, которые готовят будущих эстрадных исполнителей, например, студия при Винницкой областной филармонии. На филармонических сценах проводятся праздники искусств, фестивали: в Волынской филармонии – фестиваль «Стравинский и Украина»; в Донецкой – «Прокофьевская весна», в Запорожской – «Хортицкий кобзарь», в Одесской – «Два дня и две ночи новой музыки», «Рихтер-фест» и др.

В системе Министерства культуры Украины функционируют коллективы, которые имеет статус Национальных и которые непосредственно воздействуют на духовное становление детей и молодежи, а именно: заслуженный академический симфонический оркестр Украины, заслуженная академическая капелла Украины “Думка”, ансамбль солистов “Киевская камерата”, академический духовой

оркестр Украины; одесский филармонический оркестр. Камерному ансамблю “Киевские солисты” за популяризацию украинского искусства на международном уровне Министерство иностранных дел Украины присвоило почетное звание “Посол украинской культуры”.

Расширяется сфера влияния фольклорного наследия. Работают коллективы, успешно развивающие народные традиции и имеющие статус Национальных: заслуженный ансамбль танца Украины им. П. Вирского, заслуженный украинский народный хор им. Г. Веревки, оркестр народных инструментов Украины, капелла бандуристов Украины им. Г. Майбороды. Они стали культурными визитками Украины на мировых горизонтах.

По данным Украинского центра культурных исследований «База данных фольклорных коллективов Украины» состоит из более чем 400 позиций. Среди них: Киевский академический театр украинского фольклора «Берегиня» (композиции «Славные козаки-запорожцы», «Украинский вертеп», «Купальские огни»), Украинский академический фольклорно-этнографический ансамбль «Калина», который более четверти века осваивает фольклор различных регионов; этномузыкальная группа ДахаБраха при Центре Современного Искусства «ДАХ» (Киев). Луганский областной казачий конный театр «Стрелковые Лугари» в пгт Меловом – единственный конный театр в стране.

Возрождаются национальные традиции и в среде студенчества. Так, театр LUDUS Киево-Могилянської Академии участвовал в крупнейших уличных фестивалях Европы. А фольклорный театр песни «Божичи», созданный выпускниками Национальной музыкальной академии Украины им. П. И. Чайковского и Киевского Национального университета культуры и искусств, черпает репертуар из фольклорных экспедиций.

С 2004 г. ежегодным культурным событием стал международный музыкальный этнический фестиваль «Страна мечты», который объединяет фольклор и современные течения в искусстве. Во время купальских народных гуляний работают мастерские народных танцев, разыгрываются фольклорные сценки, организуется аллея мастеров.

Возрождение традиционной украинской культуры и пуляризация в Украине культур других народов объединяет разные поколения людей, что имеет огромное значение в наследовании культурных ценностей.

В художественном образовании важна роль конкурсов и фестивалей. В Украине основана общественная организация Ассоциация академических музыкальных конкурсов (2001), инициаторами создания которой выступили организаторы международных конкурсов молодых пианистов памяти Владимира Горовица и юных пианистов Владимира Крайнева. В состав Ассоциации помимо инициаторов входят авторитетные международные конкурсы (музыкальный конкурс имени Николая Лысенко, конкурс молодых пианистов «На родине Сергея Прокофьева», детско-юношеский художественный конкурс “Серебряный звон” и др.).

К известным Международным конкурсам относятся также конкурс балета им. Сержа Лифаря, конкурс юных пианистов имени Василия Барвинского (Дрогобыч); конкурс юных исполнителей на духовых инструментах (Черновцы); «Искусство XXI века» (Ворзель), «Синяя птица» (Симферополь), джазовый детский фестиваль «Атлант М» и фестиваль театральных школ «Вдохновение» (Киев), фестиваль «Гранд Па» (Донецк), гончарный фестиваль (пгт. Опoшня, Полтавщина).

В Ассоциацию международных балетных конкурсов при Комитете Танца ЮНЕСКО вошел Международный юношеский конкурс «Хрустальная туфелька» (Харьков).

Проектом, который объединяет исполнителей из разных стран, является Международный фестиваль «Киевские летние музыкальные вечера», концерты которого проходят в парках на склонах Днепра и возрождают традиции знаменитых парковых концертов прошлого. В рамках фестиваля работает Летняя музыкальная академия с участием исполнителей и педагогов со всего мира.

К участию в Международном детском мультипликационном фестивале «Сюрприз» (Луганск) приглашаются авторы детских и юношеских мультипликационных фильмов, коллективы видеостудий, учебные заведения различных типов (возраст участников – до 18 лет).

На Международном студенческом кинофестивале «Пролог» (Киев) имеют возможность показать свои творческие достижения кино- и телережиссеры, звукорежиссеры, кино- и телеоператоры, кинодраматурги.

Среди Всеукраинских конкурсов – «Новые имена Украины» (основан Фондом культуры Украины); “Нейгаузовские музыкальные встречи” и “Золотой Орфей” (Кировоград); фестиваль бандурного

искусства имени О. Вересая (Черниговщина); детский конкурс бандуристов «Родники Кобзаря» (Черкассы); конкурс рисунка «Серебряный штрих», к участию в котором приглашаются студенты художественных учебных заведений I-II уровней аккредитации, и Всеукраинский смотр конкурс имени династии Воеводининых для учеников и студентов отделов народных инструментов начальных специализированных и высших музыкальных учебных заведений I-II уровней аккредитации (Луганск).

Конкурс исполнителей – инструменталистов и вокалистов – «Классический меридиан» (Киев) ежегодно проводится совместно с посольствами разных стран, благодаря чему определяется ведущая тематика (произведения итальянских, австрийских, немецких и др. авторов), что, безусловно, способствует диалогу культур.

Широкую исполнительскую и зрительскую аудиторию охватывают телевизионные конкурсы, прежде всего Всеукраинский детский конкурс «Шаг к звездам», который способствует выявлению юных талантов.

На сохранение и развитие традиций известных исполнительских школ направлена деятельность Международного Благотворительного фонда «Украинское исполнительское искусство». Один из проектов Фонда состоит в озвучивании уникальной коллекции нотных рукописей так называемого «баховского архива» (более 5 тыс. единиц рукописей эпохи барокко). Украина получила эксклюзивное право на их расшифровку, исполнение и публикацию на равных с Германией правах (материалы хранятся в цифровых микрофильмах в Центральном Государственном архиве-музее литературы и искусств Украины).



Раздел 3.

СОДЕРЖАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

3.1. Музыкальное искусство

Содержание музыкального образования на различных ступенях охватывает музыкальный фольклор, классическую и современную музыку, украинское и зарубежное музыкальное искусство, что обеспечивает как сохранение национального наследия, так и интеграцию в пространство мировой музыкальной культуры.

Музыкальное образование начинается с дошкольного возраста. В детских садах и других дошкольных учреждениях обучение и воспитание ребенка осуществляется с опорой на украинский фольклор, прежде всего детские песни, песни-игры, хороводы. Ведущим видом деятельности является пение, наряду с которым широко используются также движения и танцы под музыку, игра на детских инструментах, слушание музыки.

В общеобразовательной школе предмет «Музыкальное искусство» входит в инвариантную часть учебного плана с 1-го по 8-й классы (1 час в неделю). В большинстве школ на уроках преобладает хорошее пение, слушание и анализ музыкальных произведений. Учебной программой предусмотрено знание средств музыкальной выразительности, музыкальных жанров и форм, способов развития музыки. В некоторых учебных заведениях в рамках внеклассной воспитательной работы учащихся привлекают к пению в хоре, к занятиям вокалом, к участию в фольклорных коллективах, в старших классах также ВИА.

В детских музыкальных школах (ДМШ) и на музыкальных отделениях школ искусств учащиеся могут выбрать обучение в классе какого-нибудь музыкального инструмента (фортепиано, скрипка, виолончель, арфа, гитара, балалайка, баян, аккордеон, бандура, цимбалы, духовые и ударные инструменты) или в классе сольного пения (академического, эстрадного, джазового). Предполагается музицирование в хоре или оркестре. Как обязательные предметы изучаются теория музыки и сольфеджио, украинская и зарубежная музыкальная литература. К предметам по выбору относятся ритмика, ансамблевая игра, аккомпанемент и чтение с листа, импровизация и сочинение музыки, фольклор, оркестровка, сценическое движение. В ряде школ открыты эстрадно-джазовые отделения, организованы духовые оркестры.

Неполное высшее музыкальное образование можно получить в государственных музыкальных институтах и колледжах по специальности фортепиано, струнные (скрипка, альт, виолончель, контрабас, арфа), духовые (флейта, кларнет, гобой, фагот, труба, туба, саксофон), ударные (ксилофон) и народные инструменты (бандура, цимбалы, баян, домра, балалайка), а также сольное и хоровое пение и дирижирование, теория музыки и музыковедение, искусство джазовой и популярной музыки.

Высшее музыкальное образование приобретают в консерваториях и музыкальных академиях на факультетах: фортепианный, историко-теоретический, сольного пения, хорового или оперно-симфонического дирижирования, оркестровых струнных, духовых, ударных и народных инструментов. В педагогических университетах, в институтах искусств при классических университетах функционируют музыкально-педагогические факультеты, которые готовят учителей музыки для школ. При Институте искусств Национального педагогического университета имени М.П.Драгоманова открыта аспирантура и докторантура, работает специализированный совет по защите кандидатских и докторских диссертаций по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (музыкальное искусство). Музыкальное образование можно также получить в университетах, колледжах и училищах культуры и искусств.

3.2. Изобразительное искусство

С раннего дошкольного возраста согласно программе дети начинают осваивать основы изобразительной деятельности, занимаясь живописью, лепкой и аппликацией в детских дошкольных учреждениях.

На уроках «Изобразительного искусства» в общеобразовательных школах, которое изучается с 1-го по 7-й класс как базовый предмет (1 час в неделю), школьники приобретают умения создавать образы в графике, живописи, скульптуре, а также знакомятся с декоративно-прикладным искусством, архитектурой и дизайном, усваивают основы композиции. В кружках художественного профиля в школах и внешкольных заведений дети выбирают отдельные виды изобразительного и декоративно-прикладного искусства для углубленного изучения согласно своим интересам и потребностям.

В высших учебных заведениях – колледжах, институтах, академиях – осуществляется подготовка специалистов по основным видам изобразительного искусства (живописи, скульптуры, графики), декоративного искусства, дизайна, театрально-декорационного искусства, архитектуры, реставрации произведений искусства, искусствоведения и артменеджмента. Учителей изобразительного искусства готовят на художественно-графических факультетах высших педагогических учебных заведений, к старейшим из которых в нашей стране относится художественно-графический факультет государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет им. К. Д. Ушинского» в Одессе.

3.3. Литература

Литературное образование в Украине является необходимой составляющей художественно-эстетического образования и реализуется на всех уровнях образования. Согласно Концепции литературного образования (приказ Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины № 58 от 26.01.2011 г.) существует общегосударственная программа по украинской и мировой литературе, интегрированного курса литературы. Концепцией четко определено, что в Украине функционирует система непрерывного языкового образования, подкрепленная языковой политикой государства, направленной

на: обязательное овладение государственным украинским языком всеми гражданами (независимо от национальности, вероисповедания, сферы общественно-производственной деятельности); владение родным языком каждым его носителем; знание иностранных языков; воспитание языковой толерантности. Концепция базируется на основных положениях отечественного законодательства, а также Европейской хартии региональных языков или языков меньшинств, Всеобщей декларации ЮНЕСКО по языковому образованию. В ней предусмотрено, что в общеобразовательных учебных заведениях с украинским языком обучения введено изучение учебных предметов “Украинская литература” и “Мировая литература”. А в общеобразовательных учебных заведениях с обучением на русском или других языках национальных меньшинств предусмотрено изучение украинской литературы и интегрированного курса “Литература (родная и мировая)”. Такие подходы одобряет Совет Европы, так как они обеспечивают права народов на изучение своей культуры.

Основной целью литературного образования в Украине является приобщение учащихся к богатствам отечественной и мировой классики, формирование культуры художественного восприятия и воспитания на этой основе нравственности, эстетического вкуса, культуры речи. Основой содержания литературного образования признано чтение и изучение художественных текстов с учетом литературоведческого, этико-философского и историко-культурного компонентов.

3.4. Хореографическое искусство

В основе хореографического творчества – потребность современной личности выразить свое «Я», свои эмоции, чувства, переживания, проникая в образную символику движений человека, его мимику, жестикуляцию.

В дошкольном возрасте дети осваивают танец в виде основ пластической культуры: в форме ритмики, образно-ритмических упражнений, в музыкально-ритмических играх. Важную основу для организации хореографического творчества составляют детские народные игры. Танцы с использованием простых музыкальных инструментов, импровизации помогают ребенку почувствовать темпоритм, образность музыкальной и сюжетной основы танцев.

Школьники занимаются хореографией преимущественно в танцевальных коллективах различного направления – классического, народно-сценического, историко-бытового, современного бального танца, включая танец модерн, спортивный, эстрадный. Популярным в этой возрастной группе театры танца и театры хореографических миниатюр, а также так называемые «уличные» танцы.

Хореографическое творчество становится все более популярным и среди взрослых. Причем речь идет не только бальной или современной хореографии, но и о возрастании интереса к классическому танцу. Для освоения всех разновидностей танцевального искусства фундаментом является классическая хореография. Огромную и все возрастающую популярность имеет проект «Майдан'с», который широко обсуждается в молодежной среде.

Растет численность небольших частных студий для детей и взрослых восточного танца, индийского танца, фламенко и др., что, несомненно, заслуживает поддержки как отражение стремления к единству мира.

В направлении профессионального образования также происходит обогащение хореографической палитры. Расширяется круг средних и высших учебных заведений, которые готовят мастеров сцены, балетмейстеров, преподавателей: Государственное хореографическое училище, Академия танца им. Сержа Лифаря, Центр «Кияночка», Киевская детская Академия искусств и др. Отделения хореографии открыты и в педагогических вузах, в академических университетах, университетах культуры, колледжах и училищах культуры и искусств, Академии эстрадно-циркового искусства.

3.5. Театральное искусство

Театр – синтетическое, наиболее «достоверное» из всех искусств, наиболее приближенное к реальной жизни. Именно в театре зритель неосознанно идентифицирует себя с героями сценических событий. Актер – как ни в каком другом искусстве – должен обладать эмпатией.

Педагогический потенциал театрального искусства реализуется комплексно – на всех возрастных этапах и во всех звеньях системы художественного образования – и в творчестве дошкольников, и в

самостоятельности учащихся в школьных театрах, и в театральных коллективах внешкольных учреждений, и в процессе организации восприятия спектаклей и приобретении знаний о театре во внеурочной деятельности, в студенческой самостоятельности, где особенно распространены различные синтетические формы сценического творчества.

На всех уровнях художественного образования, но в разных аспектах, представлены такие традиционные разновидности театра, как драматический, кукольный, музыкальный.

3. 6. Народное искусство

В Украине накоплен богатый опыт изучения фольклорно-этнографического наследия. Программы дошкольного, школьного, частично внешкольного и высшего образования включают темы, которые знакомят детей и учащуюся молодежь с народной культурой. Эффективность изучения народного искусства зависит профессиональной компетентности педагогов, целью работы которых является приобщение молодого поколения к богатейшим традициям. В рамках средней школы эта задача выполняется с помощью целого ряда средств и методов. Прежде всего, это знакомство с памятниками культуры на уроках украинской и зарубежной литературы, изобразительного и музыкального искусства, художественной культуры, всемирной истории, истории Украины, курса «Человек и общество» и других предметов. Для познания учащимися богатой жанровой палитры устного народного творчества проводятся интегрированные уроки, например, уроки истории родного края и музыки, музыки и литературы, литературы и истории. Важную роль в знакомстве с народной культурой играют воспитательные мероприятия: экскурсии, фольклорные экспедиции, художественные выставки.

Такие же возможности существуют и для студентов, которые могут пополнить свои фольклорно-этнографические знания в курсе «Культурология» и во время внеаудиторных мероприятий. Самостоятельное факультативное изучение народного искусства студентами происходит в процессе посещения выставок и концертов, изучения искусствоведческой литературы и материалов Интернета, в индивидуальной и коллективной исследовательской работе, участии в фольклорных студиях и конференциях.

Глубокое и системное изучение культурного наследия украинского народа осуществляется в специализированных средних и высших учебных заведениях художественного профиля. Среди известных в стране заведений этого направления: Петриковская средняя общеобразовательная школа с профильным производственным обучением, Киевский государственный институт декоративного прикладного искусства и дизайна им. М. Бойчука, Харьковская государственная академия культуры.

Фольклорные традиции украинского народа сохраняются в коллективах при школах и внешкольных учебных заведениях, в вузах. Примером таких фольклорно-этнографических коллективов есть ансамбли «Древо», «Калина», «Кралиця» при Киевском национальном университете культуры и искусств, молодежные фольклорные ансамбли при Ровненском государственном гуманитарном университете «Горына», «Вольняне», «Джерело».

3.7. Прикладное искусство

Первичное знакомство с декоративно-прикладным искусством начинается у детей в детском саду, где они привлекаются к работе с соломкой, тканью, лепят игрушки из глины и соленого теста, изготавливают вытынанки. Задача педагогов на таких занятиях состоит в показе детям выразительных возможностей художественных материалов, воспитании интереса к традициям.

С различными видами декоративно-прикладного искусства дети основательнее знакомятся в художественных студиях, мастерских и кружках, которые существуют при Домах творчества детей и юношества, музеях художественного профиля, частных мастерских народных мастеров. Для детей школьного возраста доступны занятия по различным направлениям декоративно-прикладного искусства. Девочек привлекают занятия по макраме, бисероплетению, вязанию крючком, плетению из лент, квиллингу, вышивке, флористике, петриковской росписи, писанкарству. Мальчики предпочитают гончарство, керамику, резьбу по дереву.

Во многих регионах Украины в течение многих лет создались традиции народных промыслов. Сейчас керамические промыслы существуют в Виннице, Коломые, Косове, Мукачево, Одессе, Опишне,

Ужгороде, Черкассах и других городах и селах Украины. Кузнечное дело сохранялось в деревенских кузницах, Металлическими украшениями издрекле украшались здания (флюгера, светильники, решетки, двери), мебель (сундуки). Сейчас профессиональные кузнечные цеха существуют при реставрационных мастерских в Киеве, Львове и других городах Украины. При Львовском училище прикладного искусства им. И. Груша есть мастерская-кузница, где учеников обучают кузнечному ремеслу и традициям художественнойковки.

Художественная обработка дерева была развита уже во времена Киевской Руси. Техника обработки дерева весьма разнообразна: выдалбливание, вырезание, вытачивание, роспись, выжигание, инкрустация, интарсия. Мастера Прикарпатья и Буковины технику плоской резьбы часто сочетают с инкрустацией – орнаментальной отделкой кусочками дерева и металла, перламутром и бисером. Специалистов по художественной обработке дерева готовят техникумы и училища в Косово, Львове, Вижнице, Ужгороде, Яворове. Почти в каждой области Украины есть предприятия, которые выпускают декоративные изделия из дерева, всего их около ста пятидесяти.

Гутництво – изготовление изделий из стекла – известно в Украине более тысячи лет. Сейчас гутницкие промыслы – изготовление декоративной посуды, игрушек (петушки, зайчики, барашки), подсвечников, ожерелья – стали редким явлением в Украине. Известны три его центра: один в Ивано-Франковской области и два на Львовщине.

Ткачество – древнее ремесло украинских женщин, которое с возникновением промышленного изготовления тканей постепенно пришло в упадок. Однако художественные ткани и сейчас играют значительную роль в оформлении интерьера жилища и изготовлении народных костюмов. Бережно хранят местные традиции ткачи Львовщины, Гуцульщины, Бойковщины, Прикарпатья. Центры украинского ковроткачества сохранились на Подолье, Волини, Полтавщине, Киевщине, Черниговщине.

Уникальным украинским культовым искусством является пысанкарство. Деревянные писанки бывают как резные, инкрустированные, так и расписанные масляными красками. Производством таких сувенирных пасхальных яиц сейчас занимаются фабрики художественной обработки дерева, а также народные мастера во многих регионах Украины.

В Украине издавна бытуют такие художественные ремесла, как обработка камня, рога и кости, кожи, меха. Распространено плетение изделий из бисера, соломки, различные виды вышивки, кружева, вязания и др. Эти ремесла развивают эстетический вкус, реализуют извечную тягу к красоте, столь характерную для всей жизни и быта украинского народа.

Овладению различными видами декоративно-прикладного искусства способствуют учебные заведения – школы народных ремесел, которые существуют как на базе общеобразовательных школ, так и внешкольных учебных заведений (Тернопольская школа ремесел). В классах-мастерских учащиеся изучают культуру и быт народа, традиции декоративного искусства.

Подготовкой младших специалистов декоративно-прикладного искусства занимаются художественные и художественно-технические училища, колледжи, институты при Академиях художеств. Примерами могут служить Косовский государственный институт, в структуру которого входит училище, где возрождаются забытые ремесла Гуцульщины. Также Черкасский художественно-технический колледж, в стенах которого осваивают профессию будущие художники декоративной росписи, резчики по дереву, мастера керамики, вышивки, дизайнеры интерьера, прически и стилия, флористы.

Сегодня в Украине наблюдается волна интереса к народному декоративно-прикладному искусству. Возрождаются ремесла, исследуются традиции, которые дополняются новыми современными тенденциями и идеями, проводятся многочисленные выставки и фестивали народного творчества. Создание готовых изделий за несколько часов на мастер-классах превращается в хобби, становится развлечением в выходные дни для многих людей. Эти занятия выполняют также арт-терапевтическую функцию, создают позитивное настроение, чему способствуют и экологические материалы, из которых изготавливаются различные изделия, что немаловажно для современных украинцев с их тягой к единению с природой.

3.8. Фотоискусство

Период 1990-х годов отмечен вхождением украинской фотошколы в пространство современного искусства. В Украине проводится

ряд симпозиумов, к обсуждению проблем этого вида искусства привлекаются известные зарубежные исследователи, что способствует признанию украинской фотографии в мире. Искусствоведы и культурологи констатируют большую заинтересованность фотоискусством, появляются рецензии на выставки и фотопроекты, возрождается жанр фотопейзажа. Постмодерное мышление не противоречит традиционной значимости мотивов природы, характерных для украинской живописи классической эпохи (цветущие сады, плакучие ивы на берегу реки, калина у дома, стройные смереки карпатских гор).

Национальный союз фотохудожников Украины (НСФХУ) за 20 лет существования превратился в организацию, которая имеет творческие ячейки во всех областях. Из более 700 действующих членов союза 62 художника имеют международные звания ФИАП – всемирной Федерации фотоискусства при ЮНЕСКО. В престижных отечественных и зарубежных фотоконкурсах члены Союза завоевали свыше 3000 разных наград. Творческая деятельность Союза направлена на популяризацию в мире украинской фотографии. С этой целью организовываются национальные и международные фотоконкурсы, фотосалоны и выставки, семинары и мастер-классы известных фотохудожников, осуществляется комплекс мероприятий, связанный с сертификацией и продажей фотоотпечатков ограниченного тиража (Limited Edition Photos).

В Хмельницком основан первый в Украине музей фотоискусства (2010). В его коллекции собрано немало фотографий, сохранивших память о первых шагах фотоискусства. Выставочный зал украшают 70 конкурсных работ членов НСФХУ. В музее представлена коллекция старой фототехники, в том числе раритеты. К уникальным экспонатам относится первый серийный фотоаппарат, выпущенный в Украине в 1932 году. В мире аналогичных музеев есть еще только два: в Москве (Россия) и Дрездене (Германия).

Украинские фотохудожники своим творчеством приобщают граждан страны к достижениям национального и мирового культурного наследия. Так, масштабную работу по популяризации фотоискусства проводит известный львовский фотохудожник Василий Пилипюк, основатель и главный редактор издательства «Свет и Тень». По его инициативе в 2009 году был проведен первый в нашей стране международный фотосалон, по результатам которого издан альбом с

репрезентацией работ победителей по всем направлениям: свободная тема, фотожурналистика, юмор. В фотогалерее мастера, который одновременно выступает меценатом школьных музейно-художественных программ и проектов, регулярно экспонируются детские работы.

Несмотря на определенные достижения украинских фотомастеров и популярности кружков по этому виду искусства в учреждениях внешкольного образования в Украине уделяется недостаточное внимание фотоискусству со стороны государства, и в области художественного образования искусство фотографии имеет не до конца раскрытый потенциал.

3.9. Киноискусство

Украинское искусство кино за более вековой период своего развития накопило богатые традиции, высшие достижения которых составляет наследие режиссера с мировым именем А.П. Довженко. Сегодня кинематограф претерпевает значительные изменения, связанные с формированием принципиально новых и часто противоречивых условий культурной жизни. «Взрыв» зрелищных форм засвидетельствовал становление новой визуальной эпохи. Определенные сдвиги произошли в сфере кино на институциональном уровне: в отношении между государством, производителями и потребителями.

За свою историю украинское кино освоило все основные виды кино (игровое, мультипликационное, документальное, научно-популярное) и многие жанры, такие, как экранизация, комедия, исторический фильм и др. Украинское телевидение начало освоения распространенного во всем мире жанра телесериала (“Роксолана”, режиссер Б. Небиеридзе).

Украинские актеры снимаются в зарубежных фильмах. Огромный успех имел фильм польского режиссера Е. Гофмана “Огнем и мечом”, в котором Богдан Ступка сыграл роль гетмана Богдана Хмельницкого. С этого времени известный актер стал «главным гетманом» украинского экрана, сыграв главные роли в ряде исторических фильмов.

Ряд престижных фестивальных наград получило анимационное кино. Лирико-философский фильм «Засыплет снег дороги» Е.Сивоконя, учителя большинства украинских режиссеров-аниматоров, признан лучшей анимационной лентой в Клермон-Ферране. Ученики мастера не являются слепыми наследниками его

эстетики и работают в разных жанрах, стилях, техниках. Так, режиссер Степан Коваль удостоен «Серебряного медведя» Берлинале за короткометражную комедию «Шел трамвай № 9» (2002).

Развитию украинского кинематографа содействуют международные кинофестивали «Молодость» и «Крок» (анимация).

В период государственной независимости национальное кино Украины переживало нелегкие времена. Сейчас важной задачей является не растерять отечественный потенциал из-за отсутствия надлежащих реформ в сфере украинского кинопроизводства. Перспективной задачей является более активное использование киноискусства в художественном образовании.

3.10. Медиаискусство

К традиционным медиа зачисляются печатные издания, прессу, фотографию, звукозапись, радио, кинематограф, телевидение, видео. Под понятием «мультимедиа» понимается комплекс аппаратных и программных средств, предоставляющих возможность пользователю работать в диалоговом режиме с различными типами информации (графикой, текстом, звуком, видео), организованными в единую систему.

Медиа-искусство (медиа-арт) – общее название жанров современного искусства, использующих новейшие информационно-коммуникационные (цифровые) технологии. Медиа-искусство в Украине представлено такими направлениями: видеоарт, net.art, интерактивная инсталляция, видеоинсталляция, sms art, pixel art, excel art, digital street art, кинетическая скульптура, звуковая инсталляция и перформанс.

История украинского медиа-искусства начинается, как и в мировом масштабе, с видео-арта, в частности с работы К.Проценко «Smell» (1991), которая демонстрирует переход от художественного языка киноискусства к новому жанру видео-арта, с творческих экспериментов одесского художника А.Ройтбурда, стилю которого характерны цитирование немого кинематографа, акцентирование кадров, которые приобретают двойное кодирование (например, тема эротизации промышленности). Ныне студенты разных специальностей посвящают видео-арту дипломные работы, а публичные лекции об отечественном видео-арте собирают большие аудитории.

Понять художественные возможности программирования, 3D, Интернет отечественным художникам помогли лекции и воркшопы зарубежных кураторов и директоров музеев. К ним относится образовательная программа Инфо Медиа Банка, созданного в рамках Центра современного искусства с целью применения новейших технологий в искусстве. Она способствовала созданию интерактивных инсталляций, цифрового видео-арта, кинетической скульптуры, Интернет-искусства и др. Результатом деятельности программы стал Киевский международный фестиваль медиа-арта (KIMAF).

Эра информационного общества, определяющим признаком которого является глобальное господство масс-медиа, в корне меняет ситуацию в образовании вообще и художественном образовании в частности. Влияние медиа и СМИ на духовный мир личности является всесторонним и мощным, ведь любая информация, транслируемая медиа-каналами, нацелена на максимальное возбуждение эмоций и чувств, действует одновременно на сознание и подсознание. Адекватное восприятие и оценивание артефактов медиа-культуры требует формирования у учащихся способности понимать “языковые коды” медиа-искусства. Привлечение к ресурсам интернета, где можно путешествовать” Web-страницами всемирно известных музеев, галерей, театров, открывает новые возможности для художественного образования.

Учитывая мировые тенденции и отечественные культурно-образовательные потребности была разработана учебная программа курса “Медиакультура для старших класов (в адаптированном виде программа используется и во внешкольных учреждениях). Задача курса – формирования основ информационной культуры, развитие критического мышления и умения интерпретировать медиа-тексты, создание условий для творческой самореализации личности, профессиональная ориентация в сфере СМИ.

Примером элективного интегративного курса является программа «Мультимедийное художественное творчество» для учащихся 9 класса общеобразовательных учебных заведений. Его целью является развитие креативного потенциала личности в процессе полихудожественного воспитания. Интеграция содержания предметов «Художественная культура» и «Информатика» способствует мультимедийному творчеству учащихся.

В Украине с 2011 года начат широкомасштабный эксперимент по внедрению медиа-образования в школах согласно концепции, разработанной в Институте социальной и политической психологии НАПН Украины; проводятся психолог-педагогические исследования, конференции и семинары.



ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Сложившаяся на основе многолетних культурных традиций система художественного образования в Украине характеризуется многофункциональностью и вариативностью, она носит открытый характер, выявляя готовность к перманентным изменениям под влиянием социокультурных факторов развития. Ее сложная иерархическая структура позволяет реализовать идеи, выдвинутые в концептуальных документах ЮНЕСКО, направленных на развитие творческого потенциала личности, на содействие культурному разнообразию.

В национальной системе художественного образования широко представлены различные типы учебных заведений, учреждений культуры и неформальных институций, причастных к художественному образованию; в совокупности и многообразии они обеспечивают образовательные потребности различных групп населения с разной степенью художественной одаренности. Анализ компонентного состава художественного образования позволяет выделить несколько основных направлений, зафиксированных в нормативных документах, а именно: дошкольное, общее среднее, внешкольное (в том числе специализированное), профессиональное.

Общее художественное образование обеспечивает массовый охват учащихся, так как предметы искусства являются обязательными для изучения во всех типах общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, учебно-воспитательных комплексов. Внешкольное художественного образования предоставляет широкие возможности для развития

творческого потенциала личности соответственно художественным способностям, интересам и потребностям. Содержание образования в этих заведениях направлено на этнокультурную идентификацию детей и подростков и одновременно на воспитание у них толерантности, поликультурной компетентности. В последние десятилетия в стране проведена большая работа по возрождению этнокультурных традиций на всех уровнях художественного образования, начиная с дошкольных учреждений и общеобразовательных школ. Значительные достижения имеются в работа с одаренными детьми, функционирует разветвлена система творческих конкурсов и фестивалей – международных, всеукраинских, областных, которая способствует выявлению талантов в сфере искусства.

Эффективность организации художественного образования в Украине обеспечивается качественной подготовкой и постоянной переподготовкой кадров. В соответствии с потребностями общества в системе профессионального художественного образования готовятся специалисты различной квалификации для сферы культуры и искусства, осуществляется подготовка и переподготовка педагогических и научно-педагогических кадров в учебных заведениях различных типов: университет, академия, консерватория, институт, колледж (училище). Содержание, формы и методы профессионального художественного образования в различных учебных заведениях основываются на богатых традициях отечественных школ, известных в педагогике искусства, которые обогащаются и модернизируются в соответствии с новыми требованиями культурного развития. Проведение международных и всеукраинских научно-практических конференций и семинаров способствует обмену опытом и осмыслению тенденций и стратегий развития художественного образования в контексте глобализации.

Наряду со значительными достижениями в системе художественного образования есть определенные проблемы. Сегменты министерств, в подчинении которых находятся учебные заведения культуры и искусства достаточно автономны, не всегда эффективно обеспечивается связь учебных заведений с учреждениями культуры (театры, филармонии, музей и проч.), что оставляет значительные резервы для творческого взаимодействия, создания общих государственных программ и проектов.

Сектор неформального художественного образования мобильно отвечает на культурные запросы общества, но он незначительный по масштабам деятельности.

Инновационный опыт интегрированного образования распространен в общеобразовательных учебных заведениях, частично – в школах искусств, но в профессиональном образовании он представлен недостаточно.

Учебные заведения сельской местности слабее обеспечены художественно-педагогическими кадрами, чем заведения в городах, что снижает уровень доступности качественного художественного образования всеми желающими. Требуется усовершенствования и сложившаяся система повышения квалификации, переподготовки и аттестации кадров для сферы культуры и искусства.

Укрепления и обновления требует материально-техническая база художественно-образовательных учреждений, которая остро нуждается в усиленной государственной поддержке, в привлечении дополнительных средств со стороны спонсоров, меценатов.



РЕКОМЕНДАЦИИ

Рекомендации подготовлены Институтом проблем воспитания Национальной Академии педагогических наук Украины в рамках второго этапа пилотного проекта ЮНЕСКО / МФГС «Художественное образование в странах СНГ: развитие творческого потенциала в XXI веке» по итогам анализа современного состояния художественного образования в Украине и перспектив его развития с учетом положений Дорожной карты художественного образования (Лиссабон, 2006), итоговых документов Второй Всемирной конференции ЮНЕСКО по художественному образованию («Сеульская повестка дня: Цели художественного образования» – Сеул, 2010), Концепции развития художественного образования в сфере культуры и искусства стран – участников СНГ. Они содержат предложения по основным направлениям превращения художественного образования в фундаментальный ресурс развития творческого потенциала Украины в XXI веке.

На государственном уровне:

1. Внести в национальный Закон об образовании раздел, посвященный художественному образованию, и способствовать его реализации в сфере образовательной политики и педагогической практики.
2. Обеспечить согласование действий министерств и ведомств, частных к художественному образованию, и создать совместные программы развития данной сферы деятельности; поддерживать

преимущество между всеми звеньями художественного образования. С этой целью создать межведомственный научно-исследовательский Центр художественного образования, к функциям которого отнести:

- координацию научно-методической деятельности организаций и учебных заведений, причастных к художественному образованию;
- проведение научно-педагогических исследований в области художественного образования и их коррелирование с современными тенденциями модернизации сферы искусства и культуры, с одной стороны, и с учетом сохранения самобытных этнокультурных традиций, с другой;
- создание и постоянное обновление электронной базы данных субъектов художественно-образовательного процесса в областях Украины и в масштабах всей страны;
- распространение передового опыта и популяризация инноваций в области художественного образования и образования через искусство.

3. Интенсифицировать интеграционные процессы в художественном образовании как внутри страны, так и на межгосударственном уровне для стимулирования инновационной деятельности в интересах социально-экономического развития общества и содействия выражению культурного разнообразия.

4. Использовать современные информационные технологии и системы виртуальных сетей для обеспечения коммуникаций и контактов между различными учреждениями культуры и учебными заведениями художественного профиля, а именно:

- наладить постоянные связи между национальными и региональными инициативами в области художественного образования;
- усилить роль средств массовой информации в освещении различных направлений художественного образования и его положительном значении;
- стимулировать внедрение в учреждения системы художественного образования медиаискусства;
- разработать и внедрить специальную программу художественно-образовательной направленности на национальном канале телевидения Украины с учетом потребностей различных сегментов населения (дошкольников, учащихся различного возраста, студентов,

детей-инвалидов, представителей различных национальностей).

5. Привлекать благотворительные фонды и организации к сотрудничеству с учебными заведениями художественного профиля с целью поддержки одаренных детей и молодежи, в частности, победителей и лауреатов международных конкурсов и фестивалей.

По направлению дошкольного художественного образования:

1. Расширить сеть детских учебных заведений художественно-эстетического профиля за счет дошкольных учреждений с углубленным изучением различных видов искусств.
2. Разработать и внедрить в практику научно-методическое обеспечение раннего художественного развития детей на основе единой концепции, подготовить учебно-методические комплекты (программы, пособия, альбомы и другие иллюстративно-дидактические материалы).
3. Содействовать распространению в Украине инновационного зарубежного и регионального отечественного опыта дошкольного художественного образования, в частности современных технологий интеграции эстетического воспитания детей с моральным, поликультурным, экологическим, валеологическим.
4. Согласовывать деятельность систем управления художественным образованием детей дошкольного возраста на всех уровнях – районном, городском, областном, государственном.
5. Использовать лечебно-оздоровительный и коррекционный потенциал различных видов искусств, методы арттерапии.
6. Шире привлекать к работе по художественному образованию дошкольников родителей и других членов семей, в частности для распространения этнокультурных семейных традиций; создание с этой целью на базе детских садов клубов для родителей.
7. Наладить взаимодействие учреждений культуры (музеев, театров, филармоний и т.д.) с детскими дошкольными учреждениями на основе разработки совместных художественно-просветительских проектов.

По направлению школьного художественного образования:

1. Обосновать принципы художественного образования для внедрения искусства как компонента содержания и как технологий преподавания различных школьных дисциплин.

2. Оптимизировать объем времени на изучение предметов художественного цикла, пересмотреть с этой целью учебные планы и программы для школ различного типа; разработать куррикулум по школьным дисциплинам искусства.
3. Разработать различные интеграционные направления художественного образования и полихудожественного воспитания школьников с целью стимулирования синергии различных аспектов воспитания и развития (когнитивного, эмоционального, творческого, эстетического, социального).
4. Повысить внимание к индивидуальности школьника, его потребностям в художественно-творческой самореализации, и культурным художественным интересам за счет расширения возможностей обучения различным видам искусства, в том числе традиционным и инновационным художественным практикам, через систему факультативов и элективных курсов, программы которых предоставить школам в широком вариативном диапазоне.
5. Активизировать различные формы партнерского взаимодействия школ и учреждений культуры и искусства (театров, музеев, библиотек, филармоний, творческих Союзов), привлекать известных деятелей искусства (писателей, музыкантов, художников, актеров и др.) к художественному образованию школьников, разработать специальные проекты и программы партнерского взаимодействия.
6. Способствовать наследованию учащимися отечественных художественных традиций своего народа для укрепления взаимопонимания между поколениями и одновременно знакомству с культурой народов мира с целью поощрения культурного разнообразия, оптимизировать формы и методы приобщения учащихся к изучению фольклора, этнографии, искусства народов мира, включать эти компоненты в содержание базовых гуманитарных предметов, культурных мероприятий во внеурочное время.
7. Содействовать непрерывному профессиональному совершенствованию учителей искусства взаимобмену инновационным опытом; развивать такие инновационные формы, как наставничество, дистанционная подготовка и др., презентовать этот опыт на сайтах областных институтов последипломного педагогического образования.

По направлению внешкольного художественного образования:

1. Внедрять инновационные проекты и технологии художественного образования для развития творческого потенциала личности в рамках внешкольных учреждений, в частности художественно-творческих объединений, коллективов, кружков.
2. Обновить содержание и оптимизировать формы художественного образования во внешкольных учебных заведениях, направленные на формирование у детей поликультурной компетентности и толерантности.
3. Объединить усилия представителей социально-психологической службы, администрации внешкольных учебных заведений, методистов, руководителей художественно-творческих коллективов и общественности в педагогической поддержке художественно одаренных детей различных социальных групп (в том числе детей-сирот, детей-инвалидов и др.); обеспечить научно-методическое и социально-психологическое сопровождение их художественного развития.
4. Расширять творческие контакты между отечественными и зарубежными учреждениями дополнительного образования для обмена опытом, развития диалога культур, воспитания у подрастающего поколения межкультурной мобильности.
5. Поощрять частную инициативу в сфере неформального художественного образования, направленного на развитие творческого потенциала детей и молодежи, на поощрение различных форм самовыражения, на распространение культурного разнообразия.

По направлению специализированного художественного образования:

1. Развивать сеть специализированных учебных заведений, направленных на художественное развитие личности, учитывая, что развитые художественные способности человека содействуют его самопознанию и творческой самореализации в любой сфере деятельности.
2. Совершенствовать систему диагностики художественных способностей учащихся с учетом специфики специализированных учебных заведений художественного профиля как начального этапа профессионального образования, разработать диагностические процедуры инновационного характера.

3. Разработать концепцию и программу «Художественно одаренная личность» с учетом разных типов одаренности.
4. Организовать систему обмена информацией между регионами страны в области специализированного художественного образования с целью обеспечить поддержку научно-методической деятельности преподавателей и популяризацию их инновационных разработок, для чего регулярно проводить научно-методические семинары и конференции, создать банк методических трудов.
5. Внедрять инновационные технологии в систему подготовки и переподготовки педагогов для специализированного художественного образования.
6. Разработать комплекс мероприятий по материально-техническому обеспечению учебных заведений системы специализированного художественного образования в соответствии с профилем.
7. Рекомендовать творческим коллективам, театральным-концертным организациям разработать проекты, связанные с усилением воспитательной составляющей их деятельности. С этой целью активизировать обратную связь между учреждением искусства и детско-юношеской аудиторией. Творческим союзам обеспечить обобщение и распространение опыта театральных и концертных организаций в этой сфере.
8. При областных и районных управлениях образования и культуры создать информационные центры по репертуару театрально-концертных организаций, имеющего воспитательную и дидактическую ценность соответственно программам учебных заведений.
9. Усилить роль СМИ в освещении различных направлений художественного образования, создать специальную программу по художественному образованию на телевидении Украины, поддерживать создание программ, посвященных вопросам культуры и искусства на каналах, которые имеют высокий рейтинг среди населения.

По направлению профессионального художественного образования:

1. Усовершенствовать номенклатуру специальностей для подготовки кадров в профессиональных учебных заведениях художественного профиля соответственно потребностям и стратегиям

- социокультурного развития общества; разработать принципы и критерии объективного оценивания качества подготовки и уровень компетентности специалистов в сфере профессионального художественного образования.
2. Расширить автономию высших учебных заведений художественного профиля в связи со спецификой деятельности творческих вузов; откорректировать положения Болонской системы по отношению к ВУзам искусства согласно указанной специфике.
 3. Усовершенствовать систему вступительных экзаменов в учебных заведениях художественного профиля (приоритетными рассматривать показатели по специальным дисциплинам).
 4. Модернизировать учебный процесс в ВУЗах культуры и искусства и улучшить его материально-техническое обеспечение (доступа к Интернету, Скайпу); минимизировать унификацию учебных программ, расширить практику индивидуального обучения студентов и обучения в малых группах, создать условия для подготовки и участия учащейся молодежи в художественно-творческих конкурсах, внедрять различные формы практического обучения (практику-стажировку в известных художественно-творческих коллективах), активнее проводить мастер-классы выдающихся деятелей культуры и искусства для студентов творческих специальностей.
 5. Привлекать студентов к популяризации украинской культуры в мире и одновременно поощрять диалог культур путем распространения культурного разнообразия (в частности через обмен студентами, фестивали студенческих художественно-творческих коллективов, стажировки преподавателей вузов искусств в учебных заведениях различных стран).



This publication is devoted to the International Arts Education Week that firstly held on the 4th week of May in 2012

(has been proclaimed by UNESCO's General Conference at its 36th session,

Resolution 36/C55).

<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002150/215084r.pdf>

Group of authors would like to thank the National Commission of Ukraine for UNESCO Ministry of Foreign Affairs of Ukraine; the staff of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports O. Yeresko, N. Beskova and O. Kovalenko; Ministry of Culture of Ukraine T. Kolos, L. Nikiforenko, M. Shved, O. Voronko; Institute of Innovative Technology and Content of Education of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports O. Dolinna and O. Artemenko; State Educational Institutions, Resource Center of Culture and Arts of Ukraine A. Korisko and N. Smolskya and all partner institutions for all their materials and advice within the project.

The authors also express deep appreciation to the Director of the Institute of Educational Problems of NAPS of Ukraine, Doctor of psychological sciences I.D.Bekh and to the Deputy Director O.V.Melnik for assistance in conducting the research

The authors also thank the UNESCO and IFESCCO for financial assistance and in this regard, special thanks to Ms. Liubava Moreva, Programme Specialist for Culture of the UNESCO Office in Moscow for a comprehensive organizational and advisory assistance within the project.



United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

With the support of the UNESCO Office in Moscow
for Armenia, Azerbaijan, Belarus,
the Republic of Moldova and the Russian Federation



МФГС Межгосударственный фонд
гуманитарного сотрудничества
государств-участников СНГ
IFESCO The Intergovernmental Foundation
for Educational, Scientific and
Cultural Cooperation



National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
Institute of Educational Problems

**ARTS EDUCATION IN UKRAINE:
BUILDING CREATIVE CAPACITIES FOR THE 21st CENTURY**
ANALYTICAL REPORT

Prepared within the framework of the UNESCO and IFESCO Pilot Project

“Arts Education in CIS Countries: Building Creative Capacities
for the 21st Century”

Kyiv
2012

УДК 37.015.31:7](477) «20»

ББК 74.200.54(4Укр)

М 31

The Analytical Report is prepared by the Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences (NAPS) under the project “Arts Education in CIS Countries: Building Creative Capacities for the XXI Century”, which is implemented with financial support from UNESCO Moscow Office and the Intergovernmental Foundation for Educational, Scientific and Cultural Cooperation (IFESCO).

Authors of the report: L.M. Masol, O.V. Bazeliuk, O.A. Komarovska, V.G. Muromets, V.V. Ragozina.

Project manager – L.M. Masol, leading research fellow of the Institute for Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, editor-in-chief of journal “Art and Education”.

Reviewer: O.V. Haidamaka – Head of the Department of Methodological Support for the Content of Preschool and Elementary Education of the Institute for Innovative Technologies and Educational Content of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine.

Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

М 31 Arts Education in Ukraine: Building Creative Capacities for the 21th Century: Analytical Report. Scientific publication in Ukrainian, Russian and English languages / L.M. Masol, O.V. Bazeliuk, O.A. Komarovska, V.G. Muromets, V.V. Ragozina; under the scientific editorship of L.M. Masol. – К. : Aura Books, 2012. – 240 pgs., il.

ISBN 978-966-97207-2-6

The scientific publication presents the results of the study of the current state of arts education in Ukraine. Analyzed the integrated system of arts education, its structure, content and forms of training and education of the individual in different types of educational institutions. The study covers preschool, general secondary, out-of-school, specialized and professional arts education, as well as art and educational activities of cultural institutions - libraries, museums, theaters, philharmonia. Recommendations are given on strategies to improve arts education in Ukraine for the further building creative capacities.

УДК 37.015.31:7](477) «20»

ББК 74.200.54(4Укр)

The authors are responsible for the choice and the presentation of the facts contained in the publication and for the opinions expressed therein, which are not necessarily those of UNESCO and do not commit the Organization.

© UNESCO, 2012

© Institute for Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2012

© Ragozin V.A., design and layout, 2012

ISBN 978-966-97207-2-6

CONTENTS

Introduction	166	
SECTION 1. THE SYSTEM OF ARTS EDUCATION		
IN UKRAINE	170	
1.1. Preschool education	171	
1.2. General secondary arts education	175	
1.3. Out-of-school arts education	183	
1.4. Specialized arts education	189	
1.5. Professional arts education	195	
SECTION 2. ART AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF		
CULTURAL INSTITUTIONS	204	
2.1. Libraries	204	
2.2. Museums	206	
2.3. Theaters	209	
2.4. Philharmonics	211	
SECTION 3. CONTENTS OF ARTS EDUCATION		215
3.1. Musical Art	215	
3.2. Visual Arts	216	
3.3. Literature	217	
3.4. Choreographic Art	218	
3.5. Theater	219	
3.6. Folk Art	219	
3.7. Arts and Crafts	220	
3.8. Photographers	222	
3.9. Cinematography	224	
3.10. Media Art	225	
Conclusion	227	
Recommendations	229	



INTRODUCTION

In the current sociocultural situation, further development of society depends not only and not so much on material as on human resources, on how mobile vital activity of every personality will be, how amply and thoroughly his/her creative capacities will be unlocked. Arts education plays an important role in development of the creative spirit of man, the spirit of innovation. Culture of both an individual and society as a whole depends significantly on its quality. Art has an impact on intelligence, enriches the emotional sphere of the personality, and spurs development of the creative abilities.

Globalization processes, high penetration of information and communication technologies into the educational environment are associated not only with positive trends in arts education, which is due primarily to increasing accessibility of cultural values of world civilization, but also with new contradictions and risks determined by wide dissemination of mass culture, entertainment business, non-traditional art practices that do not always meet the aesthetic criteria of high art, elite culture. The processes of preserving national cultural identity of students that buck the trends of cultural unification and national indifference also are contradictory.

The problems and challenges of modern age stimulate modernization of arts education. The rise of its significance within the general system of education, extension of knowledge about culture, art, traditions of different peoples of the world will promote strengthening of mutual understanding among countries, cultural diversity. In the age of globalization, solution of problems of arts education focused on a dialog of cultures becomes of

high priority for creation of a multicultural environment, tolerant mutual relations among nations and peoples both within states and on an international scale.

The analytical paper “Arts Education in Ukraine: Building Creative Capacities for the 21st Century” was drawn up as a part of the project «Arts Educational in CIS Countries: Building Creative Capacities for the 21st Century» being implemented with financial support from the UNESCO Moscow Office and the Intergovernmental Foundation for Educational, Scientific and Cultural Cooperation (IFESCO). It analyzes the areas and forms of arts education in Ukraine with due account for the “Road Map for Arts Education” adopted at the World Conference on Art Education (Lisbon, 2006), results of the Second UNESCO World Conference on Arts Education (“Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education” – Seoul, 2010), UNESCO program entitled “Sustainable Development of Arts Education to Promote the Diversity of Cultural Expressions” and Concept of Development of Education in the Field of Culture and Arts of the CIS Member-States (2009), UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity adopted by the 31st Session of the General Conference of UNESCO (Paris, 2001), Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (Paris, 2003), UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions (Paris, 2005).

In accordance with these documents, arts education, as an integral component of all levels of the educational system, is interpreted as one of the most efficient modes of revealing creativity of man, stimulating his imagination. The “Road Map for Arts Education” laid down guarantees for the exercise of the everyone’s right to education in this sphere, since continuing arts education ensures personality formation based on knowledge and practical skills in the field of art. The specified UNESCO document emphasizes that “culture and art are essential components of all-round education that ensures full development of the personality. Therefore, the right to arts education represents a universal human right, a right of all students, including those who do not often have an opportunity to receive education – immigrants, representatives of cultural minorities and people with disabilities.” (2) That way, it lays stress on the mechanisms of national culture identification and aspects of tolerance important for contemporary multiethnic Ukrainian society.

The documents of the Second UNESCO World Conference on Arts Education (“Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education” – Seoul, 2010) placed a priority on the goals in arts education that can directly contribute to solution of social and cultural problems of the rapidly changing world. According to the Seoul Agenda, the priority strategies for development of arts education include enhancement of synergy between the different aspects of development of all categories of students – creative, cognitive, emotional, aesthetic, and social; creation of a lifelong training system accessible to representatives of different age groups in all kinds of communities and institutions for intergenerational transfer of cultural experience and strengthening of intergenerational mutual understanding; expansion of interdisciplinary arts practices, including digital ones, and utilization of information technology and virtual network systems to ensure communications among the existing national and regional initiatives.

Improvement of arts education quality is connected, on the one hand, with availability of an extensive network of educational institutions and organizations whose activities aim at solving the foregoing tasks and provide access to education of various strata for the population and, on the other hand, – with improvement of the content and methods of teaching arts subjects at different educational establishments, as well as of training and retraining staff for this educational sphere. The thesis recorded in UNESCO documents and concerning the need to develop two approaches – “to teach arts” and “to teach through arts” takes on special significance for the Ukrainian system of arts education. Implementation of this thesis will enable to extrapolate unique didactic opportunities and arts technologies to other educational fields, create integrated programs of various types and thereby extend the aesthetic area of education as a whole. Development of innovative variant techniques with an art component, in particular using also new information technologies, will contribute to creation of optimal conditions for creative self-expression of children and students, extension of the field of representation of cultural values in the process of rendering educational services. The current interpretation of the special significance of culture and art in the educational environment and of arts education as a basic factor of national culture preservation and world cultural heritage enrichment must determine the strategic objectives of the cultural policy of the state.

The study of arts education in Ukraine took account of the ideas of the UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity adopted by the 31st Session of the General Conference of UNESCO (Paris, 2001) and designed to preserve cultural diversity not as an immobilized heritage but as a living renewable treasure guaranteeing mankind's survival. The Declaration on Cultural Diversity is the fundamental document of new ethics UNESCO advocates in the early 21st century' it enunciates the principle of pluralism that facilitates self-expression, creativity and renovation, as well as includes a specific plan of actions serving as an instrument of development able to impart a humanitarian nature to globalization. One provision of this Declaration is important for arts education, namely that emphasizing accessibility of cultural diversity: "Ensuring free dissemination of idea verbally and visually, it is necessary to try to obtain that all cultures be able to be a self-expression and dissemination object. Cultural diversity is guaranteed by freedom of expression, media pluralism, multilingualism, equal access to opportunities for artistic creativity, to technical science knowledge, including in a digital form, and ensuring to all cultures access to means for expression and dissemination of ideas" (Article 6). The Declaration attaches great importance to the cultural heritage as a source of creativity; it stresses, in particular, that "any creative work draws strength from cultural traditions but reaches flourishing in touch with other cultures. That is why it is essential to preserve, popularize and transmit to succeeding generations the cultural heritage in all its forms that reflect experience and aspirations of mankind thereby creating a breeding ground for creativity in its whole variety and encouraging a genuine dialog among cultures" (Article 7). In the given context, artistic creativity as a peculiar kind of cultural activities is a powerful potential resource, which the educational system of every country is destined to actualize and popularize.

The undertaken study and analytical report as its result are designed to describe the state of arts education in Ukraine and more vividly define the ways of its improvement over the longer term based on interdepartmental interaction of all governmental and civic institutions concerned for the sake of further fruitful development of national culture.



Section 1.

THE SYSTEM OF ARTS EDUCATION IN UKRAINE

The national policy of Ukraine in the area of arts education is regulated primarily by the Laws of Ukraine “On Education” and “On Culture,” as well as by immediately applicable Laws of Ukraine, viz.: “On Preschool Education,” “On General Secondary Education,” “On Out-of-School Education,” “On Vocational Education,” and “On Higher Education.” The resulting regulatory and legal framework affords protection of the human rights to education and includes rules for its operation in the basic areas.

The Law of Ukraine “On Education” considers it as a foundation for intellectual, cultural, spiritual, social, economic development of society and the state, while its goal consists in all-round development of man as a personality and the supreme value of society, development of his talents, mental abilities and physical capacities, development of high integrity standards, enrichment thereupon of intellectual, creative, cultural potential of the people and raising its educational level, provision of the national economy with skilled personnel. The provision stipulating that education as part of culture is based on humanism and democracy, mutual respect among nations and nationalities is of fundamental importance it. This law lays down the underling principles among which the principle of an organic link with world and national history, culture, and traditions is of particular importance in the context of the arts field (Article 6).

It also determines the structure of the educational system in Ukraine (Article 29), which includes the following constituent parts: preschool education; general secondary education; out-of-school education; vocational

education; higher education; postgraduate education; graduate studies; doctoral studies; self-education.

Over the first decade of independence, the educational strategies were carried out in Ukraine in conformity with the provisions of the State-run National Program “Education” (Ukraine in the 21st century). The National Doctrine of Education Development (2002) identified the priority tasks of the national policy in educational area and the requisite conditions for country’s intellectual potential reproduction, which provided for continuous improvement of education quality, updating its content and forms. In order to reform the educational branch, special-purpose state-run programs were endorsed that also reflected individual aspects of arts education development – “Teacher,” “Children of Ukraine,” “Gifted Child.”

Thus, a legislative environment was created for operation of all levels of arts education: preschool, general secondary, out-of-school, and vocational.

1.1. Preschool education

The provisions of the Law of Ukraine “On Preschool Education” (№ 2628-III, as amended on December 19, 2006), the state-run special-purpose preschool education development program regulate preschool education in Ukraine for the period until 2017. It is carried out at children’s preschool institutions of different forms of ownership (governmental, communal, and private) and of different types of educational institutions: crèche, preprimary school, kindergarten, compensating-type preprimary school, residential school-type children’s home, family childcare preprimary school.

Regardless of the type of the preschool institution, children acquire arts education according to the educational standard – the Basic Component of preschool education of Ukraine, which is implemented by complying with the requirements of the framework program “Me and the World.” “The World of Art” is singled out in this program as one of the substantive areas of the life sphere “Culture.” Teachers of preschool institutions also work under additional (“Child,” “Child in Preschool Years,” and “Steady Start”) and partial programs (“Ukraine-maker,” “Colored Palms,” and “Child Choreography”). At all kindergartens, arts education integrates musical, visual, dramatized, choreographic activities, verbal creativity, and

artistic labor. There are institutions whose educational work is focused on in-depth artistic development of preschoolers in order to develop children's creative abilities; they specialize in some individual branch of art or various kinds of arts activities, either gaining their own educational experience, or using global educational experience.

A class (standardized, dominant, themed, and comprehensive) that is given several times a week represents the main form of arrangement for children's musical activity at a kindergarten. Children's parties (children's matinees) integrate different art forms: music, literature, dance, dramatization, and visual art. Parties are themed and conducted in various forms: rooms, adaptation of a fairy tale, rite for the stage etc.

During a class, all kinds of musical activity referred to in the program combine: hearing music, singing, musical-rhythmical movements, playing children's musical instruments. Music sounding during morning exercises, games, guided tours, walks and especially – entertainment (themed nights, talks on music, concert talks, and attractions) enriches musical experience of children.

Visual activity at preschool institutions consists of such its kinds as drawing, modeling, design and construction, appliqué work, work with natural materials. They combine the technological aspect with development of child creative imagination and imaginative thinking. During classes, teachers use non-traditional techniques (drawing with fingers, palms, monotypy, thread graphics, stencils etc).

In terms of theatrical activity, pre-school-age children who, as is known, are intensely keen on fairy tales, perform them willingly before spectators (adaptations for stage, theatricalizations).

Choreographic activity is conducted in various forms and areas: child fitness, baby dances, modern choreography, ballroom and folk dances, acrobatics etc.

The field "Culture" of the Basic Component is underlain by the integration principle, which contributes to organization of preschoolers' arts activities based on interaction of their different kinds both in the process of integrated classes and at children's parties. Arts activities of the preschooler go beyond the field "Culture" and are concomitant with respect to the fields "Nature" and "People." Thus, for example, many kindergartens use the techniques developed by Ukrainian educator V.A. Sukhomlinskiy: pupils read fairy tales about nature; they actively observe its diversity,

note the shape and color of natural materials, experiment with them during classes given in natural surroundings.

Seeking to teach and educate every child as a creative individuality, teachers of children's preschool institutions use the national pedagogical heritage, in particular, Sophia Rusova's techniques, offering the best specimens of Ukrainian fairy tales, poetry, and songs.

Preschool institutions create a developmental environment that facilitates self-expression of the child. For this end, elements of world-known techniques are used (R. Steiner, M. Montessori and others).

When pursuing art, children get involved in aesthetic cognition of the world, become familiar with traditions of folk culture. In circle activities, they familiarize themselves with Ukrainian folklore, songs, dances, games, handicrafts, master elements of old-world techniques of Petrikovka painting, embroidery.

Preschoolers' familiarization with works of world art comes off in the course of cooperation of children's institutions with art museums. Many kindergartens create, under their own steam and using their own resources, small-scale museums, expositions of creative work of individual painters, museums of ethnography (toys, clothes, household items and everyday objects), giving classes in a remarkable atmosphere of "live art."

The practice of using art in inclusive education is gaining ground in Ukraine; preschool establishments develop children with special needs, introducing modern art correctional technologies, using for this purpose singing, drawing, artistic work, and theatricalizations.

Along with public preschool education, Ukraine has as well preschool arts education in the non-public area. Private innovative institutions embrace children development and creativity centers. Their emergence is due to a social mandate, parents' wish to form their children's high culture, develop to the utmost their abilities from an early age. Over the last years, the number of children development centers has considerably increased and continues to steadily grow. Their network is sufficiently extensive in the capital (more than a hundred centers), developed in regional centers but practically unrepresented in rural localities. The existing centers are characterized by their heterogeneity: the large ones operate being centrally controlled and composing a network (a center and branches functioning as a unified system or under a franchise), small centers (room centers, clubs) involving in their activities children of the nearby area.

The children development centers that underwent compulsory licensing for provision of educational services and obtained an appropriate certificate, work under state-run programs, in particular, in the artistic field too, as well as may make use of approved author programs. The centers carry out their activities in one or several areas of arts education but more often render a wide range of educational services that includes an art module as well: an art-studio, choreographic and theatrical studios, and musical classes. Arts education at these centers, sharing common traits with family education and with instruction at public kindergartens, assumes nonetheless its special features: classes take place within groups with a small number of children, which enables to implement in practice the individual and differentiated approaches, unlock creative abilities of every child. The other specific feature of arts education at the development centers is that children get involved in it from an early age; parents are present in class with under-threes. Receiving necessary advisory assistance from specialists, learning educational techniques of communication, games etc.; they take an active part in the child development process, which provides feedback between the teachers and parents. Unlike the public institutions, mobility and fast response to parents' requirements are typical of the centers. They host art and music and drama studios, advisory services. Masters classes also are popular with adults and kids; children create there on their own handicrafts of natural materials, collages, paint Easter eggs, while adults produce pictures, master batik, decoupage, scrapbooking techniques.

Informal arts education in Ukraine also exists in the form of Sunday schools under embassies, communities, churches, cloisters, temples of different confessions. Free creative circles are organized there for parishioners' children beginning mainly with 3-4-year-old ones. Visual activity is the prevailing area of work. In its case, teachers use simple materials and work practices: modeling out of salt dough, appliqué work, handicrafts out of natural materials, making string dolls etc. Children with special needs are engaged in classes; such circles sometimes are for them the only opportunity to get acquainted with art and acquire elementary artistic skills. New types of artistic creativity gradually penetrate the Sunday schools: quilling, ribbon embroidery, bead embroidery, papier-mâché doll making, batik technique, which is predetermined by the interest in old crafts modernly interpreted. It is positive that senior priests of temples invite to work with children not only the parishioners of their churches but also teachers with special arts education, folk art masters.

The shortcomings of informal education as housed by Sunday schools include lack of programs for children training in arts, of continuity between the preschool and school ages, non-coordination in work of the teachers. Since the goal of these schools is to explain the traditions of church culture, arts activity thereat is usually considered as a useful amusement rather than training in arts. At the same time, circle activities on a gratuitous basis enable children from all walks of life to express themselves becoming familiar with folk art traditions.

1.2. General secondary arts education

In compliance with the Law of Ukraine “On General Secondary Education,” a system of general secondary arts education exists at more than 20 thousand general education establishments of different forms of ownership – public, municipal, and private. The three-degree secondary general education school is the basic type of educational institutions: primary (1-4 grades), middle (5-9 grades) and senior (10-11 grades), which may operate together or independently.

The General Secondary Education Concept (2001) set forth the goals and objectives for the general education school, grounded the substantive, procedural and managerial positions, emphasized the binding nature of complete secondary education, laid stress on the need to give to the students access to cognition of the peculiarity of national artistic culture in the context of world culture-creating processes, defined the strategies of variability and integrity in building the arts education content.

Pursuant to the Ruling of the Presidium of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, the Concept for Arts and Aesthetic Education of Students at General Education Establishments was developed and approved (2004), which set forth the goals and objectives of teaching and education of school children by art means, grounded the integrity of the arts and aesthetic education system composed of the following structural components: the basic educative component providing for training, education and development of students in the course of studying art objects at school (invariant and variant parts), the extracurricular and out-of-school components of arts education, as well as the component of arts and aesthetic self-instruction and self-education. It defined the principles of building the arts education content at school based on the integrity and

continuity and the scientific approaches to assessment of the results of students' academic achievements. In addition, it accentuated the role of the sociocultural environment in this process, of aestheticization of the object and socio-educational environment of the school, the importance of its openness to contacts with cultural institutions. The basic theses and innovative ideas of the Concept were concretized in the Comprehensive Program for Arts and Aesthetical Education at General Education and Out-of-School Establishments. Its centerpiece consists in a rationale for students' education strategies in educational activities, specifics of mastering languages of various branches of art and their interaction in integrated courses. The Concept and Comprehensive Program were developed with due regard to both the centuries-old national traditions of the Ukrainian school and the current foreign trends in the field of pedagogics of art. The modern sociocultural process is characterized by globalization of mass-media space, creation of an enormous information environment. Varied technical audiovisual facilities, in particular TV and Internet, supplant the classical forms of schoolchildren's familiarization with art (museum, library, theater, philharmonic), especially in the juvenile-pre-adult age. These trends lead to a change in the mechanisms of influence of art on the personality, encourage the emergence of such a psychological phenomenon as synesthesia. When developing the Concept and Program, their authors substantiated the need for new approaches to arts education and aesthetic education adequate to the situation within society.

The goal of arts and aesthetic education is interpreted in keeping with the ideas of personality-centered pedagogy: to form in the students, in the process of perceiving works of home and foreign art and practical arts activity, a personal-value attitude toward art, develop general and special abilities, artistic and imaginative thinking, stimulate creative capacities of the personality, cultivate the need for artistic-creative self-actualization and spiritual self-improvement. Education designed to mold aesthetic consciousness and organize arts activity of the schoolchildren must ultimately result in a system of values and competencies. The integrated pedagogical model presented in the Concept emphasizes the spiritual-creative function of pedagogics of art and comprises substantive, functional-procedural and resultant-valuating components of arts education. Implementation of the Concept and Program provisions implies an increase in the significance of art in education.

Art teaching at the Ukrainian school rests upon the National Standards for General Secondary Education meaning a body of rules and regulations establishing governmental requirements to the graduates' scholarship. Introduction of the standards is due to the necessity to determine the optimum, scientifically substantiated education content volume for personality socialization, preserve the common educational environment in the country. The structure of the Basic Curriculum contains 7 educational branches with "Art" being one of them. The traditional approaches to arts education of schoolchildren, which underused the potential of all arts in the process of personality formation, were reconsidered; the methodological foundations of the culture-creating model of a school with a higher status of the subjects pertaining to the art-aesthetic cycle were developed.

In accordance with the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine (№ 1717 of 16.11.2000), the national standard for elementary education was approved to be subsequently updated in the context of the competency building approach and approved again as amended (2011). Similarly, the same year a new version of the national standards for basic and complete secondary education was approved. The standard formalized the new status of arts education in the Ukrainian school as continuing owing to an innovation – introduction of art teaching at senior school.

Based on the standards, curricula were drawn up for all subjects of the arts cycle: "Music" (1-8 grades), "Visual art" (1-7 grades.), "Art" (1-8 grades), "Artistic culture" (9-11 grades), appropriate textbooks, workbooks, didactic and guidance manuals that accompany computer programs were published.

The National Educational Standard consists of invariant and variant parts of the Basic Curriculum. The variant part, for which additional hours are allotted for group and one-to-one sessions, optional classes, subjects at option of the teaching staffs, students and parents, permits to take account of the ethnocultural identity of the country's regions, specifics of schools of different types. Consequently, the standard, singling out the optimum of the base content of arts education, remains open to its expansion and extension. Generalization of the content in the National Standard is performed along substantive lines. In the field "Art," the dominant lines include musical and visual ones, into which the art-synthetic (theatrical, choreographic and screen arts) in primary school and culturological ones in middle and senior schools are integrated.

In primary school, the general instructional and developing functions of art are of priority; children gain art experience emotionally perceiving the surrounding world, get to know the specifics of the languages of different branches of art.

In middle grades, art experience broadens due to the study of special features of the branches, genres and styles of art, which provides a set of competencies required for perception and creative self-expression.

From the 2001/2002 academic year onwards, along with the traditional music and visual art programs, the “Art” integrated course program has been introduced for primary and middle schools based on the idea of polycentric integration of knowledge. Integration is carried out at the following levels: spiritual-world outlook (through common thematic invention reflecting the relation of art to life); aesthetic and art criticism-specific (through the universality of such categories as “rhythm,” “harmony,” “contrast” etc.); psychoeducational (integrative technologies).

The senior school in Ukraine operates as a core one; classes are divided into humanitarian, natural-mathematical, art-aesthetic and others. The “Artistic culture” course program for the appropriate classes provides for familiarization of students with the art of the Arab-Muslim, African, Hindu, Far-Eastern, North American and Latin American cultural regions; a separate module was allotted to artistic culture of Ukraine. Typical is the wide use of optional courses, advanced study of individual subjects (“Computer graphics,” “Design,” Media culture” etc.).

In view of humanization of the teaching and educational process, the role of developing and introducing innovative arts-educational technologies grows. State-of-the-art personality-centered technologies, including interactive ones, favor formation of schoolchildren’s value orientations, development of artistic thinking and creative abilities, reflection and empathy, communication and interpretive skills. The creative function of art has always been proclaimed but it by no means always found appropriate conditions for practical implementation in the mass school, in that the student has remained, within the limits of authoritarian pedagogy, a passive object of influence rather than a subject of the cognitive process and aesthetic self-improvement. An important part in this connection is assigned to the dialogical strategy of pedagogical interaction, which stimulates development. Thus, to organize educational activities of students, primary schools actively use game technologies, middle schools problem-heuristic,

while senior schools project technologies. The diversity of pedagogical technologies, organization of differentiated instruction at different difficulty levels, variety of ways of the teaching and educational process, their relation to the environment become distinctive features of personality-centered arts education.

Fundamental changes in the content and technologies of arts education could not but have an impact on the system assessing its results. The approaches to 12-point grading scale change, mainly, towards establishment of the positive principle, which provides for tracking the level of achievement of each student rather than the extent of his failures. The key, inter-subject and subject competencies considered as integrated arts experience adequate for application of knowledge and skills in various situations are assessed by four levels (initial, middle, sufficient, and high). Theme-based and final assessment of the training outcomes is applied.

Specialized arts education of students ensures their vocational guidance and pre-professional training.

Arts education at school is performed during lessons in the basic subjects and electives as well as in out-of-class forms: circles, studios, creative teams, contests, competitions and the like.

Thus, the understanding of the organic unity of education and culture is currently gaining a foothold in pedagogy and, in this connection, inclusion of the culturological component in basic school education, which was reflected not only in the field "Art" but also in other educational fields with which art interacts, has become a significant point of reforms in Ukraine. It creates favorable prerequisites for expansion of education through art to the Ukrainian school pays inadequate attention.

In parallel with improvement of art teaching, the following types of educational establishments develop intensively at ordinary general education schools in Ukraine: gymnasiums, lycées, children's academies, teaching and educational complexes. In some cases, these educational establishments, having chosen various non-arts areas of instruction profilization, expand the range of forms of out-of-school aesthetic-education work (arts circles and studios in the sphere of choreography, theatre, singing, and design), thereby favorably affecting development of students' powers in individual fields of artistic creativity. In other circumstances, there was a budding tendency to increase the number of specialized educational establishments of the arts-aesthetic profile, where art is taught at a thorough

level under state-run or author programs embodying innovative educational ideas, concepts.

Yavorov's school in the Kosov district (Ivano-Frankovsk region) provides a unique example of the Guzul School in the countryside. The gymnasium form is successfully represented by Malaya Beloziorka's aesthetic residential gymnasium "Dyvosvit (Wonderworld)" (Zaporozhye region) pertaining to the UNESCO associated schools. Children learn ceramic arts there. The specific character of these village schools lies in active familiarization of their pupils with traditions of Ukrainian national culture.

Kiev-Pechersk lycée "Leader" № 171 (where many winners of international and all-Ukrainian mathematical, informatics and physics competitions studied) was the first in Ukraine to have introduced an informatics training system and, due to wide application of information technologies in teaching of all subjects, achieved high-quality arts education despite the lack of special extensive art training in primary and middle schools (the students study design in senior specialized classes) is evidenced, in particular, by interesting computer presentations of the lycée pupils under the integrated courses "Art" and "Artistic culture."

The specialized schools of the arts-aesthetic profile include, for example, the school № 9 of the city of Lugansk that combines a school unit (choreographic, musical and arts classes) and out-of-school one – the Children and Youth Artistic Creativity Center, where various circles and groups operate (folk dance company "Barvinok (Periwinkle)," model vocal-choral studio and vocal group "Tsvetochek (Floweret)," graphic studio "Umka," and theater group "Solnyshko (Small sun)").

The specialized general education establishments of the aesthetic profile, subject to achievement of a high level of education, are granted the status of academy. For example, The Podbuzhye residential school – Junior Academy of Arts founded in the countryside of the Lvov region (1991) introduces a concept of work with gifted children and young people in the area of decorative and applied arts, starting with the prep group. The teaching staff of the Nikolayev specialized school of arts and applied crafts of the "Children Creativity Academy" studies the area "Ethnic pedagogy and revival of folk crafts" (jeweler's metal-filled plastics, woodcraft art, ceramics, glyptic, and art painting). Fashion theater, costume theatre, drama theatre, choreographic studio, young journalists studio, archaeological circle, martial arts club operate at the Academy's Creative

Center. International festival “Golden Crane” was founded in 1996 being held annually until now.

Aesthetic-profile teaching and educational complexes (TEC) are one of the species of innovative schools. The process of integrating two and more establishments into a complex comes off based on the integrity of the teaching and educational process, unity of its goals and objectives. This complex form is implemented in a variant manner, has such varieties as amalgamation of a general education school with a kindergarten, a school or lycée of arts, residential school, out-of-school creativity center.

Amalgamation of a general education school (junior, senior or senior high) and a kindergarten may be exemplified by Kuybyshev teaching and educational complex (Nikolayev region), which has for many years successfully introduced a TEC form using advantages of the natural environment of children in rural localities and integrating the aesthetic and ecologic areas of education. The school teachers develop technologies for integrated classes not only within the framework of the educational field “Art” but also in the area of teaching through art based on intersubject communications between art and mathematics, Ukrainian and foreign literature.

Kerch teaching and educational complex-residential school-lycée of arts, which teaches children from all regions of Crimea, incorporates a general education school, preschool and musical-choreographic units. Children’s collectives of the lycée properly represent pedagogics of art of our country abroad, the boys’ choral society “Rodnik (Spring-well)” has sung at temples of European capitals, the group “Zhemchuzhina Kryma (Crimea’s Pearl)” widely popularizes dances of peoples of Crimea, Ukraine, Europe, and America.

Every so often, specialized schools, lycées, gymnasiums are opened under tertiary institutions, their instructors being in charge of them. Kirovograd regional state-run secondary general education teaching and educational complex of the humanitarian-aesthetic profile (gymnasium-residential school – school of arts) containing in its structure the model dance group “Prolisok (Snowdrop)” is an example of the TEC providing continuing general and choreographic education.

To ensure education at specialized general education schools of the arts-aesthetic profile, a set of curricula was published (authored by research officers of the Institute for Educational Problems of the National Academy

of Pedagogical Sciences of Ukraine and practicing teachers): two packages of this set are designed for schools of the musical profile, while two other packages – for those of the arts profile (one of them includes curricula for the subjects of the Basic Component, and the other one – for the variant component).

Odessa, Dnepropetrovsk, Kiev, Kharkov and other cities and towns have schools integrated into an association of Waldorf initiatives. The teachers work under unorthodox author programs adapted to the domestic educational system. The teaching and educational process is dominated by art-related subjects implementing the idea of arts education through art based on innovations.

As part of the general humanistic educational paradigm, arts education of children with special needs deserves close attention. The educational system of Ukraine included as at the beginning of the 2008/2009 academic year 115 children's homes (5.9 thousand preschool and school-aged children), 317 residential schools (75.7 thousand pupils), including 53 (9.1 thousand pupils) for orphaned children and children deprived of parental care, 14 schools and training schools of social rehabilitation (460 pupils); 385 establishments (48.5 thousand students) for children needing correction of physical and (or) mental development. Teaching-educational and health-improving work with these students involves many art elements in view of their art-therapeutic capabilities. As part of inclusive arts education, remedial and developing arts programs were established that facilitate integration of children with special needs into society, specialized classes for gifted handicapped children are being opened, creativity competitions, exhibitions are held.

The arts teachers of the Ukrainian general education schools are regularly certified and have an opportunity to upgrade their skills attending courses at regional institutes of postgraduate education (RIPPE). For many years, Nikolayev, Lugansk, Donetsk and other Institutes of PPE that became diploma winners at international exhibitions of modern education display a high level of organizing methodological work with teachers of arts subjects. The Nikolayev-based Institute organized the all-Ukrainian Summer Tutorial School existing as part of the all-Ukrainian Experiment in arts and aesthetic education of schoolchildren in the process of teaching integrated courses. The Lugansk-based Institute introduces distance training of arts teachers, an innovative form of mentoring. The Donetsk-

based Institute is the first in Ukraine to have introduced training in arts subjects with the result that the teachers obtain appropriate educational certificates.

Raising the professional level of teaching music and visual art at school is favored by appropriate all-Ukrainian teacher competitions conducted biannually in different Ukrainian cities. Publication of the all-Ukrainian methodological journal “Art and Education” that has for over 15 years covered issues of art teaching theory, practice and methods is aimed at improving professionalism of the instructors of schools and higher education institutions.

Consequently, the system of general secondary arts education in Ukraine possesses well-developed infrastructure, is characterized by the integrity and variety of forms and methods of teaching and education, innovative educational experience, which enables to develop aesthetic culture, arts competencies of the school children, build their creative capacities. This entire system ensures inheritance of rich traditions of the Ukrainian people and aids development of cultural diversity, tolerance.

At the present stage of arts education development, the following problems still stand over in the Ukrainian general education school: reduction of study time, of the number of hours allotted to studying the arts subjects of the invariant component, poor provision of schools, particularly those located in villages, with modern audiovisual equipment, inadequate supply of elective courseware for profile and pre-profile preparation of the students and curricula for the schools specialized in arts and aesthetics.

1.3. Out-of-school arts education

Out-of-school education in Ukraine is one of the major factors of development of the personality and his effective integration into the socio-cultural environment. The Law of Ukraine “On Out-of-School Education” determines the legal, socioeconomic, organizational, teaching and educational principles of out-of-school education. As at the beginning of 2012, there were 1,496 out-of-school institutions attended by nearly 1,300 thousand children, which amounts to more than 59% of the total number of primary school-aged, 30% – of middle school-aged, 8–10% – of senior school-aged, and 2% – of preschool-aged children.

The out-of-school institutions are divided into comprehensive and specialist (at the former, work is done in various areas, while in the latter it is carried out only in certain fields). Children's and students' spare time is arranged at them in 11 areas, among which – the arts and aesthetic one. The out-of-school component encompasses different types of out-of-school educational establishments (public and nonpublic): center, palace, club, junior academy, children's library, children's gallery, studio, and cultural-educational center. Among all types of institutions, the dominant position is held by centers, studios, circles of artistic and aesthetic creativity (872 institutions involving 33,740 children). The artistic and aesthetic area is noted for greatest variability, the most common profiles being musical, choreographic, artistic, theatrical, decorative and applied, and circus.

The musical profile includes circles and creative associations teaching to play instruments (piano, winds, percussion, keyboards, and folk instruments) and sing (academic, folk, and variety singing). Practical activities imply involvement in a choir, ensemble, or orchestra; staging musical performances, participation in folkloric-ethnographic expeditions, musical holidays and contests (clubs of cheerful and sharp-witted, competitions), concerts, children's and youth creativity festivals.

The choreographic profile includes circles and other creative associations related to classical, folk, modern, pop choreography, sport dance and so on. Practical activities consist in staging dance turns, participation of pupils in concerts, international and all-Ukrainian festivals and contests. Teaching the art of dancing promotes its popularization among children of all ages. This profile is exemplified by Vinnitsa City Children's and Youth Arts and Choreographic Center "Barvinok (Periwinkle)," community out-of-school educational establishment "Odessa City Choreographic Art Center," Zhitomir city school of choreographic art "Solnyshko (Small sun)."

The theatrical profile includes dramatic, musical-dramatic, theatrical companies (puppet theater, teams of propagandists, reciter's theater, variety theater, revue theater, puppet-show etc.). The education content includes familiarity with the theory and history of theater, components of acting techniques in the process of staging performances, participation of schoolchildren in contests and festivals. Examples of such a profile are as follows: the stagecraft school under O. Dovzhenko Film Studio (Kiev), children's theater companies "Music Hall" (Donetsk) and "Kaleidoscope" (Kherson).

The circus profile embraces circles and other creative associations related to acrobatics, equilibristics, gymnastics, prestidigitators, jugglers, mimic clownery etc. Their activities are aimed on pupils' mastering the basic skills of the circus art, preparing concert and circus routines, show programs, performance during public holidays. Examples of this profile are folk art group children's and youth circus "Ale-up (Hey-presto)" (Kiev), variety-circus studio "Vostorg (Delight)" (Kharkov), model circus studio "Genre" (Berdychev, Zhytomir region), folk variety-circus company "Parad Nadezhd (Parade of hopes)" of the Yalta cultural center.

The visual and decorative-applied profiles encompass circles and other creative associations related to painting and graphic arts, decorative painting and batik, embroidery, Easter-egg painting, ceramics, pottery, willow weaving, woodcarving, macramé, lace-making, bead weaving, knitting and crocheting, garment designing and construction, doll making, leather plastic art etc. The educational process is focused on pupils' mastering practical art skills enabling to embody their interests and abilities in creative self-expression, take part in exhibitions and contests. Departments of visual decorative and applied arts operate at many establishments, in particular at the children creativity center of the International Children's Center "Artek" (Autonomous Republic of Crimea).

The profiles of the photo and film arts include photographic clubs, film studios, and creative associations of animated cartoon designers. In class, children get acquainted with the history and theory of cinema, photography and photo and cine products manufacturing techniques. Such training contributes to development of art-imaginative thinking, imagination, encourages participation in various projects, festivals of young amateur photographers, scriptwriters, directors. Examples of this profile are as follows: The First National Television School in Ukraine (Kiev), Vera Kholodnaya Cinema School (Odessa), studio "Vesnianka (Ukrainian folk ritual song)" (Dnepropetrovsk), cartoon animation school "Fantazioriy (Visionaries)" (Lugansk), children's animation studio "Plastilin Pictures" (Kharkov), children's TV studio "Vmeste (Together)" (Poltava), children's and youth video studio "Berezil (March)" (Kremenchug), children's TV studio "KU-RAZH" (Kirovograd), children's TV anchors studio "Veselka (Rainbow)" (Lugansk).

A part of out-of-school institutions, clubs, studios combine art profiles. Such a comprehensive type of teaching and education offer schoolchildren

an opportunity to show their worth in various kinds of activity. A comprehensive profile is exemplified by children's and youth voice and music studio "Svitanok (Dawn)" (Kiev), children's musical-choreographic theater company "Zolotoy Kliuchik (Golden key)" (Dnepropetrovsk).

A system of holding diverse contests, festivals, shows of branches of art is inherent in modern arts education. They involve students of schools, arts vocational schools, as well as tertiary students. Such events include international festivals "Planeta iskvstv (Planet of arts)," "Saliut talantov (Salute of talents)," "Zviozdnaya osen (Star autumn)," "Zimniaya fantaziya (Winter fantasy)," "Melodiya vesny (Melody of spring)" held in Kiev.

That way, it is obvious that virtually all profiles of out-of-school arts education are around in Ukraine, which attests successful a solution to the issue of meeting the interests and needs of schoolchildren in the field of art.

Active work with children and young people is conducted by cultural and educational establishments whose number is about 40,000 in Ukraine, of which 17,000 are club-type institutions, around -- 16,000 libraries, diverse children's and youth associations. As on 01.01.2011, only Kiev has 150 community-based teen clubs involving over 15,000 adolescents, of which 1,158 circles and sections are related to arts education. Most clubs fulfill programs focused on socio-psychological aid to children with functional constraints. Cities and towns hold activities aimed to prevent negative phenomena in the child's and youth environment, implement programs supporting families raising handicapped children, children with special needs.

The publicly funded out-of-school education centers include the National Students' Eco-Naturalistic Center, Ukrainian Out-of-School Education Public Center, National Center "Junior Academy of Sciences of Ukraine" that coordinate varied areas of work on the all-Ukrainian scale.

The Junior Academy of Sciences (JAS) represents an integrated system designed to identify and select gifted children, ensure spiritual, intellectual, creative development of the rising generation, create conditions for vocational self-determination of the personality, educate future creative and scientific elites of Ukraine. Nearly 200,000 senior high school students (more than 33% of them are from rural areas) are annually involved in scientific efforts within the system of the Junior Academy of Sciences. The most important event in the Academy's activities consists in annual holding of the all-Ukrainian competition-defense of research projects of

the Academy's member-students, which traditionally takes place in three stages (at the district, regional and all-Ukrainian levels) in 11 scientific fields. The branch of philology art criticism is the most popular; it trains more than 28,000 students (25% of the total number), while the "Art criticism" sections have around 4,000 senior high school students (14% of the total number of branch members). The Junior Academy of Sciences of Ukraine successfully implements the public policies in the field of work with gifted children for this end combining efforts and pooling resources of public and social institutions.

Well then, let us stress the point that arts education in Ukraine has managed to successfully build a multilevel and multi-field network of out-of-school institutions where the arts areas of teaching and education of children and young people are represented in a sufficiently full manner.

The prospects for out-of-school arts education in Ukraine are as follows: development of course and methodological ware based on the competency building approach; looking for effective ways to improve financing of out-of-school education and development of modern forms of its organization; improvement of the system of mass events for schoolchildren; efficient use of the resources and facilities of the out-of-school institutions for building personality's creative capacities; improvement of the teaching staff training system, their social protection.

The development of world civilization in the 21st century is associated with intricate and contradictory processes of globalization and ethnicization. UNESCO documents, such as the "Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage," "Recommendations on the Safeguarding of Folklore" and others, decisions of the Board of the Ministry of Culture of Ukraine acknowledge the pivotal role of culture in development of the state and personality's self-fulfillment, the humanization of society, the preservation of national identity of peoples and assertion of their dignity. A no mean part on this count should be played by the ethnocultural centers, popular art centers operating throughout Ukraine and concentrating their activities on preservation and advocacy of national cultural traditions, engagement of the people at large in various kinds and forms of creativity. It matters a good deal to tolerance formation, since representatives of over 120 ethnic groups and peoples inhabit Ukraine.

According to statistical data of the Ministry of Justice concerning 2011, Ukraine has 2,546 civic associations with the all-Ukrainian status and

929 charitable organizations. Nearly 15% of ethnocultural organizations are engaged in arts and aesthetic education of children and young people. Among them are the Ukrainian Cultural Society, Taras Shevchenko Prosvita Society, Charitable Foundation of Ukrainian Painters and Masters of Decorative and Applied Arts “Vidrodzhennia (Renaissance),” Russian Culture Center, Bulgarian Society “Vozrozhdeniye (Renaissance),” Fund for Slavic Literature and Culture, German Cultural Center “Hoffnung,” Azerbaijani Cultural Center “Azeri,” Lithuanian Society, Greek Cultural Society “Eleftheria,” Society of Koreans “Khiman,” Society of Interethnic Culture and Human Rights Protection “Soglasiye (Concord).”

The idea of cultivating tolerance in the rising generation is widely supported at the legislative level. Thus, the Concept of Out-of-School Education of Children and Adolescents in Ukraine notes an important role of fostering ethnoculture in them, engrafting the feeling of nationwide unity. Organization of children’s social associations for the study of national traditions, folk crafts assists in solving the problem of spare time of young people and subsequently that of their employment. The activities of the ethnocultural civic associations provide for combining traditional and innovative forms of work built on educatees’ activity (amateur talent studios and groups, clubs of arts, ethnographic expeditions, concerts, contests and festivals, exhibitions, and holidays).

Activities to harmonize interethnic relations are exemplified by the Federation of Children Social Organization in Kherson region “Raduzhnaya Strana Detstva (Rainbow Country of Childhood)” and Crimean Republican Fund for Interethnic Concord, which hold diverse events enabling to learn the history, traditions, culture of various peoples. Active cooperation with museums, libraries and archives, embassies of the countries accredited in Ukraine makes it possible to increase intercultural understanding. In Ukraine, activities aimed at building multicultural competence of population are performed by the national unions of composers, writers, painters, folk arts masters, theater workers, art photographers, as well as the Association of Arts Groups of the National Radio Company of Ukraine, regional cultural centers etc.

There has been lately an actively growing number of children’s culture and enlightenment-oriented centers, which cover about 15% of pre-school-aged and primary school-aged children and nearly 25% of adolescents and young people. In addition, attention is given to involvement

in informal arts education of orphaned, handicapped, and street children. Departments of youth and children's organizations exist at the Union of Young Lithuanians, Union of Youth of Greek descent "Parthenon," Society for the Protection of Children of African Descent "Fatima," League of Russian Students, Union of Young Roma "Tarna Rom," Union of Polish Youth, and Crimean Republican Fund for Interethnic Concord.

It is obvious, as a result, that the desire of numerous ethnic groups to preserve the uniqueness of their cultures furthers improvement of arts education as a whole.

The problem is in the point that the activities of the informal educational establishments in Ukraine are not still regulated from a legal perspective. Ukrainian legislation does not provide for any governmental privileges for these institutions as opposed to formal education. Let us specify that the Bologna process of which Ukraine is a part prescribes the existence of informal education, just as the issue of recognition of documents, certificates confirming informal education.

1.4. Specialized arts education

In Ukraine, a multistage system of arts education, which has been built over many decades, operates. The foundation of this system ensuring the continuity of the process of training of creative personnel is laid at elementary special education establishments of arts (schools of aesthetic education, hereinafter referred to as SAE): music, design, dance, and theatrical and arts schools. At the legislative level, the activities of these schools are regulated by the Laws of Ukraine "On Out-of-School Education» (№ 1841-III, as amended on 06.06.2005) and "On Culture," State-run Special-Purpose Program for Work with Talented Youth for 2007-2010, State-run Special-Purpose Program for Development of Out-of-School Education for the period until 2014, Regulations on the Elementary Specialized Educational Establishment of Arts (school of aesthetic education) of the Ministry of Culture and Tourism of Ukraine, and Tentative Criteria for Assessment of their Activities.

Schools of aesthetic education represent a component part of out-of-school education. Moreover, about 40% of all children involved in creative activities at out-of-school arts establishments are taught at them. At the same time, the Ministry of Culture and Tourism of Ukraine mainly

run these schools. The network of schools of aesthetic education (music, dance, design, theatrical, art schools) consists of 1,471 institutions (data of the State Statistics Committee of Ukraine as of the beginning of the 2010-2011 academic year). Along with solution of problems of general aesthetic education typical of out-of-school education as a whole, the task of these schools also consists in identifying gifted children in order to undertake their further vocational guidance and preparation for their entering higher educational establishments of arts.

Music schools

The curricula of the children's music schools (CMS) provide for instructing students in playing musical instruments, solo singing (including academic, pop and jazz music-making), studying historical and theoretical subjects (solfeggio, the Ukrainian and the world music literature, the history of jazz music for the students of variety departments), collective music-making (choir, choral conducting, orchestra, ensemble), rhythmic -- for the first-graders. Students, who learn to play orchestral instruments, learn playing the piano and those who learn playing the bandura -- attend classes in voice training. There also is an optional subject in group and individual forms (ensemble, folk ceremonies, performances, art history, folk dance, stage movement, an additional musical instrument, voice training, improvisation, composition, basic conducting, arranging, orchestration, culture of speech, etc.).

Along with musical multi-disciplinary schools, five children's choir schools (Kamenets-Podolskiy, Lvov, Mukachevo, Stryi, and Ternopol) operate in Ukraine constituting a special page in music education, because exactly choral singing is a typical national kind of music-making being guided by the traditions of folk and professional art.

The country actively revives the kobzar art -- a unique phenomenon not only of the Ukrainian, but also of the world musical culture. The National Union of Kobza Players of Ukraine was founded; competitions and festivals arise; scientific research becomes more active, bandura-playing groups (at more than 1,300 schools) and the children's kobzar school in Rovno are opened.

Along with growing attention to tuition on folk music instruments, students' and parents' interest in mastering folk music also increases, a tendency to open folk departments at music schools and art schools emerges, and the panpipe becomes increasingly popular.

In response to the demands of the time, there is an upsurge in interest in jazz education. The first pop-jazz department was opened as far back as in 1974 in Kiev K.G. Stetsenko evening school for working youth №1. Currently, departments and groups of jazz are opened, jazz bands appear at schools, festival and competition life in the sphere of jazz performance became more intense. As housed by jazz art departments of schools, a project of master classes to be given by leading jazz musicians of the world within the framework of the International Jazz Academy is being introduced.

Since the foundation of the first music schools (the 20-30's of the 20th century), bands and ensembles of wind instruments represented a common phenomenon, the educational influence of which on the emotional sphere of the participants of the collective music making was already described by A. S. Makarenko. Such groups worked successfully at almost all SAEs up to the mid 80's, and then the tradition of orchestral music making in Ukraine was lost. Now it is being revived through creation of student's orchestras; the Children's Music School of Brass Band Music was opened in Donetsk.

Art schools

At children's art schools (CAS), students study drawing, painting, composition, modeling (sculpture), history of the Ukrainian and world art; ceramics, decorative and applied arts (egg painting, Petrikovka painting, embroidery, weaving, willow waving, pottery etc.), design, theater and scenery art, etc. are offered as optional subjects. Students undergo practical training (work in the open air, making scenery for performances, design of school, and work at museums). The requirements of the time lead to introduction to the educational process of new disciplines such as computer graphics and design.

The critical need for cognition of folk traditions led to the emergence of many new groups (departments) of decorative and applied arts; folk artisans are involved in working with children. Specialized children's schools of decorative and applied arts function in Kyiv, a school of artistic crafts -- in Rogatin, a pottery school -- in the district of Kolomyia in Ivano-Frankovsk region. The school of icon painting "Nikosh" (Khmelnitskiy), which received the blessing of both the Patriarch of the UOC-KP and of the Metropolitan of the UOC MP, was opened. Students of the school,

representatives of different religious confessions and masters paint icons and present them to temples. The school has under its belt about 40 exhibitions in Ukraine, the United States, Canada, Mexico, Poland and Lithuania; the exhibitions feature icons, Easter eggs of Kamenets-Podolskiy, embroidered towels.

Dance schools

In choreographic education, classical and folk-stage dances remain the pivotal areas. Students of schools of Kiev, Odessa, Kharkov, Donetsk, and Lvov have the opportunity to undergo their stage practice at professional theaters. Odessa Choreographic School (1939) is one of the oldest of them; most of its graduates cast in their lot with the art of dance. In co-creation of the school with Odessa V. Vasylo Academic Ukrainian Musical and Drama Theater, the children's ballet "Barvinok" (Periwinkle) functions. The school initiated the Children's International Festival-Contest "Odessa pearls" (the theme: "On our planet, all the kids dance!").

The children's choreographic school of Kharkov, organized on the basis of the studio under the Opera and Ballet Theater, at which the only Children's Ballet Theatre in Ukraine recognized as the best children's theater in Europe and Asia was created (1981), has unique experience, too.

New trends related to the desire of children to professionally master modern phenomena of the dance palette appear, what is quite consistent with the vector of choreography and of art in general towards the synthesis of traditional and new forms, individualization of creative activities, and experimentation. Students of SAEs learn modern dance, ballroom and sport dance; theater collectives of choreographic miniatures, variety dance ensembles, collaborating with young vocalists and instrumentalists arise. Thus, one of 10 dance schools in Ukraine – the Nezhin one (Chernigov region) -- specializes entirely in teaching children sport and ballroom dance.

A special place in elementary specialized art education is taken by the Children's Choreographic School under P. Virskiy National Folk Dance Company (1992) as the most important section in the integrated system of continuity in training professional artists -- performers of folk dance (studio school -- professional teams). The attainment level of the students of the school allows to include dances prepared by them ("Hopak," "Hutsulka," "Volyn Polka," "Humorous rhymes" etc.) in the concert repertoire of the National team.

The value of this educational institution consists in the fact that its students, learning folk-and-stage and classical dance, deeply explore the theory and practice of Ukrainian folk choreography according to specially created educational programs, widely promoting Ukrainian choreographic culture.

Theater schools

The children's theater schools train their students in mastering the basic acting skills (in particular, with a doll), stage movement, pantomime, stage speech, rhythm and dance, rituals of peoples of Ukraine, the history of theater and cinema, rudiments of music is provided for; pantomime, fencing lessons, doll (costume) making, voice-training, learning to play some musical instrument are offered as an optional subject.

The number of theater departments constantly increases, but, for the time being, Ukraine has the only independent children's theater school in Odessa (1992), the art projects of which being implemented in co-creation with the National Union of Theater Workers of Ukraine, with theaters and museums of the city. The school is a co-founder of the International Arts Festival "The Odessa streetcar." Students of the school take part in theatrical holidays, in particular in the famous Odessa "Yumorina."

Noteworthy is experience of the State Theatre Studio School in Kiev, established as an experimental educational institution (up to 80% of the graduates enter higher educational establishments of art).

An example of a unique innovative educational institution in elementary specialized education is the Kharkov School of Contemporary Theater and Stage Trends, which integrates six departments. Education is primarily focused on in-depth students' mastering the specifics of the synthesis of stage and screen arts (theater, television, arts, music, dance, and animation departments).

Schools of arts

In Ukraine, children's schools of arts (CSA) began to be established back in the 80's of the 20th century. Such a school can either cover all the art areas or combine some of them (music, dance, arts, and theater ones). This creates additional opportunities in development of the talent of each student, because, as confirmed by practice, the most significant results are achieved where children are engaged in several kinds of artistic creation.

Noteworthy is organization of cognition of the folklore heritage and ethnic traditions at SAEs, where a network of groups that integrate singing, instrumental and dance folklore, theater, decorative and applied arts (the study of folk costumes) actively develops.

Schools of aesthetic education implement educational and social projects, many of which are charitable, fruitfully collaborate with general education schools and preschool institutions. In villages and towns, programs of such cooperation are created: lecture centers function, concerts and performances are organized, children's philharmonic halls work. In this fashion, the aesthetization of living space takes place; children are massively involved in cultural projects.

SAEs set up school museums, where tours for students and parents, meetings with art workers are conducted. Some of them host courses for training young guides; young "employees" of such museums acquire their first skills of research activities.

One of the forms of cultural life in cities is represented by children's philharmonic halls. Along with musicians and theatergoers, young artists also have the opportunity to exhibit their creative achievements. Arts councils consisting of representatives of the urban aesthetic education schools exercise management of the activities of children's philharmonic halls; they coordinate their actions with state philharmonic halls and higher arts educational institutions. During the concerts of the children's philharmonic hall, the participants have the opportunity to perform on the same stage with professional musicians and symphony orchestras.

Evening schools for adults operated under many children's music schools, from the 20's of the last century on. One of the oldest of such cultural institutions -- K. Stetsenko Evening Music School №1 -- was founded as a "workers' conservatory". Now, the interest of adults in art grows, and, accordingly, the need for revival of such evening schools increases.

The network of secondary specialized arts schools (residential schools) is composed of six educational institutions of the Ministry of Culture and Tourism of Ukraine, which provide pre-professional training for future artists and musicians, masters of decorative and applied etc. These schools were chiefly created under higher education institutions, preserving with care the continuity of the educational traditions. Their undoubted advantage consists in a unique combination of specialized and general secondary education. In these schools, outstanding musicians and artists work as

instructors. Graduates of these schools are an honor to Ukraine, successfully representing the national art at the international level.

Music schools: the oldest secondary specialized music residential school of Odessa named as a tribute to P. Stolyarskiy (1933); Kiev M. V. Lysenko secondary specialized music residential school under P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine (1934); Lvov S. Krushelnytska secondary specialized music residential school under Lvov M. V. Lysenko National Academy of Music (1939); Kharkov secondary specialized music residential school under Kharkov I. P. Kotlyarevskiy National University of Arts (1943).

Art schools: T. G. Shevchenko State art secondary school in Kiev (1937) created under the National Academy of Fine Arts and Architecture; the specialized art residential school of the 1st – 3rd degrees “College of Arts” in Opishnya of Poltava region (1997).

The Studio School under Kiev S. Lifar Municipal Ukrainian Academy of Dance, being the basis for students’ teaching practice, developed for the first time in Ukraine in cooperation with leading universities of Europe a program of continuous choreographic education.

The Choreographic School of Vadim Pisarev, artistic director of Donetsk A. B. Solovyanenko Academic State Opera and Ballet Theatre, is opened under the same theater.

Kiev Children’s Academy of Arts (1994) provides an example of an institution of continuous arts education integrating instruction in all types of art at four levels: preparatory school -- elementary school -- secondary school -- higher school (college).

The network of specialized schools provides primary professional art education, successfully identifying gifted students in order to prepare them for higher educational institutions of art. In recent years, there appeared a positive trend of co-creation of experts of schools of the two ministries, in particular, in conducting joint scientific and practical conferences and seminars.

1.5. Professional arts education

In Ukraine, the activities of tertiary institutions (universities) of the arts profile are regulated by a whole number of laws, in particular by the Laws of Ukraine “On Vocational Education” (1998), “On Higher Education”

(2000), “On Vernacular Arts” (2001), as well as by the provisions of the National Doctrine of Education Development” (2001), and of the Concept for Development of Vocational Education in Ukraine (2004).

Professional arts education in Ukraine is characterized by the multidimensional nature of areas and specializations, roundaboutness, continuity and succession of the educational levels.

According to the Law on Higher Education, the following types of higher education institutions operate in Ukraine: university (classical and specialized), academy, institute, conservatory (academy of music), college, technical school (specialized school). By funding sources, they can be subdivided into state, municipal and private.

The system of the standards of higher education is composed of the National Standard for Higher Education and Branch Standards for Higher Education, which serves as a basis for assessing quality of professional training and educational activities of higher education establishments regardless of their types, accreditation levels and modes of study.

Training of specialists in the branch of “Art” is carried out at higher education establishments of Ukraine under the following educational and skill levels: “junior specialist,” “bachelor,” “specialist,” “master” in the fields of “theatrical art,” “choreography,” “film – television art,” “musical art,” “fine arts,” “design,” “decorative and applied arts,” “variety and circus art” and “photography.” In the field of “art of hairstyling and decorative cosmetics,” training of specialists is completed at the level of “junior specialist,” while in the field of “restoration of works of art” training begins with the “bachelor” educational and skill level and ends with conferment of the “master” skill level. Subject to completion of the psychoeducational, methodological and practical training program in line with the branch standard of pedagogical education in the fields of “choreography,” “musical art,” “fine arts,” “design,” “decorative and applied arts,” teacher’s qualification is conferred.

Each higher education establishment undergoes the procedure of licensing of specialties; based on the results of accreditation it is entitled to exercise training of specialists of a specific educational and skills level. The law provides for four levels of accreditation for higher education establishments. The lists of specialties (areas) used for training of specialists in the full-time, the part-time and the evening modes are approved by decrees of the Cabinet of Ministers of Ukraine. During admission to

higher education establishments of arts, apart from entrance examinations, a creativity competition is conducted, the aim of which is to assess a given individual's ability for creative activities in the chosen field.

According to data of the State Statistics Committee of Ukraine as of the beginning of the 2010/2011 academic year, 70,468 students were enrolled, 72% of which were women in the area of "Art" at higher education establishments of the 1st – 4th levels of accreditation. In arts specialties, about 24,000 people (34%) were receiving the "junior specialist" educational and skills level, 38,000 people (55%) – "bachelor," 6,000 (8%) that of "specialist" and 2,000 (3%) – that of "master." More specialists were trained in the field of "musical art" (31%; 22,000 people) and that of "design" (26%; 18,000 people). Enrolled were more than 24,000 people (18,000 of them full-timers), including 32% using funds of the state budget, 20% -- of local budgets, agencies, legal entities, 48% -- those of individuals. 21,000 students completed appropriate training cycles, 21% received the "junior specialist" educational and skill level, 43% -- that of "bachelor," 22% -- "specialist," and 7% -- that of "master."

42 higher education institutions of the 3rd – 4th levels of accreditation carried out training of masters (over 2,000 persons) in the 2010/2011 academic year in the area of "Art", 4 of them were private. The distribution specialties is uneven: "design" was the most popular (31%), and the smallest number of people was involved in "the restoration of works of art" (3%). 1,650 people were enrolled for training (70% of them were full-timers), including 862 state budget-funded people (52%).

Let us consider some examples of Ukrainian education institutions according to the list of specialties.

In the field of theatrical art (specialty 020201) and of film and television arts (specialty 020203), specialists are trained at Kiev I. K. Karpenko-Karyi National University of Theater, Cinematography and Television, the history of which spans over 100 years. The structure of this multidisciplinary institution includes the Institute of Screen Arts and Department of Theatrical Art.

The municipal higher education institution – college of choreography "Kiev Serge Lifar Municipal Ukrainian Academy of Dancing" trains specialists in the field of "choreography" (specialty 020202). After four years of training in the specialties of classical or folk choreography, the graduates receive a certificate of secondary education and a diploma of junior

specialist of “ballet dancer” or of “artist of a dance group,” as well as of “teacher of choreographic disciplines.” The eight-year studio school under the Academy represents a base for students’ teaching practice. In such a way, for the first time in Ukraine, S. Lifar KMUAD turned into reality a program of continuous choreographic learning.

In the specialty 020204 – musical art, – training of specialists is exercised by several academies and conservatories. Odessa A. V. Nezhdanova State Academy of Music is one of the oldest higher education establishments of arts in Ukraine. It was set up as a successor to Odessa College of Music and Conservatory (opened in 1913). The Academy consists of three departments: piano-theoretical, solo singing and orchestral. The Academy has its own opera studio. Musical performance and scientific graduate schools and a PhD thesis defense council (specialty 17.00.03 – “musical art”) operate under the establishment.

In 2008, under Kiev State College of Music, Kiev R. M. Glière Institute of Music was founded to provide training of specialists in such specialties as piano, orchestral strings, orchestral winds, percussion and folk instruments; singing; choral conducting; musicology; art of jazz and popular music.

In the specialty 020205 – fine arts – and 020206 – restoration of works of art – training of specialists is provided by the National Academy of Fine Arts and Architecture -- the only Ukrainian multidisciplinary higher education institution of arts education that offers academic training in the areas of painting, sculpture, graphics arts, theatrical-scenery art, architecture, restoration of works of art, study of art and art management. The Academy has three departments: those of fine arts, architecture and of theory and history of arts. More than 900 full-time and part-time students acquire professional knowledge in 25 academic and creative workshops, which are successfully managed by competent masters of art and architecture.

Lvov National Academy of Arts (LNAA) provides professional training in the specialty 020208 – decorative and applied arts, as well as in fine arts, design, restoration, cultural studies, study of art and art management. This higher education establishment is the successor of the long traditions of arts education and traces its history to the Arts and Crafts School (1876), to the Free Academy of Arts (1905), to A. Novakovskiy Art School (1923) and to other educational institutions, within whose

system academic education was tested and approved. The structure of the Academy comprises five educational departments (one of which is situated in Sevastopol), the Institute of decorative and applied arts in Kosovo, Ivano-Frankovsk region, the advanced training department, the preparatory division, the scientific research department, the graduate school and the center for doctoral training. There is a specialized council for defense of doctoral and candidate theses in the field of study of art. In 1993, the Educational-Scientific-Creative complex was set up under the Academy consisting of 22 arts education establishments of Ukraine of the 1st – 4th levels of accreditation.

Salvador Dali Institute of Art Modeling and Design is one of the first private Ukrainian education establishments and the first in Ukraine, which was given the right to educate students in the specialty 020207 – “Design.” The Innovative approach to arts education consists in combining the classical academic school of artistic skill with the latest creative systems of master classes, seminars, workshops and internships at leading firms, at enterprises in Ukraine and abroad. Students receive training in such areas as design of interior, furniture, industrial products, landscape, clothing and accessories, hairstyles and makeup, computer graphics and advertising, web design, printing design, phytodesign and floristics. Availability of a children’s design studio allows selecting already at an early age talented children for their further professional training at the College of Arts, and later at the Institute.

Kiev Municipal Academy of Variety Circus Arts, founded in 2007 as part of the College of Variety Circus Arts, provides training of specialists in the specialty 020209 – variety circus arts. In 2010, a new area of training was opened – that of theatrical art (variety and circus directing), and of musical art. The specific combination of the variety and circus areas is the unique and only form of education in Ukraine in the field of circus and variety, which enables students to develop in several directions simultaneously and to work in different genres.

Retraining and advanced training in the field of culture and art is carried out at the National Academy of Managerial Personnel of Culture and Art, established in 1998 in the capital as part of the Institute for Advanced Training of Culture Workers. Over the period of three years (2009, 2010, and 2011), according to the results of the UNESCO rating, the Academy ranks first among the institutions of higher education in the field of culture

and art of Ukraine. The modes of study are as follows: full-time, part-time, external studies. Besides, at the Academy, one can get a second degree in such specialties as director of theatrical entertainment show programs; cultural studies scholar, manager of art projects, teacher of special subjects; bibliology, library science and bibliography. The Academy has its structural units in different cities of Ukraine, for example, Chernigov Institute of Arts and Culture Management, Zhitomir Institute of Culture and Arts training specialists and bachelors in the fields of “theatrical art,” “musical art,” “design,” “record management/document science and information activities,” “management of social and cultural activities.”

Lugansk State Institute of Culture and Arts is yet another example of this area. According to the needs of society, the range of specializations offered by the Institute changes in quantity and quality every year. Now, students are trained in 8 areas and 30 specialties. Student creative teams are set up -- orchestras, ensembles, workshops, television studio, opera studio, training theater etc. A child academy of arts and a college are included in the educational park of the Institute included.

Each of the specialties of the sphere of art and culture has appropriate skill levels and ends with an academic degree of Candidate and of Doctor of Science/Arts, and with this purpose, graduate centers and doctoral schools are established under universities. The special features of training of research and educational, creative and executive personnel in the specialties of the arts areas include the assistantship- traineeship. This specific form of postgraduate training by its status partially corresponds to graduate courses but it does not provide for defense of a thesis.

Each of the areas of arts education has its own multi-level system of educational institutions (the vertical section), and each of the stages of this system is institutionalized in specific types of educational institutions (the horizontal section), which generally ensures the multidirectional and multidisciplinary nature of arts education and exclusiveness of training in a number of specialties.

The system of arts education in Ukraine is positioned within the meta-system of culture involving improvement of professional training of future specialists based on enhancement of the cultural heritage.

The system of arts education, of its conceptual, organizational and structural foundations is being reformed in the context of socio-economic transformations. Following the global trends, focus in reforming processes

is on education of the personality able to direct his/her life activity into the mainstream of humanistic development of society and of self-development based on adoption of national and universal values. Being geared to harmonization of the interests of the individual and society, professional arts education includes such priorities as strengthening students' creative potential, development of critical thinking, of mobility through mastering different kinds of arts activities, which will allow the specialist to be to switch to related occupations according to the needs of cultural practice. Social activity and professional openness as important tenets of arts education in Ukraine are ensured by the connection between training and practice, being the cornerstone of the activities of arts education establishments.

Creation of the educational vertical "school -- college – university" as a network of arts education establishments throughout the territory of Ukraine ensures consistent molding of the personality of a professional artist. At the same time, it causes some problems in reforming the educational structure and introducing new areas, specialties, and qualifications.

The specificity of application of multi-level education at arts educational establishments consists in providing opportunities to receive the skills of a junior specialist (the 1st level of accreditation) both on the basis of incomplete secondary education, which is determined by the necessity of early learning of trade, and on the basis of complete secondary education for creatively gifted young people.

The educational process in arts educational establishment is based on the following principles: learner-centered approach, correlative connections among different specialties, mentoring, and a significant role of creative, in particular sociocultural practice. For musical tertiary institutions, for example, the curricula provide for undergoing concert-performing practice at all stages of training. At arts theater tertiary institutions, introduction of the mentoring principle is associated with the need for constant experimental research and endeavor under the guidance of experienced mentor teachers. Of importance for higher education establishments of Ukraine is the principle of provision by the system of arts educations of guarantees in the field of social protection of young people. Thus, each student of a higher school of music can get additional skills -- "Orchestral conductor" (symphony, variety, wind, folk orchestras), "Leader of an instrumental (vocal) folk music group," "Leader of a pop group," "Sound

engineer,” which contributes to employment in the future. The principle of openness of the educational process at creative higher education establishments furthers molding of the personality of students, whose socialization takes place in professional creative teams (philharmonic, theater and concert, etc.) mandatory for educational institutions of all levels of practice facilities and resources.

Development of vocational arts education is based on taking into account modern personality-centered and competency-based paradigms. Their introduction requires learning of trade and development of the personality of a specialist in arts and crafts as a creative subject of professional arts activities, his/her self-fulfillment within a cultural environment.

As evidenced by the statistics of the Ministry of Education of Ukraine, in 2000 there were 14 vocational schools (VSs) of the art profile (5 higher art vocational schools, 9 art vocational schools), and in 2010 there were only 12 of them (two schools were disbanded). The list of arts occupations to be mastered by the students of the VSs has decreased, too. Most schools of the art profile provide training of future specialists in arts and crafts in one or two specialties, and only Stryi Higher Art Vocational School in Lvov region does it in seven. This is due to the complexities of labor and employment itself of these specialists, to lack of appropriate conditions for mastering the techniques of folk art during practical training at enterprises of arts and crafts.

Improvement and upgrading of vocational training of specialists of the sphere of art and culture implies a harmonious combination of the principles of development of folk and contemporary decorative and applied arts; priority of aesthetic ideals over utilitarian and materialistic values and over interests of an individual, creation of new educational structures and types of educational institutions, development of interaction of VSs of the art profile with enterprises, organizations of the art area, with experienced masters of folk arts.

One of the strategic areas of reforming higher education in Ukraine is to introduce information and communication technologies (ICTs) into practice of the higher school. ICTs take on special significance in arts and arts and art-educational education, as an artist, an actor, a musician, just as a teacher of arts subjects are translators of contemporary culture to society.

Consequently, vocational education establishments of culture and arts of all levels of accreditation actively promote culture-building processes

in Ukrainian society and positively influence the system of arts education as a whole within the framework of ensuring staff training in traditional and exclusive specialties.

In the context of budgetary underfinancing of educational institutions, training of specialists of the art sphere is accompanied with certain contradictions. Adoption of foreign experience of organizing the activities of higher education establishments and introduction of layered education leads to elimination of educational institutions with a small student body with simultaneous creation of large institutions (universities), which does not always take into account and provide exclusiveness of training of an artist. The activities of the two Ministries (those of Culture and Education), to which different educational institutions are subordinate, require greater interagency coordination: in the context of intensification of the tendency toward commercialization of arts education, they frequently duplicate training of specialists in the same so-called prestigious specialties in the same city/town. The problem of occupational adaptation of graduates of the creative universities and institutes to social and cultural transformations in society, and of graduates of the VSs to new economic conditions remains acute. The necessity arises to expand training of specialists of “new cultural professions” (managers, producers, advertising, marketing, copyright specialists etc.) for the leisure industry, the role of which in Ukrainian society has significantly increased. Higher arts education establishments could carry out training of such specialists, but they focus mainly on the area of “academic art.”



Section 2.

ART AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF CULTURAL INSTITUTIONS

The most important component of arts education is represented by its sociocultural context, which, together with educational institutions, constitutes a single educational environment. The most important task of the state cultural and educational policy is to harmonize this environment, which is not sufficiently balanced at the present stage, due to socio-economic factors. Informal arts education, provided by institutions of culture and arts, is intended to create such a medium, in which every member of society will become a subject of artistic culture able to improve it. A huge role in this process is played by libraries, museums, theaters, philharmonic halls, the network of which in Ukraine is well developed, the professional level of most of them being recognized in the world.

2.1. Libraries

As is indicated in the Law of Ukraine “On Informal Education,” the libraries afford children an opportunity of free access to the achievements of national and world culture, leisure activities, communication with peers and adults taking into account the age, psychological and social peculiarities of the child (Section II, Art. 12).

In Ukraine, there are 1,200 libraries for children and young people within the jurisdiction of the Ministry of Culture of Ukraine, about 22,000 school and almost 18,000 rural libraries that serve children and school youth.

Information, cultural and educational institutions, having a stock of a specific character to serve pre-school children, students of the 1st-11th grades and childhood reading organizers are libraries for children and young people. Kiev hosts the National Library of Ukraine for Children – the national book depository for the complete repertoire of national works for children, cultural methodological, research, coordination center for children’s libraries of the country. Independent centralized library systems for children operate in almost all cities and towns having, as their part, district (municipal) libraries, branch libraries and children’s departments.

In the process of cultural and educational work, libraries familiarize children and young people with the cultural heritage, particularly with that of their native land, develop their abilities to perceive art, creativity. The stocks of the libraries have about 38 million copies of books, periodicals, audiovisual documents and electronic resources. Cultural events (soirées, meetings, concerts, lectures, festivals, and competitions), information and educational programs and projects are organized by libraries independently or jointly with other organizations.

Almost under every children’s library, various hobby groups (music, drama, soft toys, design, decorative and applied arts etc.) function. Different forms and methods of work meeting their spiritual needs in the sphere of art, giving them pleasure of meeting with the beautiful, facilitate aesthetic education of readers. Popular forms of leisure activities are puppet and literature theaters; literary and musical saloons and rooms; literary relays, masquerades, art exhibitions, catwalks, carnivals; museums of literary heroes; fairytale tournaments; festivals and launches of books; press conferences.

Examples of such activities are the annual literary patchwork “Magic Circle” at Donetsk library for children, comprehensive programs “Music of Poetry” in Zaporozhye regional library for children.

Libraries contribute to sociocultural rehabilitation of special groups of population, and for that purpose, partnership with services of social protection develops, participation in programs of information servicing the disabled, orphans expands.

The role of libraries in organizing leisure time of the adult population is substantial; they open their premises to membership and service clubs and associations. Free, easy communication turns out to be also useful for people of the “third” age, who, receiving information about new books and

journals exchange experience, find like-minded people and friends. All sorts of exhibitions and seminars allow pensioners to express themselves in painting, photography, etc. Examples of such libraries are Lugansk and Kirovograd regional universal libraries, the programs of whose clubs include hours of poetry, literary and musical evenings.

That said, the libraries of Ukraine ensure universal and equal access to information and cultural wealth for citizens of all ages, support cultural diversity, including ethnic, linguistic, religious one; they contribute to development of art interests and creative capacities of children by encouraging their cultural self-determination.

2.2. Museums

An important part in the arts education of children and youth of Ukraine is played by museums -- research and scientific-educating institutions that complete, study, preserve and exhibit works of art, objects of history and culture. The provisions of the Law of Ukraine "On Museums and Museology" regulate their art-educational and cultural educational activities.

According to existing division of museums into specializations, all museums, by subject-matter of collections and displays, divide into historical, archaeological, local history, natural science, literary, art, ethnographic, technical, branch and other (not included in any of the above categories).

Art museums are designed to collect and display works of fine and applied arts. This group includes museums of sculpture, painting, photography, cinematography, architecture etc., as well as memorial museums dedicated to life and work of people of art. More museums of the art profile are concentrated in Kiev and in regional centers of Ukraine. In Kiev, the National Art Museum, Bogdan and Varvara Khanenko National Museum of Arts, Kiev National Museum of Russian Art, State Museum of Ukrainian Folk Decorative Art, National Cultural Art and Museum Complex "Arsenal Center for the Arts" function. There are art museums or galleries in each regional center of Ukraine.

The State Museum of Theatrical, Musical and Film Art of Ukraine (Kiev) provide information about outstanding figures of theater, music, and cinematography of Ukraine, which is the only one in the country in its specialization. The museum holds creative meetings and evenings, as well

as scientific readings and roundtable discussions dedicated to outstanding artists of the past and of the present.

Memorial museums are of interest for the general public due to tours that reveal the life and creativity of famous figures of art, whose work greatly influenced culture of Ukraine. The most significant of them are memorial estate of painter K. Bilokur (Bogdanovka village, Kiev region), Chernovtsy memorial museum of composer, author of the famous song “Chervona Ruta” V. Ivasiuk, museum of composer Sergei Prokofiev in his homeland (Krasnoye village in Donetsk region), of actress M. Zankovetskaya in Kiev.

Within the framework of the project “Musical Lvov,” schoolchildren are free to visit S. Krushelnytska museum; in the house where the famous singer lived, a music saloon is organized, and due to efforts of students of art schools, a series of museum lessons “In the world of musical instruments” is conducted. Ivan Trush art memorial estate in Lvov annually invites schoolchildren to participate in the children drawing contest.

Among the ethnographic museums, the Museum of Folk Architecture and Ethnography of Ukraine “Pirogovo” (Kiev region) is noted for a large scale of cultural and educational work – this is a museum in the open country containing pieces of folk architecture, clothing, furniture, wood tableware and pottery, musical instruments. In its territory, theatrical festivals, exhibitions of folk crafts, folk festivals are held allowing visitors to get acquainted with rich traditions of Ukrainians. Similar museums of folk architecture and ethnography in the open country are situated in Donetsk, Transcarpathian, Lvov, and Chernovtsy regions.

Unique is the world’s only Museum of Painted Easter Egg in Kolomyia, where children are taught egg painting, the reproduction of ancient ornaments during master classes. The museum integrates various governmental and social institutions to conduct the annual festival of “Easter egg.”

The Museum of Trypillian Archaeological Culture “Aratta-Ukraine” (Trypillia village, Kiev region) is one of the first private museums in our country. Trypillian civilization was the ancient cradle of the Ukrainian nation and of the whole Indo-European community that existed for three and a half thousand years in a vast territory. Trypillia gave the world the first wheel, and, most importantly, -- its incredibly beautiful painted pottery.

A significant part in preservation and augmentation of the cultural heritage of Ukraine is played by reserve museums. The most prominent of

them include national reserves “Sophia of Kiev” and “Pechersk Laura,” entered in the UNESCO cultural heritage list. Research exhibition and cultural educational activities, publishing projects are important areas of work of the reserves. In particular, at National Reserve “Tauride Chersonesos” (Crimea) archaeological and architectural students’ practical work and master classes are conducted. A growing number of Ukrainians familiarize themselves with culture en famille combining its studies with family vacation. “Sofiyevka” – a dendrology park in Uman (Cherkassy region), beautifully combining lakes, fountains, waterfalls, sculptures, and exotic trees represent a popular place for such leisure.

Establishment of large-scale cultural centers and complexes combining a number of museums, galleries, exhibition centers becomes typical of Ukraine. For example, the National Cultural Art and Museum Complex “Arsenal Center for the Arts” (Kiev) includes a modern music center and art gallery.

The complex is divided into three levels: the first is an interactive one, where on multimedia screens one can select and view information that interests him/her; the second one is intended to the placement of exhibitions of various museums of Ukraine as well as of antique specimens of sculpture and ceramics from its own funds (about 17,000 pieces) and works of art donated by artists; the third one is meant for displays of the closed fund, in particular, the collection of painted Easter eggs.

The policy of the state is aimed at preserving, increasing and promoting the cultural heritage. To this end, museums implement educational programs for visitors of all ages. For example, at the National Art Museum of Ukraine (Kiev), lectures on art history and theory satisfy the interests of those who concern themselves with the museum as an information source (the topics include “Ukrainian painting,” “How a craft becomes an art,” “A museum piece”). A cycle of lectures of the family lecture center helps children to understand the language of fine arts and the parents who work in a separate group -- to get the same information on a more sophisticated level. An art studio operates as part of the museum; within the framework of the project “School and museum: learning together is more interesting” tours designed in accordance with the content of school subjects are conducted; interactive holidays (“We play a museum” -- on the International Child Protection Day) and exhibition projects are interestingly held. Birthday of a child spent with friends at the museum according to an individually designed program is an original form of initiation to the art.

Almost every museum of Lvov, which is rightly called a museum city, offers some interesting forms and methods of work with children and adult audiences, for example, A. Sheptytskyi National Museum introduces special holiday programs, interactive games, slide shows on the subject area of museum funds and collections; during master classes, children learn how to produce icons on glass, decorative cuttings. In Lvov region, the project “School and museum: working together” that unites educators and museum professionals in development of museum programs for children operate.

Museums of Ukraine are actively engaged in international activities, arranging traveling displays outside Ukraine and hosting exhibitions from abroad at their museums. Thus, the National Art Museum of Ukraine implements the international program “Visual Thinking Strategies,” including a 3-year cycle of training of junior schoolchildren that stimulates interest in self-learning.

Ukrainian museums seek to familiarize the public with the areas of their work and to promote art on their virtual galleries -- web pages.

Consequently, museums actively involve children and youth in the study of the cultural heritage, offering advanced education programs, forms and methods aimed at an active dialog of visitors with works of art.

2.3. Theaters

An undoubted educational part in the cultural environment of Ukraine is played by theaters. More than 150 theaters operate in Ukraine. Among them, there are musical theaters: Taras Shevchenko National Academic Opera and Ballet Theater of Ukraine (1867), Odessa National Academic Theater of Opera and Ballet (1810), Lvov S. Krushelnyska National Academic Opera and Ballet Theater (1900), Kharkov M. Lysenko National Academic Opera and Ballet Theater (1925), Donetsk Anatoliy Solovyanenko National Academic Opera and Ballet Theatre (1932), Dnepropetrovsk State Academic Opera and Ballet Theater (1931). Operetta (musical comedy) theatres function in Kiev, Odessa, and Kharkov.

In all regional centers and in a number of small towns, drama theaters, as well as theaters of drama and comedy, of drama and musical comedy, youth theaters function. Musical-dramatic theaters, which operate in all regional centers of Ukraine, are typically Ukrainian cultural and artistic

phenomena. Such theaters as Ivan Franko National Academic Drama Theater (Kiev), Lesya Ukrainka National Academic Theatre of Russian Drama (Kiev), and Maria Zankovetska National Academic Ukrainian Drama Theater (Lvov), Donetsk National Academic Ukrainian Musical-Dramatic Theater have the status of national theaters.

The repertoire of these theaters includes classical works and works by contemporary authors.

During the last two decades, fringe theaters have emerged reflecting the desire to enter the international theatrical environment, involvement in style searches. These are, for example, Kiev-Modern-Ballet, First Women's Theater (Kiev), and Variety Theater "Do not grieve!" (Lvov), Theater of fire "Wolfram," Theater of Living Sculpture, Theater on Stilts (Yevpatoriya) etc. Such phenomena arouse special interest in young people.

At theaters, a tradition of using the repertoire as an effective factor in mastering curricular material on literature, history, art has developed, since it is just the theater that encourages the young audience to emotionally "live" events, to feel the contemporary sound of classics.

A special part in arts education is played by theaters for children and youth, theaters for children and young people, young spectator's theaters (YST), which are now seven in Ukraine (Kiev, Donetsk, Zaporozhye, Kharkov, Lvov, Sumy, and Sevastopol). The repertoire of these theaters includes domestic and world classics, contemporary works.

The only Ukrainian musical theater for children, which has an analogy only in Russia, is Kiev Municipal Academic Theater of Opera and Ballet for children and youth (KMATOB). Here, interesting forms of educational work are practiced: open viewing by the young audience before premières, spectators' conferences, "Initiations into spectators" at the beginning of the season, a series of talks and tours on the subject of arts disciplines.

Teachers of the theaters for children and youth carefully evaluate the interests of the audience; analyze its sensitivity to each performance. Under many theaters, there rise amateur children's theaters and amateur clubs, festivals of satellite theaters, "Days of theater at school," children drawing exhibitions, theater posters, theatrical costumes; joint meeting of the arts council, teaching and parental communities are held.

There are 29 puppet theaters in the country. Chernigov Puppet Theater, whose repertoire includes pieces of domestic drama and classics of the

fairy-tale genre, fairy tales of the native land, plays about acute social problems, in particular those appealing to today's teenagers, can be an example of working with children. The theater practices guest performances at educational institutions, educational programs ("I open the world of theater" for little spectators), holds the festival "Chernigov puppet rendezvous;" it organized the Creative Experimental Studio (CES) for children and young people.

In the context of arts education, the museum of theatrical puppets created at Kharkov V. A. Afanasiev State Academic Puppet Theater is unique and the only one in Ukraine; its display contains rarities from around the world.

2.4. Philharmonics

The National Philharmonic of Ukraine and regional philharmonics, which operate in all regional centers of the country, comprise creative teams of different areas, and arrange touring concerts of famous performers. Due to cooperation with teachers of schools and universities, lecture centers, universities of culture, educational subscriptions are available, concert and lecture teams are created. Topics of lectures followed by concerts developed with due regard to the specific features of different audiences, involve works of composers of different countries and epochs. Under certain philharmonics, children and youth groups are set up that train future pop singers, such as, for instance, the studio under Vinnitsa Regional Philharmonic. On philharmonic stages, arts holidays and festivals are held: at Volyn Philharmonic -- the Festival "Stravinsky and Ukraine"; at Donetsk one -- "Prokofiev's spring"; at Zaporozhye one -- "Kobzar Player of Khortitsa"; at Odessa one -- "Two Days and Two Nights of New Music," "Richter-fest" etc.

Groups and teams having the national status and directly affecting spiritual formation of children and young people operate within the system of the Ministry of Culture and Tourism of Ukraine, namely: the State Academic Symphony Orchestra of Ukraine, State Academic Choir of Ukraine "Dumka (Thought)," Ensemble of Soloists "Kiev Camerata," Academic Wind Band of Ukraine; Odessa Philharmonic Orchestra, Chamber Ensemble "Kiev Soloists," to which, for popularization of Ukrainian art at the international level, the Ministry of Foreign Affairs

of Ukraine awarded the honorary title of “Ambassador of Ukrainian Culture.”

The sphere of influence of the folk heritage expands; teams that have successfully developed national traditions and received the national status spring up: P. Virskyi State Folk Dance Company of Ukraine, G. Veryovka State Ukrainian Folk Choir, the Folk Orchestra of Ukraine, and G. Mayboroda Bandura Players Ensemble of Ukraine. They became cultural visiting cards of Ukraine on the world horizons.

According to data of the Ukrainian Center for Cultural Studies, the “database of folk music groups of Ukraine” comprises over 400 entries, among them Kiev Academic Theater of Ukrainian Folklore “Bereginya” (their songs include “Glorious Zaporozhye Cossacks,” “Ukrainian Nativity play,” “Midsummer Day’s Fires”), Ukrainian Academic Folk Music Ethnographic group “Kalina (Arrow-wood)” that for more than a quarter-century has assimilated and mastered folklore of various regions; ethno-musical group “DakhaBrakha” under the Center for Contemporary Arts “DAKH” (Kiev). Lugansk Regional Cossack Horse Theater “Shooting Lugars” in Melovoye township is the only equestrian theater in the country.

National traditions are also resurrected among students. For example, the theater LUDUS of Kiev Mohyla Academy participated in the largest street festivals in Europe. The folk song theater “Bozhychi”, created by graduates of P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine and of Kiev National University of Culture and Arts, draws its repertoire from folklore expeditions.

Since 2004, international music ethnic festival “Dream Land,” which combines folklore and contemporary trends in art, has become an annual cultural event. During the midsummer folk festivals, workshops of folk dances work; folk scenes are played; masters’ alley is organized.

Regeneration of traditional Ukrainian culture and popularization in Ukraine of cultures of other nations unites different generations of people, which is of paramount importance in inheritance of cultural values.

Contests and festivals are important in arts education. In Ukraine, a nongovernmental organization named Association of Academic Music Competitions was founded (2001) and initiated by the organizers of international competitions for young pianists in memory of Vladimir Horowitz and young pianists of Vladimir Krainev. Apart from the initiators, the Association includes reputable international competitions (Mykola

Lysenko music competition, competition of young pianists “In Sergei Prokofiev’s Homeland,” children and youth arts competition “Silver Bells” and others).

Well-known International competitions also include Serge Lifar ballet competition, Vasiliy Barvinskiy competition of young pianists (Drogobych); competition of young wind instruments performers (Chernovtsy); “The Art of the 21st Century” (Vorzel), “Blue Bird” (Simferopol), jazz festival for children “Atlas M” and festival of theater schools “Vdokhnoveniye (Inspiration)” (Kiev), festival “Grand Pas” (Donetsk), pottery festival (Oposhnya township, Poltava region).

International youth contest “Glass Slipper” (Kharkov) entered the Association of International Ballet Competitions under the UNESCO Dance Committee.

International festival “Kyiv summer musical evenings” is a project that unites musicians from different countries. Its concerts come off in parks on the Dnieper slopes and resurrect traditions of the famous park concerts of the past. The Summer Academy of Music, with the participation of artists and educators from all over the world, functions as part of the festival.

Authors of children’s and youth animated cartoons, video studios teams, educational institutions of various types (age of the participants -- up to 18 years) are invited to participate in the International Children’s Cartoon Festival “Surprise” (Lugansk).

At the International Student Film Festival “Prologue” (Kiev), film and television directors, sound supervisors, film and TV camera operators, screenwriters have an opportunity to show their creative achievements.

Among the all-Ukrainian contests and competitions are “New Names of Ukraine” (founded by the Cultural Fund of Ukraine); “Neuhaus’ Musical Meetings” and “Golden Orpheus” (Kirovograd); O. Veresay Bandura Art Festival (Chernigov region); children’s competition of bandura players “Well-springs of Kobzar-player” (Cherkassy); drawing contest “Silver stroke,” to participate in which students of arts education establishments of the 1st – 2nd levels of accreditation are invited, and Voyevodins dynasty all-Ukrainian review competition for pupils and students of departments of folk instruments of primary specialized and higher music education institutions of the 1st – 2nd levels of accreditation (Lugansk).

The contest of performers – instrumentalists and vocalists – “Classical meridian” (Kiev) is held annually jointly with embassies of different

countries thanks to which the leading themes are identified (works by Italian, Austrian, German and other authors), which certainly contributes to the dialog of cultures.

A broad performing and viewing audience is covered by television contests, primarily by all-Ukrainian children's competition "A Step towards Stars," which facilitates identification of young talents.

The activities of the International Charity Foundation "The Ukrainian Performing Arts" are aimed at maintaining and developing the traditions of the well-known performance schools. One of the Foundation's projects consists in recording the unique collection of music manuscripts of the so-called "Bach Archive" (more than 5 thousand copies of manuscripts of the Baroque era). Ukraine received the exclusive right to their interpretation, rendition and publication on an equality with Germany (the materials are stored in digital microfilms at the Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine).



Section 3.

ARTS EDUCATION CONTENT

3.1. Musical art

The content of music education at different stages encompasses musical folklore, classical and modern music, Ukrainian and foreign musical art, which ensures both preservation of the national heritage and integration into the world culture framework.

Music education begins from the preschool age. At kindergartens and other preschool institutions, children's upbringing and education is performed based on Ukrainian folklore, primarily children's songs, game songs, and round dances. Singing is the chief kind of activity along with which movements and dances to music, playing children's musical instruments and music listening are also widely used.

In the general education school, the subject "Musical art" is included into the invariant part of the curriculum since the 1st through the 8th grades (1 hour a week). At most schools, choral singing, listening to and analyzing music pieces prevail at lessons. The curriculum provides for knowledge of the musical expressiveness techniques, musical genres and forms, ways of music development. At some educational establishments, students are involved in choir singing, in voice training, to participate in folk music groups and in pop groups in senior grades as part of out-of-school educational activities.

At children's music schools (CMS) and musical divisions of art schools, students may choose training in the class of a certain musical instrument (upright piano, violin, cello, harp, guitar, balalaika, button

accordion, accordion, bandura, dulcimer, winds and percussions) or in the class of solo singing (academic, variety, or jazz). Music making in a choir or orchestra is supposed. Music theory and solfeggio, Ukrainian and foreign musical literature are studied as compulsory subjects. The electives embrace rhythmic, ensemble playing, accompaniment and prima vista, improvisation and music making, folklore, orchestrating, and scenic movement. A number of schools opened variety jazz divisions and organized wind bands.

Incomplete higher education can be received at state-run music institutes and colleges in such specialties as upright piano, strings (violin, viola, cello, contrabass, and harp), winds (flute, clarinet, oboe, bassoon, trumpet, tuba, and saxophone), percussions (xylophone) and folk instruments (bandura, dulcimer, button accordion, domra, and balalaika), as well as solo and choral singing and conducting, music theory and musicology, the art of jazz and popular music.

Higher musical education is acquired at conservatories and academies of music at the following departments: upright piano, historical-theoretical, solo singing, choral or opera-symphonic conducting, orchestral string, wind, percussion and folk instruments. Teachers' training universities, institutes of arts under classical universities have music education departments that train music teachers for schools. The Institute of Arts of M. P. Dragomanov National Teachers' Training University opened a graduate and a doctoral training centers; it also has a specialized doctoral and Ph.D. theses defense council in the specialty 13.00.02 – teaching theory and technique (musical art). Music art can also be obtained at universities, colleges and schools of arts and culture.

3.2. Visual art

Under the curriculum, children begin to learn the basics of visual activities, from the early preschool age taking up painting, modeling and appliquéing at children's preschool institutions.

At the lessons devoted to "Visual art" studied as the main subject (1 hour a week) from the 1st through 7th grade, pupils of general education schools acquire the skills to craft images in drawing, painting, sculpture, as well as get acquainted with decorative and applied arts, architecture and design, learn the composition fundamentals. At schools and out-of-

school establishments, children choose, in circles of the art profile, certain branches of visual and decorative, and applied arts for their in-depth study according to their interests and needs.

Tertiary institutions – colleges, institutes, academies – train specialists in the major forms of visual art (painting, sculpture, and drawing), decorative art, design, theatrical scenery and stage-setting arts, architecture, restoration of works of art, study of art and art management. Visual art teachers are trained in departments of artistic graphics of higher education teachers' training establishments one of the oldest of them in our country being the Department of Artistic Graphics of the state-run institution "K. D. Ushinskiy South-Ukrainian National Teachers' Training University" in Odessa.

3.3. Literature

Literary education in Ukraine is an essential component of arts-aesthetic education and provided at all levels of education. According to the Concept of Literary Education (order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports № 58 of 26.01.2011), there is a national curriculum encompassing Ukrainian and world literature curriculum and an integrated course in literature. The Concept specifies clearly that there is a system of continuing language education in Ukraine supported by the state's language policy focused on compulsory acquisition of the state Ukrainian language by all citizens (irrespective of nationality, religion, sphere of socio-productive activity); command of the native language by each its speaker; foreign languages skills; fostering language tolerance. The Concept rests upon the main provisions of national legislation, as well as the European Charter for Regional or Minority Languages, European recommendation on language education. It specifies that study of the subjects "Ukrainian literature" and "World literature" be introduced at the Ukrainian-medium general education establishments. At the same time, the general education establishments where the subjects are taught in Russian or other minority languages provide for study of Ukrainian literature and the integrated course "Literature (vernacular and world)." The Council of Europe favors such approaches, in that they secure the rights of peoples to study their culture.

The main objective of literary education in Ukraine is to introduce students to the wealth of national and world classical literature, develop art

perception of culture and foster thereupon morality, cultivate the aesthetical sense, and culture of speech. Reading and studying literary texts with account being taken of the literary, ethical-philosophical and historical-cultural components are recognized as being the pivot of the literary education content.

3.4. Choreographic art

Choreographic creativity is based on the need of contemporary personality to express his individual self, his emotions, and sentiments, feelings penetrating into imaginative symbology of man's movements, his mimicry, and gesticulations.

In the preschool age children master dancing in the form of the basics of plastic culture: rhythmic, vivid rhythmic exercises, and music rhythm games. Children's folk games form a significant basis for organization of choreographic creativity. Dances using simple musical instruments, improvisations help the child to feel the tempo-rhythm, imagery of the musical and plot underpinning of dances *танцев*.

Schoolchildren engage in choreography chiefly in dancing groups of various trends – classical, folk stage, historical folk, contemporary ballroom dances including modern dance, sport, and variety dances. Dance theaters and theaters of choreographic miniatures, as well as so-called “street” dances are popular in this age group.

Choreographic activity is gaining ground among adults as well, while the question is not of only ballroom or modern choreography but also of an upsurge in interest in classical dance. Classical choreography is the foundation for mastering all forms of the art of dancing. “Maidan's” project, extensively discussed in the youth environment, enjoys enormous and ever-increasing popularity.

Small private oriental, Indian dance, flamenco etc. studios for children and adults grow in number, which, no doubt, deserves support as a reflection of aspirations towards the unity of the world.

The choreographic palette is also enriched in the area of vocational education. The range of high and higher education establishments training stage and ballet masters, teachers, viz. State Choreographic School, Serge Lifar Academy of Dancing, Center “Kyianochka (Little Kiev woman),” Kiev Academy of Arts etc. Divisions of choreography are also opened

at teachers' training tertiary institutions, academic universities, universities of culture, colleges and schools of culture and arts, the Academy of Variety and Circus Arts.

3.5. Theatrical art

Theater is an intermedia art, the most “trustworthy” one among all other arts, the closest to life. Just at the theater, the spectator unconsciously identifies himself with the heroes of stage events. Actor – as in no other art – must possess empathy.

Educational capacities of the theatrical art are realized comprehensively – at all age stages and in all elements of the system of arts education – in creativity of preschoolers, in amateur activities of students at school theaters, in performance companies of out-of-school institutions, in the process of organizing sensitivity to performances and gaining knowledge of the theater in out-of-class activities, in student amateur activities, where various synthetic forms of stage creativity are particularly widespread.

Such traditional forms of theater as drama, puppet, and music are represented at all levels of arts education but in different aspects.

3.6. Folk art

Ukraine has gathered vast experience of studying the folk and ethnographic heritage. The preschool, school, partly out-of-school and higher education programs include themes introduce children and students to folk culture. The efficiency of studying the folk art depends on professional competency of educators whose work objective is to impart the richest traditions to the young generation. This task is completed within the high school framework by dint of quite a few methods and techniques. This means, to begin with, acquaintance with cultural monuments at lessons of Ukrainian and foreign literature, visual and musical arts, artistic culture, world history, history of Ukraine, course “Man and society” and other subjects. In order for the students to learn the rich genre palette of oral folk arts, integrated lessons are given, for example, those of history of the native land and music, music and literature, literature and history. Educative measures – excursions, folklore expeditions, art exhibitions – play a critical role in familiarization with folk culture.

The same opportunities exist for students as well; they can enlarge their folklore and ethnographic knowledge due to the course “Cultural studies” and during extracurricular activities. Students’ independent optional study of folk arts occurs during visits to exhibitions and concerts, study of art criticism-related literature and Internet material, in individual and team research work, participation in folk studios and conferences.

In-depth and systems study of the Ukrainian people’s cultural heritage is conducted at specialized high and higher educational establishments of the art profile. Petrikovskaya secondary general education school with specialized vocational training, M. Boichuk Kiev State Institute of Decorative and Applied Arts and Design and Kharkov State Academy of Culture are among the country’s establishments known in this area.

The Ukrainian people’s folklore traditions are safeguarded at teams and groups under schools and out-of-school educational establishments, tertiary institutions. Such folk and ethnographic music groups are exemplified by performance companies “Drevo (Tree),” “Kalina (Arrow-wood),” “Kralytsia,” under the Kiev National University of Culture and Arts, youth folk music groups under the Rovno State Humanities University “Goryna,” “Volyniane (Volyn region residents),” and “Dzherelo (Spring-well).”

3.7. Applied arts

Initial familiarization of children with decorative and applied arts starts at kindergartens, where they are involved in work with straw, cloth, mold toys from clay and salted dough, and make decorative cuttings. The task of the teachers in such classes is to show children the expressiveness of art materials, to cultivate interest in traditions.

Kids become more thoroughly familiar with various forms of decorative and applied arts at art studios, workshops and clubs existing under children’s and youth creativity centers, museums of arts specialization, private workshops of folk craftsmen. School-aged children have access to classes in various fields of decorative and applied arts. Girls are involved in classes in macramé, bead weaving, crochet work, ribbon weaving, quilling, embroidery, floristics, Petrikovka painting, and egg painting. Boys prefer pottery, ceramics, and woodcarving.

For many years in many regions of Ukraine, traditions of vernacular arts have developed. Now, ceramic crafts exist in Vinnitsa, Kolomyia,

Kosov, Mukachevo, Odessa, Opishnya, Uzhgorod, Cherkassy and other cities, towns and villages of Ukraine. Smithcraft continues in village blacksmith shops. Buildings (weather vanes, lamps, grilles, doors) and furniture (chests) one decorated with metal ornaments buildings (wind vanes, lamps, grilles, and doors) and furniture (chests) have been decorated with metallic adornments. Currently, professional blacksmith shops exist under restoration workshops in Kiev, Lvov and other Ukrainian cities and towns. I. Trush Lvov College of Applied Arts has a smithy workshop, where students are taught smithcraft and art smithery traditions.

The art of woodwork was well-developed as early as at the time of Kievan Rus'. The wood working technique is very diverse including gouging, cutting, grinding out, painting, poking, marquetry, and intarsia. Masters of the Ciscarpathian and Bukovina regions often combine the flat carving technique with marquetry -- ornamental finish with pieces of wood and metal, nacre and beads. Specialists in the art of woodwork are trained at technical and vocational schools in Kosov, Lvov, Vizhnitsa, Uzhgorod, and Yavorov. In almost every region of Ukraine, there are companies producing decorative wood products, they total nearly one hundred and fifty.

Glassblowing – glass-ware manufacturing – has been known in Ukraine for more than a thousand years. Today, glassblowing crafts – manufacture of decorative tableware, toys (cockerels, rabbits, and sheep), candleholders and necklaces -- have become a rare phenomenon in Ukraine. Three glassblowing centers are known, one of them being located in Ivano-Frankovsk region and two others -- in Lvov region.

Weaving is an ancient craft of Ukrainian women, which, with the emergence of industrial production of fabrics gradually fell to decay. However, art fabrics still play a significant role in designing the interior of living quarters and in manufacture of traditional costumes. Weavers of Lvov region, of the Guzul, Boiky lands and Ciscarpathian region carefully keep up local traditions. Centers of Ukrainian carpet weaving have survived in Podolia, Volhynia, Poltava, Kiev and Chernigov regions.

Easter egg painting is a unique Ukrainian extremely popular and iconic art. Wooden painted eggs can be carved, encrusted, and painted with oil paints. Production of such souvenir Easter eggs is now carried out by art woodwork factories as well as by folk craftsmen in many regions of Ukraine.

In Ukraine, people have long since been engaged in such artistic crafts as stone, horn and bone, leather and fur working. Braiding goods with beads, straw, different kinds of embroidery, lace-making, knitting etc. are widespread. These handicrafts develop an aesthetic sense, fulfill ageless craving for beauty, so typical of all life of the Ukrainian people.

Educational establishments -- schools of folk crafts existing under both general education schools and out-of-school educational institutions (Ternopol School of Crafts), further mastery of various forms of decorative and applied arts. In workshop classrooms, students learn culture and life of the people, traditions of decorative art.

Training of junior specialists in decorative and applied arts is performed by art and arts-and-technical schools, colleges, and institutes under academies of fine arts, for example Kosov State Institute whose structure includes a vocational school, which revives forgotten crafts of the Guzul land, and Cherkassy art-and-technical college, where future masters of decorative painting, wood-carvers, masters in ceramics, embroidery, interior and hair-style designers, florists learn their trades.

Today, a tide of interest in folk decorative and applied arts is observed. Crafts are revived, traditions explored and supplemented with new modern trends and ideas, numerous exhibitions and festivals of arts and crafts are arranged. Creating finished products within a few hours at master classes turns into a hobby; it becomes a weekend pastime for many people. These classes also perform a function of art therapy; create a positive mood, which is also facilitated by environment-friendly materials serving to manufacture various products, which is not unimportant for contemporary Ukrainians, with their longing for unity with nature.

3.8. Photographic art

The period of the 1990's is marked by the entry of the Ukrainian photographic school into the modern art environment. In Ukraine, a series of workshops is held; discussions of problems of this branch of art involve renowned foreign researchers, which contribute to recognition of Ukrainian photography in the world. Art and culture experts note keen interest in photography; there appear reviews of exhibitions and photo projects, the genre of photo landscape is revived. Post-modernist thinking does not contradict the traditional significance of motifs of nature typical

characteristic of Ukrainian painting of the classic era (flowering gardens, weeping willows on a riverside, an arrow-wood by a house, slender fir-trees of the Carpathian Mountains).

Over 20 years of its existence, the National Union of Art Photographers of Ukraine (NUAPU) has become an organization that has its creative chapters in all regions. Out of more than 700 active members of the Union, 62 have international titles of the FIAP -- International Federation of Photographic Art under UNESCO. Union members won over 3,000 various awards in prestigious national and international photo competitions. The Union's creative activities are aimed at promoting Ukrainian photography worldwide. To this end, national and international photo competitions, photo salons and exhibitions, workshops and master classes of famous photographers are organized; a set of activities associated with certification and the sale of limited edition photographic prints (Limited Edition Photos) is implemented.

In Khmelnytskyi, the first museum of photographic art in Ukraine was founded (2010). Its collection contains quite a few photographs keeping memory of the first steps of the photographic art. The exhibition hall is decorated with 70 entries of NUAPU members. The museum houses a collection of old photography equipment, including some rarities. The unique exhibits embrace the first commercially produced camera turned out in Ukraine in 1932. There are only two similar museums in the world: in Moscow (Russia) and in Dresden (Germany).

Owing to their creative work, Ukrainian photographers introduce the public at large to achievements of the national and world cultural heritage. Thus, well-known art photographer from Lvov Vasiliy Pylypiuk, founder and the editor-in-chief editor publishing house "Light and Shadow" does large-scale work to popularize the photographic art. In 2009, the country's first international photo show was held on his initiative, which resulted in publication of an album with works of the winners in all areas: free theme, photojournalism, and humor. The photo gallery of the master, who also patronizes school museum and arts programs and projects, regularly exhibits works by children.

Despite certain progress of Ukrainian photographers and the popularity of the hobby groups of this form of art, the state pays inadequate attention to the photographic art at out-of-school education institutions of Ukraine, so it has untapped potential in the field of arts education.

3.9. Film art

Over more than the century-long period of its development, the Ukrainian film art has accumulated rich traditions, the highest achievements of which are represented by world-renowned director A. P. Dovzhenko. Today, cinematography undergoes significant changes associated with formation of fundamentally new and often contradictory conditions of cultural life. The “outburst” of showy forms witnessed to development and establishment of a new visual era. Certain changes took place in the sphere of cinema at the institutional level -- in the relations among the state, producers and consumers.

Over its history, the Ukrainian cinema mastered all the main forms of the cinema (fiction, animated, documentary, and popular-science) and many genres, such as screen adaptation, comedy, historical film and so forth. Ukrainian television started mastering the worldwide television serial genre (“Roksolana” directed by B. Nebieridze).

Ukrainian actors feature in foreign films. The film by Polish director J. Hoffman “With Fire and Sword,” where Bogdan Stupka played the part of Hetman Bogdan Khmelnytskyi, had a huge success. Ever since, the famous actor has become “the chief hetman” of the Ukrainian screen having acted the leading parts in a number of historical films.

Animate cinema has won a few prestigious festival awards. Lyrical philosophical movie “Snow will cover the roads” by E. Syvokin, teacher of most Ukrainian animation directors, was recognized as the best animated cartoon in Clermont-Ferrand. Master’s pupils and disciples are not just blind heirs of his aesthetics, working in different genres, styles and techniques. Thus, director Stepan Koval won a Berlinale Silver Bear Award his short comedy “A streetcar line 9 ran” (2002).

International film festivals “Youth” and “Step” (animation) contribute to development of the Ukrainian cinema.

Following attainment of state independence, the national cinema of Ukraine’s went through hard times. Now, an important task is not to lose domestic potential due to lack of appropriate reforms in the sphere of the Ukrainian filmmaking. More active use of the cinematographic art in arts education is a long-run objective.

3.10. Media art

The traditional media include print publications, the press, photography, sound recording, radio, cinematography, television and video. The term “multimedia” means a set of hardware and software tools enabling users to work interactively with different types of information (graphics, text, sound, and video), organized as a single system.

Media art is a joint name for the contemporary art genres using the latest information and communication (digital) technologies. The media art in Ukraine is represented by such areas as video art, net.art, interactive installation, video installation, sms art, pixel art, excel art, digital street art, kinetic sculpture, sound installation and performance.

History of the Ukrainian media art starts, just as across the globe, with the video art, in particular with the work by K. Protsenko “Smell” (1991), which demonstrates the transition from the film art language to the new genre of video art, with creative experiments of Odessa artist A. Reutburd, whose style is characterized by citing the silent cinema, emphasizing sequences that acquire dual coding (for example, the theme of the eroticization of industry). Today, students of different specialties dedicate to the video art their graduation these, while public lectures on the domestic video art draw large audiences.

Lectures and workshops of foreign museums curators and directors furnished our artists insights into art capacities and opportunities programming, 3D, and Internet. These include the educational program of the Info Media Bank established as part of the Contemporary Art Center in order to apply the latest technologies in arts. It contributed to creation of interactive installations, digital video art, kinetic sculpture, Internet art etc. The program activities culminated in Kiev International Media Art Festival (KIMAF).

The era of information society whose determining feature lies in global domination of mass media, radically changes the situation in education in general and in arts education specifically. The influence of (mass) media on the personality’s mental world is all-round and powerful, as any information broadcast by media channels is aimed at maximum arousal of emotions and feelings, affects simultaneously the conscious and subconscious. Adequate perception and evaluation of the artifacts of media culture requires forming in the students a capability to understand the

“language codes” of the media art. Access to Internet resources, where one can “travel” browsing web-pages of world-famous museums, galleries, and theaters, opens up new vistas for arts education.

Given the global trends and domestic cultural and educational needs, a curriculum for the course “Media culture for upper grades” was developed (being appropriately adapted, the curriculum is also used at out-of-school educational establishments). The course task is to form the foundations for information culture, develop of critical thinking and the ability to interpret media texts, create conditions for creative personal self-fulfillment, and provide career guidance in the mass media sphere.

Curriculum “Multimedia artistic creation” for the 9-graders of general education establishments provides an example of an elective integrated course. Its purpose is to build personality’s creative capacities in the process of poly arts education. Integration of the content of subjects “Artistic culture” and “Computer science” favors multimedia creation of students.

In 2011, Ukraine started a large-scale experiment intended to introduce media education at schools according to the concept developed by the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Psychological Sciences of Ukraine; psychoeducational research is performed; conferences and seminars are held.



CONCLUSION

Established on the basis of long-term cultural traditions, the system of arts education in Ukraine is characterized by versatility and variability, its opens revealing willingness to permanent changes under the influence of sociocultural factors in the development. Its complex hierarchical structure allows to realize the ideas put forward in conceptual documents of UNESCO which aimed at developing creative potential of the individual to promote cultural diversity.

There are different kinds of educational institution in the national system of arts education such as educational cultural institutions and informal institutions which involved in Arts education that in the aggregate provides a variety of learning needs of different population groups with varying degrees of artistic talent.

The analysis of component of arts education can provide some basic directions set forth in the regulations namely: pre-school, general arts education, out-of-school arts education, specialized arts education and professional arts education.

The general arts education provides massive scope of students because subjects of arts are required to study in all types of schools, gymnasiums, lyceums and educational complexes.

Out-of-school arts education provides opportunities for the development of creative potential according to respectively, artistic abilities, interests and needs. The content of education in these institutions is aimed at ethnic and cultural identity of children and teenagers and at the same time the education of their tolerance and multicultural competence.

In recent decades in Ukraine was made a great work on the revival of ethnic and cultural traditions at all levels of arts education from pre-school institutions and secondary schools.

Significant achievements have in working with gifted children, operates ramified system of creative competitions and festivals such as International, Ukrainian, regional which promotes the identification of talent in the arts.

The effectiveness of the organization of arts education in Ukraine provides quality training and constant retraining.

In accordance with the needs of society in the system of professional arts education the specialists of different qualifications for the sphere of culture and arts are trained by training and retraining of pedagogical and scientific-teaching staff in educational institutions of various types: university, academy, conservatory, institute and college.

The content, forms and methods of professional arts education in different educational institutions are based on the rich traditions of the local schools that known in the pedagogy of art, which are enriched and modernized in accordance with the requirements of the new cultural development.

Holding of International and Ukrainian scientific-practical conferences and seminars are promoted the exchange of experience and understanding of trends and strategies for the development of arts education in the context of globalization.

The innovative experience of integrated education is speeded in the common in general schools and partly in the schools of arts but in professional education it presented sufficient.

The schools from the village areas are less provided with teaching staff than schools from urban areas which reduces the level of access to quality of arts education for all comers. The system of training, retraining and certification of staff for the sphere of culture and arts is required to improve.

Material and technical basis of artistic and educational institutions is needed to be improved of enhanced public support to attract additional funds from sponsors and patrons.



RECOMMENDATIONS

The recommendations are prepared by the experts of the Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine in the framework of the second phase of the pilot project of UNESCO / IFESCCO “Arts education in the CIS countries: Building Creative Capacities in the XXI century” following the results of the analysis of the current state of arts education in Ukraine and the prospects for its development, taking into account the provisions of the Road Map for Arts Education (Lisbon, 2006), the Second UNESCO of the 2nd World Conference on Arts Education (“Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education» – Seoul, 2010), the Concept of Development of Arts Education in the Field of Arts and Culture of the CIS Countries. The recommendations contain proposals for the conversion of arts education into the fundamental resource for the development of the creative potential of Ukraine in the XXI century:

AT THE STATE LEVEL:

1. Submit a section to the national Law on Education which would be devoted to arts education and contribute to its implementation in the field of educational policy and educational practice.
2. Ensure coordinated actions of ministries and agencies involved in arts education and create a joint development program in this sphere of activity; maintain continuity among all links in the chain of arts education. For this purpose, establish an interdepartmental research center for arts education whose functions will include:

- coordination of scientific and methodological activities of organizations and institutions involved in arts education;
 - carrying out scientific and educational research in the field of arts education and their correlation with the current trends of modernization of the sphere of arts and culture, on the one hand, and taking into account the preservation of distinctive ethnic and cultural traditions, on the other;
 - the creation and constant updating of the electronic database of the subjects of the arts and educational process in the regions of Ukraine and throughout the country;
 - disseminate best practices and promote innovations in the field of arts education and education by means of arts.
3. Intensify the integration processes in arts education both domestically and on international level in order to stimulate innovations for the sake of the socio-economic development of the society and to promote the expression of cultural diversity.
 4. Use modern information technologies and systems of virtual networks to ensure communication and contacts between cultural institutions and schools specialized in arts, namely:
 - establish and ongoing relationship between the national and regional initiatives in the field of arts education;
 - strengthen the role of the media in covering various areas of arts education and its positive value;
 - encourage the introduction of media art in the institutions of arts education system;
 - develop and implement a special program of artistic and educational focus on the national television channel in Ukraine, where the needs of different segments of the population (pre-school children, pupils of different ages, students, children with disabilities, representatives of different nationalities) will be taken into account.
 5. Encourage charity organizations to cooperate with educational institutions specialized in arts and to support gifted children and youth, in particular, winners of international competitions and festivals.

PRESCHOOL ARTS EDUCATION:

1. Expand the network of children's institutions specialized in arts and aesthetic studies by means of increasing the number of pre-schools with advanced training in various forms of arts.

2. Develop and put into practice scientific and methodological support for the early artistic development of children on the basis of a single concept, prepare training and methodological equipment (software, manuals, albums and other illustrative and didactic materials).
3. Promote innovative experience, both foreign and domestic, in pre-school arts education in Ukraine. Promote, in particular, the modern technologies of integrating aesthetic education with moral, multicultural, environmental and valueological education.
4. Coordinate the activities of the systems controlling arts education of pre-school children at all levels, i.e., district, city, regional and national levels.
5. Use the health-improving and correctional potential of different kinds of arts and arts therapy techniques.
6. Involve parents and other family members into arts-educational activities in order to disseminate ethnic and cultural family traditions. With this idea in mind, create clubs for parents on the basis of nurseries.
7. Establish an interaction between cultural institutions (museums, theaters, philharmonic, etc.) and children's pre-school institutions by means of developing joint arts-enlightening projects.

GENERAL SECONDARY ARTS EDUCATION:

1. Substantiate the principles of arts education for the introduction of arts as a component of both the content and technologies of teaching in the different school subjects.
2. Optimize the amount of time spent on the subjects of the artistic cycle. With this purpose, review the curricula and syllabus for schools of various types and develop a curriculum for the school subjects of arts.
3. Develop different directions for integrating arts education and poly-artistic education of pupils in order to promote the synergy of various aspects of education and development (cognitive, emotional, creative, aesthetic, social).
4. Increase attention to the individual student, his or her needs in the artistic and creative self-realization as well as cultural and artistic interests by means of the empowerment of teaching of different types of arts (including traditional and innovative artistic practices) through the system of elective courses the syllabuses of which are to be provided to schools in a large variety.

5. Activate various forms of collaboration between schools and cultural institutions such as theaters, museums, libraries, philharmonic, creative unions, to attract well-known artists (writers, musicians, artists, actors, etc.) to the arts education in order to develop special projects and partnership programs.
6. Encourage pupils to, on the one hand, inherit native artistic traditions in order to strengthen mutual understanding between the generations and, on the other hand, study the culture of different nationalities in order to stimulate cultural diversity. Optimize the forms and the methods of the folklore, ethnography and world arts initiation; include these components in the content of basic humanitarian school subjects as well as cultural activities after school.
7. Promote continuous professional development of teachers of arts, the interchange of innovative experiences. Develop such innovative forms of teaching as mentoring, distance learning, etc.; present this experience at the web-sites of regional institutions of postgraduate pedagogical education.

OUT-OF-SCHOOL ARTS EDUCATION:

1. Implement innovative projects and technologies of arts education in the non-school institutions, including artistic and creative associations, groups and clubs, in order to develop the creative potential of the personality.
2. Update the form and optimize the content of the arts education in non-school educational institutions in order to develop children's multicultural competence and tolerance.
3. Combine the efforts of the representatives of social and psychological services, the administration of extracurricular educational institutions, supervisors, managers of artistic and creative teams and the public to pedagogically support artistically gifted children of different social groups (including orphans, children with disabilities, etc.). Provide methodological and socio-psychological support of the artistic development of these children.
4. Enhance creative contacts between domestic and foreign institutions of additional education for the sake of sharing experiences, developing intercultural dialogue, educating young generation in cross-cultural mobility.

5. Encourage private initiative in the field of informal arts education aimed at developing the creative potential of children and young people, promoting various forms of self-expression and expanding cultural diversity.

SPECIALIZED ARTS EDUCATION:

1. Develop a network of educational institutions specialized in artistic development of the individual taking into account that the developed artistic skills of person contribute to the self-knowledge and creative self-realization in every sphere of activity.
2. Improve the system for diagnosing artistic skills of students taking into account the specificity of the educational institutions specialized in arts which are the initial phase of vocational education. Develop diagnostic procedures of an innovative character.
3. Develop the concept and the syllabus for the course “Artistically gifted personality” taking into consideration different types of giftedness.
4. Organize a platform for informational exchange between the regions of the country in the area of specialized art education in order to support scientific and methodological activity of teachers and promote their innovative teaching approaches. Organize, with this purpose, scientific-methodical seminars and conferences on a regular basis to create a bank (database) of the methodical works.
5. Implement innovative methods in the system for training and retraining the teachers of specialized arts education.
6. Develop a set of measures for the procurement of schools specialized in arts education according to their profile.
7. Recommend that creative teams, theater and concert organizations develop projects related to strengthening the educational component of their activities. With this purpose, strengthen the feedback loop between artistic schools and children. Recommend that creative unions compile and disseminate the experience of theater and concert organizations in this field.
8. On the basis of regional and district offices of education and culture, establish centers that would provide information regarding the repertory of the theater and concert organizations that may have educational and didactic value according to the curriculum of educational institutions.

9. Strengthen the role of media in the coverage of different areas of arts education. Launch a special program on arts education at the First National TV Channel of Ukraine; support the creation of programs devoted to the culture and arts issues on other channels that have a high rating among the population.

PROFESSIONAL ARTS EDUCATION:

1. Refine the range of majors in professional schools of artistic profile to meet the needs and strategies of the social and cultural development of the society. Develop principles and criteria for the objective evaluation of the quality of the training and the competence of specialists in the field of professional arts education.
2. Expand the autonomy of the higher education institutions according to the specifics of the training they provide. Correct the conditions of the Bologna system related to the higher education institutions of artistic profile according to the mentioned specifics.
3. Improve the system of entrance examinations to institutions of artistic profile (the academic results in the major subjects are to be prioritized).
4. Modernize the educational process in the higher education institutions providing training in arts and culture and improve its procurement (access to the Internet, Skype). Minimize the unification of study curricula, expand the practice of individual studying and studying in small groups, create conditions for students to prepare and participate in artistic and creative competitions; introduce various forms of practical training (e.g., internships). Invite famous artists and persons known in the sphere of arts and culture to give workshops to students studying creative disciplines.
5. Attract students to the popularization of Ukrainian culture in the world and encourage the dialogue between cultures by means of the dissemination of cultural diversity (e.g., student exchange programs, student festivals, internships in educational institutions in different countries).



ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА

Документи ЮНЕСКО

1. Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии, принята 31-й сессией Генеральной конференции ЮНЕСКО, Париж, 2001 [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.un.org/russian/events/literacy/decl_diversity.pdf
2. Дорожная карта художественного образования: создание творческого потенциала для XXI века / Всемирная конференция по образованию в области искусств, Лиссабон, 6-9 марта 2006 г. [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://portal.unesco.org/culture/en/files/40399/12653856603Russian_RM.pdf/Russian%2BRM.pdf
3. Конвенция об охране и поощрении разнообразия форм культурного самовыражения (Париж, 2005). [Электронный ресурс] // Режим доступа: www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/cult_diversity.pdf
4. Международная конвенция об охране нематериального культурного наследия (Париж, 2003) [Электронный ресурс] // Режим доступа: www.unesco.org/bpi/rus/pdf/03-82-Russe.pdf
5. Сеульская повестка дня «Цели развития художественного образования» // Вторая Всемирная конференция по образованию в области искусств, Сеул, 25-28 мая 2010 г. [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002114/211419r.pdf>

Законы України

6. Закон України «Про культуру» (2011) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
7. Закон України «Про освіту» (1991) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
8. Закон України «Про загальну освіту» (1999) // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/651-14>
9. Закон України «Про дошкільну освіту» (2001) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
10. Закон України «Про позашкільну освіту» (2000) // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>

-
- 11.. Закон України «Про професійно-технічну освіту» (1998) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/103/98-br>
 12. Закон України «Про вищу освіту» (2002) [Електронний ресурс] // Режим доступу:

Стандарти, концепції

13. Національна доктрина розвитку освіти: (2002); [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
14. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (2012); [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
15. Державний стандарт початкової загальної освіти (2011); [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-p>
16. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти (2011); [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>
17. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності / Авт.: О.В.Сухомлинська та ін. // Інформ. збірник М-ва освіти України. – К., 2000. – № 22. – С.7-12.
18. Концепція позашкільної освіти та виховання // Інформ. збірник М-ва освіти України. – К.: Педагогічна преса. – 1997. – № 7. – С. 22-32.
19. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загально-освітніх навчальних закладах та Комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах / Масол Л.М. (наук. керівник), Ганнусенко Н.І., Комаровська О.А., Ничкало С.А., Рагозіна В.В., Оніщенко О.І. // Інформ. збірник М-ва освіти України. - 2006.

Програми, положення

20. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Міністерство освіти і науки України; Академії педагогічних наук України; наук. кер. О.Л. Кононко. – К.: Світич, 2008. – 430 с.
21. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма (авт. кол; наук. керівник К.Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2011. – 188 с.
22. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні: Проект затв. Постановою Президії АПН України від 1 лип. 2004 р. № 1-7/6-98 // Освіта України. – 2004. – 3 груд. (№94).– С.6-10.

-
23. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» // Палітра педагога. – 2010. – № 6. – С. 4-25.
 24. Положення про Початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання) / Міністерство культури і мистецтв України. – Наказ 06.08.2001 N 523 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base54/ukr54697.htm>

Літературні джерела

25. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник К.: Либідь, 2008. – 848 с. : іл.
26. Богуцький Ю. П., Андрущенко В. П., Безвершук Ж. О., Новохатько Л.М. Українська культура в європейському контексті / За ред. Ю. П. Богуцького. — К.: Знання, 2007. — 679 с.
27. Волков С. М. Мистецька освіта в культурі України 90-х років ХХ століття / С.М. Волков. – К., 2006. – 207 с.
28. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
29. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.
30. Мистецтво у розвитку особистості: Монографія / за ред. Н.Г.Ничкало. - Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
31. Олексюк О. М., Ткач М. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: навч. посібник. – К.: Знання України, 2004. – 264 с.
32. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичні і методичні аспекти: Монографія / За наук. ред. І. А. Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
33. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
34. Радкевич В.О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю : монографія / В.О. Радкевич ; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: УкрІНТЕІ, 2010. – 424 с.
35. Професійно-мистецька школа у системі національної освіти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ - Чернівці: Зелена Буковина, 2008. – 384 с.
36. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька: Навч. посібник. – К., 2002. – 270 с.

-
37. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / за заг. ред. Сухорукової Г. В. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 376 с.: іл.
 38. Теорія і практика сучасного естетичного виховання у контексті педагогічної спадщини Василя Сухомлинського: Зб. наук праць. – Полтава: ІВА «Астрєя», 1998.
 39. Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: Зб. матеріалів науково-методичного семінару. – Чернівці: Зелена Буковина, 2008. – 288 с.
 40. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегративної мистецької освіти: посібник для вчителя / [Л. Масол, Н. Миропольська, В. Рагозіна та ін.]; за наук. ред. Л. Масол. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 232 с : табл., іл.
 41. Шевнюк О. Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика. – К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 2003. – 232 с.
 42. Шевченко Г. П. Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: методологія, теорія, практика. – Луганськ, 2009.
 43. Шевчук А. С. Дитяча хореографія. Програма та навчально-методичне забезпечення хореографічної діяльності дітей від 3 – 7 років: Навч. - метод. посібник. – К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.
 44. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник. – К.: ДАККіМ, 2005. – 271 с.
 45. Щолокова О. П. Методика викладання світової художньої культури: підручник. – К.: Вид – во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2007. – 194 с.

В Аналітичній доповіді використано фотографії, надані авторам установами-партнерами, надіслані в Інститут проблем виховання НАПН України, а також з архіву журналу «Мистецтво та освіта» і сайтів навчальних закладів України: www.lnam.edu.ua; www.knutkt.com.ua; www.artacademy.mksat.net

Фото на обкладинці – пам'ятки України, внесені до спису культурної спадщини ЮНЕСКО: Софійський собор у Києві, Чернівецький національний університет (у минулому – Резиденція буковинських митрополитів).

Наукове видання

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ:
РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ХХІ СТОЛІТТІ**

АНАЛІТИЧНА ДОПОВІДЬ

**ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ:
РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В ХХІ ВЕКЕ**

АНАЛИТИЧЕСКИЙ ДОКЛАД

**ARTS EDUCATION IN UKRAINE:
BUILDING CREATIVE CAPACITIES FOR THE 21th CENTURY**

ANALYTICAL REPORT

Підписано до друку 11.05.2012

Формат 64*90/16. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 16,05

Наклад 200 прим. Замовлення № 1205/10

Видавець ТОВ «Аура Букс»

04655, Київ, вул. Артема, 1-5

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 4178 від 21.10.2011

e-mail: aura_books11@bigmir.net

Віддруковано ТОВ «Аура Букс»